

T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI ODAĞINDA BÜLENT ECEVİT

Enis EDİŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2018

© 2018-Enis EDİŞ

T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI ODAĞINDA BÜLENT ECEVİT
BÜLENT ECEVİT İN THE CYPRUS PEACE OPERATION

Hazırlayan

Enis EDİŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ali Ulvi ÖZDEMİR

KIRŞEHİR-2018

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Enis EDİŞ tarafından hazırlanan “*Kıbrıs Barış Harekâtı Odağında Bülent Ecevit*” adlı tez çalışması 20/06/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman..... (İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Ali Ulvi ÖZDEMİR

Üye..... (İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Fahri KILIÇ

Üye..... (İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Özlem POYRAZ

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2018

İmza

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2018

Enis EDİŞ

İmza

ÖZET

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI ODAĞINDA BÜLENT ECEVİT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Enis EDİŞ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ali Ulvi ÖZDEMİR

2018-(xi+175)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı

Jüri

Dr. Öğr. Üyesi Ali Ulvi ÖZDEMİR

Dr. Öğr. Üyesi Fahri KILIÇ

Dr. Öğr. Üyesi Özlem POYRAZ

Bülent Ecevit, 1925 yılında İstanbul’da doğmuştur. 1950 yılından itibaren Cumhuriyet Halk Partisi’nin yayın organı olan Ulus Gazetesinde sanat ve siyasete dair yazılar kaleme almıştır. 1951 yılında CHP’ye üye olarak siyasete fiilen adım atmış olan Bülent Ecevit, partinin halktan uzak değil halk ile içice olmasını öngören “*Ortanın Solu*” söylemi ile 1966 yılında Parti Genel Sekreterliğine; 12 Mart Muhtırası sürecindeki askeri vesayete karşı olan “*demokratik*” tavrıyla da 1972 yılında Parti Genel Başkanlığına yükselmiştir.

14 Ekim 1973’te yapılan seçimler Ecevit ve CHP’nin zaferiyle sonuçlanmış, uzun zamandan beri muhalefette olan CHP iktidara, Milli Selamet Partisiyle kurduğu koalisyon aracılığıyla ulaşmıştır. İki parti arasındaki bu uzlaşma döneminde CHP, Ecevit’in liderliğinde kendi saygınlığını arttıracak çalışmalara imza atmıştır. Dış politikada, özellikle de “*Kıbrıs Barış Harekâtı*” sürecinde Ecevit’in verdiği kararlar ülkemizin uluslararası arenadaki saygınlığını arttırmış ve kararlılığını ortaya koymuştur.

Nitekim 20 Temmuz 1974 günü, Ecevit’in İngiltere’nin ve Amerika’nın oyalama siyaseti, Yunanistan’ın ise “*Enosis*” politikası karşısında verdiği “*Kıbrıs Barış Harekâtı*” kararı, adada Türk kesimine yönelik soykırım girişimlerinin önlenmesi sağlamıştır. Bu kararla Ecevit, Kıbrıs’ta zorbalıkla ve meşruluk dışı yollardan oluşturulan kuvvet dengesizliğine son vermiştir. Ecevit’in barışı Kıbrıs’a kadar götüreceği olan bu adımı, diktatörlüğün zulmüne uğrayan bütün Kıbrıslılara demokrasinin ve özgürlüğün yolunu da tekrar açmıştır.

Kuşkusuz savaşırken dahi “*duygusallıktan kaçınan*” ve “*açık*”, “*dürüst*” ve “*tutarlı*” bir görünüm sergileyen Ecevit, 1964’te İnönü’nün, 1967’te ise Demirel’in geri adım attıkları yerdeki “*kararlılığı*” sebebiyle olağanüstü bir prestij sahibi olmuştur.

Özellikle Kıbrıs'ta ve çevresinde barışın devamı adına Ecevit'in çizdiği “*insancıl*”, “*samimi*”, “*barışsever*” ve “*sorumluluk sahibi*” diplomasi övülmeye layık bir durumdur.

Ayrıca Ecevit, Kıbrıs'taki “*dik duruşuyla*”, Mustafa Kemal Atatürk'ün ulusal egemenlik ve tam bağımsızlık felsefesinin sadık bir mirasçısı olduğunu da tüm dünyaya göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Barış Harekâtı, Bülent Ecevit, Enosis, Kıbrıs, Türk Silahlı Kuvvetleri

ABSTRACT

BÜLENT ECEVİT İN THE CYPRUS PEACE OPERATION

MASTER'S THESIS

Prepared by Enis EDİŞ

Supervisor: Asst. Professor Dr. Ali Ulvi ÖZDEMİR

2018 (xi+175)

Kırşehir Ahi Evran University, Institute of Social Sciences

The Department of History

Jury

Asst. Professor Dr. Ali Ulvi ÖZDEMİR

Asst. Professor Dr. Fahri KILIÇ

Asst. Professor Dr. Özlem POYRAZ

Bülent Ecevit was born in Istanbul in 1925. Since 1950, he had published his articles about art and politics at Ulus Gazetesi, which was the official journal of the Republican People's Party. Bülent Ecevit had actively stepped in politics' scene as a member of the CHP in 1951, and later became party's General Secretariat in 1966 with the help of his famous statement "Left of the Middle". Then he has gone trough to Party Chairman in 1972 with his "democratic" attitude against the military memorandum on March 12th.

The elections on October 14, 1973, have been resulted with the victory of Ecevit and the CHP. The CHP government, which has long been in opposition, has finally reached to power as government with the coalition established by the National Salvation Party. During this period of reconciliation between the two parties, the CHP has signed the initiatives to increase its prestige under the leadership of Ecevit. Especially, decisions taken by Ecevit about foreign policy and relations, in particular during the "Cyprus Peace Operation", increased the prestige of our country at the international arena and revealed its determination.

Ecevit's critical "Cyprus Peace Operation" decision on 20 July 1974, in spite of the distraction policy of Britain and the United States and Greece's "Enosis" policy, provided the prevention of genocide attempts on the Turkish side of the island. By doing so, Ecevit put an end to the force imbalance created by tyranny and unfair ways in Cyprus and he has reopened the path of democracy and freedom that has been persecuted by dictatorship.

Ecevit's "non-emotional" and "honest", "open" and "consistent" personality during the war time brought him to an extraordinary prestige enabling him to proceed over where at 1964 İnönü and at 1967 Demirel had to stepped back.

Especially the "humanitarian", "sincere", "peaceful" and "responsible" diplomatic behavior that has been drawn up on behalf of the peace in and around Cyprus by Ecevit deserves praise.

In addition, Ecevit's stand on his ground in Cyprus has shown to the whole world that he is one of the faithful heir of the Mustafa Kemal Atatürk, as following his the national sovereignty and complete independence philosophy.

Keywords: Cyprus Peace Operation, Bülent Ecevit, Enosis, Cyprus, Turkish Armed Forces

ÖNSÖZ

Kıbrıs, gerek coğrafi konumu gerek tarihsel bağı gerekse üzerinde yaşayan Türk toplumu nedeniyle, dış politikamızda önemli bir yer tutmuştur.

Osmanlı Devletinin 1878 yılında İngiltere'ye geçici olarak terk etmek zorunda kaldığı Kıbrıs, 1.Dünya Savaşı öncesinde fiilen ve sonrasında ise hukuken elimizden çıkmıştır. İngiltere'nin bir sömürgeci olarak 2.Dünya Savaşına kadar geçen süreçte Kıbrıs Türkleri, kendi öz yurtlarında sürgün hayatına tabi tutulmuş, vatandaşlık haklarının önemli bir bölümünü kaybetmiştir. Özellikle 2.Dünya Savaşını takiben ABD'nin Akdeniz'de İngiltere'nin menfaat alanına göz dikmesi ve Rumlara kendi çıkarları istikametinde bağımsızlık için göz kırpması, İngiltere'nin ise Kıbrıs'taki egemenliği konusunda ısrarcı olması, On İki Ada örneğinde olduğu üzere, Kıbrıs'ın Yunanistan'a terk edileceğini düşünen ada Rumlarını hayal kırıklığına uğratmıştır. Bunun üzerine Rumlar, Kilise'nin koordinatörlüğünde, Yunanistan'la Kıbrıs'ın birleşmesini öngören Enosis fikrini gerçekleştirmeye yönelmiş ve adadaki Türklere hayat hakkı tanımamışlardır.

İngiltere adadaki tedhiş olaylarına son vermek için Türkiye ve Yunanistan'la birlikte, bağımsızlık formülünü fiilen hayata geçirmişse de Akritas Planı çerçevesinde, adada 400 yıldan daha uzun süredir var olan Türk kimliği yok edilmeye çalışılmıştır. Adada sürdürülen ancak BM'nin seyirci kaldığı bu asimilasyon hareketine, Türk hükümetleri 1964 ve 1967 yıllarında sınırlı olsa askeri anlamda tepki vermiştir. Ancak Kıbrıs'taki soydaşlarımızın katline ve uluslar arası hukukun çiğnenmesine, tüm tehditlere karşın, gereken cevabı Bülent Ecevit vermiştir. Ecevit'in emriyle Kıbrıs'ta başlayan askeri harekât, adaya yeniden özgürlük, barış ve demokrasi getirmiştir.

Kıbrıs Barış Harekâtı Odağında Bülent Ecevit adlı bu tezimizde, konuyla ilgili arşiv belgelerini, gazeteleri, doktora ve yüksek lisans tezlerini inceledik. Ayrıca günümüz adına önemli bir bilgi hazinesi olan internet kaynaklarından da faydalandık. Üç bölümden meydana gelen tezimin birinci bölümünde Bülent Ecevit'in hayatını ele aldık. İkinci bölümde ise Barış Harekâtı öncesinde Kıbrıs'ta yaşanan olaylara ve Bülent Ecevit'in bunlara dair değerlendirmelerine yer verdik. Üçüncü ve son bölümde Kıbrıs Barış Harekâtı çerçevesinde Bülent Ecevit'in devlet adamlığını, siyasi kişiliğini ve dış politika felsefesini ortaya koymaya çalıştık.

Tezin hazırlanışı sırasında bana yol gösteren ve kıymetli zamanını her daim ayıran değerli hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ali Ulvi ÖZDEMİR'e ve çalışmam esnasında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme teşekkürlerimi bildirmeyi borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	6
1. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINA KADAR BÜLENT ECEVİT'İN HAYATI (1925-1974)	6
1.1. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINA KADAR BÜLENT ECEVİT'İN HAYATINDAN KESİTLER (1925-1974)	6
1.1.1. Ecevit'in Fikir Yapısının Oluştığı Yıllar (1925-1946)	6
1.1.2. Ecevit'in Politika Yılları Öncesindeki Yaşantısı (1944-1957)	7
1.1.3. Ecevit'in Başbakanlığa Uzanan Politika Yılları (1957-1973)	10
1.1.3.1. İsmet İnönü'nün Yanında Geçen İlk Yıllar (1957-1961)	10
1.1.3.2. Politik Liderliğe Doğru Giden Yıllar (1961-1968)	15
1.1.3.3. Ecevit'in Liderliğinde CHP'de Görev Değişimi Yılları (1968-1972)	19
1.1.3.4. CHP-MSP Koalisyonu (1974)	25
BÖLÜM II	27
2. ECEVİT'İN BARIŞ HAREKÂTI ÖNCESİNDE KIBRIS SORUNUNA BAKIŞI VE DEĞERLENDİRMELERİ (1954-1974)	27
2.1. KIBRIS'IN ULUSLAR ARASI BİR SORUN HALİNE GELME SÜRECİ VE ECEVİT'İN KONUYA DAİR GÖRÜŞLERİ	27
2.1.1. Kıbrıs Sorununun Birleşmiş Milletlere Taşınması (1954)	27

2.1.2. Türkiye'nin Kıbrıs Meselesine Resmen Taraf Olması ve Bülent Ecevit'in Değerlendirmeleri (1955).....	30
2.1.3. İngiltere'nin Kıbrıs'taki Çıkmaza Yönelik Formülü: Bağımsızlık.....	36
2.1.3.1. Kıbrıs'ta Sağlanan Zoraki Birliktelik: Kıbrıs Cumhuriyeti (1959).....	41
2.1.3.2. Rumların Adadaki Zoraki Birlikteliği Sona Erdirmesi (1963).....	46
2.1.4. Türk Kamuoyunda Hayal Kırıklığı: Johnson Mektubu (5 Haziran 1964).....	48
BÖLÜM III	58
3. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI ODAĞINDA BÜLENT ECEVİT (1974)	58
3.1. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI ÖNCESİ BÜLENT ECEVİT'İN BARIŞA YÖNELİK GİRİŞİMLERİ	58
3.1.1. Kıbrıs'ta Askeri Darbe ve Ecevit'in İlk Değerlendirmeleri.....	58
3.1.2. Ecevit'in Barış Harekâtı Öncesindeki Diplomatik Teşebbüsleri.....	62
3.2. ECEVİT'TEN TARİHİ BİR KARAR: KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI	77
3.2.1. Birinci Kıbrıs Barış Harekâtı ve Bülent Ecevit'in Takip Ettiği Politika.....	77
3.2.2. Kıbrıs Barış Harekâtı (20 Temmuz 1974).....	84
3.2.3. Cenevre Barış Görüşmeleri ve Bülent Ecevit.....	91
3.2.3.1. Birinci Cenevre Görüşmeleri (25-30 Temmuz 1974).....	97
3.2.3.2. İkinci Cenevre Görüşmeleri (8-13 Ağustos 1974).....	108
3.2.4. İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı ve Bülent Ecevit.....	115
3.2.5. Kıbrıs Barış Harekâtından Sonra Adada Yaşanan Olaylar ve Ecevit'in Adada Yaşanan Gelişmelere Dair Değerlendirmeleri (1974-2006).....	127
SONUÇ	136
KAYNAKÇA	139
EKLER	151
ÖZGEÇMİŞ	175

KISALTMALAR

Bu çalışmamda kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.t.	Adı Geçen Tez
AKEL	Emekçi Halkın İlerici Partisi
AP	Adalet Partisi
BM	Birleşmiş Milletler
Bkz.	Bakınız
DP	Demokrat Parti
Dr.	Doktor
DSP	Demokratik Sol Parti
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CGP	Cumhuriyetçi Güven Partisi
EOKA	Kıbrıs Savaşçıları Milli Örgütü
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi
MYK	Merkez Yürütme Kurulu

PM	Parti Meclisi
NATO	Kuzey Atlantik Paktı
TASS	Sovyetler Birliği Telgraf Ajansı
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
UPI	United Press International
Prof. Dr.	Profesör Doktor
s.	Sayfa
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

GİRİŞ

Kıbrıs, tarih boyunca “kaderi dışarıdan belirlenmiş” bir kara parçası olmuştur. Kıbrıs’ın kaderi tarihin hemen her devrinde, uzaklarda oturan hükümdarlara vergi ödemek, yabancı ordulara asker, yabancı donanmalara ise kereste sağlamak olmuştur. Halkına danışılmaya gerek dahi duyulmadan satılan, satın alınan, egemenliği devredilen, her dönemde Akdeniz’deki başat güçlerin rüzgârında savrulan bu ülke, tarihindeki en uzun istikrar dönemini şüphesiz 1571-1878 yılları arasında, Osmanlı egemenliği altında yaşamıştır.¹

Özellikle Kıbrıs, Yavuz Sultan Selim’in 1517’de Mısır’ı alarak Doğu Akdeniz’i ele geçirmesiyle İstanbul-Mısır yolunun güvenliğini tehdit eden bir konuma gelmiştir.²

Adanın, devletin yumuşak karnının en kritik noktasında âdeta bir çibanbaşı olarak, devrin en güçlü deniz devleti olan Venedik’in elinde bulunmasını kendileri için sakıncalı bulan Osmanlılar, 1570 yılının sonbaharında, fetih hareketini başlatmışlardır. 1571 Ağustosunda Magosa’nın fethiyle, Kıbrıs adasının bütünüyle Osmanlı Devleti’nin egemenliği altına konulması gerçekleşmiştir.³

Ancak Osmanlı İmparatorluğu’nun zayıflamaya başlaması üzerine, Kıbrıs’ta barış ve istikrar üzerine kurulu düzen sarsılmaya başlamış, özellikle Mora’da Yunan İsyanı’nın başlaması (1821), adadaki huzurun bozulmasına zemin hazırlamıştır. Mora isyanıyla eş zamanlı olarak ve yine oradaki gibi Rum Kilisesi’nin liderliğinde başlayan ayaklanma, Kıbrıs’taki Osmanlı yönetimini sarsan en önemli isyan olmuştur ve o güne kadar “dokunulmazlığı” olan Kilise önde gelenlerinin cezalandırılmasıyla bastırılabilmiştir.⁴

Bununla beraber, II. Mahmut devrinde (1808-1839) yapılan ıslahatlar ve bu arada bazı vergilerin kaldırılması, Kıbrıs’ta da olumlu yönde gelişmelere yol açmıştır. 1839’da yerel meclisler kurulmuş, ada halkının bir dereceye kadar yönetime katılmaları

¹ Şükrü Sina Gürel, **Kıbrıs Tarihi (1878-1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslar arası Politika**, Kaynak Yayınları, Ankara, 1984, s.11.

² Kemal Akmaral, **Kıbrıs Türkünü İmhayı Hedefleyen Akritas Planı ve Annan’a Dek Uzanan Planlar Süreciyle Kıbrıs**, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul, 2004, s.42.

³ Gürel, **a.g.e.**, s.12.

⁴ Rifat Uçarol, **1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı-İngiliz Anlaşması**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1978, s.15.

sağlanmıştır. Bu gelişmelerin bir neticesi olarak, Kıbrıs'ta sınırlı da olsa tekrar bir refah devri başlamıştır.⁵

Diğer taraftan Kırım Savaşından (1853-1856) sonra, İngiltere'nin, güçsüzlüğü artık giderek daha çok belli olan ve hızla toprak kaybetmeyi sürdüren Osmanlı Devletine karşı geleneksel siyasetini değiştirmesi kaçınılmaz olmuştur. Nitekim İngiltere 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla birlikte Ortadoğu'daki çıkarlarının devamlılığı için askeri bir üs olarak Kıbrıs'a göz dikmiştir.⁶

Nitekim İngiliz Hariciye Nazırı Salisbury, Osmanlı yöneticilerine, 30 Mayıs 1878 tarihli telgrafında Doğu Anadolu'da "reform" yapmayı ve Kıbrıs'ı İngiliz egemenliğine bırakmayı Osmanlı Devleti kabul etmediği takdirde, İngiltere'nin Ayastefanos Antlaşması'nın (1878) değiştirilmesi için Rusya'ya karşı mücadele etmeyeceğini, Osmanlı Devleti'ni Rusya karşısında yalnız bırakacağını açıkça bildirmiştir.⁷

Böylece İngiltere'nin, Berlin Kongresinin toplanmasını engelleyeceğini ve bunun ise Osmanlı Devleti'nin parçalanması demek olacağını bildirmesi ve yaptığı diğer baskılar sonucunda, İstanbul Hükümeti, Kıbrıs'ın İngiltere'ye devri konusunda anlaşmayı kabul etmek zorunda kalmıştır.⁸

4 Haziran 1878 günü, "Kıbrıs Antlaşması", Osmanlı devletini temsil eden Dışişleri Bakanı Saffet Paşa ile İngiltere'yi temsil eden Büyükelçi Layard arasında imzalanmıştır.⁹

Bu antlaşmayla İngiltere bir taraftan Kıbrıs'a fiilen yerleşmiş, diğer taraftan Doğu Anadolu'da bir nevi koruyuculuk hakkına sahip olmuş, ayrıca Osmanlı topraklarını paylaşmak anlamına gelen "Şark Sorununa" da yeni bir hüviyet daha getirmiştir. Çünkü bu tarihten itibaren "geçici işgal" altına terk edilen topraklardan hiç birisi bir daha Türk egemenliğine dönmemiştir.¹⁰

⁵ Uçarol, **a.g.e.**, s.16.

⁶ Gürel, **a.g.e.**, s.19.

⁷ Gürel, **a.g.e.**, s.19-23.

⁸ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-1994)**, 4.Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995, s.349.

⁹ Gürel, **a.g.e.**, s.24.

¹⁰ Uçarol, **1878 Kıbrıs Sorunu.**, s.66-67.

Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Cihan Harbine (1914-1918) Almanya'nın müttefiki olarak iştirakini bahane eden İngiltere, 5 Kasım 1914 tarihli bir kararnameyle Kıbrıs'ı ilhak ettiğini duyurmuştur.¹¹

Böylece 1878'de fiilen elden çıkan Kıbrıs, 36 yıl sonra 1914'de bir oldubittiyle elden gitmiştir...¹²

Öte yandan Birinci Dünya Savaşı nihayete erdiğinde, Osmanlı Devleti, Mondros Mütarekesinin (1918) yedinci maddesine göre, İtilaf Devletlerinin "Emniyet ve selametlerini tehdit eden bir vaziyet karşısında herhangi bir sevkülçeyş noktasını işgal hakkına malik olduğunu" kabul etmiştir. Bu hükmü, İtilaf Devletleri, galip mevkiinde bulunmalarına dayanarak işlerine geldiği gibi yorumlamış; buna istinaden de Yunanlıları 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'e çıkartmışlardır.¹³

Ancak Batı Anadolu'da başlayan Yunan işgali ve katliamlar, Türk halkının savaş azmini kuvvetlendirmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmasıyla başlayan Türk Kurtuluş Savaşının silahlı mücadele bölümü, 11 Ekim 1922'de Mudanya Ateşkes Antlaşması sona ererken; Türk milleti Lozan Barış Antlaşmasıyla (24 Temmuz 1923) onurunu, bağımsızlığını ve yurdunu tekrar ele geçirme başarısını yakalamıştır.¹⁴ Böylece savaş meydanında bin bir fedakârlıkla elde edilen kazanımlar hukukî bir özellik kazanmıştır.¹⁵

Bununla birlikte Lozan'da, Kıbrıs'ın İngiliz toprağı olduğu resmen kabul edilmiş,¹⁶ böylelikle Türkiye için Kıbrıs'ın kaderi üzerinde söz söylemek mümkün olamamıştır.¹⁷ Zira Lozan Antlaşması eşitler arasında bir pazarlık olmasına karşın Türkiye'nin pazarlık gücünü zayıflatan çok önemli bir husus, Türkiye'nin taleplerinin neredeyse tamamının elinde olamayanlara yönelik olmasına karşılık İtilaf Devletleri'nin taleplerinin çok azının hali hazırda ellerinde olmayanlara yönelik olmasıdır. Dolayısıyla müzakereler, Kıbrıs

¹¹ Ertuğrul Önalp, **Geçmişten Günümüze Kıbrıs**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2010, s.81.

¹² İbrahim Artuç, **Kıbrıs'ta Savaş ve Barış**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1989, s.34.

¹³ Rauf Versan, "Yirmibirinci Yüzyıla Giderken Lozan Antlaşması", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 56, Sayı: 1-4, İstanbul, 1998, s.196.

¹⁴ Durdu Mehmet Burak, "Türkiye ve Yunanistan Devletleri Arasında Mübadele Meselesi ve Kırşehir'e Yerleştirilen Muhacirlerin İaşe Sorunları", **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt: 4, Sayı: 14, Ankara, 2007, s.30.

¹⁵ Ali Ulvi Özdemir, **Çöküşten Zafere Birinci Dünya Savaşında ve Kurtuluş Savaşında Cepheler**, Akıl Fikir Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 2016, s.202.

¹⁶ Artuç, **a.g.e.**, s.35.

¹⁷ Hamza Eroğlu, **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekâtı**, Emel Matbaacılık, Ankara, 1975, s.25.

örneğinde olduğu üzere, büyük çoğunlukla İtilaf Devletleri'nin hali hazırda ellerinde tuttukları getirilerden Türkiye'nin ne kadar alacağı üzerine yürütülmüş bir pazarlığı içermiştir.¹⁸

Bu çerçevede Lozan'da Ege Denizindeki On İki Adayı da İtalya'ya bırakan Türkiye'nin gerek Kıbrıs gerekse On İki ada konusunda sağlayabildiği tek güvence ise, bu adalarla ilgili olarak ilerde ortaya çıkabilecek her türlü ilhak, bağımsızlık ya da başka yönetim biçimleri üzerindeki söz hakkını Ankara'nın saklı tuttuğu noktası olmuştur.

İşte Türkiye'yi yıllar sonra yeniden Kıbrıs buhranı ile yüz yüze getirecek olan neden de,¹⁹ Lozan Antlaşması'nın 16.maddesindeki “Türkiye iş bu Antlaşmada belirlenen sınırları dışındaki tüm topraklar ile bu topraklardan olup yine bu Antlaşma ile üzerinde kendi egemenlik hakkı tanınmış bulunanlar dışındaki adalarda -ki bu toprak ve adaların geleceği ilgililerce saptanmış ya da saptanacaktır- her ne nitelikte olursa olsun, sahip olduğu tüm hak ve senetlerden vazgeçtiğini açıklar. İş bu maddenin hükümleri komşuluk nedeniyle Türkiye ile ortak sınırı bulunan ülkeler arasında kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel şartları bozmaz.” hükmü olmuştur.²⁰

Diğer taraftan Lozan Antlaşması sonrası uluslararası alanda meşruiyeti tescil edilen yeni Türkiye Cumhuriyeti, Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde modernleşme ve inkılâplar yapılması yoluna girmiştir. Dış politikada ise Kıbrıs özelinde bir İngiliz toprağı olan ada ile ilgili olarak siyasi açıdan herhangi bir tavır içinde olmamaya özen gösterilmiştir. Bunun en önemli sebebi ise yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin iç şartlarıyla birlikte İngiltere'nin önceliklerini iyi analiz ederek gerçekçi bir politika izlemesi ve Lozan'da çözüme kavuşturulamayan “Musul ve Nüfus Mübadelesi” gibi sorunlarına bir yenisini daha eklemeyerek, olası yeni meselelerden kendisini koruma refleksi olmuştur.²¹

Ancak Kıbrıs sorunu, uluslararası bir uyuşmazlık olarak, 1955 yılından itibaren Türk dış politikasının ana konularından birini oluşturmuştur. Türkiye'nin Kıbrıs Sorunu'na taraf olmasının temel sebepleri ise, adanın geçmişte Türk hâkimiyetinde olması, adanın

¹⁸ Ali Ulvi Özdemir, “Lozan'da Başarıyı Ölçmek: Konular Bazında Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı:53, Ankara, 2013, s.195.

¹⁹ Erol Mütercimler, **Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri**, Yaprak Yayınevi, İstanbul, 1990, s.35.

²⁰ İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları (1920-1945)**, Cilt:1, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000, s.99-100.

²¹ Mine Akkuş-Bariş Özdal, “Lozan Barış Antlaşması'nın Ardından Türkiye'ye Gelen Kıbrıslı Göçmenler-Mülteciler”, **1.Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu**, 21-23 Kasım 2008, Sempozyum Bildiri Kitabı 1, Hazırlayan: Ulvi Keser, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, Ankara, 2009, s.107.

hem Türkiye'nin Akdeniz sahillerine yakınlığı nedeniyle jeopolitik/jeostratejik açıdan hem de Lozan Barış Antlaşması'yla kurulan Türk–Yunan dengesi açısından önem arz etmesi ve adada önemli büyüklükte bir Türk cemaatinin yaşamakta olması ve bu cemaate karşı zaman zaman girişilen baskı ve şiddet içeren eylemlerin varlığı olmuştur. 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nde 15 Temmuz 1974'te gerçekleşen “Nicos Sampson Darbesi” sonucunda adadaki anayasal düzenin ortadan kalkması üzerine, Türkiye ilgili uluslararası antlaşmalardan doğan “Garantör Devlet” olma hakkını kullanarak Kıbrıs'ın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve Türk toplumunun can ve mal emniyetini korumak ve adaya barış getirmek için harekete geçmek zorunda kalmıştır. Bu çerçevede Türkiye'nin 20-22 Temmuz 1974 ve 14-16 Ağustos 1974 tarihleri arasında iki aşamada, Bülent Ecevit'in önderliğinde gerçekleştirmiş olduğu Kıbrıs Barış Harekâtı, o günden bugüne ortaya çıkardığı politik, sosyal, askeri ve hukuki sorunlar sebebiyle yerel ve evrensel platformlarda tartışılmaya ve eleştirilmeye devam etmiştir.²²

²² Bülent Şener, “Kıbrıs Barış Harekâtının Meşruiyeti ve Uluslararası Hukuk Açısından Bir Değerlendirilmesi”, **Uluslar arası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslar arası Sempozyumu**, 11-13 Aralık 2014, Sempozyum Bildiri Kitabı, Yayına Hazırlayan: Duygu Türker Çelik, Ankara, 2016, s.395.

BÖLÜM I

1. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINA KADAR BÜLENT ECEVİT'İN HAYATI (1925-1974)

1.1. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINA KADAR BÜLENT ECEVİT'İN HAYATINDAN KESİTLER (1925-1974)

1.1.1. Ecevit'in Fikir Yapısının Oluştığı Yıllar (1925-1946)

Mustafa Bülent Ecevit, 28 Mayıs 1925 senesinde İstanbul-Beşiktaş'ta dünyaya gelmiştir. Ailenin ilk ve tek çocuğu olan Ecevit'in babası Prof. Dr. Fahri Ecevit, annesi ise ressam Nazlı Ecevit'tir.²³

Cumhuriyeti kuran kuşaktan olan babası Fahri Ecevit ile annesi Nazlı Hanım, Mustafa Bülent'in, düşünce yapısının oluşmasında etkili olmuşlardır.²⁴ Nitekim siyasi tutumlarının gelişmesi ve yerleşmesinde babasının yönlendirme ve telkinleri etkili olmuş iken sakin ve sanatkâr ruhlu annesinin kişiliği ise Ecevit'e dünyayı bir sanatçı duyarlılığıyla görme ve algılama kabiliyeti kazandırmıştır.²⁵

Ecevit, ilkokulu Ankara Mimar Kemal İlkokulu'nda tamamladıktan sonra, "Taş Mektep" diye bilinen Erkek Lisesi'nin orta kısmına devam etmiş, ortaokuldan sonra ise daha iyi bir eğitim alması ve yabancı dil öğrenmesi için ailesi tarafından Robert Kolej'e gönderilmiştir. Ecevit'in Robert Kolej'de geçirdiği dönem onun kişisel özelliklerini çeşitlendirip, güçlendirmiştir. Ecevit, böyle bir ortamda kendini sanata ve edebiyata daha çok verirken, yabancı dilden eserler okuması da onun tercüme yeteneğini arttırmıştır. Böylece ileride kendisine Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün ve Ulus Gazetesi'nin kapılarını açacak olan çeviri yeteneği, savaştan uzak Robert Koleji günleri sayesinde gelişmiştir. Hatta Ecevit'in tercüme kabiliyeti sebebiyle girdiği Ulus Gazetesinde, Cumhuriyet Halk Partili (CHP) birçok karar alma eliti ile tanışması, 1957 yılındaki seçimlerde milletvekili aday listesine girmesinde olumlu bir referans oluşturmuştur.²⁶

²³ Mustafa Çolak, **Karaoğlan: Bülent Ecevit**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 27.

²⁴ Orhan Koloğlu, **Kim Bu? Ecevit**, Boyut Kitapları, İstanbul, 2001, s. 62.

²⁵ Çolak, **a.g.e.**, s. 34.

²⁶ Kaan Gaytancıoğlu, **Politik Liderlik ve Bülent Ecevit**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2013, s.113-114.

Bülent Ecevit'in, "kendisini yaşamının her anında en sadık izleyicisi olarak adım adım takip edecek olan"²⁷ eşi Rahşan Aral'la tanışması da yine ömrünün önemli köşe taşlarını oluşturan Robert Koleji günlerinde olmuştur.²⁸ Her ne kadar Ecevit, Rahşan Ecevit'e, evlenme teklif ederken sanat ve şiirle geçecek bir ömür sözü vermişse de, ancak bu, siyasetin yoğun ve çalkantılı dünyası içinde gerçekleşemeyen bir vaat olarak kalmıştır.²⁹

1.1.2.Ecevit'in Politika Yılları Öncesindeki Yaşantısı (1944-1957)

1944 yılında Robert Kolejini başarıyla tamamlayan Ecevit, milletvekili olan babasının arzusuna uyarak Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesine kaydını yaptırmıştır. Ancak Ecevit, okula gönülsüzce gittiği için, bir süre sonra kendi isteğiyle ayrılıp İngilizceyi daha yetkin kullanmak, hatta çevirileri daha doruğa çıkartmak için Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi İngiliz Filolojisine kaydını yaptırmıştır. Öte yandan İngiliz Filolojisine giderken Basın Yayın Genel Müdürlüğüne de tercüman olarak giren ve yaptığı çevirilerle dikkati çeken Ecevit, çalışkanlığıyla Nuri Eren'in³⁰ güvenine mazhar olmuş, 1946 yılında Nuri Eren'in Londra Basın Ataşeliğine tayini çıkınca, Ecevit de, Londra'ya Basın Ataşeliğine yerel kâtip olarak görevlendirilmiştir.³¹

Böylece, Ecevitler, İngiltere'de II. Dünya savaşı sonrası bir toplumun kıtlıkla nasıl mücadele ettiğini, sefaletten kalkınmaya geçişini yakından gözleme ve ders çıkarma fırsatı bulmuştur. Nitekim Bülent Ecevit, Rahşan Hanımla birlikte geçirdikleri günlerin gözlemlerini anılarına yansıtırken, sanki o dönemin Türkiye'si için özlemini şu ifadelerle dile getirmiştir:

"Toplum bilinci ve dayanışmasını keşfetmiş bir halkın savaş sonrası sıkıntılarını nasıl birlikte ve sosyal adalet anlayışı içinde göğüsleyebildiğini yakından gördüm. Darlığı olan bir ihtiyaç maddesinin sıkıntısına herkes şikâyetsiz katlanırdı. Çünkü herkes, bir köylü de, bir işçi de, bir küçük memur da bilirdi ki, kendisi ne kadar et, peynir ya da yağ yiyebiliyorsa, Kraliçe de, Başbakan da, Lordlar da o kadarını yiyebilmektedir.

²⁷ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s. 118-119.

²⁸ Aras Erdoğan, **Umut Adam Ecevit**, Kesit Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 19.

²⁹ Çolak, **a.g.e.**, s. 65.

³⁰ Tecrübeli bir diplomat olan Nuri Eren, Türkiye'nin İlk Çin Büyükelçisidir. Nuri Eren hakkında genel bir bilgi için bakınız: Abdi İpekçi, "Her Hafta Bir Sohbet", **Milliyet Gazetesi**, 27 Ağustos 1973, s.9.

³¹ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 21.

*İngilizler, savaş yıllarının ve savaş sonrası yılların ağır sıkıntlarına ve koca bir imparatorluğu yitirmenin yoksunluklarına rağmen, kendilerini böyle bir toplum dayanışması içinde kalkındırabilmiş, yeni koşullara uydurabilmişlerdi.”*³²

Kuşkusuz tanık oldukları “mucizevî” değişimden sonra Ecevitlerin sanat ve edebiyatla dolu zihinleri, toplumsal gerçeklere ve gelişmelere uyanmaya başlamıştır.³³

Diğer taraftan II. Dünya Savaşını takiben, uluslar arası politikada beliren yeni güç dengesi, Türkiye’nin de sadece dış politikasını değil, iç politikasını da yakından etkilemiştir.³⁴

Bu dönemde Türkiye, iç ve dış faktörlerin bir araya gelmesi yüzünden çok partili yaşama geçiş sürecini yaşamaya başlamıştır. Daha önce Terakkiperver ve Serbest Fırka denemelerini yaşamış ve bu partilerin kapatılması ya da feshedilmesi nedeniyle çok partili yaşama geçememiş olan Türkiye, bu kez daha farklı bir atmosferde, bir anlamda bu değişikliğe mecbur kalmıştır.³⁵

Özellikle savaşı kazanan taraf olarak Yalta Konferansına (4-11 Şubat 1945) katılan Rusya’nın “1921 Moskova Anlaşması’nı yenilemeye yanaşmayıp bazı şartlar ileri sürmesi”³⁶ dünyada yalnız kalma korkusuna kapılan Türk yönetici sınıfını telaşlandırmıştır.

Nitekim İsmet İnönü önderliğindeki Türkiye, o zamana kadar yürüttüğü “dengeli politikayı” terk etmiş, batılı devletlerin saflarında daha sıkı bir şekilde yer almak için çaba sarf etmiştir. Bu arada Türkiye “Marshall Yardımından” pay alabilmek için diplomatik girişimlerde de bulunmuş; ancak bu teşebbüslere karşılık, savaş sonrası tek parti

³² Mehmet Çetingüleç, **Rahşan**, Sabah Kitapları, İstanbul, 2002, s. 33-34.

³³ Çolak, **a.g.e.**, s. 71.

³⁴ Cemil Koçak, **Siyasal Tarih (1923-1950), Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1989, s. 134.

³⁵ Ali Ulvi Özdemir, “Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Türk Solunun DP ve Hükümet ile İlişkileri 1945-1946”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı:55, Ankara, 2014, s.188.

³⁶ 19 Mart 1945’te Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Molotov, Sovyet Hükümetinin Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında 17 Aralık 1925’te imzalanan ve süresi 7 Kasım 1945’te bitecek olan Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması’nın, İkinci Dünya Savaşı sırasında meydana gelen “derin değişikliklerden” dolayı, 7 Kasım 1935 tarihli protokol hükümlerine uygun olarak feshi hususundaki arzusunu Türkiye’nin Moskova Büyükelçisi Selim Sarper’e bildirmiştir. **Bkz.** Mehmet Gönübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, 9. Basım, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s.185.

rejimlerinin yenilgiye uğradığı bir ortamda, Türkiye'ye yenedünya düzeninin çok partili sistem gibi bazı koşulları olduğu bildirilmiştir.³⁷

Kısaca gerek iç gerekse dış, ama daha çok dış koşulların dayatmasıyla Türkiye çok partili hayata geçiş kararı almıştır.

İşte Cumhuriyet tarihinin ilk ulusal seçimleri 21 Temmuz 1946'da bu atmosferde yapılmış, Demokrat Parti (DP) meclise altmış dört milletvekili taşımayı başarmış ve Türkiye, ilk olarak II. Meşrutiyet döneminde tanıştığı çok partili hayata, tekrar adımını atmıştır.³⁸ Öte yandan 14 Mayıs 1950 yılındaki halkoylaması için Halk Partisinin lehine işleyeceği inancıyla hazırladığı “tek dereceli liste usulü çoğunluk sistemi”, aksine Demokratlara yaramış, iki parti arasında yalnızca bir milyon oy farkı varken DP'nin 408 milletvekiline karşılık, CHP sadece altıda biri kadar, 69 milletvekili çıkarabilmiştir.³⁹

Böylece CHP'nin 27 yıllık iktidarı sona ermiş, Türk siyasî tarihinde yeni bir sayfa açılmıştır.⁴⁰

1950 seçimlerinde Bülent Ecevit'in babası, Fahri Ecevit'te liste dışı kalmış ve politikadan dışlanmıştı. Fahri Ecevit politikadan kopunca, tanıdığı ve aynı zamanda Başbakan Yardımcısı olan Nihat Erim'i devreye sokarak Ecevit'i Türkiye'ye çağırmıştır. Ecevit, ilk başta dönmek istememiş, fakat Nihat Erim'in ısrarı üzerine dönmeye mecbur kalmış; Ankara'ya döndükten sonra babasının yardımıyla Nihat Erim'in sorumluluğundaki CHP'nin yayın organı olan Ulus gazetesinde çalışmaya başlamıştır.⁴¹

“Ulus” Ecevit için, gazeteden çok bir siyaset okulu olmuştur.⁴² Nitekim Ecevit için partili bir gazetenin yazarı olarak toplumsal meselelere ilişkin fikirlerini içeren yazıları CHP'nin, DP'ye yönelttiği eleştiri ve ithamlarla aynı çizgide olmuştur.⁴³

Nitekim Ecevit, DP iktidarının baskıcılığı arttıkça eleştirilerini yuvarlaklaştıran yazar ve düşünürlerle, “*Eğer yazamıyorsanız susmayı yeğleyin*” diyerek gayet kesin bir yol göstermiş, “Sosyal partilerde” fikirlerin aydınların tamamı ya da büyük bölümünün

³⁷ Ayfer Özçelik, “1960'tan Günümüze Türk Siyasal Hayatı”, **Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, Editörler: Süleyman İnan-Ercan Haytoğlu, Anı Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 148-149.

³⁸ Özçelik, **a.g.e.**, s. 148-149.

³⁹ Koloğlu, **a.g.e.**, s. 77.

⁴⁰ Altuğ Koç, **CHP'de “Ortanın Solu” Söylemi ve 1965 Seçimleri**, Dezanj Yayınları, İstanbul, 2014, s. 63.

⁴¹ Çolak, **a.g.e.**, s. 71-73.

⁴² Kayhan Sağlamer, **Ecevit Olayı Bir Başbakanın Doğuşu**, 5.Baskı, Belge Yayınları, İstanbul, 1974, s.235.

⁴³ Çolak, **a.g.e.**, s. 91-93.

katılımıyla geliştirildiğini belirtip, fikir temelli olan bir parti olarak kurulan CHP'nin aydınlarının ise, çok partili yaşama girdikten sonra iktidar mücadelesi başlayınca fikir üretmez hale gelmelerinden yakınlıkla şu ifadelerle ağır eleştirilerde bulunmuştur:

“Tek parti devrinin alışkanlıklarından kurtulamayanlar, siyaset adamlarından önce aydınlarımızdır; gerçek aydına kurtarıcı aramak değil, kurtarıcı olmak yaraşır... Bizim aydınlarımız başkasının önderliği olmadan düşünemeyen aydınlardır.”⁴⁴

Bu arada 4 Temmuz 1951'de DP'nin bir resmî ilânlar kararnamesi çıkararak, gazeteleri hükümetin takdirine göre ödüllendirmek ya da cezalandırmak imkânını elde etmesi üzerine,⁴⁵ Bülent Ecevit CHP'ye üye olmuş, böylece politika hayatına ilk adımını atmıştır.⁴⁶

Kuşkusuz, mütevazı, dingin, rekabetten ve politikadan uzak bir hayatın düşlerini kuran Bülent Ecevit, politikaya adım attığı o ilk günkü kararının kendisini nerelere götüreceğini tahmin bile edememiştir.⁴⁷

1.1.3. Ecevit'in Başbakanlığa Uzanan Politika Yılları (1957-1973)

1.1.3.1. İsmet İnönü'nün Yanında Geçen İlk Yıllar (1957-1961)

1955 yılında NATO'nun davetlisi olarak Kanada'ya giden Ecevit, döndükten bir buçuk yıl sonra Rockefeller Vakfı'nın bursuyla yeniden Amerika'ya gitmiş, Harvard Üniversitesi'nde “Osmanlı Siyasi Tarihi” üzerine incelemeler yapmıştır.⁴⁸

Ecevit'in ABD'de olduğu günlerde, Türkiye'de genel seçimlerin bir sene öne alınarak, 27 Ekim 1957'de yapılmasına karar verilmiştir. Bunun üzerine kısa bir süre içinde vatana dönmüş, ancak döndüğü gün dönemin CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün milletvekili aday listelerini tamamladığını öğrenmiştir. Bir umut, İnönü'nün gazeteci-yazar damadı Metin Toker'i ziyaret etmiştir. İnönü, Toker'i, milletvekili yaparak, basına karşı yapılan haksızlıklar sebebiyle, dokunulmazlıktan yararlandırmak istemiştir. Ancak o günlerde Toker, politikayı değil, gazeteciliği tercih ettiğini İnönü'ye bildirmiştir. Ecevit,

⁴⁴ Koloğlu, a.g.e., s. 108.

⁴⁵ Mete Tunçay, Siyasal Tarih (1950-1960), **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Editör: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul, 1989, s. 179.

⁴⁶ Süleyman Kurt, **-Bir Karaoğlan Hikâyesi- Bülent Ecevit**, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 31.

⁴⁷ Rıdvan Akar-Can Dündar, **Ecevit ve Gizli Arşivi**, 3.Baskı, İmge Kitabevi, İstanbul, 2008, s.55.

⁴⁸ Erdoğan, a.g.e., s. 24.

meslektaşına “*Senin kontenjanına ben talibim*” diyerek 1957 seçimlerinde aday olmak istediğini açıklamıştır. Böylece Toker’in İnönü’ye konuyu açması ve İnönü ile partinin diğer karar alma elitlerinin kabul etmesiyle birlikte Bülent Ecevit, Ankara’dan 13.sıra milletvekili adayı olmuştur.⁴⁹

Cumhuriyet tarihinin “ilk erken genel seçimleri” sonucunda mecliste temsil hakkı elde eden Ecevit, politikadaki ilk yıllarında temkinli ve fazla öne çıkmayan bir vekil görüntüsü sergilemiştir.⁵⁰

Ancak siyasete hazırlık dönemini tamamlayıp 1957’de Ankara’dan milletvekili seçilerek Meclise girdiğinde yaşına ve sadece lise mezunu olmasına bakarak onu küçümseyen, hele liderliğe soyunduğunda “üniversite mezunu değil” diyerek aşağılamaya çalışanlar olmuştur.⁵¹

Bununla birlikte Bülent Ecevit, tüm tahmin ve hesapları yanlış çıkaracaktır.⁵²

Diğer taraftan Ecevit’in başlangıçtaki “siyasetteki rotası” İnönü olmuş,⁵³ İnönü’nün savunduğu görüşlere ve otoritesine ters düşecek davranışlardan özenle kaçınmış,⁵⁴ “milli şefle” birlikte çalışmaktan büyük mutluluk duymuştur.⁵⁵

Nitekim Ecevit, 1957’den ilk bakanlık görevini üstlendiği 1961 sonuna kadarki dört yılda, parti mekanizmasında yönetici yüksek makamlar almaktan çok, İnönü’nün yakınında daima hizmet vermeye hazır biri rolünde olmuştur. Milli Şefe çevirmenlik yaptığı ya da ülke içindeki gezilerinde saldırıya uğradığında koruma duvarı oluşturanlar arasında bulunduğu görülmüştür. Böylece, Ecevit öncelikle “CHP Okulunda” siyaseti öğrenmeye girişmiş iken artık doğrudan “İnönü’nün rahle-i tedrisinde” eğitim görmeye başlamıştır.⁵⁶

Öte yandan 28 Şubat 1959’da Dışişleri Bakanlığı’nın bütçesi hakkında söz alan Ecevit, hükümetin dış politikasındaki istikrarsızlığını ve tutarsızlığını Kıbrıs özelinden sorgulamıştır. Ecevit, hükümeti Kıbrıs konusunda, Londra ve Zürih Anlaşmalarının

⁴⁹ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s. 129-130.

⁵⁰ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s. 131-134.

⁵¹ Koloğlu, **a.g.e.**, s. 141.

⁵² Sağlamer, **a.g.e.**, s.257.

⁵³ Akar ve Dündar, **a.g.e.**, s.74.

⁵⁴ Çolak, **a.g.e.**, s. 103.

⁵⁵ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 36.

⁵⁶ Koloğlu, **a.g.e.**, s. 142.

belirsizliği nedeniyle eleştirmiş, bu anlaşmalarla gelinen noktada Rumların Yunanistan'a katılma ümitlerinin önüne bir set çekilmemiş olmasının altını çizmiştir.⁵⁷

Kuşkusuz Ecevit'in bu ve daha önceki konuşmalarında Kıbrıs'ı konu etmesinden de anlaşılacağı üzere, Kıbrıs'la ilgilenmesinin sadece 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı süreciyle başladığı iddia edilemez.

Bu arada dış politikada Kıbrıs örneğinde olduğu üzere, CHP'nin ağır eleştirileriyle karşı karşıya kalan Adnan Menderes basına verdiği demeçlerin birinde ana muhalefet partisini dikene benzeterek şu sözleri kullanmıştır:

*“Hükümetimiz ve partimiz bir gonca güldür. Ama bizim bütün şikâyetimiz, bizim dışımızdaki sivri dikenlerdendir.”*⁵⁸

Ecevit, Menderes'in basına verdiği bu demeci, Ulus Gazetesinde 15 Aralık 1957 tarihinde yayımlanan “Gülü Seven” başlıklı yazısında şöyle eleştirmiştir:

*“Meclisi dikensiz yani muhalefetsiz bir gül bahçesi halinde görmek istediklerini saklamıyorlar. Nasıl dikensiz gül olmazsa, muhalefetsiz ve müşkülatsız demokrasi de olmaz... İstiyorlarsa çiftliklerine çekilip dikensiz gül icadını denesinler.”*⁵⁹

Demokrat Parti ile Cumhuriyet Halk Partisi arasında basın aracılığıyla gerçekleşen bu söz düellosu TBMM'ye de yansımış, meclis düzenli olarak toplanmadığı gibi, toplandığı zamanlarda da, ya toplantılar kısa sürmüş ya da iktidar-muhalefet arasında kavgaya varan gerginlikler yaşanmıştır.⁶⁰ Nitekim 12 Nisan 1960'da DP, bir bildiri yayımlayarak CHP'yi silahlı ve tertipli ayaklanmalar hazırlamakla itham etmiş,⁶¹ muhalefeti nifak cephesi ilân ederek ve onlardan olmayanları bir Vatan Cephesinde birleşmeye çağırarak ipleri iyice germiştir.⁶²

Bu gerginlikler üzerine Ecevit, CHP'nin soruşturma önergelerinin gündeme alınmaması bir yana, Mecliste bile konuşulmadığını unutup, geçmişi anımsatarak,

⁵⁷ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s. 136-141.

⁵⁸ Arsev Bektaş, **Demokratikleşme Sürecinde Liderler Oligarşisi, CHP ve AP (1961-1980)**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1993, s. 33.

⁵⁹ Koloğlu, **a.g.e.**, s. 161.

⁶⁰ Süleyman İnan, “Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)”, **Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, Editörler: Süleyman İnan-Ercan Haytoğlu, Anı Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 121.

⁶¹ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 34.

⁶² Koloğlu, **a.g.e.**, s. 144.

iktidar sözcülerinin İstiklal Mahkemeleri ve Takrir-i Sükûn Kanununu anımsatması karşısında, “*Buna özendikleri anlaşılıyor*” diyerek DP’yi mutlakiyet rejimi kurmaya çalışmakla suçlanmış, hatta “Demirperde modelini” benimsediklerini dahi ileri sürmekten geri kalmamıştır.⁶³

Şüphesiz iktidara geldiği ilk günden itibaren sürekli bir darbe söylentisi ile karşı karşıya kalan DP, CHP’nin basın, ordu ve üniversiteleri de arkasına alarak yaptığı çok yönlü muhalefet karşısında art arda pek çok hatalı karara imza atmıştır. Bu kararlar içerisinde, Anayasa’nın en önemli hükmü olan yasama ve yargı organları arasındaki ayrılık ilkesinin ihlal edilmesi anlamına gelen Tahkikat Komisyonu’nun,⁶⁴ 18 Nisan 1960 günü kurulması adeta sonun başlangıcı olmuştur.⁶⁵

Ecevit, Tahkikat Komisyonu girişimini rejimi totaliter bir yapıya dönüştürme çabası olarak yorumlarken,⁶⁶ yetki yasasının çıkmasının ertesi günü, yani 28 Nisan 1960 günü İstanbul’da, bir sonraki gün de Ankara’da büyük öğrenci gösterileri olmuştur.⁶⁷ Böylece ihtilâlin ilk işareti üniversitelilerden gelmiştir.⁶⁸

Nitekim İstanbul ve Ankara’daki gösterilere hükümet sıkıyönetim ilân ederek karşılık vermiş, ancak sükûneti sağlayamamıştır.⁶⁹ Nihayet 27 Mayıs gününün ilk saatlerinde ordunun, hiyerarşi dışı bir örgütlenmeyle idareyi eline aldığı ilk mesajı, radyolarda yayınlanan bir bildiriyle açıklanmıştır.⁷⁰

Görülüyor ki bu bildiriyle ordu Atatürk’ün temel prensiplerinden birine uygun olarak kırk yıl boyunca siyasetin dışında kaldıktan sonra 1960’da bir kez daha iktidarı ele alarak Türk siyasetinde yeni bir sayfa açmıştır.

Ecevit, askeri müdahalenin hemen ertesinde, Ulus Gazetesi’ndeki sütunun adını demokratik kazanımların geri geleceği umuduyla, ‘Günün Işığı’ndan ‘Günaydın’a çevirmiş, 27 Mayıs Müdahalesi sonrası ilk makalesine ise “*Karanlık günlerin sona erdi.*”

⁶³ Koloğlu, a.g.e., s. 177.

⁶⁴ Emre Kongar, **Tarihimize Yüzleşmek**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007, s. 190.

⁶⁵ Sedef Bulut, “Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu”, **Gazi Akademik Bakış**, Cilt:2, Sayı:4, Ankara, 2009, s.144.

⁶⁶ Koloğlu, a.g.e., s. 196.

⁶⁷ **Milliyet Gazetesi**, 29 Nisan 1960, s.1, Tunçay, a.g.e., s. 187

⁶⁸ Şevket Süreyya Aydemir, **Menderes’in Dramı: 1899-1960**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007, s. 376.

⁶⁹ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye’nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2011, s. 138.

⁷⁰ Cengiz Sunay, **Türk Siyasetinde Sivil-Asker İlişkileri -27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül ve Sonrası-**, Orion Kitabevi, Ankara, 2010, s. 114.

Günaydın Türk Milleti” diye başlamıştır.⁷¹ Eylemi bir “Hürriyet Savaşı” olarak tasvir etmiş, cuntanın, normal demokratik düzeni bütün hukuki gerekleriyle kurup seçimle iktidarı devredeceği inancını belirtmiştir.⁷²

Ancak İnönü’den edindiği izlenimler ve takiben DP’lilerin maruz kaldığı gayriinsanî muamele, Ecevit için, askerî müdahalelerin pek de alkışlanacak bir şey olmadığına dair önemli bir kanaat oluşturmuştur.⁷³

Nitekim darbeyi evvela halk ihtilali olarak yorumlayan Ecevit, askerlerin iktidara gelişinin üzerinden henüz kısa bir zaman geçtikten sonra fikirlerinin değiştiğini şu sözlerle aktarmıştır:

“27 Mayıs askeri müdahalesini gerçekleştirdiği günlerde desteklemiştim. Fakat çok kısa bir süre sonra gündeme gelen bazı uygulamalar, eğer deyim yerindeyse aklımı başıma getirmişti. Bazı sert yazılar yazmaya başlamıştım. Bunun üzerine tabii, askeri yönetiminin bir kanadının başında bulunanlardan tepkiler gelmeye başladı. Hatta onlardan biri, aynı zamanda arkadaşım da, bir asker, o zamana kadar adını sanımı duymadığım sivil bir zatla birlikte beni eski Meclis binasına çağırdılar. Subay o zata olağanüstü itibar gösteriyordu. Beni tatlılıkla ikna etmeye, vazgeçirmeye çalıştılar. Oralı olmayınca, tehditler başladı ve ben salonu terk ettim.”⁷⁴

Bu arada 15 Ekim 1961 seçimlerinde iktidardan düşürülen gruplar hem Senato’da hem de Mecliste çoğunluğa ulaşırken ordu tarafından desteklenen CHP azınlıkta kalmıştır.⁷⁵ Bu durum ilk anda sonuçsuz kalsa da yeni darbe girişimlerine zemin hazırlamıştır. Nitekim “Silahlı Kuvvetler Birliği” adlı bir cuntanın 25 Ekim 1961’de meclisi feshederek yönetime el koyma girişimi, Genel Kurmay Başkanı Cevdet Sunay’ın ortamı yumuşatma çabaları ve bir takım isteklerini siyasilere kabul ettirmesi ile önlenebilmiştir.⁷⁶ Bunun üzerine devreye giren Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, hem askeri

⁷¹ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s. 141-142.

⁷² Koloğlu, **a.g.e.**, s. 210.

⁷³ Çolak, **a.g.e.**, s. 107.

⁷⁴ Akar ve Dündar, **a.g.e.**, s.77-78.

⁷⁵ Tefik Çavdar, **Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1950-1995)**, İmge Kitabevi, Ankara, 1996, s. 116.

⁷⁶ Özçelik, **a.g.e.**, s. 156.

hem de siyasi ağırlığını koyarak hükümeti kurma görevini Atatürk'ün ölüm yıldönümünde, 10 Kasım'da CHP lideri İsmet İnönü'ye vermiştir.⁷⁷

Görülüyor ki generaller, bir “yeni DP” tarzı hükümete izin vermeyeceklerinden, İnönü'den 1964 yılına kadar ülkeyi yönetecek üç koalisyon hükümetinden birincisini kurmasını istemişlerdir.⁷⁸

1.1.3.2. Politik Liderliğe Doğru Giden Yıllar (1961-1968)

15 Ekim 1961'de yapılan seçimlerde ikinci kez ve yine CHP'den Ankara milletvekili olarak Parlamento'ya girmiş olan Bülent Ecevit, 1961-1965 yılları arasında İnönü'nün liderliğinde kurulan üç koalisyon hükümetinde Çalışma Bakanı olarak görev almıştır.⁷⁹ Şüphesiz, Ecevit'in siyasete girişinden iki yıl gibi kısa bir süre sonra parti yönetiminde ve hükümette söz hakkına sahip olması, onun genel başkana sadakatinin karşılığı olmuştur.⁸⁰

Ayrıca Bülent Ecevit'in, Çalışma Bakanlığı sırasında işçi sınıfına gerek sendika gerekse toplu sözleşme hakkının tanınması hususunda merkezde yer alması, onun emekçi kesimlerdeki itibarını yükseltmiş hem parti tabanında hem de ülke genelindeki politik liderliğinde itici güç oluşturmuştur.⁸¹

Böylece 27 Mayıs sonrası siyasetinde beklenmedik bir biçimde yükselen Ecevit, giderek özgüvenini artırmış ve dönemin aydın kuşağından bağımsızlaşarak kendi fikirlerini üretmeye başlamıştır. 27 Mayıs Anayasası gibi son derece demokrat ve toplumcu bir anayasanın halk tarafından ne denli az sahiplenildiğini gören Ecevit, bu durumdan CHP'nin “devlet partisi” kimliğini ve cumhuriyetçi aydınların “halktan uzaklığını” sorumlu tutmuş ve Kasım Gülek'in halkçı taktiğini tekrar canlandırarak CHP'nin yeni çizgisini halka anlatmaya çalışmıştır.⁸²

⁷⁷ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 37.

⁷⁸ Feroz Ahmad, **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014, s. 135.

⁷⁹ Çolak, **a.g.e.**, s. 112.

⁸⁰ Çolak, **a.g.e.**, s. 103.

⁸¹ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s. 151-154.

⁸² Emin Alper, “Bülent Ecevit”, **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Sol**, Cilt: 8, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 205.

Nitekim Yön Dergisi'ne⁸³ göre kabine üyelerinden hiçbiri, Bülent Ecevit hariç, kamuoyunda gereken ilgi ve ümidi yaratamamıştır. Artık Ecevit özelinde CHP'nin çevrenin görüşlerini ve taleplerini politikalarının merkezine alması gerektiği ortaya çıkmıştır. İşte bu görüşler, gittikçe CHP'yi Ortanın Solu anlayışına yaklaştırmıştır.⁸⁴ Bu suretle Ortanın Solu'nun ilk işaretleri 17.Olağan Kurultayda (16 Ekim 1964) yer almış, bildirisinin "CHP'nin Yolu" bölümünde, bu yolun, Türkiye'yi sağ ve sol diktatörlüklerin uçurumundan koruduğu savunulmuştur.⁸⁵ CHP lideri İsmet İnönü ise, sonradan kendisini partiden ayrılmak zorunda bırakan değişim sürecini başlatan Ortanın Solu görüşünün aslında yeni bir şey olmayıp, devletin kuruluşundaki altı ilkeye dayandığını savunmuştur.⁸⁶ Kuşkusuz İnönü'nün bu iddiası CHP'nin artık tıkanan geleneksel yapısından kurtularak yeni bir kimlikle halkın karşısına çıkma çabasının bir ürünü olmuştur.⁸⁷

Diğer taraftan İnönü'nün Orta'nın Solu sloganını, içini dolduracak anlamda saptamadan, 1965 seçimlerinden iki ay önce ortaya atması, CHP'yi zor durumda bırakmıştır. Nitekim seçim sonuçları CHP için büyük bir yenilgiyi beraberinde getirmiştir. 1961'e göre oylarında % 8'lik bir azalma görülen parti, toplam oyların ancak % 28,7'sini alabilmiştir. Bu tabloya karşın Ecevit, Ortanın Solu'nu, CHP'yi çevreye yakınlaştıracak tek seçenek olarak görmüş ve parti içinde bu düşüncüyü benimsetebilmek için liderlik özelliklerini sergilemeye başlamıştır.⁸⁸

Gerçekten senato seçimlerinden üç hafta sonra, 27 Haziran 1966 tarihli Milliyet Gazetesi, "Ecevit CHP'de Harekete Geçti" başlıklı yazıda, parti içinde Bülent Ecevit'in liderliğinde yeni bir oluşumun doğduğunu haber vermiştir.⁸⁹

Bu arada Haziran ve Temmuz 1966'da CHP karma meclis grubu, seçim sonuçlarını ve Ortanın Solu söylemini tartışmak üzere toplanmıştır. Bu tartışmalarda Ecevit, Ortanın

⁸³ 27 Mayıs darbesi sonrası sol muhalif hareketin sözcülüğünü yapan Yön Dergisi, bir taraftan, kendisini çıkaran öncü kadronun sosyalist fikirleri nedeniyle radikal Türk solu içerisinde konumlandırılmış, diğer taraftan içerdiği Kemalist ton sebebiyle sol Kemalizm'in köşe taşlarından birisi olarak görülmüştür. **Bkz.** Fahrettin ALTUN, "Kemalist Bir Modernleşme Yorumu Olarak Yön Dergisi", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt:2, Sayı: 1, 2004, s.551.

⁸⁴ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s. 160-161.

⁸⁵ Kurt, **a.g.e.**, s. 44.

⁸⁶ Hikmet Özdemir, "Siyasal Tarih (1960-1980)", **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Editör: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul, 1989, s. 220.

⁸⁷ Gülsüm Tütüncü Esmer, **CHP: 1965-1980 Türk Siyasal Yaşamında Ortanın Solu**, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya, 2006, s. 60.

⁸⁸ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s. 164-165.

⁸⁹ **Milliyet Gazetesi**, 27 Haziran 1966, s.1.

Solunun en ateşli savunucusu olarak ortaya çıkmıştır. Parlamento grubu toplantısında o, Ortanın Solu düşüncesini terk etmeye karşı çıkmış ve partinin devrimci ve halkçı karakterini daha açık vurgulaması gerektiğini ifade etmiştir. Ecevit, bu toplantılardan sonra, partinin yerel kongreleri için yurt gezisine çıkmış, mahalli kongrelerde, CHP'nin Ortanın Solu düşüncesinden geri dönmeyeceğini ilân etmiştir. Bununla birlikte Parti Meclisi öncesi, 3 Ağustos'ta, İnönü'ye “bir güç gösterisi” olarak elli parlamenterin imzaladığı Ortanın Solu düşüncesinin CHP'yi zayıflattığını iddia eden bir muhtıra verilmiştir. Bu grup Ortanın Solu söylemi nedeniyle İnönü'ye karşı taarruza geçmiştir. Karşı tarafta ise Bülent Ecevit'in liderliğini yaptığı Ortanın Solu ekibi yer almış, ancak Ortanın Solu ekibi İnönü'nün liderliğini desteklemekle birlikte parti için yeni bir doğrultu önermiştir. Bu atmosferde CHP'nin 18.Olağan Kurultayı, 18 Ekim 1966'da başlamış ve dört gün sürmüştür.⁹⁰ Bu kurultay, Türk politik yaşamında önemli bir lider olacak Bülent Ecevit'in politik liderliğe adım atışının önemli bir atlama taşı olmuştur.⁹¹

Nitekim başını Turan Güneş, Haluk Ülman ve Besim Üstünel'in çektiği⁹² ve parti içinde “Mülkiyeliler Cuntası”⁹³ olarak bilinen küme, kendi aralarında düzenledikleri gayri resmi toplantılarda Ecevit'i desteklemeye karar vermiştir.⁹⁴ Böylece Ecevit, tartışılan konuları formüle etmekteki yeteneği ve bunları daktilosuyla kâğıda dökmekteki çabukluğu sebebiyle öncelikle girişimin bir tür raportörü niteliği kazanmıştır.⁹⁵

Gerçekten Ortanın Solu söyleminin yandaşlara net bir şekilde aktarılması adına Ecevit, kurultayın hemen öncesinde 152 sayfalık “Ortanın Solu” kitabını hazırlamıştır.⁹⁶ Bülent Ecevit, bu kitabında İnönü'nün ortaya atmış olduğu sloganının içini doldurmuş,⁹⁷ kendilerini “sosyalist” olmakla suçlayanlara karşı ağır eleştiriler getirmiş ve şu ifadelere yer vermiştir:

*“Demokrat'ın 'demirkırat' haline getirilip ondan da 'kır at'ın üretildiği;
referandumun, halka, dışarıdan gelecek bir gavur papazı diye tanıtıldığı bir*

⁹⁰ **Milliyet Gazetesi**, 18 Ekim 1966, s.1, Yunus Emre, **CHP, Sosyal Demokrasi ve Sol: Türkiye'de Sosyal Demokrasinin Kuruluş Yılları (1960-1966)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 90-94.

⁹¹ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s. 167.

⁹² Sunay, **a.g.e.**, s. 183.

⁹³ **Milliyet Gazetesi**, “Ecevit Olayı”, 14 Kasım 1974, s.6.

⁹⁴ Çolak, **a.g.e.**, s. 121.

⁹⁵ Koloğlu, **a.g.e.**, s. 302.

⁹⁶ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s. 167.

⁹⁷ Gürcan Bozkır, “Cumhuriyet Halk Partisinde Bülent Ecevit ve Ortanın Solu Düşüncesi”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, İzmir, 2005, s. 236.

ortamda, 'ortanın solu' deyiminin de veya aynı anlamı vermek üzere kullanılacak başka herhangi bir deyim de başına her şey gelebilirdi (...)

Ortanın solundakiler; insancıldılar, halkçıldılar, sosyal adaletçi ve sosyal güvenlikçiler; ilerici, devrimci ve reformcudurlar, devletçiler, plancıdılar, özgürlüğe bağılıdılar ve sosyal demokrasiden yanadırlar...”⁹⁸

1965 yenilgisini Ortanın Solu söylemine yüklemek isteyenlere ise Ecevit şu şekilde cevap vermiştir:

“Bir söz tek başına ne seçim kazandırır ne de seçim kaybettirir. Ama bir sözden dönmek bir partiye çok şey kaybettirir.”⁹⁹

Öte yandan CHP'nin 18. kurultayının en önemli bölümü olan seçimler dördüncü gün yapılmış, İnönü 929 oyla tekrar Genel Başkan seçilmiştir. Seçimlerde 42 üyeli Parti Meclisine (PM) Ecevit'in lideri olduğu Ortanın Solu grubunun listesinden 23 kişi girmiştir. Böylece Ecevit'in Genel Sekreterlik yolu açılmış ve Ecevit, 24 Ekim 1966'da Parti Meclisi'nin ilk oturumunda 42 oyun 31'ini alarak Genel Sekreter seçilmiştir.¹⁰⁰ Bu kurultaydan sonra, CHP kendi tarihi açısından yeni bir aşamaya adım atmış, Ortanın Solu anlayışını benimseyen grup partinin kontrolünü kazanmış ve kurultay Ortanın Solu söylemini partinin resmi politikası olmasını karara bağlamıştır.¹⁰¹ Kurultayda parti meclisi raporunun onaylanmasından sonra Ecevit'in kürsüden söylediği şu sözler, yeni yaklaşımın gerçek temellerini ortaya koyacak niteliktedir:

“Ortanın soluna karşı koyanlar Atatürk ilkeleriyle çelişme halindedir. Bir parti, toprak reformuna bildirgesinde yer verince, grev hakkını sağlayınca, petrolü millileştirmeye çalışınca ortanın solundadır. Ortanın solu, İnönü'nün dediği gibi partinin sosyal yenileşmesinin bilincine varışı demektir. Devletçiliği daha ileri götürmek gerekir. Yabancı şirketlerin petrolümüzü ipotek altına almalarına karşı mücadele ediyoruz...

⁹⁸ Yiğit Kartal, **Bülent Ecevit Küllerinden Doğan Lider**, Güçlü Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 36.

⁹⁹ Akar ve Dündar, **a.g.e.**, s. 120.

¹⁰⁰ **Milliyet Gazetesi**, 25 Ekim 1966, s. 1.

¹⁰¹ Emre, **a.g.e.**, s. 94-102.

*Ortanın solu yüzünden seçimi kaybetmedik. İç ve dış sömürücüleri karşımıza aldığımız için kaybettik. Gene bunları karşımıza alacağız. Çünkü Türk halkının kurtuluşu buradadır.”*¹⁰²

Görülüyor ki CHP’de halkla ilişkilerini canlı tutabilen, teşkilâtı sürükleyebilen bir liderin doğmakta olduğu ortaya çıkmıştır. Nitekim kendisinde elit kökene dayanan bir “halk partili” olan Ecevit, soyut bir ifadenin ötesinde ilk defa gerçek halkla sağlam bir diyalog kurmaya çalışmıştır.¹⁰³

Ayrıca Ecevit’in bundan sonraki uğraşı, kırk yıllık bir partiyi, sosyal demokrat yeni bir partiye dönüştürme çabasıyla şekillenmiştir.¹⁰⁴

1.1.3.3. Ecevit’in Liderliğinde CHP’de Görev Değişimi Yılları (1968-1972)

Bülent Ecevit, CHP Genel Sekreteri unvanıyla, adım adım bütün ülkeyi, deyim yerindeyse köy köy dolaşmıştır. Lider İnönü’nün yaşı ve sağlık durumu dolayısıyla yapamadığı halkla doğrudan ilişkiyi parti adına o kurmuştur.¹⁰⁵ “Bu düzen değişmelidir.”, “Toprak işleyenin olsun, su kullanın.” diyerek yola çıkan Ecevit ve ekibi, 12 Mart’ta yapılması planlanan seçim öncesinde altyapı devrimi, toprak ve su reformu gibi ciddi projeler geliştirmiştir. 1969 yılında yapılacak yeni seçimlere böyle bir hava içinde ve büyük bir coşkuyla girilmiştir. Fakat 12 Ekim 1969’da yapılan seçimler parti için yeni bir hezimetle sonuçlanmış,¹⁰⁶ seçimlerden birinci parti olarak Adalet Partisi (AP) ayrılmış; CHP ise yine ana muhalefette kalarak Meclis’teki yerini almıştır.¹⁰⁷ Ayrıca 1970 yılındaki 20. kurultayının eşiğine gelindiğinde, CHP ikiye bölünmüştür. Bir yanda CHP örgütünün genç kadrolarını temsil eden Ecevit ve arkadaşları, öte yanda Kemal Satır’dan Nihat Erim’e uzanan, partinin geleneksel yapısının ve kişiliğinin koruyucusu durumundaki ekip vardır. Anti-Ecevit kampanyasının lideri durumunda bulunan Kemal Satır, Genel Sekreteri “Eleştiriye tahammülsüzlükle” suçlamış ve partide huzursuzluk bulunduğunu ileri sürmüştür. Nihayetinde kurultayı Ecevit kazanmıştır. Böylece, Ortanın Solu hareketi, yeni bir aşamaya varmış, “CHP iktidar alternatifi olmaktan çıktı” şeklindeki yorumları, artık,

¹⁰² Çavdar, **a.g.e.**, s. 151.

¹⁰³ Çolak, **a.g.e.**, s. 150-157.

¹⁰⁴ Metin Heper, **İsmet İnönü Yeni Bir Yorum Denemesi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s. 196.

¹⁰⁵ Koloğlu, **a.g.e.**, s. 307-308.

¹⁰⁶ Kartal, **a.g.e.**, s. 38.

¹⁰⁷ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s. 171.

“CHP kimin için iktidar alternatifi olmaktan çıktı” sorusu yanıtlamış ve artık, Ecevit hareketi, CHP içinde kök salmıştır.¹⁰⁸

Diğer taraftan 1970 yılına girerken ülkede siyasi, sosyal ve ekonomik kriz giderek tırmanmış, Demirel önderliğindeki hükümet giderek acizleşmiştir.¹⁰⁹ Bu tablo karşısında Ecevit, gelinen noktanın tehlikeli olduğunun altını çizmiş, askeri çözümlerin demokrasilerde çözüm üretemeyeceğine işaret etmiştir. Ecevit, şu öngöründe bulunmuştur:

*“Türkiye’de bir dikta tehlikesi vardır ve bu ancak ordudan gelebilir. Bu, örneğin Yunanistan’daki gibi, yabancıların oyunu olur. Demokratik rejimde bile çok güçlü olan ekonomik çevreler, askeri diktada daha da güçlenirler. Bir askeri müdahale mümkün gözükmemektedir.”*¹¹⁰

Görülüyor ki bu sözler, Ecevit’in bir ordu müdahalesinin mutlaka bir “Amerikan tertibi” olacağına ve bunun kaçınılmaz biçimde “işbirlikçi kapitalistler” yararına yapılacağına inandığını göstermektedir.¹¹¹

Gerçekten 12 Mart 1971’de üç kuvvet komutanı ve Genel Kurmay Başkanı’nın imzasıyla TRT haber bültenlerinde okunan hükümete yönelik muhtıra ile ordu, “Silahlı Kuvvetler İç Hizmet Talimatının” Anayasadan daha üstün bir belge olduğunu pratikte kanıtlayarak Demirel’in AP hükümetini düşürmüştür.¹¹²

Böylece Türkiye bir kere daha demokrasi yolundan uzaklaştırılmış,¹¹³ “cici demokrasi” tarihin çöp tenekesine atılmıştır.¹¹⁴ Öte yandan 19 Mart 1971’de yeni hükümeti kurmak için görevlendirilen Nihat Erim, bu süreçte CHP’den istifa ettirilerek tarafsızlaştırılmış ve Başbakanlığa atanmıştır. İnönü, tarihin hiçbir döneminde benimsemediği, 27 Mayıs ve izleyen zamanlarda “*Müşkül anında ülkeyi terk edecek karakterdedir.*” diye tanımladığı Nihat Erim ile sıkı bir dostluğa girmiş, garip bir biçimde Erim hükümetine katılarak, Erim hükümetini desteklemek istediğini söylemiştir.¹¹⁵ Ecevit ise, Nihat Erim’in hükümeti kurmakla görevlendirileceğini öğrenince, Ortanın Solu

¹⁰⁸ İsmail Cem, **Soldaki Arayış**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 9.

¹⁰⁹ Koloğlu, **a.g.e.**, s. 343.

¹¹⁰ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 44.

¹¹¹ Doğan Avcioğlu, **Devrim ve “Demokrasi” Üzerine**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 346.

¹¹² Erdoğan, **a.g.e.**, s. 44.

¹¹³ Onur Öymen, **Demokrasiden Diktatörlüğe –İktidar Uğruna Demokrasiyi Feda Edenler-**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 398.

¹¹⁴ Kurt, **a.g.e.**, s. 56.

¹¹⁵ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 45.

hareketinin CHP'nin eski kanadı tarafından sonlandırılabilceğini düşünmüştür.¹¹⁶ İşte bu hadise ve Nihat Erim Hükümeti'ne bakan verip vermeme konusu CHP'yi karıştırmıştır.¹¹⁷

Nitekim 21 Mart günü CHP Senato ve Meclis Grupları Erim hükümetine katılıp katılmama konusunu tartışmak için toplandığında bir sürprizle karşılaşmış, Genel Sekreter Ecevit ve Merkez Yönetim Kurulu görevlerinden istifa etmişlerdir. Toplantıya Ecevit'in kendisi değil, şu mektubu ulaşmıştır:

“Sayın Genel Başkanım, demokratik rejim için ve CHP için çok hayati saydığım bir konuda görüş ayrılığına düşmüş bulunuyoruz. Bu kadar önemli bir konuda, sizin görüşünüze katılmadan Genel Sekreterlik görevini yürütmeye hakkım olamazdı. Onun için CHP Genel Sekreterliğinden ayrılıyorum.

Bugüne kadar eşsiz önderliğinizde bana yol gösterdiniz, değeri biçilmez desteğinizle bana güç kattınız. Size sonsuz şükran ve minnet duygularımı yaşadıkça içimde taşıyacağım.”¹¹⁸

Ecevit'in istifa gerekçesinde yer alan şu sözleri ise oldukça dikkat çekicidir:

“Son günlerde partiler üstü anlayıştan bahsediliyor. Müdahale öyle saptırılmıştır ki, değil partiler üstü olmak, hizipler üstü bile olamamıştır. Demokrasiyle önlenemeyen, kurultaylarla önlenemeyen, seçimle önlenemeyeceği görülen bir hareket, bir darbeye önlenmiştir. Ortanın solu hareketinin ve benim demokrasi kuralları içinde yenilemeyeceğim anlaşılmıştır. Demokratik kurallar dışına çıkılarak yenilgimiz sağlanmıştır.

Oyun bitmiştir. Hükümete katılmama kararı alınabilseydi bazı şeyler kurtulabilirdi. Fakat sayın genel başkan böyle düşünmüyor.”¹¹⁹

Bu istifa üzerine İnönü, Ortanın Solu akımını açıktan hedef almaya başlamış, Ecevit'in “ruhi bunalım geçirdiğini”, “yalnız kaldığını”, “yeni ve bilinmeyen bir politika izlediğini”, “partide hizipleştiğini”, hatta “tek adam olmaya çalıştığını” ileri sürmüştür.¹²⁰

¹¹⁶ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s. 180.

¹¹⁷ Bektaş, **a.g.e.**, s. 83.

¹¹⁸ **Milliyet Gazetesi**, 22 Mart 1971, s.1, Koloğlu, **a.g.e.**, s. 344-345.

¹¹⁹ Kurt, **a.g.e.**, s. 59.

¹²⁰ Çolak, **a.g.e.**, s. 134.

Böylece Ecevit'in istifasını gazetecilerden öğrenmiş olmaktan rahatsızlık duyan ve bunu kendisine yapılmış bir saygısızlık olarak gören İnönü,¹²¹ bir zamanlar partiden kopmalara aldırılmadan desteklediği akımın, şimdi tasfiyesini arzulayanlarla birleşmiştir.¹²² Ancak İnönü, Ecevit'i görmezden gelirken diğer yandan parti içinde ciddi bir Ecevit sempatisi olmuştur. Ecevit, partililerin duygularının tercümanı olmuş, tabulara bağlanmaktansa onlara karşı mücadele etmiştir. Bunun karşılığı olarak da verdiği güven ve umutla Erim Hükümeti'nin kuruluşundan itibaren yapılan kongrelerin tümünü Ecevit yanlıları kazanmıştır.¹²³ Yine de Ecevit, arka arkaya kazandığı kongrelere rağmen temkinli davranmış ve şu ifadeleri kullanmıştır:

“İnönü'den bana karşı ne kadar ağır ithamlar gelirse gelsin, benim İnönü'ye karşı beslediğim büyük saygıdan bir eksiklik olmayacaktır. CHP içinde İnönü'nün genel başkanlığı ve önderliği tartışma konusu değildir.”

İnönü ise konuşmalarında Ecevit'i suçlamaya devam ederek şöyle demiştir:

“Ülke için meçhul, ülke gerçeklerine uyumsuzluğunu, sağduyuyla ne kadar ters düşebileceğini 12 Mart'tan sonraki dönemde ispatlamış bu hizip başarılı olur da, partiyi ele alırsa başa gelecek hallerden ciddi olarak endişe ederim.”

Ecevit, İnönü'ye “Çelişki, AP'nin girişimlerine meydan okuyup Erim'in aynı girişimlerine kuzu kuzu boyun eğmektir” sözleriyle cevap vermiştir.¹²⁴

Öte yandan il kongrelerinde Ecevit ve yandaşlarının seçimlerden galip taraf olarak çıkmasının yaratmış olduğu tedirginlik İnönü'yü bir kurultay toplamaya yönlendirmiştir. Ancak kurultayın, yeni delegelerle değil, en azından İnönü'ye bağlı delegelerle gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.¹²⁵ Bu adım, Ecevit taraftarlarınca ateşli bir biçimde protesto edilmiştir.¹²⁶

¹²¹ Esmer, **a.g.e.**, s. 132.

¹²² Koloğlu, **a.g.e.**, s. 349.

¹²³ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 46-47.

¹²⁴ Kurt, **a.g.e.**, s. 65-66.

¹²⁵ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s. 182-183.

¹²⁶ Ayşe Güneş Ayata, “Türkiye'nin Demokratikleşme Sürecinde Ortanın Solu Hareketi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 50, Sayı: 3, Ankara, 1995, s. 84.

Söz konusu olağanüstü kurultay, CHP tarihinin en önemli dönemeçlerinden birisi olmuştur. Olağanüstü Kurultay, Parti Meclisi'ne güvensizlik önergesinin oylanması için toplanmıştır. Ecevit kurultay öncesi sert ama demokratik şu çıkışıyla gündeme gelmiştir:

“Mesele güvenoyunun da ötesinde başka anlamlar taşımaktadır. Biz bir partinin üyeleri mi olacağız, yoksa kapıkulu olmayı mı kabul edeceğiz?”¹²⁷

İnönü'ye göre ise Ecevit, İnönü kültürüne karşı bir oyun oynamaktadır ve bu oyunda *“İnönü'ye saygı perdesi oyunların üzerine düşürülmüştür. Bu perdenin kaldırılması ve oyunun örtüsüz oynanması zamanı gelmiştir.”* İnönü'nün bu çağrısından sonra Ecevit, *“Perdeyi kaldırıyorum”* başlıklı bir broşür yazarak savaşı biraz daha alevlendirmiştir.¹²⁸

Diğer taraftan 5 Mayıs 1972 tarihinde toplanması gereken kurultay İsmet İnönü'nün kalp spazmı geçirmesi yüzünden 6 Mayıs 1972 tarihinde toplanmıştır.¹²⁹ Kurultay salonuna ilk giren Bülent Ecevit olmuş ve *“Halkçı Ecevit”* sloganlarıyla karşılanmıştır. Haftalar öncesinde başlayan, kurultayın; eski delegelerle mi yoksa yeni delegelerle mi yapılacağına ilişkin tartışmalar salonda da sürmüştür. İnönü, kürsüye gelmiş ve şu tehditte bulunmuştur:

“Yeni delegeler kurultaya alınırsa, bu kurultayın benim davet ettiğim kurultay olmadığını derhal ilan ederim. Meşru makamlara da müracaat eder, kurultayı dağıttırırım, partiyi kapattırırım.”¹³⁰

Böylece Olağanüstü Kurultay'da da, İnönü, Kasım Gülek'e karşı davrandığı gibi yine *“Ya ben, ya Bülent”* önerisini seslendirmiştir.¹³¹ Parti içerisinde ciddi bir ihtilafın bulunduğunu ise şu ifadelerle söylemiştir:

“CHP'yi bir parti meclisinin hizip çoğunluğu elinde hem örgüte hem meclis gruplarına hâkim durumu getirmek isteyen bir yönetim şekliyle ciddi

¹²⁷ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s. 182-183.

¹²⁸ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 47.

¹²⁹ Bozkır, **a.g.m.**, s. 246, Tanju Cılızoğlu, **Kamil Kırkoğlu İnönü ve Ecevit'i Anlatıyor**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2017, s.193.

¹³⁰ Kurt, **a.g.e.**, s. 70.

¹³¹ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s. 183.

*anlaşmazlığım var. Kurultayın toplanmasına karar neden olan anlaşmazlık, hem benim hem Bülent'in birlikte görev almalarıyla çözülemez.”*¹³²

Ecevit ise soğukkanlı davranmış, sorunların “Ya ben ya Bülent” denilerek çözülmeyeceğini söylemiş ve eklemiştir:

*“Sorun ya ben, ya Bülent sorununun ötesindedir. Tekrar söylüyorum, asıl öncelikle ölçülmesi gereken şudur: CHP’de buyruk mu işleyecek, hukuk mu işleyecektir? Buna karar vereceğiz. Daha açık söylüyorum, vereceğiniz karar şudur: Demokratik bir partinin kanunlara saygılı özgür üyeleri mi olacağız, kapıkulları mı olacağız? Karar sizindir.”*¹³³

İnönü, yeniden kürsüye gelmiş ve “kurultayın vereceği kararı sükûnetle bekleyeceğim. Ancak PM ve MYK mutlaka değişmelidir.” demiştir.¹³⁴

Sonuçta Ecevit’in Ortanın Solu hareketi, İnönü’nün “geleneği” ekibini olağanüstü kurultay’da 709’a 503 oyla başarısızlığa uğratmıştır.¹³⁵ Kurultay tercihini Ecevit’ten yana kullanmış,¹³⁶ “son hesaplaşmanın” yapıldığı 1972 kurultayında, “tarihin akışıyla birlikte olanlar”, “geride kalmış bir tarih aşamasının özelliklerinde kurtuluşu arayanları” kaçınılmaz olarak yenik düşürmüştür.¹³⁷ İnönü, Kurultayı takiben istifa mektubunu Genel Merkeze göndermiştir. 12 Mayıs 1972’de toplanan Kurultay ise “Halkçı Ecevit, halkçı Ecevit” sloganları ile CHP’deki yeni lideri selamlamıştır. Böylece, CHP’liler yeni Genel Başkanları doğar doğmaz, hemen adını da koymuşlardır: “Halkçı Ecevit”¹³⁸

Yeni Genel Başkan teşekkür konuşması için kürsüye gelmiş, CHP’nin, kendi yetiştirdiği birini Genel Başkan seçtiğini vurguladıktan sonra şöyle demiştir:

*“Bir devrimci yol, ilk kez halkın bilincinde biçimleniyor. Bir yeni dünya ilk kez halkın ve halkla bütünleşen bir örgütün düşüncesinde oluşuyor. Kendi gücünü, kendi egemenliğini, kendi özlediği dünyayı görüyor. Halkımız, CHP’nin izlediği yolda.”*¹³⁹

¹³² Kurt, **a.g.e.**, s. 70.

¹³³ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 50.

¹³⁴ Kurt, **a.g.e.**, s. 71.

¹³⁵ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s. 183.

¹³⁶ Kurt, **a.g.e.**, s. 71.

¹³⁷ Cem, **a.g.e.**, s. 11.

¹³⁸ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s. 183.

¹³⁹ Kurt, **a.g.e.**, s. 73.

Böylece CHP Ecevit'le birlikte "lider partisi" olmaktan çıkıp "örgüt partisi" olmaya adım atmıştır.¹⁴⁰

1.1.3.4. CHP-MSP Koalisyonu (1974)

1973 seçimlerine doğru Bülent Ecevit ismi gerek parti tabanında gerekse de kamuoyunda günden güne popüler hale gelmiştir. 1971'deki askeri müdahaleye itirazı, İnönü'ye karşı vermiş olduğu mücadele ve sonrasında ordunun baskısına rağmen dönemin Genel Kurmay Başkanı Faruk Gürler'in Cumhurbaşkanlığına karşı çıkması, partililerin gözünde Ecevit'i demokrasi öncüsü haline getirmiştir. Görülüyor ki, ordunun siyasal vesayeti ve İnönü'nün devletçiliğine karşı ortaya koyduğu "ilkesel ve taktiksel" başarı, halkın nazarında Ecevit'in inandırıcılığını ve güvenilirliğini yükseltmiştir.¹⁴¹

Ecevit, 1973 genel seçimleri sırasında "Karaoğlan" lakabı ile anılmaya başlanmıştır. İzleyicilerinin büyük bir bölümü, Karaoğlan'ı kendisinden biri olarak saymış, Ecevit sadeliği, alçak gönüllüğü ve içtenliği ile halktan bir insan olarak görülmüştür.¹⁴² Nitekim 14 Ekim 1973 seçimleri, genelde CHP'nin özelde ise lideri Bülent Ecevit'in kişisel bir zaferi olarak selamlanmıştır.¹⁴³ Uzun yıllardır ölü toprağı serpilmiş ve sürekli "müzmin muhalefet" olan CHP, kullanılan oyların yüzde 33,3'ünü almıştır. Böylece seçim sonuçlarına göre CHP, ilk kez halkın oylarıyla iktidara bu kadar yaklaşmıştır.¹⁴⁴

Ancak seçim sonuçları, 1961'de olduğu gibi belirsizliği beraberinde getirmiştir. Çünkü hiçbir parti bir hükümet kurmaya yeterli çoğunluğu sağlayamamıştır. Türkiye, bir kez daha istikrarsız ve kararsız koalisyon hükümetleri döneminden geçecek gibi bir politik ortamın içine girmiştir. Oyların yaklaşık % 60'mı toplamış olan sağ partiler, hükümet konusunda anlaşamamışlar, dolayısıyla, hükümeti kurma görevi Ecevit'e verilmiştir.¹⁴⁵

Yeterli çoğunluk sağlanamadığı için bir koalisyon hükümeti kaçınılmaz olmakla birlikte, Demirel daha ilk günden "*Halk bize bu seçimde muhalefet görevini verdi*" diyerek CHP'yle koalisyon kurmayacağını ilân etmiştir.¹⁴⁶ Geriye tek bir seçenek kalmıştır. Erbakan'ın Milli Selamet Partisiyle (MSP) Ecevit'in CHP'si hükümeti birlikte

¹⁴⁰ Koloğlu, a.g.e., s. 353.

¹⁴¹ Çolak, a.g.e., s. 164.

¹⁴² Gaytancıoğlu, a.g.t., s. 187.

¹⁴³ Ahmad, *Demokrasi...*, s. 402.

¹⁴⁴ Kurt, a.g.e., s. 81.

¹⁴⁵ Gaytancıoğlu, a.g.t., s. 190-191.

¹⁴⁶ Çolak, a.g.e., s. 167.

kuracaklardır. Ancak iki parti arasındaki görüşmeler sonuçsuz kalınca Ecevit, 8 Kasım'da görevi iade etmiştir. 13 Kasım'da görev Demirel'e verilmiş, Demirel de hükümeti kuramayınca görev bir kez daha Ecevit'e devredilmiştir. Kamuoyunda CHP ile MSP ortaklığı üzerine tartışmalar devam etmiş, iki parti arasındaki koalisyon görüşmeleri de neredeyse üç ay sürmüştür. Nihayetinde 13 Ocak tarihinde Ecevit ile Erbakan, birlikte çalışmak için ilke anlaşmasına vardıklarını açıklamışlardır. 25 Ocak'ta da protokol imzalanmıştır. Koalisyon, 6 Şubat günü güvenoyu alarak çalışmaya başlamıştır.¹⁴⁷

Yedi ay on altı gün süren koalisyon hükümeti döneminde, CHP kendi saygınlığını arttıracak çalışmalar yapmaktan geri kalmamıştır. Köylü ürünlerine yüksek fiyat verilmesi, üreticiye destek kararı iç politikaya yönelik önemli girişimler olmuştur. Fakat asıl dış politikada Türkiye'nin itibarını yükselten kararlar alınmıştır. 12 Mart ara rejimi döneminde sırf Amerika'yı memnun etmek için ve yarım milyon üreticiyi işsiz bırakmak pahasına alınan "haşhaş ekimi yasağı" hükümetçe kaldırılmıştır. Karar, bu üretimin esrar ticaretine dönüşmesini engellemek için en sıkı önlemlerin uygulanacağını belirtilmesine rağmen, üreticinin sevincinin yüksekliği oranında Amerika'nın da tepkisini çekmiştir. Nitekim ABD'nin göz kırpmasıyla bu gerginlik ortamını fırsat bilen Yunan cuntası bir darbe ile Kıbrıs'ı ele geçirmeye kalkınca, Türkiye garantör devlet olarak, Ecevit'in liderliğinde Kıbrıs sorunuyla karşı karşıya kalmıştır.¹⁴⁸

¹⁴⁷ **Barış Gazetesi**, 8 Şubat 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 8 Şubat, 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 8 Şubat 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 8 Şubat 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 8 Şubat 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 8 Şubat 1974, s.1, Kurt, **a.g.e.**, s. 82-83.

¹⁴⁸ Koloğlu, **a.g.e.**, s.438.

BÖLÜM II

2. ECEVİT'İN BARIŞ HAREKATI ÖNCESİNDE KIBRIS SORUNUNA BAKIŞI VE DEĞERLENDİRMELERİ (1954-1974)

2.1. KIBRIS'IN ULUSLAR ARASI BİR SORUN HALİNE GELME SÜRECİ VE ECEVİT'İN KONUYA DAİR GÖRÜŞLERİ

2.1.1. Kıbrıs Sorununun Birleşmiş Milletlere Taşınması (1954)

İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) bittikten sonra küresel güç dengesinde çok önemli değişiklikler yaşanmış ve sistem farklılaşmıştır.¹⁴⁹ Nitekim İkinci Dünya Savaşından gücünü yitirmiş olarak çıkan İngiltere, Türkiye ve Yunanistan üzerindeki Sovyet tehditlerine karşı koyma sorumluluğunu 31 Mart 1947'den¹⁵⁰ başlayarak Amerika Birleşik Devletleri'ne "devretmek" istediğini bildirmiş ve Truman Doktrini (1947) çerçevesinde bu "sorumluluğu" ABD yüklenmiştir. Ancak, bölgedeki siyasal ve askeri "sorumluluklarından" kurtulmaya çalışırken, ekonomik çıkarlarından taviz vermek niyetinde olmayan İngiltere, Mısır ve öteki Arap devletleri ile İran üzerinde ABD ile çıkarlarını kolayca birleştirememiştir. Oysa nihayetinde, İngiltere ve Fransa'nın (İsrail ile birlikte) Süveyş üzerinde giriştikleri askerî teşebbüsün başarısızlığı, Eisenhower Doktrini (1953) ile ABD'nin Orta Doğu'daki etkinlik alanını genişletmesine yol açmıştır.¹⁵¹

İşte, savaş ertesinde İngiltere'nin genel olarak Doğu Akdeniz'deki, özel olarak da Kıbrıs'taki varlığını temelden etkileyen, uluslar arası sistemin ve İngiliz-Amerikan ilişkilerinin bu nitelikleri olmuştur. Kıbrıs ise, İngiltere'nin Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de tutunabildiği "son dallardan" biri olarak bu devlet açısından savaş öncesiyle karşılaştırılamayacak kadar önemli bir yer kazanırken, özellikle Mısır üzerindeki Amerikan-İngiliz rekabeti dolayısıyla İngiltere'ye karşı Batı bloğu içinde başka güçleri de harekete geçirmek isteyen ABD'nin özel gayretleriyle, uluslar arası bir sorun niteliğine

¹⁴⁹ Göktürk Tüysüzoğlu, "İkinci Dünya Savaşı Sonrası İngiliz Dış Politikası: İmparatorluk Yaşıyor Mu?", **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı:26, Celalabat, 2011, s.8.

¹⁵⁰ Bu tarihten itibaren, İngiltere'nin Washington Büyükelçisi, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Dean Acheson'a, ekonomik sıkıntı içerisindeki İngiltere'nin, Yunanistan ve Türkiye'ye yönelik askeri ve ekonomik yardımları durduracağını bildirmiştir. **Bkz.** Kaan Kutlu Ataç, "70. Yılında Truman Doktrini: Türkiye ve Soğuk Savaş", **Ortadoğu Etütleri**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2016, Ankara, s.104.

¹⁵¹ Gürel, **a.g.e.**, s.28.

bürünmüştür.¹⁵² Bu arada Yunan solunun 1947 başında giriştiği yoğun Enosisçi¹⁵³ kampanya, Kiliseyi harekete geçirmiştir. Başpiskoposluk Konseyi 5 Aralık 1949'ta bir karar alarak, eğer o güne dek İngiliz yönetimi kendiliğinden bir referandum düzenleme kararı almazsa, 15 Ocak 1950'de Kilisenin bir halkoylaması yapacağını açıklamıştır. 15 Ocak 1950 Pazar günü ayından sonra başlayan ve yeterli katılım olmadığı için ertesi Pazar da devam eden halk oylaması, katılanların yüzde 96'sının Enosis istediğini göstermiştir.¹⁵⁴

Kuşkusuz bu referandumun düzenlenme tarzı, “kendilerinin siyasi kararlardan dışlanmışlığını doğruladığı için”¹⁵⁵ Kıbrıs Türklerinin kaygısını daha da güçlendirmiştir.

Bununla birlikte İngiltere ve Yunanistan'la ilişkilerin bozulmasından çekinen Türkiye'deki hükümet konuya temkinli yaklaşımını sürdürmüştür. Ancak Atina gençliğinin Kıbrıs adasının Yunanistan'a ilhakını isteyen gösterileri ve Kıbrıs'ta Rum Ortodoks Kilisesi tarafından tertip edilen plebisite cevap olmak üzere Ankara Üniversitesi gençliğinin tertip ettiği miting üzerine¹⁵⁶ 23 Ocak 1950'de Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak şu açıklamasıyla kamuoyunu yatıştırmaya çalışmıştır:

*“Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur... İngiltere Hükümeti Kıbrıs adasını bir başka devlete terk etmeyecektir. Bu böyle olunca, gençlerimiz beyhude yere heyecana kapılıyorlar. Lüzumsuz yere yoruluyorlar.”*¹⁵⁷

Fakat Türk Hükümetinin 1951 yılından başlayarak içine girdiği bu “hava”, Yunan Hükümetinde öyle bir izlenim yaratmıştır ki, Yunanistan “Batı Bloğunun bütünlüğü ve

¹⁵² Gürel, a.g.e., s.28-30.

¹⁵³ Enosis, Megali İdea hedefi çerçevesinde Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını, ilhak edilmesini ifade etmektedir. Kelime anlamı ile ilhak demek olan Enosis, ilk Megali İdea haritasının çizildiği 1791-1796 yıllarından beri gündemde olan bir konudur. Bir anlamda Kıbrıs sorununun da bu tarihten itibaren var olduğu iddia edilebilir. “Megali idea” Eski Bizans, hatta İskender İmparatorluğu içindeki topraklarda, yani Yunanistan, Girit, Rodos, Kıbrıs ve Anadolu üzerinde başkenti İstanbul olması düşünülen, Büyük Yunanistan'ı kurma idealidir. Megali İdea'nın yaşatılması ve nesilden nesile aktarılması görevini de Rum Ortodoks Kilisesi ve Patrikhane üstlenmiştir. **Bkz.** Turgay Bülent GÖKTÜRK, **Enosis'in Doğuşu ve Düşünceden Eyleme Geçiş – 1931 İsyanı**, Ajans Yayın Ltd., Lefkoşa, 2009, s.4-5.

¹⁵⁴ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980)**, 15. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.596.

¹⁵⁵ Etienne Copeaux, Claire Mauss-Copeaux, **Taksim! Bölünmüş Kıbrıs 1964-2005**, Çeviren: Ali Berktaş, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2009, s.38.

¹⁵⁶ **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Ocak 1950, s.1.

¹⁵⁷ **Cumhuriyet Gazetesi**, 24 Ocak 1950, s.1, Oran, a.g.e., s.598.

bunun için sürekli olan Yunan dostluğu” için Türkiye’nin Kıbrıs’la ilgili sorun yaratmaktan kaçınacağına inanmıştır.¹⁵⁸

Türk Hükümetinin, Yunanistan’a Türkiye’nin ileride de Kıbrıs sorunuyla ilgili olarak “güçlük çıkartmayacağı” izlenimini vererek Yunanistan’ı Kıbrıs konusunda daha ileri adımlar atmaya özendiren bu tutumunun ardında ise, Türkiye’nin bu dönemde bütün dış politikasını “NATO’ya girme” çerçevesi içinde değerlendirmesi etkili olmuştur. Özellikle mesajlar yoluyla “Kıbrıs sorununun Türkiye için küçük bir sorun olduğu ve Türk-Yunan ilişkilerinin bu soruna feda edilemeyeceği” izlenimi Yunan Hükümetine verilince, Yunan Hükümetinin Kıbrıs konusunda Türkiye’den çekinmeden harekete geçebileceği kanısına varmasına zemin hazırlamıştır.¹⁵⁹ Ayrıca, Türkiye’nin, gerek Kıbrıs uyuşmazlığının çıktığı ilk yılda konuyu müttefikler arası bir sorun olarak ele alması gerekse İngiltere’yi desteklemesi sonradan Yunanistan tarafından sömürgecilik taraftarlığı olarak da kullanılmıştır.¹⁶⁰ Nitekim Ecevit, Demokrat Parti kabinesini şu şekilde eleştirmiştir:

“(…)Türkiye’de, dış siyasetin ancak tartışma üstü tutulmakla başarıya ulaşabileceği yolundaki yanlış sanı zihinlere öylesine yerleşmiştir ki, şimdiye kadar Demokrat Parti iktidarının, dış siyaset alanında tuttuğu çıkmaz yollardan hiç birinde, iş işten geçmeden önce gereği gibi uyarılması mümkün olmamıştır.

(…)Kıbrıs konusunda DP İktidarı öylesine kararsız davranmış, öylesine çok yol değiştirmiş ve daha kötüsü, zaman zaman, örneğin başka bir devlet hesabına sömürgeciliği savunmak gibi, öylesine hoş görülmez durumlar almıştır ki, en yakın bilinen bazı dostlarımız dahi Türkiye’yi sürekli olarak destekleyememişlerdir.”¹⁶¹

Görülüyor ki Ecevit için, Menderes ve hükümetinin Kıbrıs siyaseti, eski sömürgeciliğin dümen suyundaki politikasızlıktan öte değildir.

¹⁵⁸ Gürel, a.g.e., s.84-87.

¹⁵⁹ Gürel, a.g.e., s.84-87.

¹⁶⁰ Mehmet Gönlübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, 9. Basım, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s.340.

¹⁶¹ Bülent Ecevit, “Dış Siyasette İktidar ve Muhalefet”, **Ulus Gazetesi**, 20 Aralık 1957, s.3.

Diğer taraftan 16 Ağustos 1954 tarihinde Kıbrıs sorunu, Yunanistan tarafından bir şikâyet konusu olarak ilk defa Birleşmiş Milletler Genel Kurulu önüne götürülmesiyle, uluslar arası bir konu haline getirilmiştir. Yunanistan bu ilk başvurusunda, Kıbrıs adası halkına kendi geleceğini kendilerinin tayin etmesi (self-determination) ilkesinin uygulanmasını istemiştir. Birleşmiş Milletler, Eylül 1954’de konuyu gündemini almış, ancak 17 Aralık 1954’te konunun görüşülmesini reddetmiştir. Aslında, Yunanistan’ın bu girişimi, adanın Rum halkına, Kıbrıs’ı Yunanistan’a katma yetkisinin verilmesini istemekten başka bir şey değildir.¹⁶²

Bu durumun açıkça ortaya çıkması, Türkiye’nin Kıbrıs konusunda harekete geçmesinde önemli rol oynamıştır. Türkiye, bundan sonra, ülkenin güvenliği, yani Yunanistan’ın Ege adalarını ele geçirmesiyle, “Anadolu’nun batı kıyılarında karşısına yay gibi dikilen zincirin Kıbrıs’a kadar uzatılarak bir çember içine düşmesine meydan vermemek ve adada yaşayan Türklerin hayatlarının sürekliliğini sağlamak için”, kendisine tarihi bağlarla bağlı bulunan ve Anadolu’ya sadece 40 mil uzaklıkta olan Kıbrıs ile yakından ilgilenmeye başlamıştır. Bununla birlikte, 1955 yaz aylarına kadar, Türk Hükümetlerinin bu konuda aktif bir politika güttüğü de söylenmez.¹⁶³

2.1.2. Türkiye’nin Kıbrıs Meselesine Resmen Taraf Olması ve Bülent Ecevit’in Değerlendirmeleri (1955)

Yunanistan, 1954 Aralık ayında Birleşmiş Milletlerde bir başarı elde edemeyince, dünyanın dikkatini bu adaya çevirmek ve bu suretle meseleyi alevlendirmek için Kıbrıs’ta tedhişçiliği tahrik etmeye başlamıştır.¹⁶⁴ Nitekim 1 Nisan 1955 günü Rumca, “Kıbrıs Mücadelesi İçin Milli Teşkilât” manasına gelen kelimelerin ilk harflerini taşıyan EOKA teşkilâtı resmen kurularak, General Grivas bunun başına geçmiştir. EOKA, öncelikle Yunanistan ile birleşmek için mukaddes mücadelenin başladığını, buna karşı koyanların hain sayılarak imha edileceğini ilân etmiştir.¹⁶⁵

Bu arada Yunanistan’ın, tedhişçiliği tahrik etmek suretiyle Kıbrıs’ta şiddet yoluna başvurması, Türk basınının Yunanistan’a karşı olan hislerinin de sertleşmesi sonucunu

¹⁶² Uçarol, a.g.e., s.742.

¹⁶³ Uçarol, a.g.e., s.742-743.

¹⁶⁴ Fahir Armaoğlu, “1955 Yılında Kıbrıs Meselesinde Türk Hükümeti ve Türk Kamuoyu”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 2, Ankara, 1959, s.62-65.

¹⁶⁵ Gürün, a.g.e., s.386.

vermiştir. Atina hükümetinin Fransızca yayınlanan resmî organının İngiltere’yi tehdit eden yazılarına karşı Tercüman Gazetesi “Bu kadar açık tehditler savuran dost ve müttefik bir memleket tarihte görülmuş şey değildir” başlığını atmıştır. Ancak Yunanistan’ın, adada tedhişçiliği devamlı olarak tahrik etmek suretiyle İngiltere üzerinde bir baskı yaratma taktiği nihayet muvaffak olmuş ve adada iç huzursuzluğun günden güne artması karşısında, meseleye bir hal çaresi bulmaya karar veren İngiliz Hükümeti, 30 Haziran 1955’te Avam Kamarasında, Türkiye ile Yunanistan’ın iştirakleriyle Londra’da bir konferans toplamaya karar verdiğini açıklamıştır.¹⁶⁶

Böylece 30 Haziran 1955’te açıklanan bu kararla Türkiye, İngiltere tarafından Kıbrıs sorununa resmen çekilmiştir.¹⁶⁷ Ecevit, İngiltere’nin bu kararına şu yorumu getirmiştir:

“(...)Eğer Kıbrıs meselesi aynı zemin üzerinde ele alınmış olsa idi, iki memleketi de tatmin edecek bir hâl çaresi bulmakta güçlük çekilmezdi. Fakat İngiltere, Ortadoğu’daki nüfuzunun son dayanaklarından biri olan Kıbrıs’ı elinde tutabilmenin çaresini, bu meseleyi Türkiye ile Yunanistan arasında bir uzlaşmazlık konusu hâline getirebilmekte görmüş ve bunda şimdiye kadar muvaffak da olmuştur.

Öyle ki bugün İngiltere dünyaya karşı kendini, eğer ben adadan çekilsem Türkiye ile Yunanistan birbirlerine düşecekler, diye savunabilmekte ve kendini bu bölgede varlığından vazgeçilemeyecek bir huzur ve uzlaşma unsura olarak gösterebilmektedir.

Oysa İngiltere günün birinde ister istemez Ortadoğu ve Akdeniz’den büsbütün çekilecek, fakat Türkiye ile Yunanistan gene komşu kalacaklardır. Onun için bizim, hele kendimizden daha küçük bir komşu devletle aramıza, kendi bölgemizdeki kuvvet ve nüfuzu geçici bir başka devletin girmesini kabul etmemiz, iyi bir siyaset sayılamaz.”¹⁶⁸

Görülüyor ki Ecevit, İngiltere’nin Londra’daki konferansa Türkiye’yi de davet etmesini politik bir hamle ve oyun olarak değerlendirmiştir.

¹⁶⁶ Armaoğlu, **a.g.m.**, s.56-67.

¹⁶⁷ Uçarol, **a.g.e.**, s.743.

¹⁶⁸ Bülent Ecevit, “Türkiye’nin Sorumluluğu”, **Ulus Gazetesi**, 29 Nisan 1957, s.3.

Diğer taraftan Londra Konferansı, Türk hükümetinin o zamana kadar ki yumuşak tutumunu terk etmesine ve sert bir davranış almasına sebep olmuştur.¹⁶⁹ Türkiye, Londra Konferansına katılmadan evvel izleyeceği politikayı Başbakan Adnan Menderes'in ağzından açıklamıştır. Menderes Kıbrıs hakkında 24 Ağustos 1955 tarihinde gazetecilere verdiği şu demecinde çok sert bir dil kullanmış ve Yunanistan'ı yayılmacı politika gütmekle suçlamıştır:

“Nüfus ekseriyetine göre herhangi bir bölgenin kaderinin tayin edilmesi prensibi, bu dünyada ve böylesine parçalı olarak tatbik yeri bulmuş değildir. Bir vatan, terzinin önündeki kumaş parçası gibi neresinden istenirse kesilebilir bir meta değildir. O, esas itibariyle etnik hakikate dayanmakla beraber, coğrafi, siyasi, iktisadi ve askeri bir bütün teşkil etmek bakımından türlü amillerin tesiri altında, tarihi hadiselerin gösterdiği istikamette hudutlar çizilen bir coğrafya parçasıdır... Vaktiyle Garbi Trakya için Lozan'da biz plebisit istemiştik. Buna şiddetle itiraz eden Yunanistan olmuştur. O günkü iddia ve delillerini bugün kendilerine karşı kullanmak kolaydır.

(...) Girit'i almak metotlarının, Kıbrıs'ta tekrar edilmekte olması, ister istemez Türkleri, Yunan irredantizm hareketlerinin başlangıcından bugüne kadar olan seyrini hatırlatmaya sevk ediyor. Kıbrıs'taki bir avuç ekseriyetlerine istinat ederek, dünyanın başına yeni yeni gâileler açmak isteyenlere, ister istemez Ankara önünde ne işiniz vardı sualini sormak zaruretini hissettiriyor.

(...) Kıbrıs Anadolu'nun bir devamından ibarettir ve onun emniyetinin esas noktalarından birisidir. Bu itibarla onun bugünkü durumunda bir tebeddül bahis mevzu olursa, bunun teknik esaslara değil çok daha mühim ve esaslı olan diğer hakikatlere ve mesnetlere göre halledilmesi ve Türkiye'ye raci olması lazım gelir. Londra'ya gidecek olan heyetimiz, statükonun muhafazasını asgari şart olarak müdafaa edecektir; statükonun muhafazası, her türlü ihtilafları men edecek bir haldir.”¹⁷⁰

¹⁶⁹ Armaoğlu, a.g.m., s.67-68.

¹⁷⁰ Gönlübol, a.g.e., s.341-343.

Bu arada 29 Ağustos 1955 tarihinde başlayan Londra Konferansında Yunanistan “Enosis”, Türkiye ise “statükonun devamı veya Kıbrıs’ın Türkiye’ye ilhak edilmesi” tezini savunurlarken İngiltere “muhtar bir yönetim tarzı” tezini öne sürmüştür.¹⁷¹

Kuşkusuz İngiltere’nin Londra Konferansındaki öncelikli amacı, Türkiye ile Yunanistan arasındaki görüş ayrılığının ne kadar derin olduğu ortaya çıkana kadar İngiliz önerilerini ortaya koymamak ve böylece İngiltere’yi öteki iki ülke arasında uzlaştırıcı bir kimliğe büründürmek olmuştur. Toplantının açılışından sonra 30 Ağustosta konuşan İngiliz Dışişleri Bakanı Macmillan, 1878’de İngiltere’nin Türkiye’ye karşı olan ittifak sorumluluklarını yerine getirebilmek için Kıbrıs adasının yönetimini üzerine aldığını, şimdi ise İngiltere’nin bölgedeki sorumluluklarının hem artmış, hem de çeşitlenmiş bulunduğunu; bu yüzden İngiltere’nin Kıbrıs’ı yönetmesinin her zamankinden daha çok gerekli olduğunu söylemiştir.¹⁷²

Londra Konferansında heyet başkanımız Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, konuşmasında Kıbrıs’ın coğrafi ve ekonomik bakımdan Anadolu’ya bağlı olduğunu belirttikten sonra, Kıbrıs’ın Türkiye’nin güvenliği bakımından önemi üzerinde durarak demiştir ki:

“...Kıbrıs adası askerî bakımdan binnefis (kendisi) Türkiye’nin ve Türkiye’ye hem civar memleketlerinin akıbetiyle Türkiye kadar yakından ilgili bir devletin elinde bulunmak zorundadır. Yani Türkiye’nin veya Türkiye’ye askerî antlaşmalarla bağlı Ortadoğu memleketlerinin bir harbe girmeleri halinde Kıbrıs da onlarla beraber harp halinde olmalıdır. Bu muntakanın müdafaası ve ikmalî başka türlü tasavvur edilemez.

Bir harp halinde Türkiye’nin savunma gücünün hariçten beslenmesi ancak Akdeniz’deki batı ve güney limanları vasıtasıyla olabilir. Türkiye’nin Batı limanları maalesef muhtemel düşmanının kuvvetli tesir sahasına dâhil bulunmaktadır ve Türkiye bir harp halinde ancak Güney limanları vasıtasıyla beslenebilir. İkinci Cihan Harbinde bu vaziyet bütün açıklığı ile meydana çıkmıştır. Bu hakikat göz önünde tutularak Türkiye’nin beslenmesine yarayan bütün cenubî şark limanları ise Kıbrıs adasının himayesi altında bulunmaktadır. Bu adanın hâkimi Türkiye’nin söz konusu limanlarını da himaye edecek bir durum muhafaza eder. Eğer bu adanın hâkimi aynı zamanda Batı’daki adaların da hâkimi

¹⁷¹ Çay, a.g.e., s.41.

¹⁷² Oran, a.g.e., s.601.

olursa Türkiye'yi fiilen muhasara etmiş olacaktır. Hiçbir memleket bütün cemiyetini ne kadar dost ve müttefik olursa olsun tek bir devlete bağlayamaz...’’¹⁷³

Böylece Londra Konferansıyla Türkiye Kıbrıs'a ilişkin ilk kez bir politika oluşturmuş, dünya kamuoyuna İngiltere'nin adadan çıkması durumunda yalnız Kıbrıslı Rumlar ve Türkler arasında değil, NATO üyesi Yunanistan ile Türkiye arasında sorun ve çatışma çıkabileceği mesajını vermiştir.¹⁷⁴

Ancak konferansı yakından takip eden Ecevit, Türk Hükümetini eleştirmiş ve şunları söylemiştir:

“(…)Tarihte tek bir siyasi mesele gösterilebilir mi ki statükonun muhafazası ile bir hal çaresine bağlanabilmiş olsun?.. Yirminci yüzyılda yaşamış insanlar, yalnız kendi kısa ömürleri içinde, dünya haritasının kaç kere bir baştan bir başa değiştiğini gördüler. Bir kere siyasi meselelere konu olunca kutuplarda bile statüko muhafaza edilemezken, neredede kalmış Kıbrıs'ta bu mümkün olsun!

Değil mi ki Kıbrıs, biz ne kadar suni diye vasıflandırırız vasıflandıralım, bir mesele haline gelmiştir, statüsünde ergeç değişiklik olacaktır. Türk Hükümeti, şimdi bizzat İngiliz Hükümetinin bile durumunda değişiklik yapmağa razı görüldüğü bir İngiliz müstemlekesi için, statükoyu muhafaza, diye ayak direrse, buna siyaset denilebilir mi?

Kıbrıs meselesi için, statükonun muhafazasını istemekten başka, elle tutulur, yapıcı hiç bir hal çaresi ileri sürmemek bir “siyaset” olmaktan o kadar uzaktır ki, en yakın dost ve müttefikimiz Birleşik Amerika'nın bile, şimdi Kıbrıs meselesine açıktan açığa karışırken, “Türk siyaseti” diye, “Türk görüşü” diye bir unsuru hiç hesaba katmadığını, bunu sadece İngiltere ile adalı Rumlar ve Yunanistan arasında halledilecek bir mesele saydığını görüyoruz.

Gerçi Türkiye'nin kendine Kıbrıs meselesinde bir siyaset çizebilmesi, birçok bakımlardan güçtür. Günden güne daha da güçleşmektedir. Ancak,

¹⁷³ Gönübol, a.g.e., s.344.

¹⁷⁴ Oran, a.g.e., s.602.

statükoyu muhafaza diye ayak diremenin bir siyaset sayılmayacağını teslim etmek bu güçlüğü yenme yolunda ilk adım olabilir.”¹⁷⁵

Görülüyor ki Ecevit, Kıbrıs meselesinde Türk hükümetinin kendine siyaset adı verilebilecek bir yol çizmek lüzumunu duymamasından yakınmıştır.

Öte yandan Londra konferansı devam ederken, Selanik’teki Atatürk’ün doğduğu eve bomba atıldığı haberinin duyulması üzerine, İstanbul’da zaten gergin olan atmosfer birden gerilmiş ve hükümetin kontrol altına alamadığı “6/7 Eylül olayları” ortaya çıkmıştır. Londra Konferansı bu olayın yarattığı olumsuz hava içinde hiçbir neticeye varılmadan sona ermiş olmakla birlikte¹⁷⁶ bu konferansın Türkler açısından en önemli sonucu ise, Kıbrıs meselesinde Türkiye’nin de taraf olduğu gerçeğinin dünya kamuoyunun gözleri önüne serilmesi olmuştur.¹⁷⁷

Diğer taraftan Ecevit, İngiliz Avam Kamarasında Türk siyasetinin İngiliz Hükümetinin yarattığı bir “Frankenştayn” olarak bahsedilmesine dair kaleme aldığı bir yazısında şu ifadeler yer vermiştir:

“Kendi resmî kaynaklarımız, Türk vatandaşları olarak bizlere, Hükümetimizin dış siyaseti hakkında, resmi tebliğlerdeki boş sözler, demeçlerdeki diplomatik incelikler, söylevlerdeki demagojik ifadeler dışında hemen hiç bir şey açıklamazlar. Onun için bizler, çoğu zaman, kendi hükümetimizin dış siyaseti hakkında bilgimizi, yabancı kaynakların verdiği haberler, yabancı gazete ve dergilerin yaptığı yorumlar ve yabancı devlet ve siyaset adamlarının söylediği sözler üzerine kurmak zorunda kalırız (...)

Kıbrıs meselesi ortaya çıktığından beri İngiliz basınını takip edenler, bu meselede daha Türkiye sesini duyurmadan çok önce, İngiliz basınının Türk halkoyuna tercüman olmak gibi bir tavır takınmağa özendiğini hatırlarlar. Diplomatik temaslarda da İngiliz Hükümetinin buna muvazi bir yol takip etmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

İngilizler bizi bugünkü tavrımızı takınmağa teşvik etmiş olmasalardı da biz, Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakına itiraz etmeyecek miydik? Kuvvetle

¹⁷⁵ Bülent Ecevit, “Kıbrıs Siyasetimiz”, **Ulus Gazetesi**, 30 Mart 1956, s.3.

¹⁷⁶ Gürün, **a.g.e.**, s.388.

¹⁷⁷ Çay, **a.g.e.**, s.41.

muhtemeldir ki edecektik! Ama o zaman bu mesele, iki dost memleket arasında baş başa hâlde çalışabileceğimiz bir mesele olarak karşımıza çıkacak, ve belki de her iki tarafı, hem Türkiye'yi hem Yunanistan'ı tatmin edici dostane bir hâl çaresine bağlanabilecekti. Yok eğer İngilizler adayı bırakmamakta ısrar ederlerse, o zaman da zaten bizim için ortada bir mesele olmayacaktı.

Fakat görünüşe göre İngiltere'nin Kıbrıs'ı elinde tutabilmek için takip ettiği siyaset, Türkiye ile Yunanistan'ı ihtilâfa düşürüp kendisi aracı mevkiine geçmek, böylece de, Kıbrıs'ı elinde tutmayı, dünya efkârına karşı, bu bölgede muvazene ve istikrarı temin edebilmek için istemeye istemeye kabul ettiği bir külfet, bir fedakârlık gibi göstermekti.

Neticede Türkiye ile Yunanistan, Kıbrıs meselesini artık kolay kolay aralarında dostça hâlde teşebbüs bile edemeyecek bir duruma düşmüşlerdir.”¹⁷⁸

Görülüyor ki Ecevit, Kıbrıs'taki giderek artan Türk-Yunan uyuşmazlığını, İngiltere'nin samimiyetten uzak politikasına bağlamış, ayrıca Türk kamuoyunun Kıbrıs'ta yaşanan diplomatik gelişmeler hakkında iktidar partisi tarafından yeterince bilgilendirilmediğini savunmuştur.

2.1.3. İngiltere'nin Kıbrıs'taki Çıkmaza Yönelik Formülü: Bağımsızlık

Londra Konferansından sonra İngiltere, Yunanistan'ı da ikna edebilmek için self-determination prensibini kabul edeceğini, ama bunun tatbikinin daha ileriki bir zamana bırakılacağını belirterek Yunan Hükümetiyle temasa geçmiştir. Ancak Makarios'la görüşmelerin bir neticeye elde edilemeyeceği ve onun mevcudiyetinin her türlü gelişmeye engel teşkil ettiği anlaşılınca, Genel Vali, 9 Mart 1956 günü onu tevkif ettirerek Seychelles adasına sürdürmüştür. Bununla birlikte sürgün olayından sonra tedhiş olaylarının, büsbütün artması üzerine,¹⁷⁹ 19 Aralık 1956'da, Atina ve Ankara'yı ziyaret etmiş olan İngiliz Koloniler Bakanı Lennox-Boyd bir açıklama yaparak, self determinasyon ilkesinin Kıbrıs'a uygulanmasını Kıbrıs Hükümetinin kabul ettiğini duyurmuş, ama hemen arkasından, bu hakkın uygulanması sırasında Kıbrıslılara sunulacak

¹⁷⁸ Bülent Ecevit, “İngiliz Parlamentosunda Siyasetimizin Bir Tarifi”, **Ulus Gazetesi**, 31 Mart 1956, s.3.

¹⁷⁹ Gürün, **a.g.e.**, s.388-389.

seçenekler arasında adanın bölünmesinin de yer aldığı bilinmesi gerektiğini eklemiştir. Böylece İngiltere, yönetiminden vazgeçtiği tüm ülkelerde izlediği politikayı Kıbrıs'ta da uygulamıştır: “Böl ve yönet.”

Diğer taraftan, Türkiye, başlangıçta uzak durduğu taksim düşüncesine, 19 Aralıkta İngiltere'den yapılan bu açıklamadan sonra daha sıcak bakmaya başlamıştır. Bu tarihten sonra, Türk kamuoyu taksim tezini benimsemiş ve daha önce Türk kamuoyunda yerleşmiş olan “Ya Kıbrıs Ya Ölüm” sloganı yerini “Ya Taksim Ya Ölüm” sloganına bırakmıştır.¹⁸⁰

Türk Hükümetinin Kıbrıs siyasetindeki bu değişiklik Ecevit'in aşağıdaki ifadelerinden anlaşılacağı üzere, “istikrarlı”, “realist” ve “milli bir dış siyaset çıkırının” oluşmasına yönelik atılan bir adım olmuştur:

“(…)Türkiye Kıbrıs'ta self determination ilkesinin uygulanmasını, yani Kıbrıs halkının kendi mukadderatına hâkim olmasını kabul etmiyordu. Ya statükonun muhafazasını, yani adanın bir İngiliz müstemlekesi olarak kalmasını, ya da Türkiye'ye geri verilmesini istiyordu. Daha pek yakın zamana kadar, Türk Hükümetinin bu görüşten en küçük bir taviz bile vermeğe razı olmayacağı düşünülüyordu. O kadar ki geçen yıl Londra'da yapılan konferansın hiç bir sonuç vermemesinde, gerginliği büsbütün arttırmasında başlıca etken olarak, İngilizler bile, Türk delegasyonunun uzlaşmazlığını göstermişlerdi.

Bunu realist ve dünya halkoyunca tasvip edilebilecek bir siyaset saymak zordu. Bir kere, bu kadar derin bir anlaşmazlık konusu ve huzursuzluk kaynağı haline gelmiş bir meseleye hal çaresi olarak statükonun muhafazası istenemezdi. Anlaşmazlık ve huzursuzluk zaten statükodan doğuyordu. Bir durum, bir anlaşmazlığın ve huzursuzluğun aynı zamanda hem sebebi hem de hal çaresi olamazdı.

İkincisi, kendi varlığı self determination ilkesinin en parlak bir zaferi olan Cumhuriyet Türkiye'si için, dünya halkoyu karşısında, bir takım makul sebeplere dayanarak da olsa, bu ilkeyi reddetmek kolay değildi. Nitekim Hükümetin gösterdiği bütün makul sebeplere rağmen, Kıbrıs meselesindeki

¹⁸⁰ Milliyet Gazetesi, 29 Aralık 1956, s.1, Oran, a.g.e., s.604-608.

self-determination aleyhtarlığımız, bize en dost memleketler halkı arasında bile iyi karşılanmıyordu.

Üçüncüsü, ne kadar haklı kaygılara, meşru sebeplere dayanıyor olsak da, sınırlarımız dışındaki bir toprağı anavatan parçası ilân etmek, Cumhuriyet Türkiye'si'nin dış siyaset ilkeleriyle kolay kolay bağdaştırılamazdı.

Fakat öte yandan, Kıbrıs'taki, sayısı yüz bini aşan ve Türklüğe hiç şüphesiz bizim kadar bağlı bulunan Türk azınlığının kaygı ve emellerine kulaklarımızı tıkamamız ve hele Türk-Yunan münasebetleri bu kadar gergin bir duruma geldikten sonra bizim için stratejik önemi çok büyük olan ve kıyılarımıza pek yakın bulunan bir adanın Yunanistan'a, Türkiye'den gördüğü iyi niyete hiçbir vakit aynı ölçüde mukabele etmemiş bu memlekete, bağlanması ihtimali karşısında hareketsiz kalmamız da uygun görülemezdi.

Onun için, eğer ada üzerinde İngiliz hâkimiyeti devam edemeyecekse, Türkiye bakımından Kıbrıs meselesine en elverişli hal çaresinin, tatbikatta karşılaşılabilecek bütün güçlüklerle rağmen, adayı taksim olduğu daha başlangıçta belliydi (...)"¹⁸¹

Görülüyor ki Ecevit, ada üzerinde İngiltere'nin hükümrânlığının nihayetinde sona ereceğine ve Kıbrıs meselesine dair en doğru çözüm yolunun uygulamada karşılaşılabilecek bütün güçlüklerle rağmen adanın taksimi yönünde olacağı kanaatindedir.

Ancak 1958 yazı boyunca Kıbrıs'ta artan Türk-Rum silahlı mücadelesi Ankara-Atina ilişkilerini gerginleştirmiş ve iki ülkeyi savaşın eşiğine getirmiştir. NATO'nun güneydoğu kanadında ortaya çıkacak bir çatlağın, Bağlantısızlık hareketi¹⁸² içinde yer alan Makarios'a desteğini açıkça ifade eden ve AKEL'le¹⁸³ doğrudan bağlantısı

¹⁸¹ Bülent Ecevit, "Hükümetin Yeni Kıbrıs Siyaseti", **Ulus Gazetesi**, 2 Aralık 1957, s.3.

¹⁸² İki kutuplu sistem döneminde, mevcut kutuplar olarak ABD ve SSCB liderliğinde Kapitalist/Kollektivist, Liberal/Sosyalist, Batı/Doğu ikilemleri yaklaşık aynı ülke gruplarını nitelemekte kullanılmıştır. Bir başka deyişle Kapitalist/Liberal/Batı Bloğunun siyasi/askeri örgütü NATO, Kollektivist/Sosyalist/Doğu Bloğunun ki ise Varşova Paktı iken; bu güç merkezlerinin nispeten dışında kalan birçok ülke söz konusuydu. İşte bu ülkeler de diğer iki bloktan, birbirinin zıttı iki ayrı dünyadan farklılığı ortaya koymak açısından "Üçüncü Dünya" veya "Bağlantısızlar" olarak adlandırılmıştır. **Bkz.** Faruk Sönmezoğlu, "Bağlantısız Üçüncü Dünya'dan Çevre Ülkelerine", **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı:41, İstanbul, 2009, s.3.

¹⁸³ AKEL, "Moskova çizgisinde" görünen Komünist bir partidir. Her şeyden önce AKEL'in kimliği ve çizgisi, onun "bağımsızlık taraftarı" olduğuna inandırmaktadır. AKEL, akılcıca bir yaklaşımla, ENOSİS'e daha güzel bir isim bulmuş ve bunu, uluslar arası arenada bir slogan olarak kullanmıştır. Buna da "self-determinasyon" demiştir. **Bkz.** Soyalp

olan Moskova'nın çıkarlarına hizmet edeceği açıktır.¹⁸⁴ Adadaki bu gelişmeler üzerine Ecevit, 17 Haziran 1958 tarihinde Ulus Gazetesinde "Türk ve Yunan Davranışları" başlığıyla kaleme aldığı yazısında Yunanistan'ı başlangıçtan itibaren şaşılacak ölçüde sorumsuz davranmakla suçlayarak şu eleştirilere yer vermiştir:

"Kendisiyle hiç bir ekonomik, coğrafi veya tarihî bağlantısı bulunmayan bir adayı, tamamen hissî sebeplerle ve bu çağ gerçeklerine hiç uymayan bir genişleme hevesiyle ele geçirebilmek için bölge güvenliğini de, Türk -Yunan dostluğunu da, NATO'yu da hiçe saymıştır.

Böylesine bir sorumsuzluk ve fütursuzluk, ancak, esir edilip başkalarınca kurtarılmış ve yeni bir tehlike karşısında da nasıl olsa gene kurtarılacağına inanmış bir millettten beklenebilirdi.

Yunanistan'da Kıbrıs meselesinin başlıca iç politika meselesi haline gelişi de bu sorumsuzluğun bir sonucudur: Muhalefet partileri, oy avlayabilmek için Kıbrıs meselesini sorumsuzca istismar edip bir tartışma konusu yapmaktan ve Yunanistan'ı gücünün asla yetmeyeceği maceralara sürüklemekten, iktidar da, memleketteki ekonomik zorluklardan dikkati uzaklaştırabilmek için Kıbrıs meselesini büsbütün körüklemekten geri durmamışlardır.

Ergin bir millet olmanın verdiği sorumluluk duygusu davranışımıza hâkim kaldıkça, Türkiye'nin ne Kıbrıs meselesinde Yunanistan gibi tehlikeli şantaj yollarına sapması veya bütün Batı güvenliğini tehlikeye düşürebilecek maceralara atılması, ne de bu meseleyi iç politikada bir istismar ve arttırma konusu haline getirerek büsbütün çıkmaza sürüklemesi beklenebilir.

Yunan kamuoyundan farklı olarak, Türk kamuoyu, iç politika mülâhazalarıyla bölge güvenliğini tehlikeye düşürecek sorumsuzca hareketlere geçilmesine de, Kıbrıs meselesinin hayatî iç meselelerden dikkati uzaklaştırmak için bir bahane seviyesine düşürülmesine de meydan vermeyecektir.

TAMÇELİK, "Kıbrıs Komünist Partisi'nin (AKEL) İlhâk Kararı ve ve S.S.C.B.'nin Kıbrıs Politikası", Cilt:II (Tarih ve Kıbrıs Sorunu), II.Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı, 24-27 Kasım 1998, Gazimağusa, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları:7, s.9-56.

¹⁸⁴ Oran, **a.g.e.**, s.604-608.

*Türk milletinin siyasal erginliği, kendine güveni ve bölge güvenliğinde kendine düşen sorumluluğu bilir oluşu, bu bakımdan en büyük teminattır.”*¹⁸⁵

Görülüyor ki Ecevit, Kıbrıs meselesinin partizan hesaplarla istismar edilerek Yunanistan’da olduğu üzere iç politika malzemesi haline getirilmemesinin önemini savunmuştur.

Öte yandan Moskova’yı ziyaret eden, oradan da Komünist Çin’e geçen Kıbrıslı bir Rum heyetine, Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Kruşçev, hiçbir şarta bağlı olmaksızın iktisadî ve her türlü yardımı en geniş ölçüde yapmağa hazır olduğunu vaat etmiştir.¹⁸⁶

Bu noktada devreye giren ABD, Menderes ve Karamanlis Hükümetleri üzerindeki etkisini kullanarak çözüm konusunda ısrarlı davranmıştır. Yıllardan beri kışkırtılmış Türk ve Yunan kamuoylarını ayrıca Kıbrıs Türk ve Rum liderlerini aynı anda tatmin edecek bir çözüm bulmak zor olmakla birlikte, iki kutupluluğunun hüküm sürdüğü bir uluslar arası sistemde Türkiye ve Yunanistan gibi ekonomik ve askerî olarak Batı’ya bağlanmış iki devletin fazla bir direnme şansları kalmamıştır. Sürpriz olarak değerlendirilen ama dönemin koşulları ve mevcut hükümetlerin durumları dikkate alındığında sürpriz sayılmayacak bir gelişmeyle iki taraf da bağımsızlık formülünde anlaşmış, NATO’nun genel çıkarları söz konusu olduğunda, ulusal çıkarlarını NATO çıkarlarıyla özdeş algılayan iki hükümet de, ulusal bir dava konusunda ulusal parlamentolarca onaylanmış resmî politikalarından vazgeçebilmiştir.¹⁸⁷

Böylece 1958 yılının Aralık ayında ortaya çıkmış bulunan “Bağımsız Kıbrıs” formülü, Türk ve Yunan taraflarını nispeten birbirine yaklaştırmıştır.¹⁸⁸

Ecevit, Ulus Gazetesinde “Bağımsız Kıbrıs” başlığıyla kaleme aldığı yazısında, gündemdeki formülle ilgili düşüncelerini şu cümlelerle paylaşmıştır:

“Şimdi Kıbrıs’ın istikrar, huzur ve güvenliği, bir uzlaşmayı mümkün kılan karşılıklı fedakârlıklar arasındaki nazik dengenin bozulmamasına bağlıdır.

Bu dengenin kökleşip sağlamlaşabilmesi, bağımsızlığın ada halkınca benimsenip sürekli hale gelebilmesi için, taraflar, bir fedakârlık yapmış

¹⁸⁵ Bülent Ecevit, “Türk ve Yunan Davranışları”, **Ulus Gazetesi**, 17 Haziran 1958, s.3.

¹⁸⁶ Bülent Ecevit, “Kıbrıs’ın Durumu Yeniden Düşünülmelidir”, **Ulus Gazetesi**, 9 Ağustos 1959, s.1-5.

¹⁸⁷ Oran, **a.g.e.**, s.604-608.

¹⁸⁸ Halil Fikret Alasya, **Tarihte Kıbrıs**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi, Ankara, 1988, s.192.

oldukları duygusundan, fedakârlığın ruhlarda bırakmış olacağı tatminsizlik duygusundan zamanla kurtulabilmelidirler!

Ancak, eski hayallerini ilerde gerçekleştirmeyi ummaktan vazgeçebildikleri ölçüde, Kıbrıslılar, Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyetini başarılı bir eser olarak yaşatabilir, Cumhuriyet idaresi altında, kardeşçe, huzur ve güvenlik içinde, hür yaşama imkânını bulabilirler.

Osmanlı idaresi, Kıbrıs'ta, iki topluluğun ayrı fakat yan yana, ahenkli bir şekilde yaşayabildikleri başarılı bir düzen sağlamıştı. İngiliz idaresi sırasında gitgide bozulan o düzen şimdi değişik bir plânda yeniden kurulma imkânına kavuşmuştur.

Bugün Osmanlı Devleti yerine Türk ve Yunan Devletleri vardır. müstemlekeci İngiltere'nin yerini müttefik İngiltere almıştır ve bu üç devletin koruyucu dostluğunun çerçevesinde, bir zamanların ili, son zamanların müstemlekesi Kıbrıs, bağımsız olmaktadır.

Kıbrıslı Türklerle Rumların kader birliğinde bu, ileri bir merhaledir. Bağımsızlık, iki topluluk arasındaki kader birliğinin şuurlu hale gelmesini sağlayabilir ve ancak bunu sağlayabilirse sürekli ve köklü olabilir.”¹⁸⁹

Görülüyor ki Ecevit, Kıbrıs için bağımsızlığın, çelişen istekleri uzlaştırıcı bir formül olarak ortaya çıktığı ve bu formülün ancak tarafların isteklerinden karşılıklı fedakârlığa razı olmalarıyla süreklilik kazanabileceği düşüncesindedir.

2.1.3.1. Kıbrıs'ta Sağlanan Zoraki Birliktelik: Kıbrıs Cumhuriyeti (1959)

5 Şubat 1959'da, Türkiye ve Yunanistan Başbakanları Adnan Menderes ve Konstantin Karamanlis, Zürih'te bir araya gelerek Kıbrıs anlaşmazlığını çözümlmek üzere görüşmelere başlamışlardır.¹⁹⁰

Bu görüşmeler sonucunda 11 Şubat 1959'da iki devlet, Kıbrıs'ta bağımsız bir Cumhuriyet yönetiminin kurulmasını, bu devlet içinde Türk ve Rum toplumlarının haklarının neler olacağını kararlaştırdıklarını, bu amaçla bir anlaşma yaptıklarını ilân

¹⁸⁹ Bülent Ecevit, “Bağımsız Kıbrıs”, **Ulus Gazetesi**, 17 Ağustos 1960, s.1-5.

¹⁹⁰ **Milliyet Gazetesi**, 6 Şubat 1959, s.1.

etmişlerdir. Böylece Zürih Antlaşmasını yapan ve bundan memnun kalan Türk Hükümeti, bu defa da taksim tezinden vazgeçip, Kıbrıs'ın bağımsızlığı tezini kabul etmiştir.¹⁹¹

Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları, Zürih Antlaşması hakkında İngiliz Dışişleri Bakanına bilgi verdikten sonra; taraflar, Londra'da üç devlet ile Kıbrıs Türk ve Rum toplumları liderlerinin katılacağı bir konferansın yapılmasını kararlaştırmıştır. Bunun üzerine Türkiye, İngiltere, Yunanistan Başbakanları ile Türk ve Rum toplumlarının liderleri Dr. Fazıl Küçük ve Başpiskopos Makarios'un katılımıyla Londra Konferansı toplanmıştır.¹⁹²

Nihayetinde Makarios ve Rum temsilcilerinin bazı hususlarda itirazlarına rağmen, 11 Şubat 1959'da Zürih, 19 Şubat 1959'da Londra Antlaşmaları imzalanmıştır. Bu antlaşmaları esas alarak hazırlanan Kıbrıs Anayasası, Garanti ve İttifak Antlaşmaları da 15-16 Ağustos 1960 gece yarısı imzalanarak, Kıbrıs bağımsız bir Cumhuriyet haline gelmiştir. Görülüyor ki bu antlaşmalarla Yunanistan Enosis, Türkiye ise taksim tezlerinden vazgeçmiştir.¹⁹³

Diğer taraftan Ecevit, TBMM'de 28 Şubat 1959 Cumartesi günü yaptığı bir konuşmada Kıbrıs'ta varılan sonucu şöyle eleştirmiştir:

“Dört yıl önce Hükümet sözüne uyup, Kıbrıs anavatan parçasıdır, diyenler için de, Hükümet teşvikine uyup meydanlarda, Ya taksim ya ölüm, diye ant içenler için de ve hatta bundan tam üç ay önce, Birleşmiş Milletlerde, Kıbrıs'a bağımsızlık verilmesinin ilmen imkânsız olduğunu büyük başarıyla ispat eden Türk Dışişleri Bakanı için de, bu netice ister beğenelim ister beğenmeyelim bir emrivakidir.

Bugünkü neticeye razı olacak olduktan sonra, aynı netice bundan yıllar önce de, ne istediğini bilir bir siyasetle kolayca elde edilebilirdi, öylelikle, ne o kadar güçlükle ve emekle kurulan Türk-Yunan dostluğu tahrip edilmiş, ne o müessif 6-7 Eylül hâdiselerine meydan verilmiş olurdu. Yine bu neticeye bile razı olacak olduktan sonra, bizim için şüphesiz bundan çok daha avantajlı bir netice vadeden, çünkü terazinin bir kefesine bütün Türkiye'nin ağırlığını koyan

¹⁹¹ Uçarol, **Siyasi Tarih**, s.747.

¹⁹² Uçarol, **a.g.e.**, s.748.

¹⁹³ **Milliyet Gazetesi**, 16 Ağustos 1960, s.1, Çay, **a.g.e.**, s.44.

Birinci McMillan plâni öyle şiddetle reddedilmez, bu şiddeti belirtme gayretiyle, Hükümetin teşvik ettiği mitinglerde, müttefikimiz İngiltere'ye, karşılıklı harp ederken bile kullanmadığımız bir dille hücum edilmezdi.

Bu neticenin gerçekten mahzurlu ve ilerisi için tehlikeli tarafları kadar, iyi ve hayırlı tarafları da bulunabilir. Uzlaşmanın bu iyi ve hayırlı tarafları, ancak Türkiye'nin hiç değilse bundan böyle basiretli ve kararlı bir siyaset takip etmesi ve iktisaden daha sağlam bir bünyeye kavuşabilmesi halinde meydana çıkabilecektir.

Arkadaşlarım, bu mevzuda geçirdiğimiz acı tecrübelerden alınacak bir ders şudur: Dış politikamız bütün icaplarıyla bir millî politika haline gelmelidir. Bu icapların başında da Büyük Millet Meclisiyle ve Mecliste temsil edilen muhalefet partileriyle istişare gelir.”¹⁹⁴

Anlaşıyor ki Ecevit, Demokrat Parti tarafından takip edilen dış siyasetin yıllardır tehlikeli zigzaglarla yürütüldüğü, bu belirsizliğin Türk-Yunan dostluğunu tahrip ettiği ve 6-7 Eylül olaylarına meydan verdiği düşüncesindedir. Ayrıca Ecevit, Menderes kabinesinin Kıbrıs meselesinde muhalefetin görüşlerini dikkate almamasının, konunun ulusal niteliğine ve demokrasinin gereklerine aykırı olduğunu iddiasındadır.

Bu arada 1959 Zürih-Londra Antlaşmaları sonucu kabul edilmiş bulunan 1960 Antlaşmaları, Kıbrıs'ta birbirinden ayrı, fakat siyasi bakımdan eşit iki toplumun varlığını hukuken tescil etmiştir.¹⁹⁵

Böylece adada iki toplumun ortaklığına dayanan, Türkiye ve Yunanistan ile sıkı işbirliğini esas alacak, bağımsız, bir çeşit federal bir Cumhuriyetin kurulması öngörülmüştür.

Söz konusu antlaşmalara göre, Kıbrıs Cumhuriyeti'nde, Türk ve Rum toplumları kendilerini ilgilendiren işleri Toplum Meclisleri, ortak işleri de başkanlık sistemine dayanan yürütme organı aracılığıyla yürüteceklerdir. Yürütmenin başkanı olan Cumhurbaşkanı Rum, yardımcısı Türk olacak ve üçü Türk on kişilik bir bakanlar kurulu bulunacaktır. Ayrıca elli üyeli olacak Temsilciler Meclisine yüzde otuz oranında Türk üye

¹⁹⁴ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre:XI, Cilt:7, İctima:2, Kır Sekizinci İnikat, 28 Şubat 1959, s.1375-1376.

¹⁹⁵ Rauf Versan, “Kıbrıs Uyuşmazlığının Gerçekleri ve Bunlara İlişkin Bazı Mülahazalar”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Cilt:25, Sayı:1-2, İstanbul, 2006, s.666.

katılacaktır. Bir Anayasa Mahkemesi ile Türk ve Rumlar arasındaki davalar için karma mahkemeler kurulacaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasa düzeninin sürekliliğini Türkiye, İngiltere ve Yunanistan garanti edeceklerdir. Aynı zamanda adanın savunması, bu üç devlet ile Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından, Askeri İttifak Antlaşması çerçevesi içinde kurulacak ortak bir kuvvetle sağlanacaktır. Ada, başka bir devletle birleşemeyecek ve taksim edilemeyecektir. Bunların yanı sıra, İngiltere, kendisi için önemli olan adadaki üsleri ve bunların üzerindeki egemenlik haklarını koruyacaktır. Diğer yandan; İttifak Antlaşmasına göre, Kıbrıs'ta kurulacak ortak karargâha Türkiye 650 kişilik, Yunanistan 950 kişilik birer kuvvetle katılacaklardır. Ayrıca, ilgili her devlet, Garanti Antlaşması ile Kıbrıs'taki Anayasa düzenini korumak üzere topluca, bu olmazsa tek başına müdahalede bulunabilecektir.¹⁹⁶

Dünyada bir benzeri daha olmayan ve uluslar arası hukuka sui generis (kendine özgü) bir devlet olarak kabul edilen Kıbrıs Cumhuriyetinin kurucu antlaşmalarında, söz konusu devletin bağımsız, egemen ve üniter olacağı belirtilmiştir. Oysa Anayasasını dahi değiştirme hakkı bulunmayan ve böyle bir durumda dışarıdan müdahaleye uğrayacak olan, adanın bir bölümünde İngiliz egemenliğini daha başlangıçtan itibaren tanıyan, toprağa dayalı olmasa da işlevsel bir federasyon benzeri yapıya sahip olan Kıbrıs Cumhuriyeti ne bağımsız, ne egemen, ne de üniterdir.¹⁹⁷

Ecevit, Zürih ve Londra'da varılan bu hâl şeklinin, sürekli olması beklenemeyecek kadar karışık ve gayri tabii olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Bu hâl şekli, ancak diplomatik bir uzlaşma sayılabilir. Uygulanışı sırasında büyük güçlüklerle ve yepyeni meselelerle karşılaşılacağını kestirmek güç değildir. Kıbrıs'ı yeni huzursuzluk ve karışıklıkların beklediğini düşünmek, aşırı bir kötümserlik sayılmasa gerektir.

Bugün, Kıbrıs konusunda Türkiye ile Yunanistan'ın işbirliği yapmaları nisbeten kolaylaşmış olduğuna göre, ilerisi tehlikelerle ve kaygı verici meçhullerle dolu zoraki, “sunî bir bağımsız cumhuriyet” yerine, Kıbrıs için bir Türk - Yunan müşterek idaresi düşünülebilir. Böyle bir müşterek idarenin teminatı altında, ada halkının, eski Osmanlı idaresinde olduğu gibi, birebiriyle

¹⁹⁶ Uçarol, **Siyasi Tarih**, s.749.

¹⁹⁷ Oran, **a.g.e.**, s.613.

*dostça geçinerek, gereken ölçüde işbirliğini rahatça yaparak, ayrı topluluklar halinde kendi diledikleri hayatı yaşamalarına ve millî bütünlüklerini karşılıklı saygı ve güvenlik içinde koruyabilmelerine hiç bir ciddî engel kalmayacaktır.”*¹⁹⁸

Anlaşıyor ki Ecevit, Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla hayata geçirilen bağımsızlık formülünün Kıbrıs meselesine kesin çözüm üretmekten ve adada kalıcı barışı sağlamaktan uzak olduğu görüşündedir.

Öte yandan Londra Antlaşmalarına imza atanlar Kıbrıs'ın Türk-Yunan dostluğunun somutlaştığı ve geliştiği bir ülke olacağı umudunu taşıyacakları dahi, bunu görebilme olanağından yoksun kalmışlardır. 27 Mayıs 1960'da askerler tarafından iktidardan uzaklaştırılan Menderes ve Zorlu Kıbrıs'ta bağımsızlık ilân edildiğinde Yassıada'da tutuklu bulunmuşlardır. Yeni cumhuriyet henüz bir yaşını doldurduğunda ise, haklarında verilen idam cezası infaz edilmiştir.

İktidarı devralan 27 Mayıs yönetimi Londra Antlaşmalarına bağlı kalarak, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin devlet yapısının örgütlenmesi sürecinin bu antlaşmalara uygun olarak tamamlanması için bir “bekle gör” politikası izlemeye başlamıştır. Bülent Ecevit'in Kıbrıs ile ilgili şu sözleri, 27 Mayıs'ın Kıbrıs politikasını¹⁹⁹ en iyi biçimde özetlemektedir:

“...Bu meselenin istikbal için yüzde yüz teminat verici olmasa da bir hâl şekline bağlanmasının, oradaki soydaşlarımızı güvenliğe kavuşturmak dışında 'en mutlu neticelerinden birisi, her iki Devlet için de hayati önem taşıyan Türk-Yunan dostluğunun sağlam temellere dayanması imkânının bulunmuş olmasıdır. Arkadaşlarım, nasıl Kıbrıs'ta sulh ve sükûnun idamesi Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluk münasebetlerinin devamına bağlı ise, Türk- Yunan dostluğu da Kıbrıs'taki 'huzur ve sükûna bağlıdır. Kıbrıs'ta bulunan soydaşlarımızın huzur ve sükûn içinde yaşamalarını temin etmek, Türk-Yunan dostluğunun devamını sağlamak için de bize düşen bir vazifedir.

¹⁹⁸ Bülent Ecevit, “Kıbrıs'ın Durumu ...”, s.1-5.

¹⁹⁹ Melek M. Fırat, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997, s.72-75.

*Kıbrıs'taki Türklere Türkiye'den giden yardımın bu bakımdan da önemi vardır.*²⁰⁰

Görülüyor ki Ecevit, Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluk ilişkilerinin geliştirilmesini, Kıbrıs adasında toplumlar arası huzur ve barışı tesis etmekle sağlanabileceği görüşündedir.

2.1.3.2. Rumların Adadaki Zoraki Birlikteliği Sona Erdirmesi (1963)

Kuşkusuz Rum tarafı ve Yunanistan olayların daha sonra alacağı şekil dikkate alındığında Kıbrıs Cumhuriyeti'ni bir geçiş dönemi olarak nitelendirmiştir.²⁰¹

Nitekim Makarios'un, EOKA'cılarının ve AKEL'in, 1959 başından 1960 Ağustosuna kadar takındıkları tutum, Rum toplumunun kamuoyunu biçimleyen, siyasal yaşamında başlıca rolleri oynayan kişi ve örgütlerin hemen hiçbirinin; "bağımsızlık" çözümünü içine sindiremediklerini; bunu tedirginlikle, "zoraki" bir çözüm olarak, -hatta pek çoğunun da Enosis yolunda zorunlu olarak- atılması gerekli bir adım olarak kabul ettiklerini göstermiştir. Bu nedenledir ki, bu Rum unsurlar, Türklerle yalnız kaldıkları ilk üç yılın hemen sonunda, çözümün temel taşlarını kendi avantajları doğrultusunda yerinden oynatmak istemişlerdir.²⁰²

Nitekim bütün hayatı çelişkilerle dolu olarak geçen ve EOKA'nın elinde adeta bir oyuncak olan Makarios 2 Mart 1961 günü EOKA'cı Fotis Pittas'ın Frenaros köyünde dikilen büstünün açılışında, EOAK'cılarının eserini tamamlamak için birlik beraberlik içinde olmaları gerektiğini ve onların kanlarıyla temelini attıkları binayı tamamlamak işine devam etmeleri gerektiğini belirtmiştir.²⁰³

Ayrıca Makarios 1 Nisan 1960 tarihinde EOKA tedhiş eylemlerinin başladığı tarihin 5. yıldönümünde yaptığı bir konuşmada da EOKA'yı överek bu kutsal vazifeye devam etmek ve sonucunu almak gerektiğini beyan etmiştir. 13 Mart 1963 tarihinde de Başkan Makarios: "*Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasını temin eden Zürih ve Londra Antlaşmaları o zamanda hüküm süren şartların bir sonucudur. Kıbrıs mücadelesinin gayesi bir Cumhuriyet kurmak değildi. Antlaşmalar sadece temeli kurdular.*" şeklindeki

²⁰⁰ T.C. Kurucu Meclis Tutanak Dergisi, Dördüncü Birleşim, 22 Şubat 1961, s.192.

²⁰¹ Çay, a.g.e., s.45.

²⁰² Gürel, a.g.e., s.163.

²⁰³ Ulvi Keser, *Dünden Bugüne Kıbrıs (1913-2013)*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2013, s.270.

demeci ile Kıbrıs Cumhuriyeti'ne temel teşkil eden antlaşmaları ve Cumhuriyet Anayasasını hedef almıştır.²⁰⁴

Anlaşıyor ki bütün bu demeçler silâhlı bir mücadele ile Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakına yönelik adımlardır.²⁰⁵

Nitekim Rumlar, daha uygulamanın başında ayrı Türk belediyeleri, devlet görevlerine Türklerin yüzde otuz oranında alınmaları, Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısının veto hakkı ve Kıbrıs Ordusunun kurulması gibi konularda anlaşmazlıklar çıkarmışlardır. Böylece Rumlar, 1960'dan 1963 yılı sonlarına kadar, Anayasanın ve ilgili antlaşmaların Türklere hak tanıyan maddelerinin uygulanmasını geciktirmek, ihmal etmek veya hiç uygulamamak gibi hareketlerle, Kıbrıs'taki statüyü kendi lehlerine çevirmeye ve bunu gerçekleştirmeye yarı gizli şekilde çalışmışlardır.²⁰⁶

Diğer taraftan anayasada değişiklik yapılmasının zorunlu olduğunu düşünen Makarios, istikrarsız koalisyon hükümetleriyle yönetilmekte olan, ordu içinde huzursuzluğun yaşandığı ve Küba Füze Bunalımı (1962) sonrasında dış politikada sıkıntıda olan Türkiye'ye koşullarını kabul ettirmek için zamanın elverişli olduğunu düşünerek, zemin yoklamak üzere 22-26 Kasım 1962 tarihleri arasında Ankara'yı ziyaret etmiştir. Ancak ziyaretten istediği sonucu alamamıştır. Görüşlerini açtığı anda, Başbakan İnönü'nün tepkisi açık ve sert olmuştur: Türkiye, Kıbrıs Anayasası'nın tek taraflı olarak değiştirilmesini asla onaylamayacaktır.²⁰⁷

Bu arada İngiltere ve Yunanistan'ın Başpiskoposu desteklediği bir gerçek olduğundan bu hükümetlerden bir reaksiyon görülmemiştir.²⁰⁸

1963 yılında Kıbrıs'ta gerginlik daha da artmış ve Rum tedhişçiler Türklere saldırmaya başlamışlardır. Bu atmosfer içinde, Makarios, 30 Kasım 1963'te, Türk toplumuna ve Kıbrıs'la doğrudan doğruya ilgili devletlere, 13 konuda Kıbrıs Anayasasında değişiklik yapılması gerektiğini bildirmiştir. Bu değişiklikler, Cumhurbaşkanı Makarios ile Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fazıl Küçük'ün veto hakkının kaldırılmasını, beş büyük

²⁰⁴ Çay, a.g.e., s.48.

²⁰⁵ Halil Fikret Alasya, **Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1964, s.122-123.

²⁰⁶ Uçarol, **Siyasi Tarih**, s.752.

²⁰⁷ Oran, a.g.e., s.722.

²⁰⁸ Alasya, **Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri**, s.133.

şehirde tek belediyeler kurulmasını ve memuriyetlerde Türklere % 30 kontenjan tanıyan hükümlerin kaldırılmasını öngörmekte ve kabulü halinde Türk toplumunu basit bir azınlık haline düşürecek değişiklikler içermekteydi. Türkiye, Makarios'un bu Anayasa değişikliği teklifini kesinlikle reddetmiştir.²⁰⁹

Makarios'un tekliflerinin reddi, hukuki alanda başarı elde edemeyen Kıbrıslı Rumları, bu defa işi fiilî tecavüze dökerek Kıbrıs Türklerini yıldırma yolunda fiili yollara başvurmaya yöneltmiş,²¹⁰ “meseleyi silahla halletmek” ve “Adadaki Türk meselesini bitirmek için” harekete geçmişlerdir. Kıbrıs Türklerini imha için hazırlanan plân, adını IX. yüzyıllarda geçen bir Bizans destanından almıştır: “Akritas”²¹¹

Akritas plânı, Kıbrıs sorununun, bir Kıbrıslılar davası olmayıp, bir Türk-Yunan davası olduğu ve Yunanistan ile Kıbrıs Rumlarının temel amaçlarının, Kıbrıs Türklerini “toptan” yok etmek ve hiçbir zaman Yunan adası olamayan bu adayı, bir Yunan adası yapmak için çalıştıklarının en önemli kanıtıdır. Bu plân Zürih ve Londra Antlaşmalarının öngördüğü ilkeleri Enosisi gerçekleştirmek için çığnemek ve Kıbrıs Anayasasını çalışamaz duruma getirmek, kısaca Cumhuriyeti yıkarak self determination yönünde Enosisi gerçekleştirmek arzusu ile uygulamaya koyulmuştur.²¹²

24 Aralık 1963 günü Rumlar Türklere saldırarak 24 Türkü şehit etmiş ve 40 Türkü de yaralamışlardır.²¹³ “Kanlı Noel” adıyla tarihe geçen bu elim hadise bir kere daha göstermiştir ki, uluslar arası siyasetin “güç hak yaratır” prensibi yaptırımsız kalmıştır.²¹⁴

2.1.4. Türk Kamuoyunda Hayal Kırıklığı: Johnson Mektubu (5 Haziran 1964)

Kıbrıs'taki “Kanlı Noel” faciasını öğrenmiş bulunan eski Anayasa Mahkemesi Başkanı Alman Prof. Dr. E. Forsthoff 30 Aralık 1963 günü UPI muhabirine verdiği demeçte: “*Meydana gelen bu olaylara Makarios'un Türk toplumunun haklarını yok etmeyi istemesi sebep olmuştur. Fakat bu derece vahşi bir taarruz olacağını tahmin etmezdim*”

²⁰⁹ Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1993, s.786.

²¹⁰ Eroğlu, **a.g.e.**, s.40.

²¹¹ Çay, **a.g.e.**, s.57.

²¹² Erol Mütercimler, **Satılık Ada Kıbrıs: Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri**, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2010, s.129-130.

²¹³ Armaoğlu, **a.g.e.**, s.786.

²¹⁴ Metin Tamkoç, “Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Devletler Hukuku Yönünden Statüsü”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:40, Sayı:1, Ankara, 1985, s.64.

demmiştir.²¹⁵ Bunun üzerine daha fazla Türk kanı dökülmesine ve Türklerin imha edilmesine mâni olmak için Türk Hükümeti, Garanti Antlaşmasının kendisine tanıdığı hakka dayanarak müdahaleye karar vermiştir.²¹⁶

Gelişen olaylar karşısında Başbakan İsmet İnönü; TBMM’de dünyaya şöyle seslenmiştir:

“Büyük Millet Meclisi emin olabilir ki, Kıbrıs’ta dökülen kanlar, milletimizi ne kadar teessüre gark ediyorsa, buna karşı hissettiğimiz infial ve hiddet de o kadar şiddetli ve kesindir. Vatandaşlarımıza karşı, Kıbrıs’ta yaşayan ırktaşlarımıza karşı mükellef olduğumuz vecibeleri yerine getireceğiz. Bugün Türk uçakları Kıbrıs’taki mücadele meydanlarına gitmişler, görünmüşler ve ilk ihtarı yapmışlardır. Biz her mesele de, iç hayatımızda olduğu gibi dış münasebetlerde de kanun nizamına bağlı olan bir devlet ve milletiz. Kanun nizamı haricinde bize muamele ve tecavüz yapmak isteyenlere karşı hiddetimiz, irademiz sarsılmaz bir surette tesirini gösterecektir.”²¹⁷

Bu arada Türkiye’nin “Kıbrıslı Rum çetelerinin günlerden beri süren Kıbrıs Türklerine karşı giriştikleri yok etme hareketlerini durdurmak için Garanti Antlaşması’nın verdiği hakka dayanarak” yaptığı girişimler ve kesin tutum üzerine, İngiltere, ortak teşebbüste bulunmayı kabul etmiştir. 26 Aralık 1963 gecesini, Lefkoşa’daki İngiltere Yüksek Komiseri ile Türkiye ve Yunanistan Büyükelçileri, Garanti Antlaşması gereğince üç devletin birlikte Kıbrıs’ta düzeni yeniden sağlamak için harekete geçmeye hazır olduklarını Kıbrıs Hükümetine bildirmiştir. Ertesi günü de, ilk defa olarak, Ada’da bir İngiliz generalin komutasında üç devletin askerlerinden oluşan bir “Barış Gücü” kurulmuştur. Bu gelişmeler üzerine Türk ve Rum toplumları arasında ateş kesilmesi kabul edilmiş ve Lefkoşa’yı iki bölgeye ayıran “Yeşil Hat” üzerinde bir antlaşmaya varılmıştır. Diğer taraftan, İngiltere’nin önerisiyle 15 Ocak 1964’te Londra’da, ilgili üç devlet ile iki toplumun temsilcilerinin katıldığı bir “beşli konferans” toplanmıştır.²¹⁸

²¹⁵ Halil Fikret Alasya, **Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri**, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa, 1992, s.65.

²¹⁶ **Milliyet Gazetesi**, 25 Aralık 1963, s.1.

²¹⁷ Halil Fikret Alasya, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1977, s.176.

²¹⁸ Uçarol, **Siyasi Tarih**, s.753-754.

15 Ocakta başlayan Londra Konferansı'nın ortamı duygusal olarak öylesine yüklüdür ki, konferans başından başarısızlığa mahkûmdur. 21 Ocakta fiilen kesilen bu konferans hiçbir netice vermemiştir. Zira tarafların görüşleri arasında bir uçurum vardır. Türkiye ve Türk tarafı Kanlı Noel hadiseleri denen, 24 Aralıktaki Rum katliam teşebbüsünden sonra görmüştü ki, Kıbrıs'taki Türk varlığının devam ettirilebilmesi için daha fazla garantilere ihtiyaç vardır. Bu garantilerin biri, Kıbrıs'ta federal bir sistemin kurulması ve Türk toplumunun Rumlardan bağımsız olarak kendi kendisini idare etmesi, diğeri de Rum saldırılarına karşı daha etkili güvenlik tedbirlerinin alınması, yani Türkiye'nin adaya daha sağlam bir şekilde ayak basmasıdır. Buna mukabil Rum tarafı, tam bağımsızlık ezgisi tutturmuştur. Öte yandan İngiltere, Garanti Antlaşmasını imzalayan devlet olduğu halde, meseleye fazla bulaşmamaya özellikle dikkat etmiştir. Öyle ki İngiltere, NATO kuvveti teklifinde görüldüğü üzere, Amerika'yı işin içine çekmeye çalışmıştır. Keza, İngiltere'nin bu tutumu karşısında Türkiye de, Yunanistan üzerinde baskı yapabilecek bir devlet olarak Amerika'yı mesele ile ilgilendirmek istemişse de, Amerika da Kıbrıs işine bulaşmaktan kaçınmış ve Türkiye ile Yunanistan arasında haklı haksız ayırımını yapmamaya özellikle dikkat etmiştir. Bu durum Türkiye için bir hayal kırıklığı olmuştur.²¹⁹

Bu arada Kıbrıs'ta Rumların Türklere saldırıları devam etmesi üzerine, Türkiye 15 Şubat'ta adaya müdahalede bulunmayı düşünmüştür. Bu ise buhranı daha da şiddetlendireceği için, Güvenlik Konseyi, meseleye el koymuş ve 4 Mart 1964'te 8 maddelik bir karar almıştır. "4 Mart Kararları", Kıbrıs sorununa yeni boyutlar kazandırmış, bundan sonraki gelişmelerin de politik ağırlığını teşkil etmiştir. Bu kararlar üzerine, tarafsız devletlerin askerlerinden meydana gelen ve Birleşmiş Milletlerin emrinde olan "Barış Gücü", 27 Mart 1964'te Kıbrıs'ta göreve başlamıştır. Arabulucu olarak da Finlandiyalı diplomat S.Tuomioja görevlendirilmiştir. Fakat ne "Barış Gücü" Kıbrıs'ta güvenliği sağlayabilmiş, ne de arabulucu anlaşmazlığa bir çözüm yolu bulabilmiştir.²²⁰

Bu dönemde Çalışma Bakanı olarak kabinede görev yapan Bülent Ecevit, basına şöyle bir açıklama yapmıştır:

²¹⁹ Armaoğlu, a.g.e., s.786-787.

²²⁰ **Milliyet Gazetesi**, 5 Mart 1964, s.1, Uçarol, **Siyasi Tarih**, s.754.

*“Aziz Kıbrıs Türklerinin karşılaştığı ağır baskı ve saldırganlıkları derin üzüntü ve nefretle izlemekteyiz. Hükümet ve millet olarak düşünce ve duygularımız sizlerdedir. Türk Hükümeti ve Türk Milletinin Kıbrıs’taki Türk haklarını koruma yolundaki kesin kararları ve gayretleri, Kıbrıs Türklerinin cesaretiyle, hür yaşama azmi ile ve o uğurda her mücadeleyi göze almış olmaları ile birleşerek, haklı müşterek davamız, önüne çıkacak bütün güçlükleri yenmeye, bütün engelleri aşmaya yetecektir.”*²²¹

Görülüyor ki Ecevit bu demeciyle Türkiye’nin Yunanistan tarafından harekete geçmeye mecbur bırakıldığı görüşündedir.

16 Nisan 1964’te Başbakan İsmet İnönü’nü de Time dergisine verdiği röportajda *"Yeni bir dünya kurulur ve Türkiye de bu dünyada yerini bulur"* ifadesiyle müttefikler tutumlarını değiştirmezlerse Batı ittifakının yıkılabileceğini belirterek, uluslararası kamuoyunda Türkiye'nin müdahalesini beklenir hale getirmiştir.²²²

Fakat 5 Haziran’da “Johnson Mektubu” hâdisesi patlak vermiştir.²²³ Türkiye’nin Kıbrıs konusunda kararlı bir tutum takınıp askerî bir müdahale yapacağı konusunda tam ikna olan Johnson, hiç vakit geçirmeden, 5 Haziran 1964 tarihinde Başbakan İnönü’ye hitaben bir mektup kaleme almıştır. Asgari görgü kurallarına bile uygun olmayacak derecede “diplomatik anlayıştan yoksun”²²⁴ olduğu ifade edilen Johnson mektubu, Türk dış politikasının temel varsayımlarının yetkili makamlarca yeniden sorgulanmasına yol açmakla birlikte, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahaleden vazgeçmesinin resmi gerekçesini oluşturmuştur.²²⁵

“Dost ve Müttefik” ülke sıfatlarıyla yıllarca betimlenmiş olan ABD, artık Türk kamuoyunda bu kavramların tartışıldığı bir süreci başlatmış ve ABD’ye kuşkuyla bakılmasına neden olmuştur.²²⁶

²²¹ **Cumhuriyet Gazetesi**, 17 Nisan 1964, s.1.

²²² **Milliyet Gazetesi**, 16 Nisan 1964, s.1, Oran, **a.g.e.**, s.726.

²²³ Armaoğlu, **a.g.e.**, s.788.

²²⁴ Metin İlhan, “Kıbrıs Sorunun Türk-Amerikan İlişkilerine Yansıması (1958-1974)”, **Türkiyat Mecmuası**, Cilt:25, İstanbul, 2015, s.265.

²²⁵ Oran, **a.g.e.**, s.726.

²²⁶ İbrahim Bozkurt, “ABD’nin Kıbrıs Politikası ve Türk Kamuoyu (1950-1964) (Johnson Mektubuna Kadar)”, **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Sayı:14, İstanbul, 2008, s.162-179.

13 Ocak 1966 tarihinde Türk kamuoyuyla paylaşılmasından sonra Johnson Mektubu,²²⁷ Ecevit göre, dış politikamızda ve ulusal savunma stratejimizde bazı önemli zayıflıkları ortaya koymuştur:

“Amerika, Başkan Johnson'un 5 Haziran 1964 tarihli bu mektubuyla, Türkiye'nin Kıbrıs'a çıkarma yapmasına engel olmuş sayılır mı, sayılmaz mı?”, "Mektubun üslubu sert mi, yumuşak mı?", "O zamanki Başbakan Sayın İnönü'nün bu mektuba karşılık verirken kullandığı üslup da gereği kadar sert mi, değil mi?" yollu soruların cevaplarını aramakla yetinenler, mektupların satırları, kelimeleri arasında kaybolup, asıl can alıcı yönünü gözden kaçırabilirler.

Oysa bu mektuplaşma, tümüyle, bu gibi soru ve cevapların çok üstünde bir önem taşımakta, dış politikamızı ve savunma politikamızı âdeta bir projektör ışığında yeniden değerlendirme, eksiklerini gediklerini görme ve bu eksiklere, gediklere çareler arama fırsatını bize vermektedir.

Bu fırsat kaçırılmamalıdır.

Mektupları, bu açıdan çözümlerse, başlıca şu gerçekler karşımıza çıkar:

1. Birleşik Amerika, hukuken kendisini ilgilendirmeyen dış politika meselelerinde bile, Türkiye'nin, bir harekete geçmeden önce, kendisinden müsaade almasını beklemektedir. Demek ki Amerika, kendisini, Batı İttifak sistemi içinde, o ittifakla doğrudan doğruya ilgili olsun olmasın, her önemli karar için düşüncesi sorulacak, her teşebbüs için izni alınacak, otoriter bir önder olarak görmek istemektedir.

Müttefikleri tarafından fırsat verilirse, her büyük devlet böylesine kudretli ve yetkili bir önder olmak ister. Ama o önderlik mevkiini doldurabilmesi için, önderliğin tamamlayıcı unsurları olan sorumluluk duygusunun da, kesin, çabuk ve âdil kararlar verebilme yeteneğinin de kendisinde gelişmiş olması gerekir. Amerika ise, bu duygu ve yetenekten yoksundur

²²⁷ Hürriyet Gazetesi, 13 Ocak 1966, s.1.

Mektupların ortaya çıkardığı bu durum, Amerikaya, Batı ittifak sistemi içinde fazla yetkiler tanınmanın da, Amerika'nın bu yetkileri iyi kullanabilme yeteneğine güvenmenin de çok tehlikeli olduğunu göstermektedir.

2. Birleşik Amerika, Türkiye'ye askeri malzeme yardımında bulunmuş olmanın, kendisine, silâhlı kuvvetlerimizin kullanılışı üzerinde kesin söz hakkı tanıdığı kanısındadır.

Türk silâhları Amerikan yardımından sağlandığı gerekçesiyle, Türkiye'nin Kıbrıs'a karşı silâh kullanamayacağını belirten Amerika, Yunanistan'ın, gene Amerikan yardımından sağlanmış silâhlarla Kıbrıs'a yığınak yapmasına göz yummuştur

Üstelik Türkiye'deki NATO Üsleri NATO'nun maksatları dışında kullanılmayacağı hâlde, Amerika, 1958'de, İncirlik hava üssünden, Lübnan'ın iç işlerine silâhlı müdahale için yararlanmakta da bir sakınca görmemiştir.

Demek ki Amerika, Türkiye'nin bağımsız bir devlet olarak kendi askeri imkânlarına tasarruf hakkını tanımamakta, buna karşılık, kendisini, Türkiye'nin askeri imkânlarına dilediği gibi tasarrufa yetkili saymaktadır.

3. Türkiye, NATO'yu, hür dünya için olduğu kadar kendi güvenliği için de en büyük teminat olarak görüyordu. Fakat Johnson'un mektubu, kendi güvenliğimiz için NATO'ya bel bağlamanın, NATO'ya bir ölçünün üstünde güvenmenin ne kadar tehlikeli olabileceğini bize göstermiştir.”²²⁸

Görülüyor ki Ecevit, İnönü-Johnson mektuplaşmasının, iç politika çekişmelerimizi de, Kıbrıs sorununu da aşan bir yöne sahip olduğu düşüncesindedir. Ecevit'e göre, herhangi bir devlete uluslar arası politikada bel bağlamak, Kıbrıs örneğinde olduğu üzere hayal kırıklıklarını da beraberinde getirecektir.

Diğer taraftan Washington'da Başbakan İsmet İnönü ile Başkan Johnson arasında, 22-23 Haziran 1964 tarihlerinde Kıbrıs sorunu ile ilgili görüşmeler yapılmış ve bunun sonucunda yayınlanan ortak bildiriye, Kıbrıs anlaşmazlığının barışçı yollardan çözümlenmesinin esas alınması gerektiğine işaret edilmiştir.²²⁹

²²⁸ Bülent Ecevit, “Mektuplar”, **AKİS**, Cilt: XXXV, Sayı: 605, Ankara, 1966, s.8-9.

²²⁹ Uçarol, **Siyasi Tarih**, s.757.

Her ne kadar Başbakan İsmet İnönü'nün Washington ziyareti sırasında, Kıbrıs meselesine ilişkin “elle tutulur bir karar” alınmamış, ancak ABD'nin Dışişleri Eski Bakanlarından Dean Acheson'un Kıbrıs meselesinin çözümü için aracılık yapması kabul edilmiştir.²³⁰

Cenevre'de Dean Acheson'un arabuluculuğunda başlayan görüşmelerde, Magusa'nın kuzeyindeki boğaz ile Kıbrıs'ın kuzey kıyılarındaki Akantu geçidi arasında çizilen çizginin doğusunda kalan Karpas yarımadasının Türk egemenliğine bırakılması prensip olarak Türkiye tarafından kabul edilmiştir. Acheson Plânı adını alan bu tekliflerinin bir diğer tarafı da, Kıbrıs'ın Rum kesiminde kalan Türkler, yoğun oldukları bölgelerde, en az beş kanton veya mahalli muhtariyet bölgesine sahip olacaklardır. Kantonları ve muhtariyet bölgelerini de hesaba katınca, adanın % 25-30 kadarı Türkiye'nin kontrolü altına girmiştir.²³¹

Acheson Plânıyla hem taksim, hem de Enosis istekleri yanıtlanmış, Türkiye'nin stratejik güvenlik kaygıları giderilmiş, ada dolaylı olarak NATO'nun denetimine sokulmuş, Doğu Akdeniz Batı'nın çıkarları açısından güvenli hale getirilmiştir. Ancak, Makarios önerilen plânı gizli bir taksim olduğu gerekçesiyle reddetmiş, Makarios'un direnişi karşısında Yunanistan'ın yanıtı da olumsuz olmuştur. Bu şekilde Makarios, ülkesinin NATO denetimli bir Türk-Yunan yönetime altına konmasına razı olmamıştır.²³²

Diğer taraftan Cenevre görüşmeleri devam ederken Kıbrıs'taki durum yeni bir krize girmiştir. Rumlar Kıbrıs'ın Erenköy ve Mansura bölgesindeki Türklere karşı bir katliam hareketine girişerek saldırılara başlamıştır. Adadaki Birleşmiş Milletler barış gücü kuvvetleri bu yok etme hareketi karşısında seyirci kalınca, Türk Hava Kuvvetlerine ait jet uçakları 8 ve 9 Ağustos 1964 tarihlerinde Rum mevzilerini bombalamıştır.²³³

Fakat Türkiye'nin bu müdahalesi üzerine Makarios, alelacele Bakanlar Kurulunu toplayarak yenilginin sorumlusunun Yunanistan'a haber vermeden saldırıya geçen Grivas olduğunu ileri sürmüş ve Sovyetler Birliği'nden yardım istenmesini talep etmiştir.²³⁴ Bunun üzerine Sovyet Başbakanı Kruşçev, 9 Ağustosta Başbakan İnönü'ye bir mesaj

²³⁰ Çay, a.g.e., s.79.

²³¹ Armaoğlu, a.g.e., s.791-792.

²³² Oran, a.g.e., s.728-729.

²³³ **Milliyet Gazetesi**, 10 Ağustos 1974, s.1, Armaoğlu, a.g.e., s.792.

²³⁴ Çay, a.g.e., s.80.

göndererek, oldukça nazik bir ifade ile Türkiye'nin Kıbrıs'a "askerî saldırıda" bulunmakla üzerine sorumluluk aldığını bildirmiş ve askerî harekâtın durdurulmasını istemiştir.²³⁵ Başbakan İsmet İnönü'nün 14 Ağustos 1964 tarihinde açıklanan cevabında Türkiye'nin tutumu yeniden izah edilmiş ve şu talepte bulunulmuştur:

*"...Kıbrıslı Rum liderlerinin de cihan barışı hakkında aynı sorumluluk hissi ile hareket etmeleri ve medeni milletlerce kabul edilmiş hukuki, ahlâki ve insanî ilkelere sadakat göstermeleri gerektiği gerçeğini takdir eylediğinizi ve onlar nezdinde nüfuzunuzu kullanacağınızı ümit ediyorum."*²³⁶

Bu arada hava akınları devam ederken, öfke ve hayal kırıklığıyla galeyana gelen Makarios, Türk Hava Kuvvetleri yarım saat içinde Kıbrıs semalarından çekilmezse bütün Kıbrıslı Türk nüfusunun katlini emredeceğini tehdidini savurmuştur. Buna karşılık, dehşete düşen BM subayları da Barış Gücü kuvvetinin, adayı derhal terk etmesini emretmek tehdidini ortaya atınca, ultiimatını hemen geri çekmiştir, zira böyle bir durum adayı Türklerin insafına terk etmek olurdu. Erenköy savaşının başlarında, "Türkiye müdahale ederse kurtaracak Türk bulamayacaktır" diyen Makarios, Türk savaş uçaklarının iki günlük harekâtından sonra ateşkese razı olmuştur.²³⁷

Her ne kadar Türkiye'nin Kıbrıs bombardımanı Yunanistan'ı geriletmiş ve Türk-Yunan münasebetlerine nispeten bir yumuşaklık getirmiş ise de, Yunanistan son bombardımandan sonra Kıbrıs'a asker sevk etmeye devam etmiştir.²³⁸

Nitekim 15 Kasım 1967 günü, Grivas komutasındaki Rum kuvvetleri, zırhlı araçlar ve toplarla Boğaziçi ve Geçitkale adındaki Türk köylerine aniden hücumla geçerek, buraları işgal etmişler ve pek çok Türk'ü öldürmüşlerdir. Bunun üzerine adada görevli bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri alarma geçirilmiş, Türk jetleri Kıbrıs üzerinde uçmaya başlamıştır. 17 Kasım 1967 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi, yaptığı gizli bir toplantı sonunda hükümete savaş yetkisi verilmiştir. Aynı gün Türkiye, Yunanistan'a çok sert bir nota göndererek; Kıbrıs'ta antlaşmalara aykırı olarak bulunan yirmi bin dolayındaki Yunan askerinin adadan geri çekilmesini, General Grivas'ın görevinden alınmasını, Rumların saldırılarına uğrayan iki Türk köyündeki zararların ödenmesini, adada bundan sonra en

²³⁵ Armaoğlu, a.g.e., s.792.

²³⁶ Gönübol, a.g.e., s.424.

²³⁷ Çay, a.g.e., s.81.

²³⁸ Armaoğlu, a.g.e., s.792.

küçük bir olayın çıkmaması için gerekli bütün önlemlerin alınmasını, Oniki Ada'da antlaşmalara aykırı şekilde yapılan yığınağın kaldırılmasını istemiştir. 22 Kasım 1967'de Atina Hükümeti, Türk notasını reddederek Kıbrıs'tan askerlerini çekmeyeceğini bildirmiştir. Böylece Türkiye ile Yunanistan arasında savaş kaçınılmaz bir durum almıştır. Bu da, anlaşmazlığın uluslar arası politik bir durum almasına neden olmuştur. 25 Kasım 1967'de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Kıbrıs bunalımıyla ilgili tarafları durumu daha da kötüleştirecek ve barışı tehlikeye sokacak davranışlardan kaçınmaya davet etmiştir. Nihayet Yunanistan, bu gelişmelerin ve girişimlerin sonunda, 29 Kasım 1967 günü, Türkiye'nin bütün isteklerini kabul ettiğini bildirmiştir.²³⁹

Buhranın bu şekilde nihayete ermesinden sonra Kıbrıs Türkleri, 29 Aralık 1967'de, kendi işlerini kendileri görmek üzere ve "16 Ağustos 1960 tarihli Anayasanın bütün kuralları uygulanıncaya kadar" Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'ni kurmuşlar ve bu yönetimin tabi olacağı 19 maddelik esasları da açıklamışlardır. Kuşkusuz bu gelişme, Türkiye'nin "federal devlet tezi" istikametinde atılmış bir adımdır.²⁴⁰

Bununla birlikte, 1968 yılından itibaren Kıbrıs'ta anlaşmazlığa barışçı yollardan bir çözüm bulunabilmesi için çalışmalara girişilmiştir. Bu amaçla, iki toplumun liderlerinden Rauf Denktaş ile Glafkos Klerides arasında ikili görüşmeler başlamış, ancak yine bir anlaşmaya varılamamıştır. Bunun üzerine Kıbrıs Türk Toplumunu 24 Nisan 1971'de, "Geçici Türk Yönetimi'nin "geçici" niteliğini kaldırmıştır. Bu kararın Kıbrıs Rum yönetiminin uzlaşmaz tutumu karşısında, "sürekli ve köklü bir yönetim halinde çalışmak" üzere alındığı açıklanmıştır.

Yukarıda sözü edilen toplum liderleri arasında başlayan ikili görüşmeler üç yıl kadar sürmüştür. Fakat kesin bir sonuç alınamadan süresiz olarak tatil edilmiştir. Bunun üzerine, anlaşmazlığının barışçı yollardan çözümlenebilmesi için görüşmelerin kapsamının genişletilmesine; Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs Türk ve Rum temsilcileri ile Birleşmiş Milletler temsilcisinin katılmasıyla "Beşli Görüşme" şekline getirilmesine karar verilmiştir. "Genişletilmiş Görüşmelerin" açılış toplantısı, 8 Haziran 1972'de, BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim başkanlığında Lefkoşa'da yapılmıştır. Böylece Kıbrıs sorununun ağırlık noktası yeniden diplomasi alanına kaymıştır. "Genişletilmiş Görüşmeler", çeşitli

²³⁹ Uçarol, **Siyasi Tarih**, s.759-762.

²⁴⁰ Armaoğlu, **a.g.e.**, s.799-800.

aşamalardan geçtikten sonra, ortaya atılan öneriler üzerine bir anlaşmaya varılmadan, Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi (Kıta Sahanelığı) sorunundan doğan gerginlik sonucunda 2 Nisan 1974'te kesilmiş, ancak 11 Haziran 1974'te yeniden başlamıştır. Öte yandan görüşmeler sonuçlanmadan, bu defa Rumlar arasında baş gösteren anlaşmazlık üzerine Kıbrıs, daha büyük bir bunalımın konusu haline gelmiştir.²⁴¹

²⁴¹ Uçarol, **Siyasi Tarih**, s.762-763.

BÖLÜM III

3. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI ODAĞINDA BÜLENT ECEVİT (1974)

3.1. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI ÖNCESİ BÜLENT ECEVİT'İN BARIŞA YÖNELİK GİRİŞİMLERİ

3.1.1. Kıbrıs'ta Askeri Darbe ve Ecevit'in İlk Değerlendirmeleri

Yunanistan'da 1965'lerden itibaren yaşanan hükümet krizi, 21 Nisan 1967 tarihinde “askerler cuntasının”²⁴² iktidarı ele geçirmesiyle nihayete ermiştir. Ancak Makarios ile Yunan hükümetleri arasında var olan anlaşmazlıklar, askerî cunta döneminde daha da artmıştır.²⁴³

Nitekim Kıbrıs'ta önce EOKA, daha sonra da EOKA-B²⁴⁴ ile yüzlerce insanı katleden, “ısmarlama bir suikastçı“ olan Grivas'ı destekleyen Yunan Cuntasının, EOKA-B'ye Makarios'a karşı harekete geçilmesi emri vermesi üzerine, Yunanistan ile Makarios arasındaki ipler kopma noktasına gelmiştir. 25 Nisan 1974 tarihinde Makarios yayınladığı bir bildiriyle Yunan Cuntası tarafından desteklenen EOKA-B'yi yasa dışı ilân etmiş ve hemen ardından da 26 Haziran 1974 tarihinde yaptığı açıklamayla da “Yunan istihbarat servislerinin EOKA-B'yi yönlendirdiğini” belirterek Kıbrıs Rum Ordusunun yönetiminin kendisine bağlanacağını duyurmuştur.²⁴⁵

Makarios'un Yunanistan'daki askerî yönetimle sürtüşmesi, Kıbrıs'ı “Doğu Akdeniz'in Küba'sı”, kendisini de “F. Castro'su” olarak gören çevrelerce düzenlenen bir suikaste uğraması, Temmuz 1974 başlarında gerilimi taraflar arasında doruğa ulaştırmıştır. Makarios, 2 Temmuz'da Yunanistan'daki askerî yönetimin kukla devlet başkanı General Gizikis'e gönderdiği mektupla, Yunan yönetimine açıkça meydan okumuştur.²⁴⁶

²⁴² Soğuk Savaş döneminde Yunan dış politikasının belirlenmesinde, ordu önemli bir yere sahip olmuştur. Sivil hükümetler ordu üzerinde siyasi denetim yetkisine sahip olsalar da, siyasi bunalım dönemlerinde ordunun politikadaki etkinliğinin arttığı gözlenmiştir. Buna paralel olarak 21 Nisan 1967'de Albaylar Cuntası Yunanistan'da yönetimi ele geçirmiştir. **Bkz.** Çiğdem KILIÇOĞLU, **Albaylar Cuntası Döneminde Yunanistan'ın Türkiye Politikası (1967-1974)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

²⁴³ Yavuz Güler, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi”, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:1, Kırşehir, 2004, s.109.

²⁴⁴ Bu dönemde EOKA, Yunanistan'daki askerî cunta tarafından örgütlendirilip EOKA-B adıyla yeniden karşımıza çıkartılmıştır.

²⁴⁵ Ulvi Keser, **Kıbrıs'ta Türk-Yunan Fırtınası (1940-1950-1960-1970)**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2006, s.419-423.

²⁴⁶ Gönlübol, **a.g.e.**, s.572.

Makarios EOKA-B örgütünün kendisi aleyhinde çalıştığını, Atina'da finanse edildiğini, direktiflerini de Atina'dan aldığını, Atina'daki askerî rejimin örgütü resmen desteklediğini, ele geçen bazı belgelerin bu hususu açık şekilde ortaya koyduğunu ayrıca Milli Muhafız Birlikleri'nin örgütün gayri meşru faaliyetlerinin merkezi haline geldiğini belirttikten sonra, Milli Muhafız Birliklerinde görev yapan Yunanlı subayların geri çağrılmasını istemiştir.²⁴⁷

Ayrıca Makarios bir taraftan da kendisine bağlı adamları vasıtasıyla sürgündeki Yunan Kralı ve Karamanlis ile de irtibata geçmek suretiyle sürgündeki meşru Yunan hükümetini Kıbrıs'ta kurma hazırlıklarına başlamıştır.²⁴⁸

Öte yandan Makarios'un 20 Temmuz 1974 gününe kadar mühlet vermek suretiyle General Gizikis'e gönderdiği mektupla ilgili olarak "Türkiye'de de gerekli hazırlıklar"²⁴⁹ Başbakan Bülent Ecevit'in de açıkladığı üzere hükümet nezdinde yapılmıştır:

"...Biz Hükümet kurar kurmaz, Yunanistan'la aramızdaki sorunları çözebilmenin, iki ülke arasında karşılıklı güven ve işbirliği ortamı yaratabilmenin, ama tabii, bunları yaparken de, Türkiye'nin haklarını koruyabilmenin veya sağlayabilmenin yolları üzerinde ciddi olarak durmaya başlamıştık. Kıbrıs, Ege, Kıt'a Sahanlığı, Ege'de hava trafiği ve azınlıklar sorunlarını birtakım sağlam verilere dayanarak ve tutarlı bir politika izleyerek çözmeye başlayabilmenin yollarını araştırdık. Sivil-asker, konuyla ilgili bütün kuruluşları, bütün yetkilileri dinledik, birçok teknik ayrıntıları inceledik. Bu çalışmalar ve incelemeler sırasında, ben, Türkiye'nin stratejik olanaklarını ve askeri gücünü de yakından öğrenme olanağını bulmuştum. Gerçi o sıralarda herhangi bir askerî harekât söz konusu değildi. Ama her ihtimale hazırlıklı bulunmak zorundaydık.

Özellikle Yunanistan'da, o sırada Türkiye'ye karşı genellikle çok katı ve maceracı olma, sorumsuz davranma eğilimi gösteren bir dikta rejimi bulunduğu için, Yunanistan'dan gelebilecek bir çılgınlığa karşı ne kadar tedbirli ve hazır olduğumuzu ve daha ne gibi tedbirler almamız, hazırlıklar

²⁴⁷ Gürün, a.g.e., s.421-422.

²⁴⁸ Keser, **Dünden Bugüne Kıbrıs**, s.675.

²⁴⁹ Keser, **Kıbrıs'ta Türk-Yunan Fırtınası (1940-1950-1960-1970)**, s.428.

yapmamız gerektiğini ölçme, bilme zorunluluğunu duymuştum. Aylarca süren inceleme ve çalışmalarımız, işte o günlerde işe yaradı.”²⁵⁰

Görülüyor ki Ecevit'in liderliğindeki kabine, Akdeniz ve Ege'de yaşanabilecek her türlü olumsuzluğa karşı gerekli hassasiyeti göstermiş olup, bütün dikkatlerini Yunanistan ve Kıbrıs'ta yaşanan olaylar üzerine yoğunlaştırmıştır.

Diğer taraftan söz konusu mektupla Makarios, Yunanistan'daki askerî rejimin çökmekte olduğunu görüp hücumla geçmeği düşünmüş olmalıdır. Fakat göremediği husus, güç durumda bulunan Yunan yönetiminin “çılgınlığa” kalkışmaktan başka çıkar yolunun kalmadığı hususudur. Nitekim Yunan rejimi, Enosis'i gerçekleştirerek, zayıflayan durumunu kurtarmak istemiş ve Makarios'u bunun engeli olarak görmüştür. Gerçekten, söz konusu mektubun gönderilmesinden kısa bir süre sonra, 15 Temmuz 1974 günü, Yunan askerî rejiminin Kıbrıs'taki uzantıları -Rum Millî Muhafız Teşkilâtını da yanına alan EOKA'cılar- tarafından Makarios'a karşı bir darbe düzenlenmiştir.²⁵¹

Böylece adadaki anayasal düzen yıkılmış ve gayrimeşru bir askerî yönetim işbaşına gelmiştir.²⁵²

Kıbrıs'taki bu gelişmeler, birdenbire çok kritik bir durum yaratmıştır. Kıbrıs'taki anayasa rejimi açıkça bozulduğuna göre, 1960 Garanti Antlaşması'nın 4.maddesi gereğince, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin, düzeni yeniden kurmak üzere, birlikte veya ayrı ayrı müdahale hakları doğmuştur. Ancak Kıbrıs'taki darbe yönetimi, olayların Rum toplumunun bir iç işi olduğu ve Türklerin can güvenliğine dokunulmayacağı yolunda açıklamada bulunarak Türkiye'nin müdahalesini önlemeğe çalışmıştır.²⁵³

Bununla beraber Kıbrıs adasında gerçekleşen darbe sonrasında, ne yapacağı merakla beklenen Türkiye'de ise yetkililer acil olarak bir araya gelerek bir durum değerlendirmesi yapmıştır. Aynı gün Dışişleri Bakanı Turan Güneş resmî bir ziyaret için Çin'de bulunurken Başbakan Bülent Ecevit de yurt içi bir gezinin Afyon ayağındadır. Başbakan Bülent Ecevit söz konusu bu geziye haşhaş ekimiyle ilgili olarak Amerikan

²⁵⁰ Mehmet Ali Birand, **30 Sıcak Gün**, Milliyet Yayınları, 14.Baskı, İstanbul, 1990, s.37-38.

²⁵¹ **Akşam Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, s.1, **Cumhuriyet**, 16 Temmuz 1974, s.1-5, **Milliyet Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, s.1, Gönübol, **a.g.e.**, s.573.

²⁵² Güler, **a.g.m.**, s.109.

²⁵³ Gönübol, **a.g.e.**, s.573.

hükümetinin 1971 muhtırası sonrasında Nihat Erim hükümetine verdiği söze istinaden ödenmesi gereken haşhaş tazminatlarıyla ilgili olarak çıkmıştır. Ancak darbe haberinin kendisine ulaştırılmasından hemen sonra Afyon'dan Ankara'ya dönme kararı almıştır.²⁵⁴

Öte yandan Başbakan Ecevit, Afyon'da halka hitaben yaptığı konuşmada şu cümleyi kurmuştur:

*“Kimse Kıbrıs'taki kargaşalığı fırsat bilerek, Türklerin haklarına dokunmaya kalkışmasın. Hiçbir oldubittiği kabul etmeyiz.”*²⁵⁵

Anlaşıyor ki Ecevit bu darbeyi Enosis'in ilk adımı olarak görmüş, Kıbrıs'taki son Yunan eylemini, sadece bir hükümet darbesi olarak değil onun da ötesinde, bağımsız Kıbrıs Devletini temelinden yıkmayı amaçlayan ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yasal dayanakları niteliğindeki anlaşmaları çiğneyen bir hareket addetmiştir. Ayrıca o, ilgili devletlere, uluslar arası anlaşmalara göre, Kıbrıs'ın bağımsızlığından, toprak bütünlüğünden ve anayasal düzeninden sorumlu, garantör bir devlet olarak Türkiye'nin askerî harekât dâhil her olasılığı gözden geçirdiği mesajını vermiştir.²⁵⁶

Batı ülkelerinde ise adadaki son gelişmelere tepkiler karışık olmuştur. Makarios'a sempati duyulduğu için olayı tepkiyle karşılayanların yanı sıra, sessiz kalanlar da görülmüştür. Meselâ, İngiltere hükümeti, Makarios'u Kıbrıs Cumhurbaşkanı olarak tanımakta devam ettiğini ve yeni hükümeti tanımadığını sert biçimde açıklarken, ABD, daha yumuşak tonda yaptığı bir açıklama ile olayı tasvip etmediğini ve yeni yönetimi tanımadığını bildirmiştir.²⁵⁷

Aslında Amerikan yöneticilerinin, Sovyetlere ve bağlantısızlara yanaşan Makarios'a ve haşhaş yasağını kaldıran, Ege'de Yunanistan'la yeni sorunlar yaratan Ecevit'e hiç sıcak bakmadığı da bilinen bir gerçektir.²⁵⁸

Ayrıca Washington, bu darbenin doğurduğu durumdan yararlanarak, Akdeniz'in bu eşi bulunmaz “uçak gemisine” üslerini yerleştirme imkânına kavuşacaktır.²⁵⁹

²⁵⁴ Keser, **Dünden Bugüne Kıbrıs (1913-2013)**, s.318.

²⁵⁵ **Akşam Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, s.1.

²⁵⁶ Bülent Ecevit, **Dış Politika ve Kıbrıs Dosyası**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s.58.

²⁵⁷ Gönübol, **a.g.e.**, s.574.

²⁵⁸ Artuç, **a.g.e.**, s.127, İlhan Selçuk, “Maşallah”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 24 Temmuz 1974, s.2.

²⁵⁹ Ali Sirmen, “Müdahale Ama Ne İçin?”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Temmuz 1974, s.3.

Öte yandan Sovyet TASS Ajansı ise yaptığı yorumda “15 Temmuz darbesinin sorumlusu Atina’daki askerî rejimdir. Eğer Kıbrıs’a müdahalesini derhal durdurmazsa bedelini çok ağır ödeyecektir.” ifadesini kullanmıştır.²⁶⁰

Görülüyor ki, Atina uluslararası alanda, Washington’un açıklıkla belirtilmekten kaçınılan desteğinin dışında yalnız kalmıştır. Bütün dünya, Yunanistan’ın toprak bütünlüğünü, bağımsızlığını ve anayasasını garanti ettiği Kıbrıs’taki son teşebbüsünü, bir dış müdahale olarak kabul etmiş ve kınamıştır.²⁶¹

3.1.2. Ecevit’in Barış Harekâtı Öncesindeki Diplomatik Teşebbüsleri

Ecevit, Kıbrıs’ta yaşanan olaylar üzerine Afyon gezisini yarıda kesip Başkente dönünce hemen Genel Kurmay Başkanlığına gitmiş, Kuvvet Komutanları ile düzenlenen toplantının ardından Bakanlar Kurulunu, ordumuzun, hükümetin Kıbrıs konusundaki her emrini yerine getirecek güçte ve şevkte olduğunu bir kez daha öğrenmenin verdiği rahatlıkla toplamıştır.²⁶² Bakanlar Kurulu toplantısında Başbakan Yardımcısı Erbakan şu cümlelerle askerî harekâtın derhal başlaması gerektiğini ifade etmiştir:

“Bendeniz vakit geçirilmeden askeri müdahalede bulunulması kanaatindeyim. Şımarık Yunan Milleti’ne Allah’ın izniyle unutamayacakları bir ders vermeliyiz.”

Ecevit ise, koalisyon ortağının bu yorumuna, şu cümlelerle mukabele etmiştir:

“Ama önce barışçı yolları denemeliyiz. Tarihi fırsatı kan dökmeden, yakıp yıkmadan, acısız da değerlendirebiliriz. Savaş son çaredir. Ayrıca diplomasi ile askeri harekâtı birbirinden ayırmalıyız.”

Öte yandan “çekirdekten yetişme diplomat” Hasan Esat Işık ise, Başbakanı destekleyerek şu cümleyi kurmuştur:

“Askeri müdahaleden önce, başta Amerika olmak üzere, müttefiklerimizin tutumunu tespit etmeliyiz.”²⁶³

²⁶⁰ **Akşam Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 18 Temmuz 1974, s.1, **Keser**, **Kıbrıs’ta Türk-Yunan Fırtınası (1940-1950-1960-1970)**, s.433.

²⁶¹ Ali Sirmen, “Bir Yanlışlık”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 18 Temmuz 1974, s.3.

²⁶² Kayhan Sağlamer, **Kıbrıs Harekâtı: Bir Başbakanın Doğuşu**, Cilt:3, Belge Yayınları, İstanbul, 1975, s.34.

²⁶³ Sağlamer, **a.g.e.**, 34-35.

Nihayetinde Ecevit tartışmaları şöyle bağlamıştır:

“Kıbrıs’ın bağımsızlığı için hazırlanmış olan Garanti Antlaşmasının 4.maddesinin işletilmesi ve Sampson düzeninin değiştirilmesi için adada bir Türk askerî mevcudiyetinin bulundurulması zorunludur. Ancak diğer garantör devlet İngiltere ile temas edip, amaçlarımıza kansız ulaşmalıyız. Eğer ki İngiltere’den destek alınmazsa biz hakkımızı fiilen kullanabilmek için hazırlıklarımızı tamamlamalıyız.”²⁶⁴

Kıbrıs Barış Harekâtı kararının alındığı 15 Temmuz gecesiyle ilgili olarak Ecevit hükümetin tutumunu şöyle özetlemiştir:

“Hiç kimse harekâta karşı olma gibi bir tavır takınmamıştır. Bu aşamada etkin ve kararlı davranmazsak çok ağır sonuçlara yol açılmış olacağını görüyorduk. Ordunun böyle bir harekâttan başarıyla çıkabilecek durumda olduğuna güveniyordum. O gece karşı karşıya bulunduğumuz durum, serinkanlılık ve sorumluluk duygusuyla incelendi.”²⁶⁵

Görülüyor ki Ecevit’e göre, Türkiye’nin garantör devlet olarak verdiği askerî gücünü Kıbrıs’ta bulundurma kararı, bir keyfiyet değil zorunluluktur.

Ancak Ecevit telaşa kapılmamıştır. Haklı olanın, çıkarlarını gürültüye getirmemeğe kararlı insanların olgun temkinidir Ecevit’in ortaya koyduğu. Ancak muhalifleri, geç kaldığı için kendisini kınamış, barışçı çabalarını gereksiz bulmuşlardır. Hâlbuki barış girişimleri peşinde geçirilen günler bize vakit kaybettirmemiş, tam tersine hak kazandırmıştır.²⁶⁶

Ayrıca en sert mücadelelerde dahi barışı ve insancılığını esas alan Ecevit, duygularına esir olmamış, meseleye mantık ve sükûnetle yaklaşmıştır. Ecevit’in politikası işgal değil, askerî müdahale ile anayasal düzenin ve barışın iadesi olmuştur. Nitekim Ecevit Mehmet Barlas’la yaptığı bir televizyon konuşmasında, Kıbrıs Barış Harekâtının başarılı olmasını “harekâtın hukukî bir zemine dayanmasına ve Kıbrıs sorununu kendimiz

²⁶⁴ Birand, **a.g.e.**, s. 41.

²⁶⁵ Birand, **a.g.e.**, s. 46.

²⁶⁶ Sağlamer, **a.g.e.**, s. 161.

için soyut bir milli sorun olarak görüp de dünya koşullarından soyutlamaya, ayrı düşünmeye kalkışmamamıza” bağlamıştır.²⁶⁷

Aslında mutlak surette barıştan yana olduğunu dile getiren Ecevit, Kıbrıs Barış Harekâtı’nı da “barış getirmek” amacıyla yapılmasına karar verdiklerini ileri sürmüştür. İlk harekâttan çok kısa bir süre önce, gençlik yıllarında kaleme aldığı ve Türk-Yunan dostluğunu işlediği için 18 Haziran 1974’te Millet Meclisi’nde, yoğun şekilde eleştirildiği sırada bile barış ve kardeşliği şu sözlerle olumlamıştır:

“Eğer barış içinde yaşayabilmek istiyorsak bu dünyada, hepimizin yüreğimizde bu duyguyu daima duyabilmemiz gereklidir; ama hiçbir zaman, dış politikayı yürütürken ve milletimizin menfaatlerini düşünürken de duygularımıza kapılmamayı bilmemiz gerekir.

Nitekim Kurtuluş Savaşının önderleri başta Büyük Atatürk olmak üzere, karşılarında savaştıkları ve yendikleri, dize getirdikleri milletlerle, o savaştan hemen sonra dostluğun da öncülüğünü yapmışlardır ve yalnız savaştaki zaferleriyle değil, barıştaki zaferleriyle de tarihe geçmişlerdir ve bu milletin şükranını kazanmışlardır.

Değerli arkadaşlarım, ne idi benim söylediğim o yıllar önce yazılmış şiirde?

Diliyordum ki, bu aynı türküleri söyleyen, aynı iklim içinde yaşayan, aynı kültür kaynaklarından, hazinelerinden beslenen; çoğu kez aynı şeylerden zevk alan bu iki milletin fertleri, Ege Denizini bir kardeşlik ve barış denizi haline getirsinler. Söylediğim bu idi. Bugün de Türkiye'nin Başbakanı olarak söylediğim ve söylemeye devam edeceğim budur arkadaşlarım.

Sayın milletvekilleri, ben yalnız aynı türküleri söyleyen, aynı bölgede yaşayan, aynı şeylerden zevk alan, aynı kültür mirasını bir ölçüde olsun paylaşan, milletler arasında düşmanlığı yadırgamam; hiçbir kültür bağları olmayan ve yakınlıkları olmayan milletlerin fertleri arasında bile düşmanlığı içime sindiremem. Ve bu, bize kazandığı Büyük Zafer'den hemen sonra, Yurtta

²⁶⁷ Ecevit, a.g.e., s. 65.

barış, Cihanda barış, öğüdünü veren Atatürk'ün yolunda gidebilmenin koşuludur."²⁶⁸

Görülüyor ki yukarıdaki alıntının son paragrafından da anlaşılacağı üzere Ecevit'in tüm dış politika anlayışı ulusal çıkarlardan ve tam bağımsızlıktan ödün vermeden, Atatürk'ün "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" özdeyişi çerçevesinde şekillenmiştir.

Kuşkusuz Ecevit'in yasal-ussal bir lider olduğu, Kıbrıs Barış Harekâtında uluslar arası hukuk dâhilinde hareket etmesiyle, uluslar arası kamuoyu tarafından da anlaşılmıştır.²⁶⁹

Bununla birlikte Ecevit barışçı ve insancıl olduğu kadar, karşısında kendini bilmez, şımarık kimseler varsa barışa en iyi savaştan geçilerek varılabileceğinin farkında olan bir devlet adamıdır. Nitekim Ecevit 20 Temmuz 1974 sabahı ABD Büyükelçisinin "Biz sizi barışsever, insancıl bir kişi tanırız; nasıl böyle savaş kararı verebiliyorsunuz?" sorusuna "İnsancıl olduğum için..." yanıtını vermiştir. Elbette Ecevit'e göre insancıl olmak, barışsever olmak, onursuz olmak değildir.²⁷⁰

Diğer taraftan 15 Temmuz günü saat 21.50'de Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün başkanlığında, Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarının da katılımıyla, Milli Güvenlik Kurulu toplanmış, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin teyakkuza geçirilerek askerî hazırlıkların derhal tamamlanmasına karar verilmiştir. Milli Güvenlik Kurulu'nun şahin kanadının sıkıyönetim ilân edilerek basın kontrol altına alınması teklifi ise, Ecevit tarafından reddedilmiştir. Kuşkusuz Ecevit, gazetecilikten gelmiş bir Başbakan olarak, olağanüstü şartlarda dahi, basına yönelik sansür uygulamasını haklı görmemiştir. Milli Güvenlik Kurulu dağılınca, Ecevit, eski meslektaşları aracılığıyla "işin karakolda biteceğini" dünyaya ilk kez şu kelimelerle ima etmiştir:

*"Bu, bir Yunan müdahalesidir. Adadaki Anayasal düzen yıkılmış, gayrimeşru bir askerî yönetim kurulmuştur. Türkiye bunu antlaşmaların ve garantilerin ihlâli saymaktadır."*²⁷¹

²⁶⁸ **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, 97. Birleşim, Dönem: 4, Cilt: 6, Toplantı: 1, 18 Haziran 1974, s.220.

²⁶⁹ Gaytancıoğlu, **a.g.t.**, s.194-197.

²⁷⁰ Oktay Akbal, "Savaşçılık, Barışçılık", **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Temmuz 1974, s.2.

²⁷¹ **Akşam Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 16 Temmuz 1974, s.1.

Görülüyor ki 15 Temmuz günü ve gecesi, Türkiye barışçı girişimlerden hemen sonra adaya müdahale kararını almıştır. Ancak söz konusu konuşmayla Başbakan, kesin bir değerlendirme yapmış olmasına karşın kimse açıkça bir müdahaleye gidileceğini henüz anlamamıştır.

Kuşkusuz ki, Ecevit hükümetinin övünülecek bir başarısı da, askeri müdahale kararını sonuna kadar gizlemesi olmuştur. Nitekim Ecevit, 1960'lı yıllarda yapılan soykırım girişimleri karşısında Türkiye'nin önlemler almaya girişme çabasına ama bir noktadan sonra engellenmiş olduğuna bizzat şahit olmuştur.²⁷²

Öte yandan Türkiye'ye itidal ve sabır çağrıları ise daha o gece başlamıştır. İlk girişimi, NATO Genel Sekreteri Joseph Luns, *“Lütfen iki NATO üyesinin çatışmasına izin vermeyiniz.”* diyerek, gece yarısından sonra telefonla yapmıştır. Ecevit ise soğuk kanlığını kaybetmeyerek şu cevabı vermiştir:

“Aradığınıza sevindim Sayın Genel Sekreter, ama bunları bana değil, onlara iletin. Şu dakikalarda Kıbrıs'a Yunan uçakları iniyor. Türkiye sınırına doğru yaklaşan Yunan tankları, zırhlı araçları var. Burnumuzun dibindeki Ege adalarında sadece askerî personel kaldı. Sanki olacaklar biliniyor gibi hepsi boşaltılmış, boşaltılmağa devam ediliyor.

*Kıbrıs'ta huzuru bozan, bizi gecenin bu saatinde konuşmaya zorlayan Yunanlılardır.”*²⁷³

Ayrıca Ankara, Kıbrıs'ta statükoyu alabora eden Atina'ya *“Darbeciler, silâhlarını derhal bırakıp teslim olmalı, yönetimi meşru idarecilere iade etmelidirler...”* şeklinde sert bir ültimat çekmiştir. Amerika ve İngiltere'nin maslahatgüzarlarına da, olup bitenin, alelade bir darbe sınıfına sokulamayacağı verilen notalarla bildirilmiştir.²⁷⁴

Bu ültimatların, notaların, mesajların hazırlanmasıyla, Ecevit, yakından ilgilenmiştir. Hatta zaman zaman Başbakanlığında bile yanından ayırmadığı emektar daktilosunun başına geçip, metinleri bizzat kaleme almıştır. Şüphesiz Ecevit, takip ettiği mekik diplomasiyle *“kriz masasından”* bir an olsun ayrılmamış, tıpkı hocası İnönü gibi,

²⁷² Ecevit, **a.g.m.**, s.15.

²⁷³ Sağlamer, **a.g.e.**, s.45.

²⁷⁴ **Milliyet Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1.

devlet adamlığı ya da liderlik durumunda ya da iddiasında olan kimselerin, ayrıntılara son derece önem vermesi gerektiğine inanmıştır.²⁷⁵

Görülüyor ki, Kıbrıs bunalımı sırasında Başbakanın en küçük ayrıntılarla gecesini gündüzüne katarak ilgilenmesini, muhalefet ileride “gereksiz ve gayretkeşlik” gibi eleştirecekse de, Ecevit, “Atina’da tezgâhlanıp Kıbrıs’ta sahnelenen bu oyunu”, hemen hiç kimseyi karşımıza almadan düzlüğe çıkarma başarısını gösterecektir.

Ayrıca 16 Temmuz 1974 Salı günü Başbakan Bülent Ecevit siyasî parti ve Senato Kontenjan Grubu ile Millî Birlik Grubu Başkanlarıyla da bir görüşme yapmıştır. AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyli, CGP Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu, Kontenjan Grubu Başkanı Nihat Erim, Millî Birlik Grubu Başkanı Tabii Senatör Fahri Özdilek saat 10.45’den itibaren Başbakanlığa gelerek Başbakan Bülent Ecevit tarafından verilen ve Kıbrıs’taki durumla ve hükümetin tutumu ile ilgili açıklamaları dinlemiş kendi görüşlerini açıklamışlardır. Ecevit, liderlerle yaptığı görüşmeden sonra gazetecilere yaptığı açıklamada, *“Türkiye'nin bir ulusal sorunu olan Kıbrıs sorunu konusunda bütün Parlamentomuzun ulusal duygularını da yansıtarak tam bir birlik ve beraberlik içinde davranabileceği yolundaki umudumuz pekişmiş oldu, güçlenmiş oldu.”* ifadelerini kullanmıştır. Toplantıdan ayrılan siyasal parti genel başkanları ise görüşmelerin son derece yararlı geçtiğini ifade etmişlerdir. AP Genel Başkanı Demirel, hükümetin politikasını benimseyip benimsemediğini soran gazetecilere, *“Polemiğe girmek istemem.”* karşılığını verirken, aynı soruyu CGP Genel Başkanı Feyzioğlu, *“Şu anda hükümetin yürüttüğü politikayı tartışma noktasında değiliz.”* diye cevaplamıştır. Feyzioğlu, *“Hiç kimsenin, özellikle Yunanlıların Türkiye'nin hayatî haklarından vazgeçebileceği konusunda en ufak bir umuda kapılmaması lâzım geldiğini söylemek isterim.”* demiştir.²⁷⁶

Bu arada Türkiye 16 Temmuz 1974’te, İngiltere’ye bir nota vererek Kıbrıs’taki gayri meşru darbenin sonuçlarının ortadan kaldırılmasını ve anayasal düzenin iadesi için iki garantör devletin işbirliği yapmasını teklif etmiştir.²⁷⁷ Mesajda, ayrıca Ecevit’in

²⁷⁵ Sağlamer, a.g.e., s.42-49.

²⁷⁶ **Akşam Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1-7, **Milliyet Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1.

²⁷⁷ **Akşam Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1-10, **Vatan Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1, Eroğlu, a.g.e., s.50.

Londra'ya gidip yöndeşi, İngiltere'nin Sosyalist Başbakanı Harold Wilson ile işbirliğinin şekli ve zamanı konusunda müzakereler yapmayı dilediği belirtilmiştir. İngiltere'den olumlu cevap derhal gelmiş, Ecevit, salıyı çarşambaya bağlayan gece Londra ziyareti hazırlıklarına başlamıştır.²⁷⁸

Ancak ziyaret öncesinde Ecevit, İngiltere'nin, Kıbrıs'taki oldubittiye gereken hassasiyeti göstermeyeceğini tahmin etmiştir ve bu doğrultuda Genelkurmay Başkanına Londra ziyareti öncesinde 20 Temmuz Cumartesi gününe kadar askeri hazırlıkların tamamlanması gerektiğini “*Türk askeri varlığı adaya etkin ve ölçülü şekilde çıkarılacaktır.*” emriyle bildirmiştir.²⁷⁹

Bu emirle, aslında çok kimsenin gözünden kaçan bir değişiklik getirmiştir Ecevit dış politikaya. Olayları ardından izlemek yerine, ülkenin çıkarlarına aykırı olan ancak uzlaşma ile çözülemeyen sorunlarda hakkını fiilen kullanmakta tereddüt göstermemek ve olayların önüne geçmek. Türkiye bugüne kadar devamlı “demeçli diplomasiyle” olayları geriden izlemek durumunda kalmıştır. Şimdi, bunun tam tersini yapmak istemiştir...²⁸⁰

Öte yandan Ecevit, Londra'ya hareketinden önceki son görüşmesini, Amerikan Büyükelçisi Macomber ile yapmıştır. Büyükelçi Ecevit'e, dönemin ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'in, Yunanistan ile bir savaş çıkmaması için diplomasi yolunu önerdiği yazılı bir mesajını sunmuştur. Türk kamuoyunda “Ölünün sağlığına dua etmesi kadar saçma!”²⁸¹ olarak algılanan ve “itidal içinde olun” temalı bu mesaj üzerine hayal kırıklığına uğrayan Ecevit'in cevabı ise şöyle olmuştur:

*“Birazdan Londra'ya gideceğim Ekselâns. İngiltere ile Garanti Antlaşması gereğince istişareler yapacağız. Sonuç alamazsak, Garanti Antlaşmasının vecibelerini tek başımıza yerine getireceğiz.”*²⁸²

ABD Ankara Büyükelçisi Macomber, Başbakanın bu cevabını, önceki tecrübelerden hareket ederek, “blöf” olarak yorumlamıştır.²⁸³

²⁷⁸ Cumhuriyet, 18 Temmuz 1974, s.1, Sağlamer, a.g.e., s.52-53.

²⁷⁹ Birand, a.g.e., s.45.

²⁸⁰ Birand, a.g.e., s.37.

²⁸¹ Ali Sirmen, “Türkiyenin Müdahale Hakkı Doğmuştur”, Cumhuriyet Gazetesi, 17 Temmuz 1974, s.3.

²⁸² Sağlamer, a.g.e., s.59.

²⁸³ Sağlamer, a.g.e., s. 59.

Oysa ki Türkiye’de artık hiçbir hükümet Türk kamuoyunun yarattığı duyarlılık karşısında yeni bir Kıbrıs bunalımında müdahalede bulunmazlık edemezdi. Bu bağlamda Ecevit önderliğindeki kabine, Londra ziyareti öncesinde, İngiltere Başbakanı Wilson, işbirliğine yanaşsa da yanaşmasa da askerî harekâta karar vermiştir. Ancak 1974’e kadar orduya “hazır ol” veya “harekâta başla” emri pek çok kez verilmiş, o günlerin siyasal koşulları altında sonrada bu kararlar durdurulmuştur.²⁸⁴

Bütün bu geçmişi bilen Ecevit ise, bıçağın kemiğe dayandığını hissederek, şunu yapmıştır: Dışarıdan gelen oyalayıcı tüm etkiler ve hatta vaatler karşısında harekât emrini geri almamış ve ulusça beklenen bu millî davranışı gerçekleştirmek tutarlılığını iç ve dış dünyaya gösterebilmiştir.²⁸⁵

Ecevit, İngiltere’ye hangi koşullarda gidildiğini ise şu şekilde aktarmıştır:

“Yunanistan Kıbrıs’ın bağımsızlığına yönelmiş bir darbeyi düzenleyen devlet olarak garantörlük hakkını yitirmişti. Öteki garantör devletle, yani İngiltere ile istişare etmemiz ve birlikte hareket etme olanağı aramız şarttı. Askerî harekâttan önce, yapılması gereken her şeyi yapmış, her hukukî yükümlülüğü yerine getirmiş olmalıydık. Bu arada hazırlıkların da yürümesi zorunluymuştu. Çünkü İngiltere’den olumlu bir cevap alamazsak, garantörlüğümüzün gereğini kendi başımıza yerine getirmeye hazır olmalıydık.”²⁸⁶

Görülüyor ki Başbakan Bülent Ecevit, meseleye, diplomasi yoluyla etraflı bir çözüm bulma çabası içerisindeydi.

Ecevit, “ortak girişim” konusunu görüşmek üzere 17 Temmuz’da Londra’ya gitmiş ve havaalanında şu açıklamada bulunmuştur:

“Soruna barışçı yollardan bir çözüm bulma çabasındayız... Henüz barışçı yollar aşamasındayız... Yunan Hükümetini olayların tahrikçisi ve sorumlusu sayıyoruz... Yapacağımız görüşmelerin Kıbrıs’ta barış ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunacağını umarım.”²⁸⁷

²⁸⁴ 1963 ve 1967 yıllarında Türkiye, Kıbrıs’a müdahale etmeyi düşünmüşse de, tek başına kalınca bir müdahaleye girişmemiştir. **Bkz.** Gönlübol, **a.g.e.**, s.574.

²⁸⁵ Ecevit, **a.g.e.**, s.119.

²⁸⁶ Birand, **a.g.e.**, s. 36-66.

²⁸⁷ **Akşam Gazetesi**, 18 Temmuz 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 18 Temmuz 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 18 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 18 Temmuz 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 18 Temmuz 1974, s.1, Zafer Gazetesi, 18 Temmuz 1974, s.1, Rıdvan Akar ve Can Dünder, **Karaoğlan**, Can Yayınları, İstanbul, 2015, s. 95.

Londra’da nazik ve dikkatli bir hava içinde başlayan görüşmelerde, Kıbrıs’taki oldubittinin Türkiye’nin savunması üzerindeki olumsuz etkilerini Ecevit, uzun uzun sükûnet ve serinkanlılıkla şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Kıbrıs’ta olanlar, basit bir hükümet darbesi değildir. Meşru bir hükümetin, bağımsız bir devletin hukukî mevcudiyetinin yok edilmesidir. Darbe değil, silâhlı işgaldir; ilhaktır. Tarafları Türkiye, İngiltere ve Yunanistan olan ve bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’ne vücut veren Londra ve Zürih Antlaşmalarının çiğnenmesidir. Size ve bize yönelmiş bir tehdittir. Türkiye ve İngiltere’nin müdahale hakkı doğmuştur. Türkiye artık Yunanistan’ı garantör bir devlet olarak kabul etmemektedir Oldubitti ile meydana gelen durumu ne hukukî yönden ne insanî açıdan ne de Türkiye’nin güvenliği bakımından hoşgörü ile karşılayamayız.”

Ve konuşmasının izahat bölümünü Ecevit şu şekilde bağlamıştır:

“Türkiye’nin müdahale hakkını diğer garantör devlet olan İngiltere ile beraber kullanmasını öneriyoruz. Kıbrıs’taki eski statünün yeniden kurulması için gereken tedbirlerin alınmasını istiyoruz.”

Ancak Wilson “Müdahale son çare olarak düşünülmelidir.” diyerek Ecevit’le aynı kaygıları taşımadığını beyan etmiştir. Bunun üzerine Ecevit, azim ve kararlılıkla şu cümleleri kurmuştur:

“Kuvvet kullanmak elbette son çare olarak düşünülmelidir. Ama vahim, olağanüstü bir durum karşısındayız. Zaman çok önemli bir faktör haline gelmiştir. Yunanistan geçen her saat silâh ve asker takviyesi göndererek işgali yerleştirmektedir. Saatler ilerledikçe Yunanistan’ın Kıbrıs’taki ağırlığı artmaktadır.”

Müzakereler ilerledikçe, Ecevit, İngiliz tarafının tercih sırasında karar vermekte tereddüde düştüğünü sezmiştir. Wilson ya ara istemiş ya da toplantı devam ederken Dışişleri Bakanını, Kissinger ile istişareye göndermiştir. Nitekim Wilson, Türk-İngiliz müzakerelerinin Amerika’nın da davet edilerek genişletilmesini önermiş, ancak Ecevit bu teklifi şu şekilde ret etmiştir:

“Amerika’nın Kıbrıs bunalımında herhangi bir rolü olamaz. Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’ni doğuran antlaşmalarının hazırlanmasında katkısı olmamıştır. Ne Londra’ya gelmiştir ne de Zürih’e. Biz bu müzakere masasına, iki garantörün, Türkiye ile İngiltere’nin Garanti Antlaşması’nı nasıl uygulayacaklarını saptamak için oturmuş bulunuyoruz.”

Nihayet Ecevit’in önceden tahmin ettiği kararını açıklamıştır Wilson:

“İngiltere, bölgede çıkarlarının gerektirdiği girişimlerden fazlasını yapamayacaktır.”

Ecevit’te zaten daha önce verilmiş kararını olanca berraklığıyla açıklamıştır:

“Öyleyse Ekselâns, Türkiye Garanti Antlaşmasını işleterek askeri müdahale hakkını gecikmeden tek başına kullanacaktır. Türkiye olarak tedbirimizi almak zorundayız. Fazla can ve mal kaybının sorumluluğu, yükümlülüklerinden kaçan İngiltere’nin omuzlarına binecektir.”²⁸⁸

Türk Başbakanının son sözleri ise şöyle olmuştur:

“Önerilerimizi reddetmeniz ve garantör devlet olmanın size verdiği yükümlülükleri yerine getirmediğinizden doğacak sonuçlar yüzünden vicdan azabı çekmeyeceğinizi ümit ederim.”²⁸⁹

Anlaşıyor ki Başbakan Ecevit’in, Türkiye’nin tek başına müdahalesinden söz etmesine karşın, İngilizler Türkiye’nin geçmişteki müdahale kararlarındaki kararlılığını (!) da anımsamış olacaklar ki, buna pek olasılık tanımamışlar²⁹⁰ ve Türkiye’ye “itidal” tavsiye etmişlerdir.²⁹¹

Milliyet Gazetesi yazarı Oktay Akbal, “Düşmanımız Faşizmdir” başlıklı yazısında İngiltere’nin bu itidal çağrısını ve garantör devlet olarak üzerine düşen yükümlülüklerden kaçınmasını şu şekilde eleştirmiştir:

²⁸⁸ Milliyet, 18 Temmuz 1974, s.1-10, Sağlamer, a.g.e., s. 67-78.

²⁸⁹ Birand, a.g.e., s.74.

²⁹⁰ Turgay Bülent Göktürk, 1974 Öncesinde Türkiye’nin Kıbrıs Politikası, Vizyonu ve Uygulamaları, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İzmir, 2013, s.304.

²⁹¹ Vehbi Belgil, “Yunanistan’ın Genişleme Politikası ve Kıbrıs”, Cumhuriyet Gazetesi, 19 Temmuz 1974, s.2.

“Türkiye Başbakanı Londra’ya geliyor. Bay Wilson Downing Street’teki 10 numaralı evin kapısında karşılıyor onu. Aynı kişi ertesi gün havaalanına kadar gidip Kıbrıs’ın eski Cumhurbaşkanı Papaz Makarios’u büyük törenle karşılıyor. Düşünün bir, kırk milyonluk bir devletin Başbakanına gösterilmeyen saygı, beş yüz binlik bir adanın düşük Başkanından esirgenmiyor!

İngilizlerle Amerikalıların yüzlerindeki dostluk maskesi düşmüştür artık. Kim kimdir iyice anlaşılmaktadır. Bunca yıl dost dost diye benimsediğimiz devletlerin yöneticileri yüzde yüz haklı olduğumuz bir davada bile yanımızda yer almamaktadırlar. Yunan cuntası insanlık, demokrasi ilkelerini istediği kadar çiğnesin, Türkiye ise demokrasinin en ileri örneklerini versin, umurlarında değildir. Çıkardır önemli olan. Mademki faşist cunta kendi buyruklarındadır, mademki ülkesini büyük bir üs halinde sunmuştur onlara. Ne olursa olsun, cunta yönetimini sonuna dek tutacaklardır.”²⁹²

Görülüyor ki Ecevit’in Londra’daki Kıbrıs’ta barış tesisine yönelik çabaları karşılıksız kalmış ve bu müzakereler sonunda “birlikte hareket etme” olanağı ortaya çıkmamıştır.

Bu durum karşısında Türkiye, Londra Antlaşmasının üçüncü maddesinin hükümlerine uyararak, yalnız başına eyleme geçme zorunluluğunda kalmıştır. Türk hükümeti, aldığı kararla verdiği sözü tutan, imzasına ve kendisine saygılı bir devletin hükümeti olduğunu göstermiş, hukuksal düzen içinde ve hukuksal düzenin koruyucusu olarak hareket etmiştir.²⁹³ İngiltere ise antlaşmaların yüklediği görevleri layıkıyla anlayamamıştır.²⁹⁴

Londra’da Türk heyeti için en beklenmedik gelişme ise Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı Joseph Sisco’nun gelmesi olmuştur. Wilson, Ecevit’ten bir gün daha kalmasını ve Sisco’nun da katılacağı üçlü bir toplantının yapılmasını istemiştir. Ecevit kesinlikle üçlü bir toplantıya karşı durarak şu cümlesiyle kesin bir tutum sergilemiştir:

“Burada garantör ülke olarak sizinle beraberiz. Amerika garantör değildir.”

²⁹² Oktay Akbal, “Düşmanımız Faşimzdir”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 22 Temmuz 1974, s.2.

²⁹³ Hicri Fişek, “Türkiye Kıbrıs’a Verdiği Sözü Tuttu”, **Milliyet Gazetesi**, 25 Temmuz 1974, s.1.

²⁹⁴ Bülent Nuri Esen, “Masa Başı”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 26 Ağustos 1974, s.2.

İngiltere'nin devreden çıkıp yerini ABD'ye bırakmak istediğini anlayan Ecevit'in resti üzerine Sisco, Türk Büyükelçiliği'ne gelmiştir.²⁹⁵ Sisco, sorunun görüşmeler yoluyla çözülmesi hususunda Ecevit'i ikna etmek için çalışmıştır. Ecevit, Sisco'nun ileri sürdüğü her görüşü gerçekçi ve geçmişte adada yaşanan olayları dikkate alan bir yaklaşımla geri çevirmiştir.²⁹⁶

Ecevit'le yaptığı konuşmadan sonra, Londra'daki Türkiye Büyükelçiliğinden asık bir yüzle çıkan Başkan Nixon'ın temsilcisi Robert Sisco, kapıda bekleyen gazetecilere "Açıklama yok!" demiştir. Sisco'dan sonra toplantı odasından ayrılan Başbakan Ecevit ise, "Kıbrıs'taki gayri meşru rejim her geçen saat yerleşmektedir. Bu nedenle diplomatik çaba ya da açıklamaların çok etkili olabileceği kanısını taşımıyoruz." demiştir.²⁹⁷

Anlaşıyor ki Sisco, Türkiye'nin imalı uyarılarına rağmen, bir sabaha karşı Kıbrıs'ı ele geçirmek, soydaşlarını özgürlüğe ve insanca bir yaşama götürmek için askerî harekâta geçebileceğini hesaplayamamıştır.

ABD Türkiye'nin "kararlılığını" bu açıdan aldığı içindir ki, o muhteşem 6.filosunu Akdeniz'de uzak bir bölgede tutmuştur. Yoksa desteklemekten kaçınmadığı Atina Cuntası için, Kıbrıs'a askerî müdahalemizi sakıncalı bularak önümüze geçmeye yeltenebilirdi. Böyle bir davranışta bulunsaydı Amerika, Türkiye'nin tutumu ne olabilirdi diye pek çok soran olmuştur. Ecevit'e göre, askerî-sivil hangi kesimden olursa olsun, bu soruya cevap "Yanlarından gözlerinin içine bakarak geçip gidecektik." şeklinde olmuştur.²⁹⁸

Bu arada Atina'daki cunta hükümeti adada girişilen darbe girişimini Kıbrıs'ın bir iç sorunu gibi göstermek çabası içine girmiştir.²⁹⁹

Atina daha önce 1963 ve 1967 Kıbrıs olayları sırasında da uyguladığı üzere ince bir soğutma politikası izlemek suretiyle konunun gevşemesini, uzun bir vadeye yayılmasını, bu dönemde askerî bir operasyon ihtimalinin ortadan kalkmasını beklemiş ve Türkiye'nin

²⁹⁵ **Akşam Gazetesi**, 19 Temmuz 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 19 Temmuz 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 19 Temmuz 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 19 Temmuz 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 19 Temmuz 1974, s.1, Birand, **a.g.e.**, s.84-85. Cüneyt Arcayürek, **Bir Özgürlük Tutkunu**, Detay Yayıncılık, İstanbul, 2006, s.85.

²⁹⁶ Turgut Özakman, **Çılgın Türkler Kıbrıs**, Bilgi Yayınevi, 23.Basım, İstanbul, 2013, s.306.

²⁹⁷ **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Temmuz 1974, s.1.

²⁹⁸ Ecevit, **a.g.e.**, s.125.

²⁹⁹ Nadir Nadi, "İyi Düşün Çabuk Davran", **Cumhuriyet Gazetesi**, 17 Temmuz 1974, s.1.

girişeceği böyle bir operasyonla Batılı devletler nezdinde haksız duruma düşeceği umudu içinde yine aynı politikayı takip etmiştir.³⁰⁰

Nitekim “Büyük Yunanistan Serüvencilerinin” Donkişotları,³⁰¹ ABD temsilcisi “Örümcek Sisco”nun aracılığı ile yapılan son çağrıya da uymamıştır.³⁰² Ancak “çekirge üçüncü kez sıçrayamamış”, başını “Ecevit” adlı sert bir kayaya çarpmıştır.³⁰³

Öte yandan Ecevit, Sisco ile görüşmesinden sonra, Londra Türk Büyükelçiliğinde bir basın toplantısı yaparak Türk görüşünü anlatmıştır. Bir gazetecinin “Sayın Başbakan, kuvvetleriniz niçin güneyde yığınak yapıyor? Kıbrıs’a müdahale edecek misiniz?” sorusuna verdiği yanıt düşüncelerinin özeti gibidir:

“Şu safhada, soruna barışçı bir çözüm ararken, diğer alternatifler üzerinde konuşmak istemem. Kıbrıs’ta olup bitenler kaba kuvvete dayanmıştır. Bunu asla gözden uzak tutamayız. Ve Kıbrıs’taki olayların sorumlusu olanlar, bu kuvveti her saat takviye etmektedirler.

*Kıbrıs’ta bir sorumluluğumuz var, her şeyden evvel insanî bir yükümlülük. Bu sorumluluğumuz, hava veya denize ulaşım yolları kapatılmış ve rehin vaziyette bulunan Türk toplumuna karşıdır. Bütün limanlar Rumların kontrolü altında. Lefkoşa Havaalanı’nı birkaç gün önce kapadılar. Fakat aynı havaalanı, Yunanistan’dan gelen yüzlerce uçak dolusu insana açık tutuldu. Buna rağmen Türk toplumu bu imkândan yoksun. Bu bakımdan her ihtimale karşı hazır olmalıyız. Fakat esas olarak soruna barışçı bir çözüm yolu arıyoruz.”*³⁰⁴

Görülüyor ki Ecevit, gazetecilikten edindiği mesleki birikimiyle, kamuoyunun ne demek olduğunu çok iyi hesaplamış, dünya kamuoyu önünde cereyan eden bu olayı, dost düşman herkese teşhir etmiştir.³⁰⁵

³⁰⁰ Ulvi Keser, **Dünden Bugüne Kıbrıs...**, s.680.

³⁰¹ Muammer Aksoy, *Doğru Söyleyeni*, **Barış Gazetesi**, 5 Ağustos 1974, s.7.

³⁰² **Akşam Gazetesi**, 20 Temmuz 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 20 Temmuz 1971, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 20 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 20 Temmuz 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 20 Temmuz 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 20 Temmuz 1974, s.1, Eroğlu, **a.g.e.**, s.51.

³⁰³ Sağlamer, **a.g.e.**, s.127.

³⁰⁴ **Milliyet Gazetesi**, 19 Temmuz 1974, s.10, Artuç, **a.g.e.**, s.138-139.

³⁰⁵ Yaşar Aysev, “Helâl Olsun”, **Barış Gazetesi**, 21 Temmuz 1974, s.1.

Başbakan Ecevit ve beraberindeki heyetin tüm kamuoyu tarafından Londra'dan beklenen dönüşü, 19 Temmuz Cuma gecesi 02.00'de gerçekleşmiştir. Londra dönüşünde basına görüşme ile daha detaylı açıklamada bulunan Başbakan, görüşmelerin genel havasının dostane olduğunu söyleyerek şu ifadeleri kullanmıştır:

“Kıbrıs'ta yaşananlar basit bir darbe olayı değildir. Bu meşru bir hükümetin ve bağımsız bir devletin hukukî mevcudiyetinin yok edilmesidir. Aynı zamanda, Kıbrıs'ın bağımsızlık anlaşmasının –ki bu anlaşmanın tarafları Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'dır- ihlâlidir. Dolayısıyla bu hareket Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı da girişilmiş bir harekettir. Bu durum ne hukuki, ne de insanlık bakımından müsamaha ile karşılanamaz.

Başka ülkelerde ne gibi bir rejimin olduğu Türkiye'yi ilgilendirmez. Türk Hükümeti, Yunanistan'daki rejimin uzanıp Kıbrıs'taki Türkleri egemenliği altına almasına göz yumamaz ve Ada'daki Türkler de bunu kabul etmez. Ada Türkleri hiçbir hukukî dayanağı olmayan bir rejim altında yaşayamazlar. Bu yüzden Kıbrıs'taki yeni durum, hükümet darbesinden çok öte bir anlam taşımaktadır. Kıbrıs'taki durum aynı zamanda Türkiye için bir güvenlik sorunu haline gelmiştir.”³⁰⁶

Anlaşıyor ki Ecevit, Türkiye'yi tatmin edecek ivedi bir çözüm derhal bulunması taraftarıdır. Ve o, zaman unsurunun da büyük önem taşıdığı farkındadır. Çünkü her geçen saat Yunanlılar adaya askerî takviyeler yapmaktadır. Ecevit'e göre, çözüm geciktirildikçe, durumu çözmek daha da güçleşmektedir.

“Kıbrıs darbesi yüzünden ortaya çıkan bunalımı barışçı yollardan önlemek amacıyla elinden gelen her türlü gayreti esirgemeyen ve her çareye başvurmuş olan”³⁰⁷ Ecevit, 19 Temmuz günü havaalanından doğrudan Genelkurmay Başkanlığına gitmiş, durumu komutanlara açıklamış, takiben Bakanlar Kurulunu toplayarak kendi düşüncesini kesin olarak şöyle ortaya koymuştur:

“Kıbrıs Türk toplumunun kaybolan güvenliğini sağlamak ve Türkiye'nin haklarını korumak maksadıyla, adaya askerî bir müdahalede bulunmaktan

³⁰⁶ **Barış Gazetesi**, 19 Temmuz 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 19 Temmuz 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 19 Temmuz 1974, s.1.

³⁰⁷ Nadir Nadi, “Büyük Görev”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 20 Temmuz 1974, s.1.

*başka çare kalmamıştır. Bu, bir Türk-Yunan savaşını gerektirse de, göze alınacaktır.”*³⁰⁸

“Barış Harekâtı” kararı ittifakla alınmış, Bakanlar Kurulunun yazılı kararı, bir kurye aracılığı ile sabahın ilk ışıklarıyla birlikte Genelkurmay’a ulaştırılmıştır:

*“Türk Silahlı Kuvvetleri Kıbrıs’ta denize çıkışı olan bir bölgeyi elde etmek ve adadaki Türk toplumunun güvenliğini sağlamak üzere, yarın sabah Kıbrıs’a çıkacaktır.”*³⁰⁹

Diğer taraftan, “Büyük Bizans canlandırmak düşünü güden”³¹⁰ Yunan Hükümeti ABD temsilcisi Sisco’nun da aracılığı ile yapılan son çağrıya uymamış ve Kıbrıs’ın bağımsızlığının iadesi için gerekeni yapmayacağını açıkça ifade etmiştir. Atina’dan eli boş dönmüş olan Sisco, 19 Temmuz 1974 günü son çare arabuluculuk teklif etmiştir:

“Mister Ecevit, bana 48 saat verin, size bir Amerikan formülü getireyim.”

Şüphesiz önemli bir öneridir bu ancak bundan öncekilerden yeteri kadar ders almış Ecevit’in yanıtıyla aradaki köprülerin sonuncusu da atılmıştır:

“Hayır, Mister Sisco... Artık çok geç. On yıl önce bugünlerde de iki devlet arasında yine böyle toplantılar oluyordu Ankara’da. O zaman siz de biz de bazı hatalar yaptık. Tarih tekerrür edebilir, ama bu, hataların da tekrar edilmesi gerektiği anlamına gelmez. Siz on yıl önceki hatalarınızı tekrar edebilirsiniz, fakat biz tekrarlamayacağız. Sizin hatanız bize engel olmaktı, bizim hatamız da size uymaktı. Sonucu gördünüz: Türk-Amerikan ilişkileri on yıl boyunca zedelenmiş olarak kaldı ve Türk-Yunan ilişkileri büsbütün bozuldu ve Kıbrıs’ta iş ne noktaya geldi görüyorsunuz.

*Demek ki, o davranış bir hataydı. Biz tekrarlamayacağız bu hatayı, siz isterseniz tekrarlamaya uğraşın.”*³¹¹

Yunan cuntasının Makarios’a düzenlediği darbeye karşı sessiz kalan ABD, Ecevit’in mezkûr ikazı doğrultusunda, Türkiye’nin harekâtına da sert tepki göstermekten kaçınmıştır. ABD’nin dış politikasını elinde tutan Kissinger, tarihsel uyuşmazlıklarda

³⁰⁸ Artuç, a.g.e., s.145.

³⁰⁹ Artuç, a.g.e., s.146.

³¹⁰ Bahri Savcı, “Yunanistan Sorunu”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 22 Temmuz 1974, s.2.

³¹¹ **Cumhuriyet**, 21 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet (Birinci Baskı)**, 20 Temmuz 1974, s.1, Artuç, a.g.e., s.154.

barışa ve çözüme ancak savaştan sonra varılabileceğini düşünmüş, Arap-İsrail ilişkilerini de bu savı kanıtlayacak bir örnek olarak görmüştür. Ayrıca, Kıbrıs Barış Harekâtının birinci devresinde, ABD hükümetinin ilgisi Watergate skandalı dolayısıyla iç politikaya yoğunlaşmıştır.³¹²

Kuşkusuz Sovyetler Birliği'nin Kıbrıs'a bir Türk müdahalesine karşı çıkmayacağını ima eden açıklamaları, ABD'nin Türkiye'ye karşı kullandığı önemli bir kozun elinden alınmasını sağlamış ve Türk Hükümetinin de politik manada manevra kabiliyeti arttırmıştır.³¹³

3.2. ECEVİT'TEN TARİHİ BİR KARAR: KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI

3.2.1. Birinci Kıbrıs Barış Harekâtı ve Bülent Ecevit'in Takip Ettiği Politika

Başbakan'ın 19 Temmuz 1974 akşamı Londra'dan dönmesinden sonra, TBMM toplantıya çağırılmıştır. 20 Temmuz Cumartesi günü, dış dünyada hiç olmazsa toplantı bitişine kadar bir Türk müdahalesinin beklenmediği, üstelik 15 Temmuz'dan beri zaman geçtikçe önceki yıllarda olduğu gibi Türkiye'nin yine askerî harekâta girişmekten vazgeçeceği hesaplandığı bir atmosfer mevcuttur.³¹⁴

Hatta Demokrat Parti Genel Başkanı Ferruh Bozbeyle, Türkiye'nin milletlerarası anlaşmalardan doğan hakkını daha fazla geç kalmadan kullanmasını istemiştir. Bozbeyle, hükümetin oyalamakta devam ettiğini, kendi iddia ve isteklerinin gerektirdiği ciddiyetten çok uzak bir tutum içinde bulunduğunu öne sürmüştü ve “*Biz DP olarak hükümeti ciddi, kesin, kararlı bir tutumda olursa desteklemek kararındayız*” demiştir.³¹⁵

Ayrıca Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel de, hükümetin Türk-Yunan ilişkilerini çeşitli meseleleri daima göz önünde tutarak yürütmesinin şart olduğunu ve Türk diplomasine “Dünya bize iyi niyet sahibidirler” desin diye kendimizi küçültecek “hayallere dayanmış” bir dış politika izlemekten kaçınmamız gerektiğini ifade etmiştir.³¹⁶

Ancak birinci barış harekâtı, beklenildiğinden önce, cumartesi sabahı başlayacak, başta Türk kamuoyu olmak üzere, tüm dünyayı şaşırtacaktır. Zira barışçı olduğu kadar,

³¹² Oran, **a.g.e.**, s.742.

³¹³ Arcayürek, **a.g.e.**, s.87.

³¹⁴ Gönübol, **a.g.e.**, s.575.

³¹⁵ **Vatan Gazetesi**, 20 Temmuz 1974, s.1.

³¹⁶ **Vatan Gazetesi**, 18 Temmuz 1974, s.5.

meşruiyetçi algılanan Ecevit ve hükümetinin yurt dışına asker gönderme talebi, askerî müdahaleye girişmemizden çok sonra, 20 Temmuz günü saat 15.00'te TBMM'nce ittifakla kabul edilecektir.³¹⁷

Görülüyor ki Ecevit ve kurmaylarına göre, müdahale için meclisten yetki alınmasına gerek yoktur. Çünkü söz konusu olan bir savaş ilânı değil, uluslar arası antlaşmalarla tanınan müdahale hakkının kullanılmasıdır.

Nitekim 1964 müdahalesinde de bu yol takip edilmiş, Başbakan İnönü müdahale kararını verdikten sonra TBMM'nin onayına sunmuştur.³¹⁸

Kıbrıs Barış Harekâtı, 20 Temmuz 1974 sabahı saat 06.00'da başlamıştır.³¹⁹ Yorgun, fakat bir o kadar da kararlı olan ve Türkiye'nin hukuki vecibesini yerine getirdiğini ifade eden Ecevit, tam 06.10'da Kıbrıs Barış Harekâtını radyodan dünyaya şu sözlerle açıklamıştır:

“Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Kıbrıs'a indirme ve çıkarma hareketi başlamış bulunuyor. Allah milletimize, bütün Kıbrıslılara ve insanlığa hayırlı etsin. Bu şekilde insanlığa ve barışa büyük hizmette bulunmuş olacağımıza inanıyoruz. Öyle umarım ki, kuvvetlerimize ateş açılmaz ve kanlı bir çatışma olmaz. Biz aslında savaş için değil barış için, yalnız Türklere değil Rumlara da barış getirmek için adaya gidiyoruz. Bu karara ancak tüm politik ve diplomatik yolları denedikten sonra mecbur kalarak vardık. Bütün dost ülkelere, bu arada son zamanlarda yakın istişarelerde bulunduğumuz dost ve müttefiklerimiz Birleşik Amerika'ya ve İngiltere'ye meselenin müdahalesiz halledilebilmesi, diplomatik yollardan halledilebilmesi için gösterdikleri iyi niyetli çabalar için şükranlarımı belirtmeyi borç bilirim. Eğer bu çabalar sonuç vermediyse, elbette sorumlusu, bu iyi niyetli gayretleri gösteren devletler değildir.

³¹⁷ Sağlamer, a.g.e., s.99.

³¹⁸ Sirmen, a.g.m., s.3.

³¹⁹ Milliyet Gazetesi, 20 Temmuz 1974, s.1, Tercüman Gazetesi, 20 Temmuz 1974 (İkinci Baskı), s.1, Zafer Gazetesi, 21 Temmuz 1974, s.1, Eroğlu, a.g.e., s.57.

Tekrar bu hareketin insanlığa, milletimize ve tüm Kıbrıslılara hayırlı olmasını dilerim. Allahım milletimizi ve bütün insanlığı felaketlerden korumasını dilerim."³²⁰

Böylece, 1963'ten itibaren Kıbrıs'ta Rumların başlattıkları olayların, 15 Temmuz 1974'te Kıbrıs Rum Yönetimine karşı meydana gelen darbenin ve gelişmelerin sonucunda adada statünün değiştirilmek istenmesi üzerine, Türkiye'nin 20 Temmuz 1974'te müdahale yetkisini kullanması, Kıbrıs sorununu yeni bir aşamaya getirmiştir.³²¹

Bu müdahalenin Yunanistan ve İngiltere ile Londra'da imzaladığımız anlaşmadan doğan bize tanınmış bir hak olduğu aşikârdır. Her bakımdan barışçı bir politikanın izleyicisi olan Türk hükümeti, Kıbrıs'ta darbecilerin giriştiği hukuk ve insanlık dışı hareketi durdurmak, anlaşmaların bize tanıdığı haklarımızın yine barışçı yollardan kurtarmak uğruna elinden gelen her şeyi yapmıştır. Hükümet Başkanı Bülent Ecevit, biç bir zorunluluğu olmadığı halde, dost devlet ilgilileriyle temasa geçmiş, Kıbrıs'ta yaratılan haksız "fiili" duruma kan dökülmeksizin son verilmesini sağlamak için beş gün beş gece çaba harcamıştır.³²²

Kuşkusuz Başbakan için Kıbrıs'ta kazanılacak zafer, sadece Türklüğün değil, demokrasi ve özgürlüğün de zaferi olacaktır. Yine Ecevit'e göre, Türkiye bu harekâta girişmekle, hukukî sorumluluklarını yerine getirmiş, Türk hükümeti, diğer bütün barışçı yolları deneyip, bir sonuç alınamaması üzerine bu harekâta başvurmuştur. Bu bir istila değil, fakat istilaya karşı bir harekâttir. Harekâtın gayesi, Kıbrıs trajedisinin bu son safhasında, kendi vatandaşları olan Rumları dahi katleden aşırı unsurlar tarafından girişilen fiili duruma son vermektir.

Nitekim 20 Temmuz Cuma günü saat 12.00'de Ecevit bir basın toplantısında şair oluşundan ileri gelen bir lirizmle Rumlara şöyle hitap etmiştir:

"Kıbrıs'ta tedhişçiliğin ve diktatörlüğün bütün dehşetini yaşamış olan Rumlara hitap ediyorum. Bu tedhişçilerin ortaya çıkmasına sebep olmuş,

³²⁰ **Akşam Gazetesi**, 21 Temmuz 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 21 Temmuz 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 21 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi** (İkinci Baskı), 20 Temmuz 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 20 Temmuz 1974 (İkinci Baskı), s.1, **Vatan Gazetesi**, 21 Temmuz 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 21 Temmuz 1974, s.1, Birand, **a.g.e.**, s. 128.

³²¹ Uçarol, **a.g.e.**, s.767.

³²² Nadir Nadi, "Başka Çare Yoktu", **Cumhuriyet Gazetesi**, 21 Temmuz 1974, s.1.

toplumlararası düşmanlıkları ve çekişmeleri geçmiş günlerin karanlığına gömünüz. Bu zaferi çabuklaştırmak için Türk kardeşlerinizle el ele veriniz. Onlarla birlikte yeni, özgür ve mutlu bir Kıbrıs yaratınız. Biz oraya canınızı yakmaya değil, yardıma geldik. Biz oraya nefretle değil, sevgiyle geldik. Biz orada sizinle dövüşmek için değil, sizin ızdırabınızı dindirmek için bulunuyoruz.”³²³

Ancak Kıbrıslı Rumlar Türk Başbakanının bu samimi açıklamalarını sağlıklı bir şekilde değerlendirememiştir

Bununla beraber, Türk Hükümetinin Kıbrıs olayı karşısında tutumu hep hukuka, antlaşmalara, insanlık duygularına, barış ve kardeşlik özlemine dayandırılmıştır.³²⁴

Ecevit, Kıbrıs Barış Harekâtına dair bu ilk demeçlerini verirken hangi duyguları taşıdığını ise şöyle ifade etmiştir:

“Heyecan duyuyordum elbette, ama bir yandan da karar vermiş olmanın sükûneti içindeydim. Kan dökülmemesini sağlamak kolay değildi, ama mümkünse bunu sağlamak için veya mümkün olduğu kadar az kan dökülmesi için elimizden geleni yaptığımıza emin olmak istiyordum. Genelkurmaydan bu konuda büyük anlayış görüyordum. Bunları Rumlara da telkin etmek için birçok dövizler hazırlandı, uçaktan atmak üzere. Bunlar Rumca, İngilizce ve Türkçe hazırlandı. Bunların bazılarını birlikte hazırladık. Genelkurmay da harekâtın kansız olabilmesi için elinden geleni içtenlikle yaptı. Fakat bütün bunlara rağmen tabii, bir savaşa dönüşmesi olasılığı vardı. Bunun doğurabileceği başka sonuçlar akla gelebilirdi. Bunun büyük sorumlulukları gerektiren bir karar olduğunu biliyordum, onun heyecanı vardı içimde ve 20 Temmuz sabahı ilk konuşmamı da o heyecanla yapmıştım...”³²⁵

Bu arada Kıbrıs Barış Harekâtı'nın birinci günü (20 Temmuz 1974) saat 15.00'da toplanan TBMM gizli oturumunda Ecevit, son durumla ilgili gelişmeleri milletvekilleriyle müzakere etmiş ve harekât için neden meclisin yapılacak olan bu oturumunun beklenmediğini şöyle açıklamıştır:

³²³ Önalp, a.g.e., s.194-195, *Milliyet*, 21 Temmuz 1974, s.3.

³²⁴ Seha L. Meray, “Haksızlık Yenemez, Doğruluk Yenebilir”, *Milliyet Gazetesi*, 5 Ağustos 1974, s.2.

³²⁵ Ecevit, a.g.e., s.132-133.

“...Şüphesiz daha önce Yüce Meclis’e gelebilmek isterdik fakat hazırlıkların saklanamaz hale gelmesi karşısında ilk baskın etkisini kaybetme olanağını göz önünde tutarak bu millî davada Yüce Meclisimizin göstereceği anlayışa güvendik. Esasen değerli parti genel başkanlarımızla ve grup başkanlarımızla yaptığımız görüşmelerde, Kıbrıs’a yönelik bir harekât için geçmişteki yetkilerin bugün için de geçerli olduğu yolunda görüş birliği olduğunu gördük. Bunlardan cesaret alarak hareketi daha fazla geciktirmemek üzere bu sabahтан itibaren, Türk Silahlı Kuvvetlerinin duyduğu ihtiyaçtan da tabii öncelikle göz önünde tutarak başlatmış bulunuyoruz...”³²⁶

Ecevit, Türkiye’yi adaya askeri müdahaleye sürükleyen sebepleri ise şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bazı kimseler bunalımlı dönemlerde, bütün milletin millî davalar ve ilkeler etrafında birleşmesi gereğine inandıkları vakit bunun ancak dikta rejiminde mümkün olabileceğini sanırlar. Demokrasinin izin verdiği geniş düşünce, tartışma ve saflaşma ayırımı içinde millî davalar etrafında millî birliğin sağlanamayacağını sanırlar. Bunun gerçeğe aykırı olduğuna, karşı karşıya bulunduğumuz olaydan daha iyi örnek gösterilemez. Bir yanda dikta rejimiyle yönetilen Yunanistan, her defasında ayrılmış birbirine düşmüş, beri yandan ekonomik, sosyal sorunlar ortaya geldiğinde, bazen birbiriyle kavga edecek kadar birbirinden ayrı, ama gerçek bir demokrasi anlayışı içinde bir millî dava ortaya çıktığı vakit, tek kafa, tek vücut haline gelebilen bir Meclis... Bu, milletimizin zaferi olduğu kadar demokrasinin de zaferidir. Kıbrıs’ta kazanılacak olan zafer de, yalnız Türk Milleti’nin değil, yalnız Türkün değil, aynı zamanda demokrasinin diktaya zaferi olacaktır, özgürlüğün baskıya zaferi olacaktır...”

Bugüne kadar Türkiye’nin sözüne dost çevrelerinde bile fazla önem verilmedi. Ama bu önem verilmemesinin acısını başta Kıbrıs halkı olmak üzere, bütün dostlarımız çekti, umarım ki bu defa Türkiye’nin haklılığını kabul etsinler. Bu hareketin bu çerçevede içinde kalması içten dileğimizdir. Ancak bu

³²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, GCZ, C.13/1, 3. Birleşim, 1. ve 4. Oturum, (20.07.1974).

elbette bizim elimizde olan bir şey değildir. Türkiye dışındaki ilgililer konuyu bu açıdan değerlendirebilirlerse, öyle sanıyorum ki barışçı amacımıza daha kolay yaklaşabiliriz. Hükümetin, Silahlı Kuvvetleri'nin ve Türk Milletinin, Kıbrıslı aziz soydaşlarımızla birlikte başlattıkları bu harekete yüce Meclisimiz büyük bir güç kattı. Günlerin uykusuzluğunun verdiği yorgunluğu üzerimden atmış olarak huzurunuzdan ayrılıyorum...”³²⁷

Ayrıca Türk askerinin adaya savaş için değil, barış için gittiğini ifade eden Ecevit tedbirli davranarak şu ifadeleri kullanmıştır:

“...Sabahın erken saatlerinden itibaren hiçbir aksama olmaksızın, büyük sayıda kuvvet, oldukça incelik, ustalık isteyen birtakım operasyonlarla Ada'ya havadan inmekte, denizden çıkmaktadır. Kendilerine ateş edilmedikçe kesinlikle ateş etmemektedirler. Savaş için değil barış için gitmek kararıyla ve yalnız Türklere değil Ada'nın bütün halkına barış getirme, özgürlük getirme amacıyla, bir devleti ele geçirmek üzere değil, yıkılan bir devleti, adaletli temeller üzerinde yeniden kurmak amacıyla girişilmiş bir harekettir. Hareketin, bu siyasal anlamına ve amacına uygun bir askerî taktiği de bütün güçlüklerine rağmen Silahlı Kuvvetlerimiz şu ana kadar büyük bir başarı ile yürütmüştür. Öyle sanıyorum ki, sivil halka en küçük bir zarar gelmemiştir hatta zarar gelmek şöyle dursun bugün bazı bölgelerde bazı ciddî katlik olduğunu Silahlı Kuvvetlerimiz duyar duymaz, o kadar, işi, gücü ve sorumluluğu arasında bir gemiye de o bölge için erzak yüklemiş, Türk-Rum ayrımı gözetmeksizin halka dağıtmak üzere ortaya göndermiştir. Rum idaresinin, Rumları bile aç bıraktığı bir yerde Silahlı Kuvvetlerimiz bunları bile düşünmekten geri kalmamıştır. Harekât daha bir süre daha devam edebilir, tabi bir Ada'ya sevkiyat yapmanın birtakım sorunları olduğu bellidir fakat Türk Silahlı Kuvvetleri bu konu üzerinde çok düşünmüş ve çok tecrübe kazanmıştır. Öyle umuyoruz ki, komşumuz Yunanistan, Kıbrıs'ta uğradığı bu durum karşısında bir çılgınlık yapıp başka yerlerden bazı hareketlerde bulunmaya kalkışmasın...”³²⁸

³²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, GCZ, C.13/1, 3. Birleşim, 1. ve 4. Oturum, (20.07.1974).

³²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, GCZ, C.13/1, 3. Birleşim, 1. ve 4. Oturum, (20.07.1974).

Kuşkusuz TBMM'nin 20 Temmuz 1974 tarihli gizli oturumunda hükümete yetki verilmesinin oybirliği ile sağlanması³²⁹ Türkiye'de Kıbrıs'la ilgili ulusal bir politikanın izlendiğini göstermektedir.³³⁰

Nitekim Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel, Türk Milletine hitaben yayınladığı mesajında “*Milletimizin tam bir beraberlik ve dayanışma içinde olmasını zaferin en büyük teminatı sayıyoruz*” derken, ordumuzun Kıbrıs'a çıkartma yapması münasebetiyle Demokrat Parti Genel Başkanı Ferruh Bozbeyle 20 Temmuz 1974 günü yayınladığı mesajında “*Izdıraplar paylaşıldıkça azalır, mutluluklar paylaşıldıkça çoğalmış. Karşımıza çıkması muhtemel her güçlüğü milletçe göğüsleyerek aşmak, Allah'ın lütfüyle kazanacağımız şerefli sonuçları paylaşarak çoğaltmak için gün bugündür. Milletçe birlik ve dirlik içinde olacağız*” ifadelerini kullanmıştır.³³¹

Öte yandan TBMM'nin 20 Temmuz 1974 günü yaptığı gizli toplantısında hükümetin aldığı 14 ilde sıkıyönetim ilânı kararı da görüşülmüş ve kabul edilmiştir.³³²

Bu arada savaş kararının politik sorumluluğunu alma cesaretini gösteren Bülent Ecevit, Türkiye'de birkaç saat içinde ulaşılmaması güç bir yere çıkarılıvermiştir. Dünyanın yeni farkına varabildiği, Türkiye'nin de genel olarak ülke sathında yeni benimsediği bir lider haline gelivermiştir.³³³

Ancak Ecevit politikada efsaneleşmeyi çok sakıncalı görmüştür. Özellikle demokratik toplumlarda, ona göre önder durumuna gelen kimseler, kendi kişiliklerinden çok, halkın niteliklerine güvenmeliydiler. İşte bu nedenle, ileride meydanlarda “Kahraman Ecevit” diye haykırıldığında, alçak gönüllükle şu karşılığı vermiştir:

*“Gerçek demokrasilerde politikacılar değil, halkın kendisi kahramandır. Onun için bana lâyük gördüğünüz bu kahramanlık lâkabını ben ancak bu büyük milletin ferdi olarak üzerime düşen pay kadar kabul ediyorum.”*³³⁴

³²⁹ **Milliyet Gazetesi**, 21 Temmuz 1974, s.1.

³³⁰ Eroğlu, **a.g.e.**, s.51.

³³¹ **Zafer Gazetesi**, 21 Temmuz 1974, s.1-7.

³³² **Akşam Gazetesi**, 21 Temmuz 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 21 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet** (Üçüncü Baskı), 20 Temmuz 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 21 Temmuz 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 21 Temmuz 1974, s.1.

³³³ **Barış Gazetesi**, 30 Ağustos 1974, s.1, Birand, **a.g.e.**, s. 154.

³³⁴ Sağlamer, **a.g.e.**, s.238.

3.2.2. Kıbrıs Barış Harekâtı (20 Temmuz 1974)

20 Temmuz sabahı başlayan bu harekât Ecevit'in ifadeleriyle, son derece güç bir askeri harekâttir. Ecevit'e göre çok geç aşılabilecek ikmal sorunları, lojistik sorunlar vardır ada harekâtında. Bu nedendir ki kendisi Kıbrıs'taki harekâtımızı çok güç bir harekât olarak nitelendirmiştir.³³⁵

Ancak Türk jetlerinin günün ilk ışıklarıyla parılayan kanatları, hürriyetin ve kurtuluşun anlamını derinden anlayan Kıbrıs'taki soydaşlarımızın göğe dikilmiş yaşlı gözlerini kamaştırmıştır.³³⁶ Adana, Antalya ve Konya havaalanlarından belirli zaman aralıklarıyla kalkan jetlerden ilk filo, Girne ve Lefkoşa üzerine geldiğinde saatler 05.25'i göstermektedir. Bu saatte görünürde herhangi bir Rum askerî faaliyeti var olmadığından uçaklar ateş etmemiştir. Hükümetin direktifine uygun olarak Genelkurmayın Hava Kuvvetlerine verdiği emir şöyledir: Genel bir bombardıman yapılmayacak, sadece çıkarma ve indirme bölgelerindeki hedeflere taarruz edilecek ve bu taarruzda da karşı taraf ateş açmadıkça ateş edilemeyecektir.³³⁷

Türk jetlerinin Kıbrıs göklerine ulaşmalarından 35 dakika kadar sonra, bu sefer Girne üzerinden farklı Türk uçaklarının geldiği görülmüştür. Bu uçaklardan en öndekilerin Lefkoşa'ya yaklaştıkları sıralarda uçaklardan paraşütcü askerler atlamaya başlamıştır. Böylece Lefkoşa kuzeyindeki yemyeşil Gönyeli Ovası beyaz ve kocaman çiçeklere benzeyen ak renkli paraşütçülerle dolmuştur. İlk paraşütçünün yere indiği saat olan 06.05, aynı zamanda ilk Türk askerinin de adaya ayak bastığı saattir.³³⁸

Kıbrıs'ta ayakları yere basan Hava İndirme Tugayı'nın ilk paraşütçülerinden iki saat kadar sonra, saat 08.10'da, Komando Tugayı birlikleri adaya intikal etmiştir. Ne Beşparmak Dağlarının hava indirme bölgelerinde, ne de Beşparmakların kuzeyindeki çıkarma bölgesinde dişe dokunur bir düşman direnişi ile karşılaşılmamıştır.³³⁹

Ancak Türk jetlerinin çekilmesiyle birlikte saat 18.00'e doğru tam teşkilâtli Yunan alayının kapısı açılmıştır. Ellerindeki tanklarla birlikte Lefkoşa Gönyeli'ye doğru taarruza kalkan Yunanlılara, adanın çeşitli bölgelerindeki Rum Milli Muhafız birlikleri de katılmıştır. O bölgede ellerindeki zırhlı vasıta ve tanklarla hücumla kalkan Rum ve

³³⁵ Bülent Ecevit, "Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Kıbrıs", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt: 39, Sayı: 1-2, Ankara, 1999, s.19.

³³⁶ Sağlamer, **a.g.e.**, s.126.

³³⁷ Artuç, **a.g.e.**, s.160.

³³⁸ Artuç, **a.g.e.**, s.161.

³³⁹ Artuç, **a.g.e.**, s.165.

Yunanlılara karşı, 2000 kişilik komando birliği, 650 kişilik Türk alayı ve hafif silahlarla donatılmış olan mücahitlerin bir bölümü müthiş bir mücadeleye girişmiştir. Böylece Kıbrıs çıkartmasının kaderini tayin edecek olan 12 saat başlamıştır.³⁴⁰

Yunanlıların harekete geçtiği sırada, Türk alayının da kapıları ardına kadar açılmış ve birlik Lefkoşa-Gönyeli yolunda Yunanlıların önünü kesmek üzere ilerlemeye başlamıştır. En kanlı çarpışmalar 20 Temmuz gecesi, bu bölgede olmuştur. Yunanlıların sert ateşine aynı şekilde karşılık verilmiştir. Mehmetçik Yunanlıların ortaya sürdükleri tankları ellerinde yeterli tanksavar silah bulunmamasına rağmen, birer birer yok etmiştir. Alay Komutanı “*Tank üzerinizden geçse dahi siperlerinizi terk etmeyeceksiniz.*” emrini vermiştir. Bu boğaz boğaza geçen savaş sabaha kadar devam etmiştir. Sabaha karşı Rumların planladığı son “darbe” hala indirilememiştir.³⁴¹

Öte yandan Kıbrıs'taki gelişmeler Ankara'yı hemen etkilemiştir. O gece Genelkurmay'da, Ecevit'in “Barış harekâtı” şeklinde gördüğü planlar değiştirilmiş ve ağır bombardıman kararları alınmıştır. Nitekim havanın aydınlanmasıyla birlikte dalgalar halinde Türk jetleri Kıbrıs'a akmaya başlamıştır.³⁴²

Ecevit Kıbrıs'taki Yunan Alayının Türk Alayına saldırması üzerine, Genelkurmay Başkanlığında yaptığı çalışmalardan sonra devam etmekte olan kabine toplantısına başkanlık etmek üzere Başbakanlığa geldiği sırada gazetecilere: “*Yunanlılar maalesef Kıbrıs'ta zalimce hareketlere girişmişlerdir. Bunun üzerine Türk Hava Kuvvetleri bu gibi cinayetlerin devamını önleyici tedbirleri almak zorunda kalmıştır.*” demiştir.³⁴³

Bu arada sabahın erken saatlerinde bölgeyi tarayan keşif uçağından yeni bir rapor gelmiş, 8-11 kadar geminin, Kıbrıs'a süratle ilerlediği tespit edilmiştir. Bir gün önce, Muğla Valisinin bölge jandarmasından ve Milli İstihbarat Teşkilâtının Rodos'daki irtibatından, Yunan gemilerinin kamyon ve silah bindirdikleri yolundaki istihbaratını, ordunun elektronik istihbarat teşkilâtı doğrulamış ve Yunanlıların “hazır olunması ve kıtalarının gemilerine binmesi” yolundaki bir mesajını yakalamıştır.³⁴⁴

Sabahın ilk saatlerinde de keşif uçağının son raporu gelince, hepsi birleştirilmiş ve Yunanistan'ın Kıbrıs'a büyük bir kuvvet yolladığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca Atina'da

³⁴⁰ Birand, a.g.e., s.161.

³⁴¹ Birand, a.g.e., s.162.

³⁴² Birand, a.g.e., s.165.

³⁴³ **Barış Gazetesi**, 22 Temmuz 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 22 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 21 Temmuz 1974 (2.Baskı), s.1, **Zafer Gazetesi**, 22 Temmuz 1974, s.1.

³⁴⁴ Birand, a.g.e., s.168.

savaş konseyinin toplanması ve “Türkiye’ye 48 saatlik bir mühlet” verilmesi, söz konusu konvoyun önemini artırır vermiştir.³⁴⁵

21 Temmuz Pazar günü 06.20’de Ecevit, Genelkurmay’a gelerek, Kıbrıs’a yönelen Yunan gemi topluluğu hakkında bilgi almıştır. Yunanistan’ın Kıbrıs’a büyük bir güç gönderdiğine öylesine inanılmıştır ki, Ecevit durumu önce Sisco’ya açmış ve ardından da telefonla³⁴⁶ konuştuğu Kissinger’e anlatıp uyarmıştır. Ancak onu düşündüren, Yunanistan’daki durumdur. O, Cunta’nın bölündüğü söylentilerinin bir savaşa dönüşmesinden çekinmiştir. Zira böyle bir savaşın nasıl sonuçlanacağını kimse tahmin edemezdi.³⁴⁷

Diğer taraftan Türkiye’de, Yunanistan’a karşı bir savaş tehlikesinin böylesine arttığı ve Atina’nın Kıbrıs’ta cephe açmaya hazırlandığı şüphelerinin kesinleştiği sıralarda, Sisco Yunanistan’a inmiş, cuntacı Yuannides’ten “*Kıbrıs’a doğru giden hiçbir Yunan gemisi yoktur. Bulurlarsa Türkler batırabilir.*” mesajını almış, Büyükelçi Macomber aracılığıyla bu mesaj Ankara’yla paylaşmıştır. Ancak Ankara’da gerilim artarak sürmüş, Başbakan’ın onayıyla konvoyun geri dönmemesi halinde “vurulması” saptanmıştır.³⁴⁸

İşin kötü tarafı ise, son keşif uçağının verdiği ve bölgede iki geminin dışında herhangi bir konvoy olmadığını belirten son telsiz mesajının da Türkiye’deki üsler tarafın alınmamış olmasıdır. Ve bu habersizlik nedeniyle saat 14.00’te Ankara radyosu, Genelkurmay Hakla İlişkiler Bürosunun tebliğini yayınlamış ve Kıbrıs’a gitmekte olan Yunan deniz konvoyunun varlığını ve bu gemilerin geriye dönmesi için bir süre tanındığını duyurmuştur. Bu arada Deniz Kuvvetleri Komutanlığından Muhrip Filosu Komutanı Albay İrfan Tınaz’a ulaşan şifreli mesaj gayet kesin ve açıktır: Düşman konvoyuna saat 15.00’da öncelikle hava kuvvetleri taarruz edecek, arkadan muhriplerimiz hücumla geçecektir.³⁴⁹

Saat 15.00’de öndeki jet filosu komutanı hedef bölgesine ulaştığı sırada Adatepe, Çakmak, Kocatepe savaş gemilerini görmüş ancak kilometrelerce yükseklikten ve o jet hızında, gemilerin milliyetlerini saptamaması mümkün olmamış, ne yazık ki ilk roketler uç muhribin tepesinde patlamaya başlamıştır. İlk hava hücumundan sonra Komutan Tınaz’ın

³⁴⁵ Birand, a.g.e., s.169.

³⁴⁶ Kıbrıs krizinde telefonla diplomasisi politikada moda olmuştur. Nitekim Ecevit ile Kissinger’in Kıbrıs serüveninde geceli gündüzlü, vakitli vakitsiz telefonla konuştuklarına şahit olunmuştur. Her türlü aracılığıyla dolaysız yoldan diplomasi yapmak, hiç kuşkusuz devlet adamlarını amaca daha çabuk götürmüştür. **Bkz.** İlhan Selçuk, “Telefon Diplomasisi”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 24 Ağustos 1974, s.2.

³⁴⁷ Birand, a.g.e., s.170-186.

³⁴⁸ Birand, a.g.e., s.156-199.

³⁴⁹ Artuç, a.g.e., s.225-226.

emriyle muhripler birbirine sokularak kuzeye çekilmeye çalışmıştır. Ancak Adatepe ve Çakmak çekilirken, Kocatepe aldığı yara nedeniyle uzakta kalmıştır. Ondan sonraki hava hücumları, yalnız kalan Kocatepe üzerinde yoğunlaşmıştır. Ve hâlâ gemidekilerle uçtakiler durumu kesinlikle kavrayamamıştır. Gemilerdekiler Yunan hava hücumuna uğradıklarını, uçtakiler Yunan savaş gemilerine taarruz ettiklerini sanmıştır.³⁵⁰

Muhriplerden Ankara'ya ulaşan ve hava hücumuna uğradıklarını bildiren ilk mesajla orada da telaş başlamıştır. Öyle ya, nasıl olurdu? Yunan jetleri Girit adasında dahi havalansalar, menzilleri uzak olduğu için bu kadar süre taarruz imkânını bulamazlardı. Gemilere hücumlar çoğaldıkça ilk kuşular, bu sefer korkuya dönüşmeye başlamıştır. Böylece büyük olasılıkla bir yanlışlık yapıldığı kanaatine varılmış ve Hava Harekât Merkezinden şu emir verilmiştir: “*Hücum derhal durdurulacak ve uçaklar üslerine dönecekler.*” Ancak son uçak da geriye dönerken, Kocatepe artık batmak üzeredir.³⁵¹

Böylece 3'ü subay, 14'ü astsubay, 37'si er olmak üzere toplam 54 Kocatepe şehidi, Akdeniz'in koynuna terk edilmiştir.³⁵²

Ancak talihsizlikler hâlâ ordunun yakasını bırakmamıştır. Kocatepe'nin batışından beri devam eden fırtına dinmemiş, deniz yollarından alınan gemiler, sivil şilepler ve çıkartma gemileri Kıbrıs kıyılarına yığılmış, ancak bir türlü kapak atamamışlardır. Nihayet, öğle üzeri, hatta öğleden sonra Türkiye'nin asıl takviye birlikleri Kıbrıs'a ikinci ve vurucu tankları çıkarabilmiştir. İkinci büyük takviyenin Ada'ya çıktığı, yani 22 Temmuz öğle üzerinden itibaren, ateş-kesin yürürlüğe gireceği 17.00'ye kadar Türk ordusunun “Yıldırım Harekâtı” başlamıştır. Bu harekât neticesinde 50 yıldan beri, Kore'ye bir tugay göndermenin dışında, harbetmemiş olan Türk Silahlı Kuvvetlerinin savaşın en zor hareketi telakki edilen denizaşırı bir adaya indirme ve çıkarmayı kısa bir zamanda ve tam bir zaferle sonuçlandırmış, dünyanın önce hayretini mucip olmuş, sonra da hayranlığını kazanmıştır.³⁵³

Böylece Kıbrıs Türklerinin Kıbrıs'ın %3'üne sıkıştırıldığı, ilaç bulamadığı, açlıkla boğuştuğu, su kuyusu açmak için bile izin alamadığı günler sona ermiştir. Türkiye 1963

³⁵⁰ Artuç, a.g.e., s.227.

³⁵¹ Artuç, a.g.e., s.228.

³⁵² **Tercüman Gazetesi**, 25 Temmuz 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 25 Temmuz 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 25 Temmuz 1974, s.1.

³⁵³ **Milliyet Gazetesi**, 16 Eylül 1974, s.1.

Kanlı Noel olaylarından itibaren bu kozayı sabırla, her zorluğa aşarak 11 yılda örmüş, Kıbrıslı Türkler bu sonucu sabırla, her eziyete katlanarak 11 yıl beklemiştir.

Öte yandan Ecevit, çalkantılar içindeki Yunanistan'a bir tehditte bulunmamaya dikkat etmiş ve savaşın henüz bitmediğini, birinci dönemin dolduğunu, Rumların Türk köylerindeki tutumlarını devam ettirmeleri ve nihâî çözümden bugünkü durumun dikkate alınmaması halinde, başka şeyler olabileceğini 22 Temmuz 1974 günü düzenlediği basın toplantısında resmen hissettirmiştir.³⁵⁴ Ecevit, bir soruya şu yanıtı vermiştir:

*“Bizim için önemli olan adada Türk varlığını geriye dönülmez şekilde etkin hale getirmektir. Bu da gerçekleşmiştir. Türk toplumunun bugüne kadar denize çıkışı yoktu. Bugün vardır. Türkiye bu sayede Kıbrıs Türk toplumunun yardımına gerektiği takdirde gidebilecektir.”*³⁵⁵

Ecevit basın toplantısından sonra, davet ettiği parti liderlerini gelişmeler hakkında bilgilendirmiştir. Sonra Başbakanlığa dönmüştür. Cuntanın son bir kurtuluş çaresi diye Türkiye'ye savaş açma deliliği yapabileceğini düşünmüştür. Bu nedenle görevinin başında olmak istemiş, sabaha kadar odasında dolaşmış durmuştur. Öte yandan gece Yunanistan'da da çok gergin geçmiştir. Komutanlar savaşamayacaklarını ifade ederken, cunta komutanları korkaklıkla suçlayarak savaş diye direktmiştir. Tartışmalar sabaha kadar sürmüş, nihayetinde Trakya'daki Ordu komutanı General Davos savaşa ve cuntaya karşı olduğunu bildirince çekişmeler sona ermiştir.³⁵⁶

“Bu arada 15 Temmuz'daki Sampson darbesi üzerine Türkiye tarafından harekete geçirilen fakat Kıbrıs'a Türk müdahalesi üzerine birdenbire canlanan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi”, Kıbrıs'ta çatışmalar sürerken, Ankara'nın beklemediği bir süratle ünlü 353 nolu kararını çıkarıvermiştir.³⁵⁷ Birleşmiş Milletler tarafından, 353 nolu kararla derhal ateşin kesilmesi, yabancı kuvvetlerin müdahalesine son verilmesi ve Yunan askerleri dâhil tüm yabancı kuvvetlerin geri çekilmesi istenmiştir.³⁵⁸

³⁵⁴ Birand, a.g.e., s.231-234.

³⁵⁵ **Barış Gazetesi**, 22 Temmuz 1974, s.1-7.

³⁵⁶ **Vatan Gazetesi**, 23 Temmuz 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 23 Temmuz 1974, s.1, Özakman, a.g.e., s.423-424.

³⁵⁷ Gönübol, a.g.e., s.575.

³⁵⁸ **Akşam**, 22 Temmuz 1974, s.1, Birand, a.g.e., s. 169.

Böylece ilk defa olarak, 1960 Garanti Antlaşması, Güvenlik Konseyi'nin resmi bir belgesinde kabul ve tescil edilmiştir.³⁵⁹

Girne'nin batısına çıkartılan Türk birlikleri, Lefkoşa'nın kuzeyine indirilen birliklerle temas kurunca, Başbakan Bülent Ecevit, BM Güvenlik Konseyinin ateşkes çağrısına Türkiye'nin uymayı kabul ettiğini bildirmiştir.³⁶⁰

Ecevit'in söz konusu kararına, Bakanlar Kurulunun MSP kanadını oluşturan bakanlar şiddetle karşı çıkmış, koalisyon hükümeti, bu kritik günlerde, ne kadar dışarıya belli edilmemeye çalışılıyorsa da, anlaşmazlıklarla dolu tedirgin günler geçirmiştir. Bu buhranlı günlerde hükümetin şansı, silahlı kuvvetlerle tam bir uyum içinde oluşudur. Bunu da sağlayan, kuşkusuz, en başta Ecevit'in kendisidir. Genelkurmaydan bir general, sonraki günlerde şunları söyleyecektir:

“Ecevit bir defa bile teknik konulara karışmadı. Daima, bu sizin bileceğiniz iş, diyordu. Geliyor, biz yarın çıkarma yapmayı düşünüyoruz, ne dersiniz, imkânlarınız nedir, diye soruyordu. Kendisine, iki güne daha ihtiyacımız var, dediğimiz zaman gerekçeleri tartışıyor ve kararı hükümete götürüyordu. Öylesine nezaket içinde yürüttü ki o devredeki ilişkilerini, doğrusu ordu yüksek kademeleri yepyeni bir sivil lider kazandı, çekingenlik ve kuşkularımız çok kısa zamanda dağılıverdi. Ordunun bu işi başaramayacağına dair bir tek defa dahi tereddüt göstermedi. Siyasî prensipleri hükümet alıyor ve bize tebliğ ediyordu. Bunu de öylesine ölçülü ve psikolojimizi bilerek yapıyordu ki... Şu saat uygun mu, daha ne kadar gidebilirsiniz, neye ihtiyacınız var, diyor, devamlı bir işbirliği havası yaratıyordu. Zannedersen ordu ile siyasiler arasında böylesine dengeli bir ilişki şimdiye kadar görülmemiştir.”³⁶¹

Görülüyor ki, Ecevit, bir devlet adamı olarak Türk Silahlı Kuvvetlerinin durumunu yakından takip etmiş, adaya çıkan Türk birliklerinin Kıbrıs'ın yüzde 7'sine karşılık gelen dar bir alana sıkışmış olduğu gerçeğini de dikkate alarak ateşkes kararında ısrarcı davranmıştır.

³⁵⁹ Erdem Karaca, **Türk Basınında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci ve Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1975-1983)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2010, s. 38.

³⁶⁰ **Akşam Gazetesi**, 23 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 23 Temmuz 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 23 Temmuz 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 23 Temmuz 1974, s.1,

³⁶¹ Artuç, **a.g.e.**, s.235-236.

Ayrıca Ecevit, zafer sarhoşluğu içerisinde duygusal davranmaktan kaçınmış, Atatürk'ün eğitiminden geçmiş gerçekçi bir millet olarak hükümetin başlangıçtaki siyasal amaçlarından sapmasına müsaade etmemiştir.³⁶²

Ecevit, nasıl önlemez bir girişimle ve cesaretle savaş kararını almışsa, koalisyon ortağının muhalefetine rağmen, yine ateş kesilmesi için de cesaretle tüm ağırlığını ortaya koyarak şöyle demiştir:

*“Biz nereye kadar gitmek gerektiğini Atatürk'ten öğrenmiştik. Atatürk hem riskler göze alabilen, hem de nereye kadar gitmesi gerektiğini çok iyi belirleyen bir komutandı. Askerî güç, bir harekâta, daha ileri bir noktaya da gitmeyi mümkün kılabilir, ama orada çıkacak siyasal sorunları da göz önünde tutmak gerekir. Atatürk yalnız çok iyi bir komutan değil, çok iyi bir siyasetçi idi de. Onun için nereye kadar gidebileceğini bilirdi ve çok sevdiği doğum yeri olan Selanik'e gitmeyi bile düşünmemiştik. Biz de ondan aldığımız dersle Kıbrıs'taki harekâtı belli bir noktada, belli bir çizgide durdurma kararını aldık.”*³⁶³

Görülüyor ki Ecevit, Atatürk'ün “Yurtta sulh cihanda sulh” görüşüne her zaman bağlı kalmış, iç ve dış politikasını hep bu ilke üzerinden değerlendirmeyi yeğlemiştir.

Bu arada Başbakan Bülent Ecevit, Türk ordusunun mucizelere yaratarak hedefe ulaştığını şu sözleri ile açıklamıştır:

“Bildiğim kadar adalara yönelik harekât tarih boyunca askerî harekâtın en zoru olagelmıştır. Kıbrıs'ta Türkiye'nin 20 Temmuz 1974 günü giriştiği harekâtın siyasal ve insanî amaçları ve uluslar arası antlaşmalarla belirlenmiş hukukî dayanakları ise bu harekâta öyle sınırlamalar gerektiriyordu ki, bir ada harekâtının tabiatında bulunan büyük zorluklar büsbütün artıyordu.

Üstelik daha harekâtın başladığı günün akşamı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ateşkes çağrısında bulunması ve 3 gün dolmadan, bu çağrıya uyma gereğinin ortaya çıkması öyle inanıyorum ki, Türk Silahlı

³⁶² Ecevit, **a.g.e.**, s.73.

³⁶³ Ecevit, **a.g.m.**, s.19.

Kuvvetleri'nin Kıbrıs'taki harekâtını savaşların en çetini durumuna getirmiştir.

Fakat bütün komutanlarıyla, generalleri ve subayları ile astsubayları ve erleri ile ve bütün birlikleriyle, Türk Silahlı Kuvvetleri, her engeli, her zorunluluğu aşmış, siyasal sınırların zaman sınırlamasının ve büyük doğal güçlüklerin dar çerçevesi içinde mucizeler yaratarak amacına ulaşmıştır.”³⁶⁴

Cumhuriyet Gazetesi yazarı A. Şükrü Esmer, “Kıbrıs’ın 2.Fethi ve Kurtuluşu” başlıklı yazısında Türkiye’nin müdahalesinin yerinde ve zamanında olmasının nedenlerini ve Ecevit’in diplomasi alanındaki maharetini şu şekilde ifade etmiştir:

“Faşist tutum ve davranışlarıyla ve Makarios’a karşı giriştiği darbe ile Yunanistan, tam bir yalnızlık içine atılmıştır. Yakın zaman tarihinde bir ülkenin bu derece yalnızlık içine atıldığı görülmemiştir. Müdahalemizin başarılı olmasının bir nedeni budur.

İkinci bir neden, hükümetin diplomatik alandaki taktiği ve hele Bülent Ecevit’in kişiliğidir. Sayın Ecevit, içtenliği ile ve karizmasıyla (büyüleyiciliğiyle) uluslararası alanda büyük sevgi toplamıştır. Başarının bir unsuru da budur.

Fakat asıl başarıyı sağlayan askerî planın pürüzsüz uygulamasıdır. Bu çeşit olaylarda başarının koşullarından biri sayılan sürpriz elemanı da eksik değildi. Müdahalenin yapılacağına inananlar bile, hükümetin cumartesi günü Meclis’ten yetki isteyeceğine göre, askerlerin cuma günü Kıbrıs’a çıkarma yapacağını beklemiyorlardı. Atina’dan verilen haberler, Cuntanın uykuda avlandığını bildirmişti. Kahraman Türk ordusu, şanlı tarihini bir kez daha canlandırmıştır.”³⁶⁵

3.2.3. Cenevre Barış Görüşmeleri ve Bülent Ecevit

Kıbrıs’ta BM’nin kararı doğrultusunda sağlanan ateşkesi Türk Ulusu, 22 Temmuz 1974 günü sabah saat 10.00’da, radyodan, Ecevit’in sesinden öğrenmiştir:

“Birleşmiş Milletler kararlarına saygılı ve barışçı ülke olarak, Türkiye, Güvenlik Konseyinde Kıbrıs için alınan (ateş-kes) kararına uymayı kabul etmiştir. Kahraman Türk Silâhlı Kuvvetleri ile Kıbrıslı mücahitler iki günde

³⁶⁴ **Barış Gazetesi**, 6 Ağustos 1974, s.1.

³⁶⁵ A. Şükrü Esmer, “Kıbrıs’ın 2.Fethi ve Kurtuluşu”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 23 Temmuz 1974, s.2.

büyük zaferler kazandılar. Bugün, (ateş-kesin) yürürlüğe gireceği saate kadar bu zaferler pekişmiş, Kıbrıs'ta Türk'ün hakkı bir daha sarsılmayacak kadar kökleşmiş olacaktır. Kıbrıs'ta artık Türklere, Türkün hakkına kimse dokunamayacaktır. Özellikle kıyı kesiminde sağlanan olanaklarla Kıbrıs Türkü ekonomik özgürlüğüne kavuşmuş olmaktadır. Yeni bir Kıbrıs vardır şimdi... Dünyada Türkiye'nin iki gün öncesinden başka bir yeri vardır... Bu büyük zafer Kıbrıs Türklerine, bütün Kıbrıslılara, Türk Ulusuna, insanlığa kutlu olsun. Bugün ateşkesin yürürlüğe gireceği saate kadar Türk Silâhlı Kuvvetlerine ve Kıbrıslı mücahitlere Allah'tan yeni başarılar dilerim.”³⁶⁶

Öte yandan Kıbrıs'ta ateşkes öncesi savaş olanca şiddetiyle devam ederken, Ecevit, Çankaya Köşkünde Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e son gelişmeler hakkında bilgi vermiştir.

Ecevit, “Böyle bir adamın devletin başında bulunması büyük bir güvence” diye düşünürken, zarafetle, “Bülent Bey” şeklinde başlayıp sormuştur Korutürk:

“Söyler misiniz neden Londra?”

Türkiye ve Yunanistan'ın “ateşkesi” kabulünden sonra, İngiltere Dışişleri Bakanı Callaghan hemen Londra Büyükelçimiz Turgut Menemencioğlu'nu davet etmiş, yetkili bir Türk Heyeti'nin Güvenlik Konseyi'nin kararında öngörülen üçlü görüşmeleri başlatmak üzere derhal Londra'ya gönderilmesini istemiştir. Fazla düşünmeden cevap vermiştir Ecevit:

“Garantör devlet olarak ilk çağrışı onlar yaptılar. Belki de başkentleri olduğu için Londra'yı önerdiler Efendim.”

Korutürk'ün yanıtı ise şöyle olmuştur:

“Çağrışı onların yapmasını anlıyorum. Elbette biri bu çağrışı yapmak zorundadır. Ama neden Londra'da yer alacak görüşmeler? Kıbrıs'a Türk müdahalesi, gücümüzü dünyaya göstermekte, dost ve düşmana karşı bu gücü

³⁶⁶ Akşam Gazetesi, 23 Temmuz 1974, s.1, Barış Gazetesi, 23 Temmuz 1974, s.1, Cumhuriyet Gazetesi, 23 Temmuz 1974, Tercüman Gazetesi, 23 Temmuz 1974, Vatan Gazetesi, 23 Temmuz 1974, s.1.

kabul ettirmekte, tarihi misallere yeni ve canlı bir örnek ilâve etmiştir. Ağırlığımızı ve prestijimizi korumak zorundayız.”³⁶⁷

Ecevit’in bakış açısı değişmiştir, Türkiye Kıbrıs sorununda ilk kez kuvvet mevkiinden konuşacaktır:

“Evet, neden Londra olsun görüşme mahalli? Biz, Tarafsız, hiç değilse üç ülkeye eşit uzaklıkta bir yer olsun, diyelim.”

Böylece her ne kadar İngiltere ve Yunanistan önce “Viyana” diyeceklerse de; sonra Türkiye’nin “Cenevre” tezi kabul edilecektir.

Diğer taraftan “ateşkesle” birlikte Türk kamuoyunda bir endişe, daha doğrusu bir tereddüt baş göstermiştir. Bir kısım Türk basının haberleri ile yabancı radyoların bildirdikleri çelişmiştir: Acaba amaca ulaşmış mıydık? Ecevit, Korutürk’ün yanından ayrılınca makam otomobilinin yanında bekleyen gazetecilerin sorusunu şöyle cevaplamıştır:

“Türkiye bugün Kıbrıs açısından her bakımdan, her zamankinden güçlü durumdadır. Artık Kıbrıs’ta Türkiye’nin ve bütün Türk Ulusu’nun ağırlığı vardır. Barış yapmak, savaş yamak kadar zordur. Şimdi barışın zorluklarına savaştan aldığımız güçle katlanacağız... Kesinlikle söylüyorum. Kıbrıs harekâtı amaca ulaşmış ve onu aşmıştır. Askerî alanda kazandığımız başarıyı, müzakere alanında da elde edeceğiz.”³⁶⁸

Kuşkusuz Ecevit’in barış için askeri harekât tezine rağmen amacımızı “fetih” ya da “toprak kazancı” sananlar için, elbette doğru konuşmamıştır Başbakan.

Gerçekten, 60 saat süren birinci barış harekâtının plânı, daha geniş bir alanın kontrol altına alınmasını öngörmüştür. Türk askerî, 403 yıl sonra ilk kez Kıbrıs’a ayak basmıştır ama kontrol altına alınan alan pek emniyetli sayılamayacağından, harekât yarım kalmıştır. Örneğin silâhların sustuğu saat 17’de elimizdeki kıyı şeridi 12 kilometredir. Oysa 30 kilometre hesaplanmıştır.

Ancak Kıbrıs’ta 403 yıl sonra ilk kez bir limana sahip olarak soydaşlarımız mahkûm edildikleri açık hava hapisanesi hayatından kurtarılmış, adaya soktuğumuz

³⁶⁷ Sağlamer, a.g.e., s.158-159.

³⁶⁸ Sağlamer, a.g.e., s.159-160

birlikler ve silâhlarla, Yunanlıların gayri meşru yollardan bozdukları kuvvetler dengesini sağlayıp, soydaşlarımızın can ve mal güvenlikleri garanti altına alınmıştır.³⁶⁹

Bu arada 23 Temmuz 1974 Salı günü Ecevit, TBMM’de bir konuşma yaparak, Kıbrıs Barış Harekâtını şöyle değerlendirmiştir:

“Türkiye'nin belli rizikoları bile göze almak suretiyle meşru haklarını korumadaki kararlılığı artık ortaya çıkmıştır... Uluslar artık Türkiye'nin meşruluk düzeni içinde mutlaka menfaatlerini korumaya kararlı bir devlet olduğunu görmüştür. Bu Türkiye'nin dünyadaki gücünü ve itibarını artırmıştır. Bu dünyada, Türkiye'yi kınayan Yunanistan'dan başka bir tek devlet yoktur. Kıbrıs olayları ile ilgili olarak da Yunanistan'ı kınamayan, Yunanistan'dan başka bir devlet bulunmamaktadır.”

Muhalefet, çıkartmanın aksaklıklarını ve ölü sayısı ile ilgili daha geniş açıklamalar isteyince Ecevit şu cevabı vermiştir:

“Harekâtın amaçları ortadadır. Bunun tüm ayrıntılarına kadar bir açıklama yapamayacağımı takdir edersiniz. Hükümet başkanı olarak, bazı bilgileri ben bile istemek hakkını kendimde görmüyorum.”³⁷⁰

Elbette her zaferin bir bedeli olacaktır. Türkiye’nin üç gün süren askerî harekâtı sonunda da, 57 şehit, 184 yaralı, 242 kayıp olarak toplam 483 kişi kaybı olmuştur.³⁷¹

Bununla birlikte Türkiye şimdi, başkalarının kendisine dayattığı koşulları tartışmayacak, görüşme masalarına kendi koşullarını getirebilecektir.³⁷²

Öte yandan Ecevit, Kıbrıs bunalımı süresince, tarifsiz bir çalışma temposu ve potansiyeli sergilemiştir. 17-24 Temmuz arasındaki haftada sadece 13 saat uyuyabilmiştir. Yine bu sancılı süreçte 11 gün kursağına tek kap sıcak yemek girmemiştir. Gecesini gündüzüne katıp çalışırken ülser krizlerine karşı aldığı “Cavet-S” haricinde takviye edici

³⁶⁹ Sağlamer, a.g.e., s. 161.

³⁷⁰ Birand, a.g.e., s. 246-247.

³⁷¹ **Akşam Gazetesi**, 24 Temmuz 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 24 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 24 Temmuz 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 24 Temmuz 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 24 Temmuz 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 24 Temmuz 1974, s.1.

³⁷² Abdi İpekçi, “Bilanço”, **Milliyet Gazetesi**, 24 Temmuz 1974, s.1.

iğne ve hafta kullanmamıştır. Görülüyor ki Başbakanın ihtiyacı uyku, gıda ve ilâç değildir, milletine hizmet ve sıvandığı davayı başarıya ulaştırmaktır.³⁷³

Diğer taraftan ateşkesi izleyen günler, Yunanistan ve Kıbrıs'ta önemli politik gelişmelere sahne olmuştur. 23 Temmuz 1974 Salı günü Yunan hükümeti istifa etmiş, Yunan Devlet Başkanı Gizikis, ulusal birlik hükümetini kurmak üzere Fransa'da sürgünde olan Karamanlis'i Atina'ya çağırmıştır.³⁷⁴

Anlaşıyor ki dünya kamuoyunu etkilemekte Türkiye'den çok daha başarılı olan Yunanistan, Atina cuntasının uluslar arası alanda kendisini nasıl bir yalnızlık çukuruna ittiğini çok iyi görmüştür.

Bu hamleyi “Demokrasinin diktaya karşı kazandığı zafer biçiminde nitelendiren”³⁷⁵ Ecevit, Yunanistan'daki yedi yıllık askerî rejim karanlığının kendi sayesinde demokrasi aydınlığına dönüşmesinden mutlu olmuş, bir kehanetinin daha doğru çıktığına şu şekilde atıfta bulunmuştur:

“Bizim başlattığımız bu iyi niyetli harekât, barış ve özgürlük uğruna giriştiğimiz bu eylem, Yunanistan ve Kıbrıs Rumları arasında da demokrasiye dönüş yolunu açabilir. Yunan Başbakanlığına atanan Sayın Karamanlis, tecrübeli bir devlet adamı olarak, Türk-Yunan dostluğuna verdiği değeri bundan önceki görev dönemleri sırasında göstermiştir. Bu da umutlarımızı kuvvetlendirici etkindir. Türkiye'nin giriştiği barış ve özgürlük hareketinin, Yunanistan ile Kıbrıs'a da barış ve özgürlük getirebileceğini söylemiştim. Tahmin ettiğim gibi oldu.”

Karamanlis'e ilk kutlama mesajı da Ecevit'ten gitmiştir. Başbakanın bizzat kaleme aldığı kutlama mesajı şu cümlelerden kurulmuştur:

“Geçmişin acılarını unutalım. Türk-Yunan işbirliğini, şimdi Kurtuluş Savaşı sonrası kadar zorunludur. İki ulus arasında saklı bir sempati ve yakınlığa daima emin olmuşumdur.”

³⁷³ Sağlamer, a.g.e., s. 153-154.

³⁷⁴ **Akşam Gazetesi**, 25 Temmuz 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 24 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 24 Temmuz 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 24 Temmuz 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 24 Temmuz 1974, s.1, Eroğlu, a.g.e., s.68.

³⁷⁵ Faruk Erginsoy, “Onurlu Bir Dış Politika”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 29 Temmuz 1974, s.2.

Karamanlis, cevabi mesajında Ecevit'i "*Uluslar arası üne sahip bir devlet adamı, bir aydın*" olarak nitelendirmiş ve Türk-Yunan işbirliğine inandığını tekrarlamıştır.³⁷⁶

Anlaşıyor ki, Ecevit'in siyasi üslubu, Atatürk'ün Yunan bayrağına İzmir'de basmaması örneğinde olduğu üzere, savaş halinde dahi düşmanını küçük düşürecek kelimeler sarf etmekten kaçınan bir lider şeklinde kendini göstermiştir.³⁷⁷

Nitekim Barış Gazetesi yazarı Mehmed Kemal, "Bağımsız Dış Politika" başlıklı yazısında Ecevit'i "Demokrasiye inançlı bir liberal" olarak tanımlamıştır. O, Yunan ve Rum halkına demokratik özgürlüğü armağan eden Ecevit için şu ifadeleri kullanmıştır:

"Başbakan Ecevit, demokrasiye inançlı bir liberaldir. Bunun için her eyleminde açıktır. Bu açıklığı ülkemizde siyasal karşıtları ne kadar görmezlikten gelseler, dış âlemde onaylanmıştır. Ecevit, kendi ülkesinde nasıl demokrasinin mimarlığını yapıyor idiyse, ülkesi dışında da demokrasiyi geliştiriyor. Ecevit demokrasinin sağlamlığı Yunanistan ve Kıbrıs'a da demokrasi yolunu açmıştır.

*(...)Ecevit tamamen iktidarda değildir ama gücünü herkes için demokrasi vaat etmeden almaktadır. Ecevit bu dönemde iki ilkeyi açıklığa kavuşturmuş, anlatmaya çalışmıştır: Birisi herkes için demokrasi, öteki demokrasi içinde ulusal bağımsız dış politika."*³⁷⁸

Öte yandan Yunanistan'daki değişim karşısında Makarios'u bir darbeyle düşürüp başa geçen "cuntanın kuklası" Sampson da, Gizikis'in akıbetine bağlı olarak iktidarını kaybetmiş ve yerini Rum Cemaat Meclisi Başkanı Klerides almıştır.³⁷⁹

Cumhuriyet Gazetesi yazarı Ali Sirmen "Ters Tepen Oyun" başlıklı yazısında Kıbrıs'ta Washington tarafından tezgâhlanan oyunun ters teptiğini ve bütün bu oyunu bozan kişinin ise Ecevit olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

"ABD her ucunu faşist yönetimlerle donatmak istediği, Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs üçgeninin tümüyle demokratik bir üçgen olmaya doğru

³⁷⁶ Barış Gazetesi, 25 Temmuz 1974, s.1, Milliyet Gazetesi, 25 Temmuz 1974, s.1, Vatan Gazetesi, 25 Temmuz 1974, s.1.

³⁷⁷ Sağlamer, a.g.e., s. 164-165.

³⁷⁸ Mehmed Kemal, "Bağımsız Dış Politika", Barış Gazetesi, 5 Ağustos 1974, s.2.

³⁷⁹ Milliyet Gazetesi, 24 Temmuz 1974, s.1, Cumhuriyet Gazetesi, 24 Temmuz 1974, s.1.

yönelmesi durumuyla karşılaşmıştır. Bütün bu oyunu bozan, pek tecrübeli uzmanları ve pek ince bilgi sarayları yanılta ise Türk halkının Karaoğlan diye andığı Başbakan Bülent Ecevit'tir.

Ecevit halkına ve ordusuna duyduğu güvenle beklenmeyen kararı vermiş ve Türk Silâhlı Kuvvetleri Kıbrıs'a müdahale ederek üç günlük çok başarılı bir harekât ile oyunu ters çevirmiştir.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, oyunu bozan en önemli kişinin Ecevit olduğudur. Türk Silâhlı Kuvvetleri her zaman kendisine verilen görevi aynı güven ve başarı ile yerine getirecek güçteydi. 1964'te de 1967'de de Silâhlı Kuvvetler aynı başarı ile mücadele edebilirdi. Bunda kimsenin kuşkusu olamaz.

Değişen Silâhlı Kuvvetlerimiz değildir. Değişiklik ulusal davalarda ödün vermeyen, halkına ve ordusuna güvenen, bir liderin gelmiş olmasıdır

Bu niteliklere sahip genç bir lider, pek ince Amerikan oyununu tersine çevirirken, kendi ülkesindeki demokratik rejimi de pekiştirmekle kalmıyor, iki komşu ülkede de aynı doğrultuda rejimlerin gelmesini sağlayarak bir başarı kazanıyor, Ortadoğu'da güç dengesini etkiliyordu.”³⁸⁰

3.2.3.1. Birinci Cenevre Görüşmeleri (25-30 Temmuz 1974)

Ateşkesin ardından, Büyük Britanya Dışişleri Bakanı Callaghan, BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı karar doğrultusunda, Kıbrıs'ta savaşın tekrarlanmasını önlemek, adanın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü sağlayacak daimi bir uzlaşmanın ana hatlarını tespiti amacıyla yapılacak konferansa katılmak üzere Yunanistan ve Türkiye'ye davette bulunmuştur.³⁸¹

İsviçre'nin Cenevre kentinde gerçekleşecek barış görüşmeleri öncesinde üç garantör devletin Kıbrıs sorununa yönelik konferanstan beklentileri birbirinden farklılık arz etmiştir. Türkiye, yıllardır adada siyasi, askeri ve ekonomik Rum mezalimini uğrayan, adanın asıl sahibi olmasına karşın üvey evlat muamelesi gören Türk cemaatinin yaşam hakkının federal bir Kıbrıs oluşturularak garanti altına alınması için çaba sarf etmiştir. Bir

³⁸⁰ Ali Sirmen, "Ters Tepen Oyun", **Cumhuriyet Gazetesi**, 26 Temmuz 1974, s. 3.

³⁸¹ Pierre Oberling, **Bellapais'e Giden Yol: Kıbrıs Türklerinin Kuzey Kıbrıs'a Göçü**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1987, s. 139.

diğer garantör devlet İngiltere'nin tek arzusu NATO içerisinde yaşanabilecek bir krizi önlemek ve daha önemlisi adadaki menfaatlerinin emniyetini sağlayabilmek olmuştur.

Adada Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla garantörlük hakkı kazanan ancak adadaki darbeye destek vererek anayasal düzenin yıkılmasının sebebi olan Yunanistan'ın konferanstan beklentisi ise öncelikle Kıbrıs'taki Türk askerinin ilerleyişinin durdurulup meselenin Birleşmiş Milletlere götürülerek 1960 anayasal düzeninin tekrar tesis edilmesi olmuştur.

Öte yandan Birinci Cenevre Görüşmeleri başlarken, Türk Silahlı Kuvvetleri ikinci harekâtın hazırlıklarını aralıksız yürütmüştür. Ancak Ecevit'in önderliğindeki sivil kanat her türlü ihtimale karşı Türk ordusunun güvenli bir koridor oluşturmasını istemekle birlikte, askeri kanattan farklı olarak konferansta barışçıl çözümünü sağlanacağını umut etmiştir.³⁸²

Ancak konferans Yunanistan'ın uzlaşmaz havası içinde başlamıştır. Cenevre'de iki görüş çarpışmıştır. Yunan görüşü, konferansın ateşkesi tescil etmek için toplandığı yönünde olmuştur. Atina bu düşünceye uyulmasını ve derhal ateşkesin karara bağlanarak, görüşmelerin kapanmasını istemiş, Kıbrıs'ın statüsünün görüşülmesine yanaşmamıştır. Ankara ise, her şeyden önce adanın statüsünün görüşülmesini, önce bu konuda bir karara varılmasını istemiş, ateşkesin ondan sonra pekişeceğini ileri sürmüştür.³⁸³

Şüphesiz Yunan görüşü, sorunu gelişmelerden, olaylardan soyutlayan metafizik düşüncenin ürünüdür. Türk görüşü ise olayları gelişimi ve bütünü içinde ele alan diyalektik düşünceye uygundur. Dışişleri Bakanı Güneş, adadaki Türklerin ve Türkiye'nin geleceği ile ilgili konularda yeterli güvence sağlayacak çözümler bulunmadığı sürece, Kıbrıs'taki Türk kuvvetlerinin hareketi ile ilgili bir garanti veremeyeceğini karşı tarafa bildirirken, savaştı değil barışçı bir tutum içinde olmuştur. Ne var ki, Yunanistan küçük düşmüş olmanın ezikliği, yüzyıllardır körüklenen Türk düşmanlığının kini ve arkasını emperyalizmin çıkarlarına dayamış olmanın aldatıcı rahatlığı ile uzlaşmaz tutumunu

³⁸² **Barış Gazetesi**, 26 Temmuz 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 26 Temmuz 1974, s.1, Birand, **a.g.e.**, s. 280.

³⁸³ **Cumhuriyet Gazetesi**, 27 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 27 Temmuz 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 27 Temmuz 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 27 Temmuz 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 27 Temmuz 1974, s.1,

sürdürmüş, İngiltere'nin sözde tarafsız, özde Yunancı tutumundan da yararlanmak istemiştir.³⁸⁴

Kuşkusuz Cenevre'de oynanan senaryosu pek belli bir eski oyunun yeniden tezgâhlanmasından başka bir şey değildir.³⁸⁵

Nitekim 25 Temmuz ile 30 Temmuz 1974 tarihleri arasında süren konferans, 3 defa kesilme tehlikesi göstermiş, İngiliz Dışişleri Bakanı Callaghan'ın diplomatik baskıları, Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından olumlu karşılanmamış, Türkiye'nin ultimatoma almaya alışık bir ülke olmadığı, baskı ve tehditlerle istemediği çözümlere zorlanamayacağı, çekilme konusunda yüklem altına girilemeyeceği, belirtilerek başka teklifler yoksa konferansın dağıtılabileceği, İngiltere Dışişleri Bakanına bildirilmiş ve araya ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'in telefonla vaki müracaatı üzerine uyuşulamayan 4.madde Başbakan Bülent Ecevit'le anlaşarak sonuca varılmıştır.³⁸⁶

Öte yandan Başbakan Bülent Ecevit, Cenevre Görüşmeleri ile ilgili olarak Başbakanlıkta düzenlediği basın toplantısında görüşmelerde Türk hükümetinin ısrarla savunacağı hususları şöyle açıklamıştır:

“Adadaki Türkler için kağıt üzerinde değil, fiili ve gerçek güvenlik istiyoruz. Adanın her köşesinde bulunan her Türk kendi evinde yeni yurdunda tam bir huzur ve güvenlik içinde yaşayan bir insan durumunda olmalıdır. Bunu vazgeçilmez hak olarak görüyoruz. İnsanlık hakkı olarak görüyoruz. Örneğin Baş'taki, Limasol'daki, Magosa'daki, Serdarlı'daki, Erenköy'deki Türklerin küçük veya büyük topluluk halinde buldukları adanın herhangi bir yerinde Türklerin kulakları kırışte elleri tetikte yaşmaları bize göre yaşamak değildir. Türk Silahlı Kuvvetleri Kıbrıs'ta barış ve güvenliği sağlayabilmek için meşru düzenin kurulmasını ve garantör devlet olarak taşıdığımız hakları ve görevleri yerine getirmek için bulunuyorlar. Bu kuvvetler tam bir güvenlik içinde olmalıdırlar. Adanın Türkiye'yi ve Kıbrıslı Türkleri de tatmin edici nihai ve meşru statüsü belli oluncaya kadar, bu kuvvetlerimizin takviyesi ve ikmali konusunda tartışma kabul etmeyiz. Yunanlılar adada en az on yıldır yığınak

³⁸⁴ Ali Sirmen, “İki görüş”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Temmuz 1974, s.3.

³⁸⁵ İlhan Selçuk, “Eski Oyun”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 31 Temmuz 1974, s.2.

³⁸⁶ **Akşam Gazetesi**, 31 Temmuz 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 31 Temmuz 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 31 Temmuz 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 31 Temmuz 1974, s.1, Eroğlu, **a.g.e.**, s.69.

yapıyorlar. Bu on yıllık yığınağın bir haftada dengelenmiş olması fiilen mümkün değildir.

Yönetime gelince her ne kadar Sampson'un yerine Klerides'in geçmiş olması iyi bir gelişme sayılabilirse de adadaki Rum yönetimi bugün de şeklen meşru değildir. Meşruluğunu bir süre önceki darbe ile yitirmeden önce de yıllar boyunca adadaki Rum yönetimi meşruluğunu büyük ölçüde yitirmiştir. Bugün Rum yönetiminin kendi toplumuna bile kendi otoritesini kabul ettirebildiği şüphelidir. Kaldı ki bunca olan bitenden sonra Kıbrıs Türkleri artık Rum yönetiminde yaşayamazlar. Bu durumda adanın nihai ve meşru statüsü belli oluncaya kadar Türk ve Rum yöneticileri otonom olmalıdır bun da ısrarlıyız. Yer yer bu otonomi zaten olayların zorlaması ile fiilen oluşmuştur. Bu resmen de kabul edilmelidir. Bunu herkesin de kabul etmesi gerçekçiliğin gereğidir. Kıbrıs'ı tek başına Klerides'in temsil etmesini de kabul edemeyiz. Cumhurbaşkanı Yardımcısı sıfatıyla Rauf Denktaş'ın temsil yetkisi kabul edilmelidir. İmzalanacak herhangi bir anlaşma Türklerin garantör devlet olarak taşıdığı hakları saklı tutan bir anlaşma olmalıdır. Bunlar ateşkes ve güvenliğin bir arada sağlanabilmesinin koşullarıdır. Bu koşullar kabul edilmedikçe Türk heyetinin herhangi bir anlaşma imzalaması söz konusu değildir. Bu konuda en geniş iyi niyeti gösteriyoruz ve göstereceğiz ama hiç kimse Kıbrıs sorunu görüşülürken Kıbrıs'ta hiçbir şey olmamış gibi, hiçbir şey değişmemiş gibi düşünemez, konuşamaz. 20 Temmuz 1974 sabahından bu yana Kıbrıs'ta çok şey değişmiştir. Bir daha geri dönülemeyecek kadar değişmiştir. Bu gerçek, herkes tarafından gerçekçi bir şekilde göz önünde tutulmadıkça Kıbrıs sorununa anlaşma yoluyla çözüm bulunamaz.”³⁸⁷

Görülüyor ki Ecevit, Türk delegasyonun Cenevre görüşmelerinde büyük iyi niyet gösterip aşırı isteklerde bulunmamasına karşın Yunan tarafının uzlaşmaz tavrı, İngilizlerin ise arabuluculuktan uzak tutumu nedeniyle tatmin edici bir ilerlemenin gerçekleşmediği düşüncesindedir.

Öte yandan Kissinger, Ecevit'i telefonla arayarak şu ricada bulunmuştur:

³⁸⁷ **Akşam Gazetesi**, 29 Temmuz 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 29 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 29 Temmuz 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 29 Temmuz 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 29 Temmuz 1974, s.1.

“Canım hep siz istiyorsunuz. Yunanistan’ın da bazı istekleri olabileceğini düşünmüyorsunuz. Aman dostumuz Karamanlis’i fazla sıkıştırmayın. Eğer bir daha düşerse komşunuz Yunanistan’ı kimse kurtaramaz. Üstelik Cenevre’nin çıkmaza girmesine üzülüyor ve iki müttefikimizin çatışmasını istemiyoruz.”³⁸⁸

Ecevit’in cevabı gayet net olmuştur:

“Türkiye oradaki masaya galip devlet olarak oturdu. Fiili durumda söz hakkı elbette bizimdir. Her türlü iyi niyeti gösterdik. Barışın kurulmasından sonra Kıbrıs’taki askerlerimizin azaltılmasına (İngiliz teklifine) bile evet dedik. Bekledik ki, İngiltere tarafından verilen ültimatoma, teklifi kabullenene Türkiye’ye değil, reddeden Yunanistan’a verilsin. Ama böyle olmadı. Bizce yapılacak şey kalmadı.”³⁸⁹

Ecevit’in bu kararlı tutumu karşısında Kissinger, İngiltere’nin ülkemize yönelik garabet ültimatoma neden olan ve Cenevre’de garantör devletlerarasındaki başlıca ihtilaf mevzusu haline gelen askerlerin geri çekilmesi konusunda Ecevit’le ortak bir taslak hazırlamayı önermiştir. Kissinger’in bu teklifi Ecevit tarafından kabul edilmiş ve taraflara sunulmak üzere şöyle bir taslak meydana çıkmıştır: “Devamlı olarak Kıbrıs’ta bulunmayan kanuni kuvvetler, herkes için kabule şayan, hakkaniyete uygun, uzun vadede yaşama imkânı bulan, karşılıklı güvene dayanan statü yerleştikten sonra safha safha ve münasip zamanlarda tahliye edilecektir.” Böylece, İngiliz ültimatomunun Cenevre Görüşmeleri üzerinde meydana getirdiği olumsuz etki kısmen ortadan kalkmıştır.³⁹⁰

Görülüyor ki Ecevit, ABD’nin Ulusal Güvenlik Danışmanı Kissinger nezdinde, Cenevre’de âdeta “danışıklı bir dövüş” sahneye koyan İngiltere ve Yunanistan’a, şu mesajı vermiştir: Muharebe meydanında kazanılan sonuç, müzakere masasında pekiştirilmeden Kıbrıs’taki barış harekâtı sona erdirilmeyecektir.

Milliyet Gazetesi yazarı Abdi İpekçi “Ecevit’i Tanıyın” başlıklı yazısında, Ecevit’in kararlı bu tutumunu, Türk ulusunun özlemini çoktandır çektiği bir direniş olarak görmüştür ve şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

³⁸⁸ Sağlamer, **a.g.e.**, s.170.

³⁸⁹ Sağlamer, **a.g.e.**, s.170.

³⁹⁰ Sağlamer, **a.g.e.**, s.171-176.

“Ecevit, yumuşak ve nazik bir müzakerecidir. Nezaketten ayrıldığı hemen hemen hiç görülmemiştir. Ama yumuşaklığı sınırlıdır. Veremeyeceği tavizlere zorlandığı zaman sertleşir. Ve dünyanın en inatçı adamı olur. Artık onu bir adım geriletme olanağı bulunamaz. Bu gibi durumlarda başvurduğu bir yol vardır: O ana kadar kapalı yapılmış görüşmeleri kamuoyuna açıklar, aldığı vaziyeti bildirir. Böylelikle kendini de bağlamış ve geriye dönüş için tüm köprüleri atmış olur.

Ecevit'in, CHP içindeki mücadelelerinden koalisyon hükümetinin kuruluşuna kadar iç politikadaki her gelişmede tanık olduğumuz bu özelliği şimdi kendini Kıbrıs konusunda da belli etmektedir. Askerî harekâtın başlamasından önce Kissinger'den Callaghan'a kadar bütün yabancı diplomasi uzmanları, Ecevit ile ilk temaslarında bu yumuşak görüntülü nazik genci kolaylıkla ikna edeceklerini sanmışlardır. Hatta çıkarmanın başladığı haberini alana kadar bu zanla avunmuşlardır. Çünkü Ecevit, onlarla yaptığı ilk görüşmelerde anlaşmaya, uzlaşmaya açık bir Başbakan izlenimi vermiştir. Bu izlenime dayanarak Ecevit'in nasıl olsa taviz vermeye devam edeceğini hesaplamışlardır. Vazgeçilmez isteklerim kabul edilmezse askerî müdahaleye gideceğim sözünü herhalde bu rahatlıkla ciddiye almamışlardır.

Ama Ecevit siyasi mücadelelerinde hiçbir zaman blöf yoluna başvurmamıştır. Onun bu yanını iyice bilmeyenler gibi, müzakere masasından nezaketini bozmadan kalkışına bakıp sert ve kesin bir karara nasıl olsa varmayacağını düşünenler daima aldanmışlardır.

Şimdi aynı durum, Cenevre Konferansı dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. Ecevit, görüşmelerde barışın sağlanmasına yardımcı olacak her katkıda bulunmaya hazır bir politikayı çizerken buna bir sınır koymuştur. O sınır zorlanmaya başladığında bütün dünya devletleri hiç alışık olmadıkları bir inatla karşılaşmışlardır. Ecevit, daha önceki olaylarda olduğu gibi kesinleşmiş, sertleşmiş ve durumu dünya kamuoyuna açıklayarak kendini, hiçbir politik manevraya izin vermeyecek biçimde bağlamıştır.”³⁹¹

³⁹¹ Abdi İpekçi, “Ecevit’i Tanıyın...”, **Milliyet Gazetesi**, 30 Temmuz 1974, s.1.

Şüphesiz Ecevit'in ustalıklı uyguladığı diplomatik strateji sayesinde Batı Dünyasının da desteği kazanılmıştır. Nitekim birinci barış harekâtı “Daha âdil ve haklı savaş olamaz.” şeklinde değerlendirilmiştir. Ancak faşist cuntanın uzaklaşıp Karamanlis'in iktidara gelerek “Genel seçim, demokrasi” lafları etmesiyle “duygusal Yunan hayranlığı” tekrar ortaya çıkmış ve Batı kamuoyu da aleyhimize dönmeye başlamıştır. Aleyhimize dönüş, Londra'nın 4 milyon tirajlı sarı gazetesi “Daily Express”in, Türklerin Kıbrıs'ta işgal ettikleri (!) narenciye bahçelerinde haşhaş tarımına hazırlandıklarını yazması saçmalığına kadar varmıştır.³⁹²

Nihayetinde 80 saat süren tartışmalar neticesinde, Cenevre Deklarasyonu üç devletin Dışişleri Bakanları tarafından imzalanmıştır.³⁹³ Bu antlaşmanın en önemli sonucu, Türkiye ile Yunanistan arasında her an patlamasından korkulan bir genel savaşın, hiç değilse şimdilik önlenmesi olmuştur.³⁹⁴

Ayrıca Türkiye'de memnuniyetle karşılanan bu anlaşmaya göre, Türk ve Yunan birlikleri arasında tampon bölge kurulmasına, Rum birliklerinin Türk yerleşim bölgelerinden derhal çekilmesine, esirlerin ve gözaltında bulunan sivillerin serbest bırakılmasına, Kıbrıs'ta anayasal bir düzenin kurulabilmesi için Rum ve Türk cemaatlerinin temsilcilerinin de katılacağı İkinci Cenevre Konferansının 8 Ağustos'da toplanmasına karar verilmiştir.³⁹⁵

Böylece Cenevre'de birinci raunt Türkiye'nin başarısıyla sonuçlanmış,³⁹⁶ Kıbrıs konusunda Türk tezi kabul edilmiş,³⁹⁷ Ecevit Hükümeti, Türkiye Büyük Millet Meclisinden aldığı yetkiyi en uygun biçimde kullanmış, Türk Silâhlı Kuvvetleri adaya olağanüstü bir çıkartma yaparak önemli bir bölgeyi ele geçirmiş, Birleşmiş Milletlerin ateşkes çağrısına zamanında uyulmuş, ardından Cenevre'de hiç bir ödün verilmeden, Ecevit'in deyişiyle “askerî başarıyı pekiştiren” belge imzalanmıştır.³⁹⁸

³⁹² Sağlamer, **a.g.e.**, s.164-176, **Cumhuriyet Gazetesi**, 26 Temmuz 1974, s.5.

³⁹³ **Akşam Gazetesi**, 31 Temmuz 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 31 Temmuz 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 30 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 31 Temmuz 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 31 Temmuz 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 31 Temmuz 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 31 Temmuz 1974, s.1.

³⁹⁴ Abdi İpekçi, “Anlaşmanın İlk Sonuçları”, **Milliyet Gazetesi**, 2 Ağustos 1974, s.1-10, Eroğlu, **a.g.e.**, s.84.

³⁹⁵ **Akşam Gazetesi**, 1 Ağustos 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 31 Temmuz 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 31 Temmuz 1974, s.1, Özakman, **a.g.e.**, s.426.

³⁹⁶ **Cumhuriyet Gazetesi**, 1 Ağustos 1974, s.1.

³⁹⁷ **Vatan Gazetesi**, 31 Temmuz 1974, s.1.

³⁹⁸ Edip Çelik, “İkinci Cenevre Konferansına Doğru”, **Milliyet Gazetesi**, 3 Ağustos 1974, s.2.

Nitekim Başbakan Bülent Ecevit, Cenevre’de tarafların anlaşmaya varmalarından sonra verdiği demeçte şu ifadeyi kullanmıştır:

*“Türk Milleti olarak silahlı kuvvetlerimizle kazandığınız başarıyı masa başında da sürdürdük.”*³⁹⁹

Diğer taraftan Ecevit, yenilgiler karşısında da, zaferler karşısında da aşırı heyecan duymamıştır. Ecevit’e göre hiçbir siyasal ya da sosyal atılım, bir romanın bitişi gibi mutlu ya da acı bir sona erişmemiştir. Olaylara böyle bir açıdan bakınca, kazanımlar karşısında sevinme de, mağlubiyetler karşısında yerinme de yersiz gözükmiştir Ecevit’e. Ancak normal ölçülere vurulunca, azımsanmayacak bir zaferdir Cenevre’deki. Belgenin en önemli noktası ise, Türkiye’nin Kıbrıs’a yaptığı askerî müdahalenin yasal ve haklı bir harekât olduğunun kanıtlanmasıdır. Belge, Türkiye’nin işgal kuvveti göndermediğini, uluslar arası antlaşmalar gereğince bir güvenlik unsuru getirdiğini meydana koymuştur. Türk diplomatları, tıpkı Kıbrıs’taki Mehmetçik gibi, Cenevre’de geceli gündüzlü beş gün süren çetin sınavdan alını açık çıkmıştır.⁴⁰⁰

Bununla birlikte, protokole dünden bugüne bakıldığında Kıbrıs hükümetinin, yeni çözüm şekli bulununcaya dek, Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının temsilcileri Denктаş ve Klerides tarafından temsil edileceklerinin tescil ettirilmemesi bir eksiklikler. Eğer, son derece avantajlı olarak gittiği Cenevre’de Türkiye bunu da protokole sokabilseydi, 4 Mart 1964 tarihli BM Güvenlik Konseyinin 186 sayılı kararının sakıncalarını ortadan kaldırabilir, yani Kıbrıs Rum Yönetiminin adanın meşru hükümeti olarak kabul edilmesinin sonradan ortaya çıkacak olan sakıncalarını gidermiş olabilirdi.⁴⁰¹

Milliyet Gazetesi yazarı Abdi İpekçi, “Ecevit’i Tanıdılar” başlıklı yazısında Cenevre’de varılan bu antlaşmanın bir Türk zaferi olduğunu ancak askerî zafere bir de diplomatik zafer ekleyebildik diyebilmek için henüz erken olduğunu ve böyle bir sevince kapılıp rahatlamamanın, gevşemenin sakıncalı olacağını şu şekilde ifade etmiştir:

“Hiç kuşkusuz Cenevre’de büyük bir zafer kazanılmıştır. Türkiye’nin isteklerini, kimseden yardım görmeden, aksine bütün dünyanın baskılarına rağmen elde etmesi bu başarının değerini arttırmaktadır. Ve bu sonuç,

³⁹⁹ **Barış Gazetesi**, 31 Temmuz 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 31 Temmuz 1974, s.1.

⁴⁰⁰ Sağlamer, **a.g.e.**, s. 187-188.

⁴⁰¹ Oran, **a.g.e.**, s.746-747.

askerlerimizin kazandığını diplomatlarımız kaybeder, geleneğini bozmuş; o konudaki önyargıları yanılmış, kendimize güven sağlamıştır.

Ama Cenevre'de sadece bir adım atılmış ve üç bakanın imzasını taşıyan bir belge elde edilmiştir. Kıbrıs için özlediğimiz kesin çözümü getirmeyen bu belgenin, adadaki barış ve güvenliği geçici olarak sağlayabileceği dahi şüphelidir.

İşin asıl zor ve önemli dönemi şimdi başlamaktadır. Bu aşamada bir yandan Ada'daki haklarımıza ve soydaşlarımıza girişilecek saldırılara meydan vermemek, öte yandan da Cenevre'deki masalarda Kıbrıs'ın yeni statüsü için yapılacak görüşmelerde istediğimiz sonuçları alabilmek ihtiyacındayız, bu ihtiyacı yerine getirmek kolay olmayacaktır. Şimdiye kadar elde ettiğimiz başarılarla bakarak davayı kazandığımızı düşünmek, aldatici bir iyimserliktir. Yunanlılar ve Kıbrıslı Rumlar üst üste uğradıkları askerî ve diplomatik yenilgileri giderebilmek için şimdi canla başla uğraşacaklar ve her çareye başvuracaklardır. Uluslararası konjonktürde daha Cenevre görüşmeleri sırasında başlayan değişiklikler, onların bu girişimlerini etkili kılabilir. Bu bakımdan askerlerimiz gibi diplomamızın da kesin sonuç alınuncaya kadar zafer sarhoşluğuna kapılmadan uyanık kalmaları gerekir.

Askeri harekâttan sonra diplomatik konferans dünyaya bir gerçeği öğretti: Türkiye artık baskılara boyun eğen, süper devletlerin uygun bulduğu her tavizi veren bir ülke değildir.

Şimdi Türkiye'de, vazgeçilmez isteklerini sonuna kadar savunmakta kararlı bir Başbakan vardır. Türkiye üzerinde yapılmış hesapları ve tahminleri bozan bu Başbakan, bir kez direnmeye başladı mı inadını kırmak mümkün değildir. Bundan sonra Türkiye'ye baskıya kalkışmayı düşünenler bu engele çarpacaklarını bileceklerdir. Ve Türkiye'nin son olaylardaki önemli kazançlarından biri, çoktandır aradığı kişiliğine kavuşmasıdır.”⁴⁰²

⁴⁰² Abdi İpekçi, “Ecevit’i Tanıdılar”, **Milliyet Gazetesi**, 1 Ağustos 1974, s.1-10.

Bu arada Ecevit ile Erbakan arasındaki ilişkiler en gergin devresine girmiştir. Zira MSP'nin İçişleri Bakanlığı, Girne'ye vali yollandığını açıklamış böylece Türkiye'nin silmeye uğraştığı "istilâcı" kanısını, koalisyonun diğer ortağı büyük bir cömertlikle etrafa dağıtmıştır. Sadece MSP değil, Güven Partisi hariç, tüm muhalefet partileri olmayacak istekler ileri sürmüştür ve hükümeti yıpratma fırsatı yaratmak yarışına girmişlerdir.⁴⁰³

Aslı aranırca diğer muhalefet partileri de Ecevit ve Cumhuriyet Halk Partisinin böyle aniden sivrilmesinden rahatsızlık duymuştur. Nitekim MHP Genel Sekreter Yardımcısı Yozgat Milletvekili Ali Fuat Eyüpoğlu, basına verdiği demeçte, Cenevre Anlaşmasındaki bazı maddelerin tefsire muhtaç ve Makarios devresinin sözde meşrutiyetine dönüşü ima eder tarzda olduğunu söylerken,⁴⁰⁴ ana muhalefet partisi lideri Süleyman Demirel, hükümetin bu başarıyı kendi başarısı gibi göstererek, iç politikadaki başarısızlıklarını örtmek için alet olarak kullanmaya asla hakkının olmadığını ileri sürmüş,⁴⁰⁵ DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyli ise adadaki Türklerin Rumlar'ın insafına terk edildiğini ve Cenevre görüşmeleri ile varılan kararın önemli bir başlangıç olduğunu fakat bu kararı büyük gösterme gayretlerinden kaçınmamız gerektiğini belirtmiştir.⁴⁰⁶

Barış Gazetesi Başyazarı Yaşar AYSEV, muhalefet parti liderlerinin bu değerlendirmelerinde "ölçünün kaçırıldığına" işaret ederek şu cümlelerle değerlendirmede bulunmuştur:

"Kıbrıs Barış Harekâtının ilk gününden itibaren, halkın tek kafa tek beden halinde hükümetin çevresinde kenetlenmesi ve siyasal partilerin de, muhalefet iktidar ayrımı olmaksızın, bu ulusal davada birlik içinde davranması, hiç kuşkusuz zaferin elde edilmişinde önemli bir etken olmuştur. Bu önemli etken, ilk günlerin heyecanı geçtikten sonra, belirli siyasal çevrelerde değişme eğilimi göstermektedir.

Halk yığınları Ecevit'in gerek diplomasi gerekse savaşa alanındaki zaferini taçlandıran bir büyük ilgiyi ve sevgiyi doruk noktasına ulaştırırken, bazı politikacılarımızda belirli bir telaşın baş gösterdiği gözden kaçmıyor.

⁴⁰³ **Barış Gazetesi**, 5 Ağustos 1974, s.1, Ergun Balcı, "Kıbrıs ve Sağduyu", **Cumhuriyet Gazetesi**, 2 Ağustos 1974, s.3, **Cumhuriyet Gazetesi**, "Bulanık Demeçler", 3 Ağustos 1974, s.1-7, Ali Sirmen, "Kimin Oyunu Oynuyorlar", **Cumhuriyet Gazetesi**, 6 Ağustos 1974, s.3, Birand, **a.g.e.**, s. 362.

⁴⁰⁴ **Akşam Gazetesi**, 4 Ağustos 1974, s.1.

⁴⁰⁵ **Akşam Gazetesi**, 5 Ağustos 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 5 Ağustos 1974, s.1.

⁴⁰⁶ **Milliyet Gazetesi**, 3 Ağustos 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 8 Ağustos 1974, s.1.

Kıbrıs zaferinden sonra, Ecevit'in, kendisine geçen seçimde oy vermemiş olan seçmen yığınlarının dahi sevgilisi haline gelişi karşısında paniğe kapılan bu çevreler, şimdi elde edilen sonucu küçümseme, yetersiz gösterme çabasına içine girmiştir.”⁴⁰⁷

Aynı şekilde Milliyet Gazetesi yazarı Abdi İpekçi de, Kıbrıs'ta şimdiye kadar elde edilen başarıların Ecevit'in itibarını gözle görülür, elle tutulur biçimde yükselttiğini bu olayın ise bazı çevrelerde huzursuzluklar yarattığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Muhalefet partileri gerçekten güç durumda kalmışlardır: Kıbrıs sorununda hükümeti desteklemeyip güç durumlara sokmak ve başarıyı engellemeye kalkışmak hem ulusal bir davaya ihanet olacak, hem de bu tür davranışlar kamuoyunda büyük tepkiler yaratacaktır. Buna karşılık kazanılmış başarıları tescil ve teşvik etmek, hükümeti bundan sonraki girişimlerinde de destekleyip yardımcı olmak sonuçta Ecevit'in büsbütün güçlenmesine yarayacaktır. Muhalefeti adeta iki ateş arasında bırakan bu durumun yarattığı rahatsızlık, kendini çeşitli belirtilerle belli etmeye başlamıştır. O çevrelerde esen hava ya buruk sessizliği yansıtmaktadır, ya da hükümetin gelecekte güçlenmesini önleyecek bazı girişimlerin hazırlandığını göstermektedir.

Kıbrıs konusunda şimdiye kadar sağlanmış ve genellikle Ecevit'e mal edilmiş başarıların sadece muhalefet partileri arasında değil, aynı zamanda iktidarın ortağında da rahatsızlık yarattığının belli olması ve MSP kanadından tıpkı öteki muhalefet partileri gibi olmayacak isteklerin yükselmeye başlaması bu korkuları arttırmaktadır.

Başlangıçta partilerin gerçekleştirdiği ulusal bütünleşme istenen girişimlerin yapılmasını ve beklenen sonuçların alınmasını kolaylaştırmıştır. Ve olaylar başlarken Türkiye'deki bu bütünleşmeye karşılık Yunanistan'daki, Kıbrıslı Rumların arasındaki bölünmeler bizim için önemli bir avantaj olmuştur. Şimdi onlar toparlanıp birleşirken bizim iç politika hesapları ile çekişmeye başlayıp bölünmemiz, önümüzdeki güç işleri büsbütün güçleştirecektir.”⁴⁰⁸

⁴⁰⁷ Yaşar Aysev, “Ölçüyü Kaçırarak”, **Barış Gazetesi**, 4 Ağustos 1974, s.1.

⁴⁰⁸ Abdi İpekçi, “Ulusal Dava ve İç Politika”, **Milliyet Gazetesi**, 3 Ağustos 1974, s.1-10.

3.2.3.2. İkinci Cenevre Görüşmeleri (8-13 Ağustos 1974)

Kuşkusuz Cenevre görüşmelerinin ikinci devresine giderken, Başbakan Bülent Ecevit karşılıklı kışkırtmalarla gerginleştirilen bir ortama girilmeden ve işleri güçleştirmeden barışçı yollarla sorunun çözümlenmesini istemiştir. Ecevit'in, bu gerçekçi ve uzlaştırıcı tutumu karşılığını bulamamış, Yunanlılar Cenevre Konferansı öncesi, Türkiye aleyhine geniş ve yaygın bir propagandaya girişmişler,⁴⁰⁹ Nikos Sampson darbesinden ve Yunanistan'daki faşist askerî yönetimden dolayı dünya kamuoyunda Yunanistan'ın kaybettiği sempatiyi yeniden derleyip toplamak, antipatiyi ortadan kaldırmak, bunun içinde hızlı bir propaganda kampanyasına girişmek çabalarını yoğunlaştırmışlardır. Karamanlis hükümeti bir yandan bunu yaparken, öte yandan, Cenevre görüşmelerinin birinci raundunda ister istemez verilen tavizleri, ikinci rauntta geri almak gibi bir niyetin içine girmiştir.⁴¹⁰

Aslında Yunanistan konuyu Cenevre'de görüşmek yerine Birleşmiş Milletlere kaydırmak istemiş ancak ABD ve İngiltere başta olmak üzere NATO devletlerinin karşı çıkması üzerine buna cesaret edememiştir. Yunanistan'ın Birleşmiş Milletleri Cenevre'ye tercih etmesindeki sebep ise, Birleşmiş Milletlerin 353 ve 354 sayılı bildirimleri ile yabancı askerlerin derhal adadan çekilmesi yolunda karar almış olması, ayrıca Genel Kurul'da Sovyetlerin ve bloksuz devletlerin desteğini sağlayacağına olan güvenidir.⁴¹¹

Milliyet Gazetesi yazarı Abdi İpekçi "Cenevre Görüşmelerini Sabote Eden Kışkırtmalar" başlıklı yazısında Cenevre Konferansı arifesinde Türkiye'de Başbakanın gazetecisine kadar herkesin uzlaştırmayı güçleştirecek düşmanca bir havanın esmesini önlemek gibi yapıcı ve iyi niyetli bir davranış sergilemesine karşın, Yunan tarafının Cenevre Konferansı arifesinde dünya ölçüsünde bir propaganda kampanyası açmak ihtiyacını duymasını, ayrıca Türklerin hunhar, barbar olduklarına herkesi inandırmak üzere hikâyeler uydurmasını sabotaj olarak değerlendirmiştir.⁴¹²

⁴⁰⁹ Altan Öymen, "Dünya Kamuoyunda Yunanistan", **Cumhuriyet Gazetesi**, 5 Ağustos 1974, s.1-7, Eroğlu, **a.g.e.**, s.87.

⁴¹⁰ **Akşam Gazetesi**, 6 Ağustos 1974, s.1, Yaşar Aysev, "Yunan Tırmanması", **Barış Gazetesi**, 7 Ağustos 1974, s.1.

⁴¹¹ Artuç, **a.g.e.**, s.284.

⁴¹² Abdi İpekçi, "Cenevre Görüşmelerini Sabote Eden Kışkırtmalar", **Milliyet Gazetesi**, 8 Ağustos 1974, s.1-10.

Öte yandan İkinci Cenevre Görüşmelerinde Türk görüşü, 30 Temmuz 1974 tarihli antlaşmanın soyut bir ateşkes antlaşması olmadığı yönündedir. Türk görüşü Cenevre Antlaşmasını Kıbrıs'ta güvenliği tam olarak sağlamak için gerekli tedbirleri de öngören bir anlaşma olarak değerlendirmektedir.

Cenevre'de Türk Dışişleri Bakanı Turan Güneş, konferansın başarı şartını 30 Temmuz 1974 Antlaşmasının bütünlüğü ile uygulanması şartına bağlayarak, konferansta konularının sadece ateşkes değil, adanın yeni düzeni ile ilgili üç garantör devlet tarafından saptanacak prensiplere bağlı tutmuş ve aynı zamanda 24 saat içinde bütün Türk köylerinin boşaltılmasını veya bu yolda garanti verilmesini ve bütün maddelerin kesin süreler içinde görüşülerek kesin sonuca varılmasının gereğini belirtmiştir.

Ancak Yunanlıların Cenevre Bildirisini imzalarken içtenlikle davranmadıkları kısa sürede anlaşılmıştır. Bu bildiriyle daha çok Türk ordusunun ilerlemesini dur durmayı amaçladıkları belli olmuştur. Türklerin ateşkesle titizlikle uymasına, kendisine saldırılmadıkça bir adım bile ilerlememesine karşın, adaya Yunanistan'dan silah, cephane ve asker gönderilmesine devam edilmiştir. Yunan ve Rum kuvvetlerince işgal edilmiş olan Türk bölgeleri boşaltılmamış, on binlerce Türkün, kadınları ve çocuklarıyla birlikte, insanlık dışı koşullar altında tutsak tutulması sürdürülmüştür. Yine de Cenevre konferansının ikinci bölümü için 8 Ağustos'da da delegasyonlar Cenevre'ye gitmiştir.⁴¹³

Başbakan Bülent Ecevit, Cenevre'de konferansın ikinci bölümünün hemen başlamasından bir gün önce Time ve Newsweek'e verdiği demeçte bütün olup bitenlerden sonra kimsenin adadaki Türklerin Rum yönetimi altında yaşamasını beklememesi gerektiğini, ayrıca Kıbrıs'taki Türkler ve Rumlar için ayrı yönetimlerin kurulmasının şart olduğunu ileri sürmüştür.⁴¹⁴ Nitekim Türkiye Cenevre Konferansında öncelikle, en güvenli yolun coğrafi esasa dayalı, iki toplumlu federasyon sistemi olduğunu savunmuştur.⁴¹⁵ Yunanlılar ise birinci Cenevre konferansı sonunda onların da imzalarıyla yayınlanmış bulunan deklarasyonu unutmuş görünmüşlerdir. Usul konularıyla, konferansın yetkisi gibi konularla, daha da ileri oturumlara gelmemek gibi yöntemlerle bir oyalama taktiğine girişmişlerdir. Maksatları kısa zamanda açıkça anlaşılmıştır; olabildiği kadar zaman

⁴¹³ Şefik Erensü, "Kıbrıs'ta Üç Aşamadan İkincisi", **Cumhuriyet Gazetesi**, 18 Ağustos 1974, s.2.

⁴¹⁴ **Milliyet Gazetesi**, 8 Ağustos 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 10 Ağustos 1974, s.1.

⁴¹⁵ **Akşam Gazetesi**, 8 Ağustos 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 8 Ağustos 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 8 Ağustos 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 8 Ağustos 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 8 Ağustos 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 8 Ağustos 1974, s.1.

kazanmaya, bu arada propaganda alanında bilinen ustalıklarıyla dünya kamuoyunu Türkiye aleyhine çevirmeye, bir yandan da adadaki Yunan varlığını kuvvetlendirerek Türk kuvvetlerini önce durduracak, sonra da onları geri püskürtüp adadan atacak güce erişmeye çalışmışlardır.⁴¹⁶

Öte yandan Başbakan Bülent Ecevit, gazetecilerin “*Ya Yunanlılar coğrafi esasa dayalı federasyon görüşümüzü kabul etmezlerse?*” sorusunu şöyle cevaplandırmıştır:

*“Bunu o zaman düşünürüz. Başka türlü bizim Kıbrıs Türklerini güvenlik altında saymamız olanağı yoktur. Geçirilen nice tecrübelerden sonra Cenevre anlaşmasındaki bazı hükümlerin bile böyle coğrafi temele dayanan bir otonom idare olmadıkça yürümeyeceğini göstermiştir. Onun için bu konuda tabiatıyla ısrarlı olacağız.”*⁴¹⁷

Milliyet Gazetesi yazarı Abdi İpekçi Ecevit’in coğrafi temele dayanan federasyon tezini destekler mahiyette şu açıklamalarda bulunmuştur:

*“Hem taksimin hem de federasyonun sakıncalarını ortadan kaldıran bu formül ile Kıbrıs’ta bağımsız bir devlet hüviyetinin korunacağına ve böyle bir çözümü uluslararası düzeyde benimsetmenin kolaylaşacaktır.”*⁴¹⁸

Ancak Rumlar ve Yunanlılar bu öneriyi kesin olarak reddetmiştir.⁴¹⁹ Kıbrıs’ın geleceğini ancak Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türklerin belirleyebileceğini, hiç kimsenin -yani Türkiye’nin- buna karışmaya hakkı olmadığını ileri sürmüşlerdir. Ayrıca konferansı bu konuda yetkisiz görmüşlerdir. Oysa Kleridis ile Denктаş arasında bu konudaki görüşmeler, bir adım yol bile alınmadan yıllarca sürmüştür. Bu uzlaşmaya kapalı, hiçbir soruna çözüm getirmeyen tutum Türk kurulunu gerdikçe germiştir. Yunan Hükümeti dünya kamuoyuna Türkiye’nin fiili bir taksim istediğini, Ankara’nın önerdiği coğrafi federasyona dayalı bağımsız Kıbrıs’ın taksime giden ilk adım olduğunu yaymış, bunun için Batı basınında da çeşitli yollarla kendine yandaşlar bulmuştur. Bu propaganda, özellikle Sovyetler Birliği ve üçüncü dünyaya yönelik olmuştur. Gerçekten gerek Sovyetler, gerek üçüncü dünya ülkelerini asıl ilgilendiren husus Ada’nın bağımsızlığıdır. Sovyetler,

⁴¹⁶ Erensü, **a.g.m.**, s.2.

⁴¹⁷ **Cumhuriyet Gazetesi**, 8 Ağustos 1974, s.1.

⁴¹⁸ Abdi İpekçi, “Coğrafi Temele Dayanan Federasyon”, **Milliyet Gazetesi**, 5 Ağustos 1974, s.1-10.

⁴¹⁹ **Milliyet Gazetesi**, 11 Ağustos 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 11 Ağustos 1974, s.1. **Vatan Gazetesi**, 11 Ağustos 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 11 Ağustos 1974, s.1.

Kıbrıs'ta yeni NATO ya da Amerikan üsleri kurulmasına yol açacağından çekindiği taksime şiddetle karşı çıkmıştır.

Atina, Batı Dünyasını da başka yöntemlerle etkilemeye çalışmıştır. Karamanlis'in demokratik düzene geçişi vaat eden yönetimi, Batı'da olumlu karşılanmış, Kıbrıs sorununun yanı sıra Yunanistan'da demokrasiye geçişin kolaylaştırılması sorunu da ortaya çıkmıştır. Karamanlis, Kıbrıs'ta Atina'nın büyük ölçüde taviz vermesinin, demokrasiye geçişi güçleştireceği, rejimin geleceğini tehlikeye sokacağı hiç değilse itibarsızlaştırıp, sağ uca gereğinden çok olanak sağlayacağını ileri sürerek, Kıbrıs sorununun çözümünün Yunanistan'da rejimi zedelemeyecek bir biçimde sağlanmasını istemiştir. Oyunun Batı'ya dönük yüzü de budur.⁴²⁰

Diğer taraftan Türk Genelkurmayı da huzursuzluk içerisindedir. Zira Türk ve Rum birlikleri arasında kurulması istenen tampon bölge sorunu gerektiği gibi çözülememiştir. Klerdis'in birçok olumsuz davranıştan sonra olumlu birkaç söz etmesi üzerine, Denktaş söz alarak şöyle demiştir:

“Ben buradaki konuşmalara hiç şaşırmadım Mr. Callaghan. Hepsini yıllardır tanıyorum. İçlerinde büyüdüm. Sözlerinde durmazlar. Bunun eziyetini 15 yıldır biz çekiyoruz. 1963'te 103 Türk köyünü boşalttırdılar. 24000 Türk yerlerinden edildi. 1967'te imhaya çalıştılar. Devamlı baskı altında yaşadık. Anayasayı, yürürlüğe girdiğinin üçüncü yılından itibaren bozdular. Türk memurlara maaş vermediler, karantinaya aldılar. Bir köye tankerlerle su getirebilmek için 24 ay beklediğimizi biliyorum.

Bunlar yetmiyormuş gibi devamlı enosis korkusu, dolayısıyla ölüm korkusu içinde yaşadık. Toplumlararası görüşmeler sırasında Klerides bana, enosisi açıkça reddedemeyeceklerini söylemiştir.

Rumların, Yunanistan ile devamlı enosis komplosu içinde yaşadıklarını sağır sultan bile biliyor. Ve şimdi bize yine eski düzene dönelim diyorlar. Hayır! Ben artık garanti istiyorum. Artık korkusuz yaşamak istiyorum. Garanti de toprakla olur. Artık anlamlıdır ki enosis rüyası bitmiştir.

⁴²⁰ Ali Sirmen, “Yunan Oyunları”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 11 Ağustos 1974, s.3.

Bu konferansta temelde anlaşma olmazsa, ilerde hiç olmaz. Toplumlararası görüşmelerde yıllarca aynı şeyleri söyledim. Klerides bugün kabul ettiklerini, ne yazık ki söylemek için 11 yıl bekledi. Biz coğrafi esasa dayanan, güvenlik içinde yaşayabileceğimiz bir bölge ve idarede taksim istiyoruz. Gerisi hayaldir.”⁴²¹

Görülüyor ki, Türk tarafının “coğrafi esasa dayalı federasyon” ısrarına Rum tarafının uzlaşmaz bir tutum sergilemektedir. Nitekim Milliyet başyazarı Abdi İpekçi, görüşmelerin fazla uzamadan kopacağına işaret etmiş ve işin konferans masalarından savaş alanlarına kayması ihtimalinin kuvvetlendiğini belirtmiştir.⁴²²

Öte yandan 9 Ağustos 1974 günü Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’le haftalık olağan görüşmesini tamamladıktan sonra Başbakan Bülent Ecevit, Cenevre Görüşmeleriyle ilgili olarak basına şöyle bir açıklama yapmıştır:

“Yunanlılar bütün iddialarını ateşkesin ihlal edildiği üzerinde toplamaya çalışıyorlar. Bizim görüşümüze göre bir iddiaları dahi doğru değildir. Üstelik önemli olan Kıbrıs’taki Türk topluluklarının henüz yerlerine, köyelerine, kasabalarına, mahallelerine dönmemiş olmalarıdır. Cenevre anlaşmasının bununla ilgili hükümlerinden hiçbiri henüz Kıbrıs’ta işlememiştir. Bu durum devam ettiği müddetçe yapılacak anlaşmalara güven bağlamanın olanağı yoktur. Onun için Cenevre’deki delegasyonumuz, Türklerin adanın her yerinde kendi köyelerine, kasabalarına, mahallerine serbestçe dönebilmeleri ve kendi güvenliklerini anlaşmada öngörüldüğü gibi kendilerinin sağlayabilmeleri üzerinde ısrar etmektedir ve edecektir. Ayrıca, nihaî çözüm yolundaki Türk görüşünü dünya kamuoyuna açıklamış bulunuyoruz: Coğrafi temele dayanan iki otonom idareden kurulu bir bağımsız Kıbrıs Devleti. Bu bizim için vazgeçilmez bir koşuldur. Aslında bunu kabul etmekle yalnız Türklere değil, bütün adaya güven gelmiş olacaktır. Kıbrıs’taki Rum topluluğu kendi kendini bile yönetmezken Türk toplumunu onlara emanet etmemiz söz konusu dahi değildir.”⁴²³

⁴²¹ Özakman, a.g.e., s.432-433.

⁴²² Abdi İpekçi, “Savaş Bulutları Cenevre Üzerinde”, **Milliyet Gazetesi**, 9 Ağustos 1974, s.1.

⁴²³ **Akşam Gazetesi**, 10 Ağustos 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 10 Ağustos 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 10 Ağustos 1974, s.1-7, **Milliyet Gazetesi**, 10 Ağustos 1974, s.1.

Görülüyor ki Ecevit, 30 Temmuz günü imzalanan Cenevre anlaşmasının sadece bir ateşkes anlaşması olmadığı ve Kıbrıs'ta güvenliği tam olarak sağlamanın gereği olan tedbirleri de öngören bir anlaşma olduğu fikrindedir.

Ancak Yunanlıların ve Rumların “Çifte Enosis” ya da “Taksim” başka bir adı olacağı gerekçesiyle coğrafi federasyon tezine bir türlü yanaşmamalarının konferansı tehlikeye sokmasıyla Kissinger devreye bir kez daha girmiştir.⁴²⁴ “Çok kantonlu sistem” alternatifi ile girmiştir devreye Kissinger. Telefonla anlattığında, alternatifi pratik bulmamıştır Ecevit. Adayı tekrar küçük parçalara ayırmak gereksizdir. Ama ABD'nin Ankara Büyükelçisi Macomber'in kendisini ziyaret edip Kissinger Plânını daha ayrıntılı bir biçimde izah etmesi ricasına da “Hayır” dememiştir. Ecevit, Macomber'in uzun izahatını sabırla dinledikten sonra sormuştur:

“Şimdiye kadar neydi? Kıbrıs'ta fiilen çok kantonlu bir sistem cari değil miydi? Soydaşlarımız irili ufaklı ceplerde bölük pörçük yaşamıyorlar mıydı? Tecrübeler, Rum kalabalığının meydana getirdiği denizlerle çevrili adacıkların Kıbrıs Türklerine yeterince güvence sağlayamayadığını ortaya koymuştur. Bir türlü engellenemeyen katliamlar söylediklerimin ispatıdır.”⁴²⁵

Kissinger'in dikte ettiği cevabı hazırdır Büyükelçinin:

“Ama eskisi gibi 73 ayrı cepte yaşamayacaklar. Şimdi kuzeyde bir geniş ana bölgeniz olacak. Beşte daha küçük kanton. Lütfen dikkate alın ve düşün.”

Ecevit'in “Pekâlâ kantonlar hangi ölçüde muhtar, otonom olacak?” sualine ABD Büyükelçisi Macomber şöyle cevap vermiştir:

“Çok kantonlu sistem, İngilizlerin egemen üsleri gibi bir durum doğuracak sizin için.”⁴²⁶

Dünya jandarmalığı yanında uluslar arası kadastro memurluğu rolünü de oynamıştır Amerika. Tüm kantonların kıyılarda, başlıca limanlarda kurulması şartıyla Ecevit'in aklına yatmağa başlamıştır plân. Ayrıca Macomber, kuzeydeki geniş ana bölgenin sınırlarının derhal saptanıp Türklere teslim edileceğinin teminatını da vermiştir. Dünya aleyhimize dönerken safımızdan Amerika'yı da kaçırmak istememiştir Ecevit. Türk tezini Yunanlıların

⁴²⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 12 Ağustos 1974, s.1, Milliyet Gazetesi, 12 Ağustos 1974, s.1.

⁴²⁵ Sağlamer, a.g.e., s.204.

⁴²⁶ Sağlamer, a.g.e., s.204.

ve Rumların kabul edebilecekleri bir kalıba sokmuştur Kissinger. Ecevit'in "Peki" cevabından sonra aradığı Karamanlis'ten "Müzakere edilebilir." cevabını almıştır Kissinger çok kantonlu sistem için. Ancak Türk kantonlarının kıyılarda, başlıca limanlarda kurulmasındaki ısrarımız üzerine Cenevre'deki bahar uzun sürmemiştir. Bunun üzerine Ecevit 12 Ağustos gecesi açık kart oynamağa karar vererek şöyle demiştir:

*"Yarın akşamdan fazla beklemeyeceğiz. Yarın akşam mutlaka sonuç alınması gerekiyor."*⁴²⁷

Ecevit'in bu çıkışı üzerine, Cenevre'de, İngilizler, Yunanlılar ve Rumlar, yeni bir 36 saatlik mehil karşı önerisinde bulunmuştur. Oysa Türkiye, Kıbrıs harekâtı sırasında denetimi altına aldığı bölgede, askerî güvenlik nedenleriyle daha fazla beklemeğe tahammülü olmadığını bildirmiştir. Nitekim karşı öneri Ankara'ya iletildiğinde Ecevit kategorik bir cevap vermiştir: "Hayır!" Ankara'nın kararlı bu tutumu üzerine İngiltere Dış İşleri Bakanı, Türkiye'yi konferansı sabote etmekle suçlamıştır. Bu asılsız itham üzerine Ecevit'in cevabı şöyle olmuştur:

*"Sayın (Turan) Güneş fikrini son dakikada ortaya atmadı ki, Yunanlılar ve Rumlar konferansın altıncı gününde 36 saatlik bir müddete ihtiyaç duysunlar. Aslında mesele, Yunanlıların ve Rumların elde etmeğe başladıkları bazı avantajları istismar için zaman kazanmak üzere giriştikleri oyalamalardır. İş İngiliz dostlarımıza kalmış olsaydı, bugün Kıbrıs'ta hala bir Sampson Rejimi, Yunanistan'da da askerî dikta rejimi devam ediyor olacaktı. Londra'da bana ret cevabı verip hiçbir alternatif göstermeyişleri, İngilizlerin Kıbrıs ve Yunanistan sorunlarına, bir çözüm dahi düşünmemiş olduklarını gösterir."*⁴²⁸

Anlaşıyor ki Ecevit'e göre, başta Karamanlis olmak üzere Yunan hükümeti, Cenevre'de savaştan daha zor olan barışı yapmak cesaretini gösterememiştir.⁴²⁹ Zira Türkiye iki bölgeli federasyon tezini kendi eliyle yıkma pahasına tehlikeli bir iyi niyet jesti yapmıştır.⁴³⁰

Nitekim çok kantonlu federal devletin sakıncalarını Rauf Denктаş, Milliyette yayımlanan açıklamasında şöyle ifade etmiştir:

⁴²⁷ Sağlamer, a.g.e., s.205.

⁴²⁸ Sağlamer, a.g.e., s. 214-215.

⁴²⁹ **Barış Gazetesi**, 14 Ağustos 1974, s.1, Ecevit, a.g.e., s.73.,

⁴³⁰ Birand, a.g.e., s.439.

*“Çok kantonlu sistem, bence pratik değildir. Mademki operasyon yapılmıştır, tekrar küçük parçalara ayırmaya lüzum yoktur.”*⁴³¹

Kuşkusuz kanton projesi Rumlar için federasyon projesinden daha yumuşak ve uygunken, bu tür bir uygulama, Kıbrıs Türklerinin hayatlarını güvence altına alamadığı gibi, ekonomik bakımdan da abluka altında bulunduracaktır.⁴³²

3.2.4. İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı ve Bülent Ecevit

Görüldüğü üzere bütün çabalar sonuç vermemiş, 6 gün süren Cenevre görüşmeleri oyalayıcı taktiklerle geçiştirilmiştir. Sürekli olarak görüşmeler için süre istenerek müzakereler uzatılma yoluna gidilmiştir. Sonuç alamayan konferans, Atina'nın tekrar süre istemesi ve Ankara'nın da reddetmesi sonucu dağılmıştır.⁴³³

Cenevre Görüşmelerinin yarıda kesilmesi üzerine Dışişleri Bakanı Turan Güneş, saat 04.15'te Ecevit'i özel hattından arayarak telefonla bilgilendirmiş, İngiltere ve Yunanistan'ın barış için çaba sarf etmediğini belirtmiştir. Telefon görüşmesi sona ererken Güneş, Başbakan'a gizli mesajını şu şekilde vermiştir:

“Sayın Başbakanım, az kaldı unuttuyordum. Ben belki birkaç gün daha Cenevre'de kalabilirim. Benim eve haber salsanız, Ayşe tatile çıkabilir.”

Bu mesaj üzerine Ecevit, makam odasında kısa bir durum muhakemesi yaptıktan sonra Genel Kurmay Başkanını arayarak, *“Sayın Sancar, Ayşe artık tatile çıksın.”* emrini vermiştir. Böylece “karıncaezmez Ecevit”, 26 günde ikinci kez Türk savaş mekanizmasını harekete geçirecek düğmeye cesaretle basmıştır.⁴³⁴

Böylece diplomasi sözünü yitirmiş, sıra tekrar silaha gelmiştir.

Başbakan Bülent Ecevit, Başbakanlıkta düzenlediği basın toplantısında İkinci Kıbrıs Barış Harekâtının lüzum ve nedenlerini şöyle açıklamıştır:

“Cenevre Konferansından bir sonuç alınamayacağının anlaşıldığını ve bu sabah Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kıbrıs'ta kendilerine düşen görevi yerine getirmeye başladıklarını” söylemiş, *“20 Temmuz 1974 Türk harekâtı ne kadar*

⁴³¹ Rauf Denктаş, “Kıbrıs”, **Milliyet Gazetesi**, 26 Ağustos 1974, s.1.

⁴³² Eroğlu, **a.g.e.**, s.257.

⁴³³ **Cumhuriyet Gazetesi**, 14 Ağustos 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 14 Ağustos 1974, s.1, Eroğlu, **a.g.e.**, s.91.

⁴³⁴ **Milliyet Gazetesi** (3.Baskı), 14 Ağustos 1974, s.1, Sağlamer, **a.g.e.**, s. 220-222.

meşru idiyse, onun zorunlu devamı olan şimdiki Türk harekâtı da o kadar meşrudur”

“Yunanlılar ve Rumlar, bu güne kadar, Kıbrıs devletinin anayasal statüsü konusunda ciddi bir görüşmeye yanaşmamışlardır. Hatta Güvenlik Konseyi kararının açık hükmüne rağmen, konferansın bu konuda yetkisiz olduğu iddiası ile çalışmaları uzun süre aksatmışlardır. 30 Temmuzda imzalanıp yayınlanan Cenevre deklarasyonunun kendilerine yüklediği görevlerden hiçbirini yerine getirmemişlerdir. Deklarasyonun açık hükümlerini, devletlerarası hukuk kurallarını ve insanlık haklarını göz göre göre çiğneyerek, güçlerinin yettiği her yerde, silahsız ve savunmasız Türk topluluklarına esri ve rehin muamelesi yapmayı sürdürmüşlerdir. Yine Cenevre deklarasyonunun açık hükmüne rağmen, Yunan hükümeti, dün yayınladığı bildiride, garantör devlet yetkisiyle adada bulundurulan Türk Silahlı Kuvvetlerini işgal kuvveti gibi göstermiştir ve bu kuvvetlerin tahliyesini atılması gereken ilk adım olarak ileri sürmüştür. Gayri meşru durumları ve bir oldubitti ile Kıbrıs’ı Yunanistan’a ilhak etme amaçlarını bütün dünyaca bilinen Yunan birliklerini ve subaylarını ise ancak ondan sonra çekebileceğini bildirmiştir. Bu da, Yunan hükümetinin kendi imzasını da taşıyan Cenevre deklarasyonunu tanımama kastının bir başka kanıtıdır.

Türk Silahlı Kuvvetleri, Kıbrıs’ın sorunlarına müzakere yoluyla çözümlenmesini için durdurmuş bulunduğu harekâtını, bu arayışlardan sonuç alınamayacağı belli olunca, şimdi, bıraktığı yerden sürdürmektedir. Bu harekâtın amacı Kıbrıs’ı kurtarmaktır, bağımsızlığını korumaktır. Bu harekâtın amacı, Kıbrıs devletini yıkmak değildir. Yıkılan Kıbrıs devletini daha sağlam temeller üzerinde yeniden kurmağa yardımcı olmak ve toprak bütünlüğünü gerçek güvenceye kavuşturmaktır. Bu harekât amaçlarına ulaştığında, Kıbrıs’ın Türk halkıyla birlikte Rum halkı da güvenliğe, huzura ve sürekli barışa kavuşmuş olacaktır.”⁴³⁵

⁴³⁵ **Akşam Gazetesi**, 15 Ağustos 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 15 Ağustos 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 15 Ağustos 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 15 Ağustos 1974, s.1.

Görülüyor ki Ecevit'e göre, gerek Yunan hükümeti, gerek Kıbrıs Rum hükümeti, Cenevre Konferansını ve bu konferansta alınan kararları geçersiz kılmak için her çabayı göstermiş, oyalama taktikleriyle zaman kazanmak ve Kıbrıs'ta alışık oldukları düzeni, daha doğrusu düzensizliği sürdürmek, yaratılan gayrimeşru duruma garantör devlet olarak müdahale eden Türkiye'yi etkisiz bırakmak için ellerinden geleni yapmıştır.

Şüphesiz bu durumda, garantör devlet olarak Türkiye'nin ateşkese uyma yükümlülüğü ortadan kalkmaktadır.

Öte yandan, 2. Kıbrıs Barış Harekâtı, birincisinin aksine, dünya kamuoyunda Türkiye'nin aleyhinde bir havanın doğmasına sebep olmuştur. Birinci harekât bir hukukî müdahale niteliğinde algılanmasına karşılık, 2. harekât bir toprak elde etme girişimi ve bir işgal olarak kabul edilmiştir.⁴³⁶

Nitekim daha ilk günden ateşkes anlaşmasında öngörülen koşulların uygulanmasında zorlukların baş göstermesi, ateşkes hattının bir türlü saptanamaması, ateşkes ihlallerinin yanı sıra, Türkiye'nin devamlı adaya asker çıkartması ve Rum propaganda makinesinin çok iyi çalışması dünya basınının artık tamamen Türkiye'nin aleyhine dönmesiyle sonuçlanmıştır.

Böylece dünya basınının gözünde Türkiye, imzaladığı antlaşmanın hükümlerine dahi uymayan ve ilerlemeye devam ederek dünyaya meydan okuyan bir ülke haline gelmiştir.⁴³⁷

Başbakan Bülent Ecevit 15 Ağustos 1974 günü ABD Büyükelçisi Macomber ile görüştüktan sonra yaptığı açıklamada askerî harekâtın kaçınılmazlığını şu şekilde dile getirmiştir:

“Kıbrıs sorununa çözüm aramayı müzakere yoluyla yürütme konusundaki Türk görüşü değişmiş değildir. Askerî harekât yolu ile halletmeye mecbur kaldık diye, ilk siyasî amaçlarımızı değiştirecek değiliz.”

Açıklamadan sonra gazetecilerin sorularını da cevaplayan Başbakan Bülent Ecevit, “Amerika'dan yeni bir öneri geldi mi?” sorusuna karşılık olarak şu cevabı vermiştir:

⁴³⁶ Armaoğlu, a.g.e., s.806.

⁴³⁷ Birand, a.g.e., s. 365-366.

“Tabii ki Amerika meselenin müzakere yoluyla haline bir an dönülmesini arzu ediyor. Biz de aynı arzuyu beslediğimizi belirttik.”

Bir gazetecinin *“Demirel dün verdiği demeçte ateşkesin erken kabul edildiğini, bu sebeple Cenevre görüşmelerinin başarısızlığa uğradığını belirtti. Sizin görüşünüz nedir?”* şeklindeki bir sorusunu da Başbakan Bülent Ecevit’in yanıtı şöyle olmuştur:

*“Biz Birleşmiş Milletlere ve dünya kamuoyuna daima saygılı kaldık. Ateşkes kararı hemen uygulanmadı. Birleşmiş Milletler ilk Kıbrıs harekâtı başlar başlamaz toplandı, fakat biz milli güvenlik şartları sağlanmadan ateşkes kararına 22’sinde uyduk.”*⁴³⁸

Bu arada Türk Silahlı Kuvvetleri, tank, zırhlı araç ve top gibi ağır silahlar olmadan harekâtın ilk safhasını silah ve sayıca üstün olan düşmana karşı başarıyla tamamlamıştır. Şüphesiz operasyonun ikinci bölümü daha kolay olmuştur. Nitekim birlikler hücum emrini alır almaz, hedeflerine en kısa zamanda varmak amacıyla, içinde buldukları Karava-Girne-Karakum üçgeninden çıkarak Kıbrıs Türk sancaklarına doğru hızla ilerlemiştir. Bu sancaklar doğuda Magosa, batıda ise Lefke’dir. Harekâtın ilk safhasında uğradıkları yenilgiden dolayı moralleri iyice çökmüş olan Rum ve Yunan müşterek kuvvetlerinden önemli bir direniş beklenmemekle birlikte komutanları düşündüren tek unsur zaman faktörü olmuştur. Bu nedenledir ki, planlar hazırlanırken öncelikle Magosa’ya ulaşılması hedeflenmiştir. Bu görev adaya çıkartılan birliklerin ağırlığını oluşturan 28. ve 39. tümenlere verilmiştir. Batıda Yunan-Rum direnişini kırarak Lefkeye ulaşma vazifesi ise komando tugayına aittir. Hücum emri, 13 Ağustos’u 14 Ağustos’a bağlayan gece, saat 02.30’da verilmiş, harekât 14 Ağustos 1974 sabahı saat 05.30’da başlamıştır. Parola, “zafer”dir. Öncelikle istihkâm birliği büyük bir sessizlik içinde mayınları temizlemiş, daha sonra şafakla birlikte Türk avcı uçakları gökyüzünde belirmiş, Lefkoşa çevresinde uçarak direnç noktalarını teker teker yok etmişlerdir. Fakat Lefkoşa Mia Milia bölgesindeki çatışmalar oldukça şiddetli geçmiştir. Burada Türk öncü birlikleri düşmanı püskürterek,

⁴³⁸ **Akşam Gazetesi**, 16 Ağustos 1974, **Cumhuriyet Gazetesi**, 16 Ağustos 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 16 Ağustos 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 16 Ağustos 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 16 Ağustos 1974, s.1.

hedefi Türk sancağı Serdarlı'ya ulaşmak olan 28.tümenin tanklarına Magosa yolunu açmıştır.⁴³⁹

Lefke'ye doğru ilerleyen birliklerin güneye düşen cephesinde ise harekât iki yöne doğru gelişmiştir. Kuvvetlerin bir bölümü Arpalık'ı geçerek, Omorfo istikametinde ilerlerken, diğeri de Yerolakko havaalanına yönelmiştir. Harekâtın en kanlı çarpışması bu son güzergâhta cereyan etmiştir. Burada Türk askerleriyle, komando birlikleriyle takviye edilmiş olan Yunan alayının askerleri arasında göğüs göğse çarpışmalar olmuştur. İki harekât arasında geçen zamandan istifade eden Yunanlılar köyün sivil halkını tahliye ettikten sonra hemen hemen bütün evleri birer korugan haline sokarak sağlam bir cephe oluşturmuşlardır. Her evdeki makineli tüfek yuvasını teker teker susturmak icap ettiğinden buradaki çarpışmalar çok kanlı geçmiştir. Fakat Türk askerlerinin atılcanlığı ve cesareti karşısında daha fazla direnç gösteremeyen düşman kaçarak havaalanı çevresinde yerleşmiş olan BM askerlerinin arkasına sığınmıştır. Ezilen, aşağılanan bir halkı özgürlüğüne kavuşturmak gibi yüce bir görevin coşkusıyla Türk birlikleri 15 Ağustos günü şafakla birlikte harekâta kaldıkları yerden devam etmiştir. Doğuya doğru ilerleyen birlikler Kıbrıslı Türklerin 20 Temmuz'dan beri kuşatma altında bulunduğu Magosa'ya bir an önce ulaşmak zorunluluğu duymuşlardır. Çünkü suyu ve elektriği Rumlar tarafından kesilen ancak çoğunluğu Birinci Dünya Savaşından kalma ilkel silahlarla şehri savunan Türklerin yiyecekleri de tükenmek üzeredir. Fakat Rum askerleri Türk tanklarının seslerini daha uzaktan duyar duymaz panik içinde Maraş'ın sivil halkıyla birlikte güneye doğru kaçmaya başlamıştır. Türk kuvvetleri sonunda, üstün düşman kuvvetlerine karşı insanüstü bir güçle bir aydır direnmekte olan Magosa'ya girmiştir. Savaşın üçüncü gününde (18 Ağustos) Rumlar hala Lefkoşa'nın Türk kesimine ateş etmeye devam etmiştir. Bunun üzerine Kıbrıslı Türk yetkililer, BM barış gücü askerlerinin aracılığıyla Rumlara haber göndererek, sivil hedeflere ateş etmeyi kesmedikleri takdirde Türk uçaklarının misillemede bulunacaklarını bildirmiştir.

Batıda Lefke Türk sancağı ise, 16 Ağustos'ta, öğleden sonra Türk birlikleri tarafından kurtarılmıştır. Bütün kuvvetler hedeflerine zamanında ulaşmış, doğuda Maraş'ın güneyinden, batıda Lefke'nin batı ucuna kadar uzanan geniş bir bölge artık Türk askerinin

⁴³⁹ **Akşam Gazetesi**, 16 Ağustos 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 17 Ağustos 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 16 Ağustos 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 16 Ağustos 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 17 Ağustos 1974, s.1, Önalp, a.g.e., s.219-226.

ve m¼cãhitlerin kontrol¼ altına girmiştir. T¼rk Silahlı Kuvvetleri neticede adanın % 38'ini ele ge¼irmiřtir.⁴⁴⁰

G¼r¼l¼yor ki Kıbrıs sorununa adil ve devamlı bir c¼z¼m bulunması i¼in harekete ge¼en T¼rk Silahlı Kuvvetleri, asker¼ hedeflere kısa zamanda varmış, askeri bakımdan b¼y¼k bir zafer kazanmıştır.

Ancak G¼venlik Konseyi'nin ikinci "ateşkes" c¼aęrısı Rumların yine imdadına yetişmiştir.⁴⁴¹ Ecevit, Bakanlar Kurulunda T¼rkiye saatiyle 19'da "ateşkese" uymamızı ¼nermiř, dış baskıların yoğunlaşması karşısında harek¼t¼ hızlandıran Sil¼hl¼ Kuvvetlerimizin o ana kadar saptanan hedefe ulaşacağını belirtmiştir. MSP kanadının g¼r¼ř¼n¼ ise Erbakan řoy¼le ifade etmiştir:

*"Cenabı Hakkın emriyle, c¼ok ř¼k¼r, ordumuz Kıbrıs'ta muzafferane inkişaf i¼indedir. Bu hızla gidersek, ada iki g¼n i¼inde k¼llyen bizim olabilir."*⁴⁴²

CHP'li ve MSP'li Bakanlar arasında sert tartışmalar s¼rerken Ecevit daha ¼nce muhalefet liderleri ile yaptığı istişare toplantısında "ateşkesi" Demirel, Bozbeyli, Feyzioğlu, ¼zdilek ve Erim'in de desteklemediğini d¼ř¼nm¼řt¼r.

Nihayet tartışma Ecevit'in:

*"Arkadaşlarımın dediği gibi, T¼rkiye'nin bu fetih hareketine girişmesi halinde d¼nya kamuoyunda d¼řeceęi haksız g¼c durumu d¼ř¼nebiliyor musunuz?"*⁴⁴³

c¼mlerleriyle sona ermiş ve "ateşkes" ¼nerisi Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir.

Ancak toplantıdan ayrılırken Ecevit'te, MSP ile koalisyon yaşamayacağı kanaati b¼sb¼t¼n pekişmiştir.⁴⁴⁴

Başbakan B¼lent Ecevit, saat 13.00'da başlayan Bakanlar Kurulu toplantısının saat 14.30'da sona ermesinden sonra yaptığı a¼ıklamada, Kıbrıs Barış Harek¼t¼na katılan T¼rk

⁴⁴⁰ **Akşam Gazetesi**, 16 Ağustos 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 17 Ağustos 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 16 Ağustos 1974, s.1, **Terc¼man Gazetesi**, 16 Ağustos 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 17 Ağustos 1974, s.1, ¼nalp, a.g.e., s.219-226,

⁴⁴¹ **Akşam Gazetesi**, 17 Ağustos 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 17 Ağustos 1974, s.1.

⁴⁴² Sağlamer, a.g.e., s.228.

⁴⁴³ Sağlamer, a.g.e., s.231.

⁴⁴⁴ Sağlamer, a.g.e., s. 231.

Silahlı Kuvvetlerinin saat 19.00’da planlanan hedeflere varmış olacağını ve harekâtın bu saatte durdurulacağını açıklamıştır. Ecevit harekâtın durdurulması ile Türk hükümetinin baştan beri savunduğu coğrafi esasa dayanan federasyon tezinin fiili temelini atılmış olacağını da bildirdiği açıklamasında şu ifadeler yer vermiştir:

*“Görölmüştür ki, tarih boyunca adalar üzerinde askerî harekât son derece güç olduğu halde bu güç işi Türk Silahlı Kuvvetleri çok kısa zamanda görölmemiş bir başarı ile sonucuna ulaştırmıştır. Bu Türkiye’nin yalnız savaştaki üstünlüğünü değil ondan daha önemli olarak barışçı niyetlerindeki gerçeği ifade eder. Çünkü Türkiye bir iki gün içinde askerî harekâtle kolayca elde edebileceği bir sonuca ulaşabilmek için haftalarca müzakerelere katılmıştır. Askerî harekâtımızda Türk Silahlı Kuvvetlerinin kahramanlığı ile ve üstün başarısıyla elde edilen sonuç Türkiye’yi başlangıçtan itibaren saptadığı barışçı amaçların ötesine götürmemiştir.”*⁴⁴⁵

Anlaşıyor ki Ecevit’e göre, çıkmaza saptanmış olan müzakereler önündeki engeller bu askerî sonuçla açılmış olacaktır.

Nihayetinde mücadele yeniden diplomatik alana intikal etmiş,⁴⁴⁶ ikinci barış harekâtından sonra, Güvenlik Konseyinin ateşkes kararına Türkiye uymuş ve Kıbrıs meselesinin barışçı yollarla çözümlenmesini gerçekleştirmek üzere, ilgili taraflara görüşmelere hazır olduğunu bildirmiştir.⁴⁴⁷

Yunan hükümeti ise, Güvenlik Konseyi kararının ikinci fıkrasında yer alan askerî birliklerin çekilişii ile ilgili hüküm gerçekleşmeden, görüşmelere başlamayacağını açıklamıştır.⁴⁴⁸

Kuşkusuz Atina’nın hesaplan basittir. Dünya kamuoyuna, garanti antlaşmaları gereğince, hakkını kullanan Türkiye’yi Kıbrıs’ta işgalci bir devlet olarak göstermek ve konuyu Birleşmiş Milletler önüne getirmektir. Böylece çabuk ve köklü bir çözüm

⁴⁴⁵ **Akşam Gazetesi**, 17 Ağustos 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 17 Ağustos 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 17 Ağustos 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 17 Ağustos 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 17 Ağustos 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 17 Ağustos 1974, s.1.

⁴⁴⁶ Sağlamer, a.g.e., s.242.

⁴⁴⁷ **Cumhuriyet Gazetesi**, 17 Ağustos 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 17 Ağustos 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 17 Ağustos 1974, s.1.

⁴⁴⁸ **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Ağustos 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 19 Ağustos 1974, s.1 **Vatan Gazetesi**, 19 Ağustos 1974, s.1.

önlenecek, adil ve sürekli barış gecikecektir. Kuşkusuz Yunanistan için önemli olan bu değildir. Atina, Ada'da durumunu kurtarmak için, görüşmelerin yozlaşmasını, konunun kangren olmasını istemiştir.⁴⁴⁹

Nitekim Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanı Rauf Denktaş, Yunanistan ve Kıbrıs Rum yöneticilerinin barış masasına oturmayı reddetmelerini “Dünya kamuoyu üzerinde siyâsî bir baskı yapmakla” nitelendirerek şu değerlendirmede bulunmuştur:

*“Hata ediyorlar, çünkü süratle bir anlaşmaya varılıp barış yapılmazsa, durumun devamı, Kıbrıs'ta iki ayrı cumhuriyetin doğmasına yol açacaktır.”*⁴⁵⁰

Ayrıca Türkiye, Kıbrıs sorununu barışçı yollardan çözümlene yönündeki çabalarını sürdürürken Atina'da Başbakan Karamanlis ile görüşen Kıbrıs Rum Toplum Lideri Klerides, Rumların çete faaliyetine başlayacaklarını açıklamıştır.⁴⁵¹

Bu arada Cenevre Konferansının çıkmaza girişi ve sonuç alamadan dağılışı, Yunan Dışişleri Bakanı Mavros'un Atina'ya hareketinden önce, Yunanistan'ın NATO'dan çekileceğini açıklaması sonucunu doğurmuştur. Ancak Atina'da daha sonra Yunan hükümeti adına yapılan açıklamalarla, Yunanistan'ın Kuzey Atlantik Paktından değil, teşkilâtın askerî kuruluşlarından çekildiği, Fransa gibi askerî işbirliğinin dışında kaldığı resmen açıklanmıştır. Kuşkusuz Yunanistan, NATO'nun askerî işbirliğine katılmamakla, böyle bir politik tutumu izlemekle NATO'yu, Türk-Yunan uyuşmazlığında baskı aracı olarak kullanmak istemiştir.⁴⁵²

Yunanistan'ın müzakere masasından uzak barışçı bu tutumu üzerine Ecevit şu değerlendirmede bulunmuştur:

“Bildiğiniz gibi ve bütün dünyanın da gördüğü gibi, Yunanlılar ve Kıbrıs Rumları Kıbrıs için, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin ön gördüğü müzakerelerden kaçınıyorlar. Bunun bir anlamı, Kıbrıs sorununa barışçı müzakere yoluyla çözüm aramayı reddetmektir. Yunanlılar ve Kıbrıs Rum yönetimi, Kıbrıs sorununun barışçı müzakereler yoluyla çözmeye kalkışmak yerine değişik ülkeler arasında çıkar çatışmalarını kışkırtarak, değişik ülkelere

⁴⁴⁹Ali Sirmen, “Yunanistan'ın Yeni Hatası”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Ağustos 1974, s.3.

⁴⁵⁰**Cumhuriyet Gazetesi**, 25 Ağustos 1974, s.1.

⁴⁵¹**Cumhuriyet Gazetesi**, 25 Ağustos 1974, s.1.

⁴⁵²Eroğlu, **a.g.e.**, s.99.

yayılmış Rum unsurları aracılığı ile o ülkelerin dış politikalarını içerden baskı altına alarak devletleri Kıbrıs'la yakından uzaktan ilgilenen Devletleri birbirine düşürerek, bir yandan güçlü devletlerin ilişkilerindeki yumuşamayı bir yandan üyesi bulunduğu ortak güvenlik sistemini tehdit edip tehlikeye sokarak ve genellikle Türkiye üzerine Dünyada bir kamuoyu baskısı yaratarak sonuç elde etmeye uğraşmaktadırlar. Bu sorumsuzca tutumun nedenleri açıktır...

Yunanistan, Kıbrıs'ta askeri yoldan sonuç alamayacağını görmüştür. Gerçi 20 Temmuz'da başlayan Türk askerî harekâtına kadar Yunanistan Kıbrıs politikasını tek yanlı askerî güç kullanarak çözmeye kararlıydı. O kadar ki Kıbrıs' a gayrimeşru olarak yığıldığı askeri güçlerle bağımsız Kıbrıs Devletini içinden yıkabilme olanağını bulmuştu. Türkiye buna karşı kendi askerî gücünü ortaya koymak zorunda kalınca Yunanistan o minderden çekilmeye mecbur oldu. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin Kıbrıs'la ilgili uluslararası anlaşmalara uygun olarak çizdiği çerçeve içinde yapılan müzakereler, ortaya konulan somut gerçekler ve haklı istekler karşısında, gayrimeşru amaçlarını gerçekleştiremeyeceğini, haksız isteklerini elde edemeyeceğini görünce, Yunanistan o minderden de çekildi. Kısacası savaş yolundan yürütemedi politikasını, barışçı yoldan da yürütemedi. Sonunda işi, bütün Dünyayı karıştıracak, güçlü Devletlerarasında o kadar zahmetlerle kurulan barışçı dengeyi tehlikeye düşürecek sorumsuzca entrikalara dökme yoluna girdi. (...)

Öte yandan, başından beri Kıbrıs sorununa bir takım büyük hayaller açısından değil, insanî açıdan bakan ve yaklaşan Türkiye için, şu sırada başlıca sorun, Kıbrıs bölgesindeki Türklerin can güvenliğidir. İhtirasları uğruna birbirlerini bile katletmekten çekinmeyen ve son zamanlar da Türkleri karşı işledikleri insanlık için yüz karası olacak nitelikte ve ölçüde toplu cinayetlerin yeni yeni örnekleri ortaya çıkan Rumlara, herhalde Kıbrıs Türklerinin canları emanet edilemez, edilmeyecektir. Türkiye bunun da çaresini mutlaka bulacaktır.”⁴⁵³

⁴⁵³ Akşam Gazetesi, 4 Eylül 1974, s.1.

Görülüyor ki Ecevit, Yunanistan'ın bu politikasını “şımarıklık” olarak nitelendirmiştir.

Ancak Atina'nın NATO hamlesi, Kıbrıs sorununu Türkiye açısından yeni bir biçime sokmuştur. Zira birinci harekât sırasında Türkiye lehine bir havanın doğduğu Batı ülkeleri ile ilk müdahaleye tepki göstermeyip bir bakıma anlayış gösteren SSCB, ikinci harekâta karşı olumsuz bir tutuma yönelmiştir.⁴⁵⁴

Şöyle ki, Türkiye'nin 14 Ağustosta 2. Kıbrıs Harekâtını başlatması ve aynı gün Yunanistan'ın NATO'nun askerî kanadından çekildiğini ilân etmesi,⁴⁵⁵ Sovyetlerin gerek Türkiye'ye karşı tutumlarında, gerek Kıbrıs politikalarında mühim bir değişiklik meydana getirmiştir. Sovyetlerin bu şekildeki tutumlarında rol oynayan faktör, Türkiye'nin adanın üçte birinden fazlasını ele geçirmesi ve Kıbrıs'ın fiilen bir bakıma taksim edilmesi olmuştur.

Her ne kadar Sovyetler Birliği, adada iki ayrı millî toplumun varlığını kabul etmekle beraber, Kıbrıs'ın taksimine daima karşı durmuştur. Onlara göre taksim demek, Kıbrıs adasının bir NATO üssü haline gelmesi demektir. Hâlbuki Makarios gibi birisinin liderliğindeki bağımsız ve bağlantısız Kıbrıs, adanın NATO karargâhı haline gelmesine önleyecektir.

Sovyet Birliği, Türkiye ve Kıbrıs konusundaki tutum değişikliğinin ilk işaretini ise,⁴⁵⁶ İkinci Cenevre Konferansı sonuçsuz kalınca, Kıbrıs meselesini, Yunanistan, Türkiye ve Büyük Britanya üçlüsünden kurtarmak ve adanın mukadderatı üzerinde bazı kontroller uygulayabilmek için Birleşmiş Milletlere götürerek Güvenlik Konseyinin 15 üyesi dâhil, uluslar arası bir barış konferansının yapılması önerisinde bulunmakla ortaya koymuştur.⁴⁵⁷

Şüphesiz bu öneri, Türkiye'nin antlaşmalardan doğan haklarını bir kenara iterken, Türkiye'yi bir sürü devlet arasında herhangi bir devlet konuma indirgemmiştir.⁴⁵⁸ Ayrıca,

⁴⁵⁴ Yaşar Aysev, “Sovyetler Birliği ve Kıbrıs”, **Barış**, 9 Ağustos 1974, s.1-7, Ahmet Şükrü Esmer, “Askerî Zaferi Bütünleyen Diplomatik Zafer”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 4 Ağustos 1974, s.5, **Milliyet Gazetesi**, 20 Ağustos 1974, s.7, Gönlübol, **a.g.e.**, s.577.

⁴⁵⁵ **Cumhuriyet Gazetesi**, 15 Ağustos 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 15 Ağustos 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 15 Ağustos 1974, s.1.

⁴⁵⁶ Armaoğlu, **a.g.e.**, s.806-807.

⁴⁵⁷ **Barış Gazetesi**, 24 Ağustos 1974, s.1, Oberling, **a.g.e.**, s.149.

⁴⁵⁸ Armaoğlu, **a.g.e.**, s.807.

Birleşmiş Milletler, Kıbrıs sorununa çözüm bulabilecek durumda değildir. Nitekim konu defalarca BM önüne getirilmiş ama elle tutulur bir sonuç alınamamıştır.⁴⁵⁹

Milliyette Abdi İpekçi, Sovyet politikasını, “Sovyetlerin Çelişkisi” adlı başyazısında eleştirmekte ve yazısına şöyle devam etmektedir:

“Moskova öteden beri Kıbrıs’ın bağımsız bir devlet olduğu ilkesinden hareket ederek, ortaya çıkacak sorunların, bu arada adaya verilecek siyasi statünün Kıbrıslı iki toplum arasında görüşülüp kararlaştırılmasını savunmakta, dışarıdan herhangi bir müdahalede bulunulmamasını istemektedir. Oysa şimdi ileri sürülen öneri, müdahalenin sınırını çok genişletmekte, adanın geleceğini Kıbrıslı toplumlar tarafından değil, 15 yabancı devlet tarafından kararlaştırılmasını öngörmektedir.

Sovyetler Birliği, savunur gözüktükleri tezin içtenliğini ispatlamak için, ilk isteklerine dönmeli ve Kıbrıs’ın geleceğini adadaki iki toplumun kararlaştırmalarını benimsemelidir. Öyle bir davranış hem şimdi Moskova açısından ortaya çıkan çelişkiyi giderecek, hem Kıbrıs’ın bağımsızlığına uygun düşecek, hem de daha demokratik olacaktır.”⁴⁶⁰

Atina’da iyi karşılanan Sovyet önerisi, Washington ve Londra’da olumsuz karşılanarak önerinin incelenmesi gerektiği belirtilmiştir.⁴⁶¹ Başbakan Bülent Ecevit ise, Cumhurbaşkanı Fahri Korutük’le olağan görüşmesini tamamladıktan sonra Sovyet önerisi hakkında şu açıklamayı yapmıştır:

“Biz bildiğiniz gibi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin çizdiği çerçeve içinde görüşmelerin yürütülmesine hazırız. Onur dışında yeni bir durum veya resmi teklif yok. Orada görüşmeler zaten başlamış halde. Evvelâ müzakerelerin devam etmesi lâzım ki bir çözüm yolu arayabilelim.”⁴⁶²

Türk hükümeti yazılı olarak verilen, çeşitli yönlerden önem arz eden Sovyet önerisine 27 Ağustos 1974’te yazılı olarak cevap vermiştir. Kamuoyuna da açıklanan Türk cevabında, Türklerin Kıbrıs’a askerî müdahale hakkını kullanmasına yol açan nedenler

⁴⁵⁹ Ali Sirmen, “Mavros Hala Anlamıyor”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 24 Ağustos 1974, s.3.

⁴⁶⁰ Abdi İpekçi, “Sovyetlerin Çelişkisi”, **Milliyet Gazetesi**, 29 Ağustos 1974, s.1.

⁴⁶¹ **Akşam Gazetesi**, 25 Ağustos 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 25 Ağustos 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 24 Ağustos 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 25 Ağustos 1974, s.1, Eroğlu, **a.g.e.**, s.111-114,.

⁴⁶² **Akşam Gazetesi**, 24 Ağustos 1974.

sıralanmış, ayrıca Makarios döneminden itibaren iki toplumun haklarına ilişkin dengenin bozulduğu, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın açıkça ihlal edildiği belirtilmiş, Yunanistan'ın Kıbrıs'ın iç işlerine karıştığı ve Türk toplumunun devamlı katliama maruz kaldığı anlatılmıştır. Yunanistan'daki askerî rejimin müdahalesi ve iç savaş yolu ile yönetimi tümüyle ele geçirmeye gidişi ve Yunanistan'ın da de facto "Enosisi" gerçekleştirmeye çalışması sonucu, milletlerarası antlaşmalardan doğan Türk müdahalesini zorunlu kıldığı anlatılarak esas ana hedefin, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını yeniden sağlamak, adada barış ve düzeni yeniden kurmak ve Türk toplumunun güvenliğini sağlamak olduğu belirtilmiştir. Ayrıca uyuşmazlığın, Kıbrıs sorununun çözümlenebilmesi içinde en doğru ve en hayırlı yolun ilgililer arasında barış görüşmeleri olacağı açıklanmıştır.⁴⁶³

Ayrıca Başbakan Bülent Ecevit böyle bir konferansın Güvenlik Konseyine herhangi bir ülkenin hukukî statüsünü vermek gibi tehlikeli bir oluşuma yol olacağına işaret ederek çok taraflı bir milletlerarası konferansın sakıncalarını şu cümlelerle açıklamıştır:

*"Türk hükümetine göre Kıbrıs devletinin kuruluşunda rol oynamış olan üç ilgili ülke, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan, bu devletin devamını da garanti etmişlerdir. Ortada iki ayrı toplum mevcuttur. Kıbrıs'ın bağımsız, egemen bir devlet olarak devamını bütün taraflar istediğine göre çok uluslu geniş bir konferansın toplanmasında, Kıbrıs'a yeni bir devlet veçhesi mi verilecektir? Bu kimsenin istediği bir şey değildir. Şu halde Kıbrıs devletinin hukuki statüsü değişmeyecekse bu çok ülkeli konferansta Türk ve Rum toplumlarının iç sorunlarını Türkiye ile Yunanistan'ın ada ile olan ilişkilerini ele almanın ne imkânı ne de yararı vardır."*⁴⁶⁴

Görülüyor ki Ecevit, Sovyet teziyle Kıbrıs buhranına başka ülkelerin veya kuruluşların katılması durumunun meseleyi ancak içinden çıkılmaz bir niteliğe sürükleyip her ülkenin kendi politik çıkarları açısından meseleyi ele alacağını; bu nedenle böyle bir girişimin tam bir başarısızlıkla sonuçlanmaya mahkûm olacağı düşüncesindedir.

⁴⁶³ **Akşam Gazetesi**, 28 Ağustos 1974, s.1, **Barış Gazetesi**, 28 Ağustos 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Ağustos 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 31 Ağustos 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 28 Ağustos 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 28 Ağustos 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 28 Ağustos 1974, s.1, Eroğlu, a.g.e., s.118-119.

⁴⁶⁴ **Milliyet Gazetesi**, 28 Ağustos 1974, s.1.

Milliyet Gazetesi yazarı Refik Erduran, “Açık açık” başlıklı yazısında, Ecevit’in Doğu Akdeniz’de, Amerikan ve Sovyet çıkarlarını incecik bir dengeyle bağdaştırabilme başarısı gösterdiğini şu şekilde ifade etmiştir:

*“Tanıdığım Bülent Ecevit Kıbrıs tutuşurken Ada’ya barış yayılmakta olduğuna içtenlikle inanmıştır. Çünkü satrançta yedi el ilerisini görerek “Mat” diyebilen bir oyuncu gibi, yangından sonra orada kurulabilecek barış düzenini bugünden seyretmektedir kafasının içinde. Karşıt uçları yalnız kafasında değil, gerçekte de yakınlaştırmaya çalışmıştır.”*⁴⁶⁵

Bununla birlikte Sovyetlerin bu yeni görüş ve teklifinin Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna da etki ettiği açıktır. Çünkü Genel Kurul, 1 Kasım 1974’te aldığı 3212 sayılı kararda, bütün devletleri Kıbrıs’a müdahaleden kaçınmaya çağırırken, Kıbrıs Cumhuriyeti’ndeki bütün yabancı kuvvetlerin süratle geri çekilmesini, Kuzey Kıbrıs’tan güneye kaçmış olan bütün Rum mültecilerin yerlerine geri dönmeleri için gerekli acil tedbirlerin alınmasını istemiş ve Kıbrıs Cumhuriyeti’nin anayasal düzeninin Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarının bir meselesi olduğunu belirterek, bu toplumları “eşit şartlar altında” yapılacak görüşmelerle, “ tarafların serbestçe ve karşılıklı olarak kabul edebilecekleri bir siyasî çözüm” bulmaya davet etmiştir. Garanti antlaşmasından söz edilmediği gibi, Türkiye dâhil bütün devletleri Kıbrıs Cumhuriyeti’ne müdahale etmemeye ve adadan askerlerini çekmeye davet eden bu karar Türkiye’nin aleyhine hükümler ihtiva etmiştir. Buna rağmen, 117 oyla kabul edilen bu karara, zamanın Türk Dışişleri Bakanının da müspet oy vermesi, kamuoyunda tartışma konusu yapılmıştır. Ancak Sovyetlerin Türkiye karşı söz konusu tutumları Türk kamuoyunda çok fazla tesir etmemiştir.⁴⁶⁶

3.2.5. Kıbrıs Barış Harekâtından Sonra Adada Yaşanan Olaylar ve Ecevit’in Adada Yaşanan Gelişmelere Dair Değerlendirmeleri (1974-2006)

İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası dünya kamuoyunda, Kıbrıs Türklerinin yıllardır çektikleri hemen unutulmuş, Türklere karşı girişilen toplu katliamların günahı birkaç kendini bilmez çetecinin sırtına yüklenmiş, son bir ayda işler tamamen tersine döndürülmüştür. Büyük devletlerin başkentlerinde binlerce Rum ve Rum taraftarı protesto gösterilerinde bulunmuş, durup dururken olay çıkaran ve Kıbrıs’a ölümle felaket götüren

⁴⁶⁵ Refik Erduran, “Açık açık”, **Milliyet Gazetesi**, 3 Eylül 1974, s.2.

⁴⁶⁶ Armaoğlu, **a.g.e.**, s.809.

“emperyalist Türkler (!)” lanetlenmiştir. Bu kaynaşmaların ilk belirtisi, her yerden önce ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri’nde boy göstermiştir. Öncelikle haşhaş yasağını kaldıran, sonra hiç kimseyi dinlemeyip Kıbrıs’a çıkan ve şimdi de yarısını işgal eden (!) Türklere iyi bir ders verilmesi gerektiğine karar verilmiştir. Nitekim Başını Eagleton ve Brademes’in çektiği Rum asıllı ABD milletvekili ve senatörler çoktan ayaklanmıştı. İlk adım olarak Türkiye’ye her yıl yapılmakta olan Amerikan askeri yardımı derhal kesilmeli, meşhur deyimle Türkiye’ye “Askeri Ambargo” uygulanmalıdır. Öneri, ABD milletvekilleri ve senatörleri arasında büyük bir taraftar toplamıştır. NATO’nun bu “gelişmesini henüz tamamlamamış, fakir fakat asi üyesine” unutamayacağı bir ders verilmeli atmosferinde askeri ambargo kanun tasarısı 19 Eylül 1974’de Senatoda ve 24 Eylül 1974’de ise Temsilciler Meclisinde büyük bir hızla ve oyçokluğuyla kabul edilmiştir.⁴⁶⁷

Washington’da bunlar olurken, Türkiye’de de bir hükümet bunalımı ortaya çıkmıştır.⁴⁶⁸ Zaten ne kadar zamandır artık saklanamaz hale gelen CHP-MSP koalisyonundaki uyumsuzluk nihayet taşınamaz hale gelmiş ve Ecevit’in İskandinav Ülkelerine yapacağı gezide Başbakanlık vekâletini Başbakan Yardımcısı Erbakan yerine kendi partisinden Devlet Bakanı Orhan Eyüboğlu’na bırakmak istemesi yüzünden kopmuştur. Şüphesiz bu gelişmede, Kıbrıs zaferi sebebiyle ilk seçimde büyük çoğunlukla kazanmayı düşleyen Ecevit’in, bir erken seçime gitmek istemesinin rolü de vardır.⁴⁶⁹

Milliyet Gazetesi yazarı Abdi İpekçi, “Zoraki Nikâh Sona Ererken” başlıklı yazısında, kaçınılmaz hale gelen ayrılmanın çok yakında gerçekleşeceğini ancak bir yandan ağırlığı artan ekonomik sorunlar, öte yandan henüz çözüme bağlanmamış olan Kıbrıs davası hususunda Türkiye’nin hükümsüz bırakılmasının sakıncalarına işaret etmiştir.⁴⁷⁰

Ancak Ecevit, “Kıbrıs zaferini oya tahvil etmek stratejisiyle”⁴⁷¹ 16 Eylül’de, yani ambargo görüşmelerinden üç gün önce istifa etmiştir.⁴⁷² Bununla birlikte, MSP’nin de

⁴⁶⁷ **Milliyet Gazetesi**, 21 Eylül 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 26 Eylül 1974, s.1, Artuç, **a.g.e.**, s.323-324.

⁴⁶⁸ Metin Toker, “Koalisyonun Hali”, **Milliyet Gazetesi**, 8 Eylül 1974, s.1.

⁴⁶⁹ **Barış Gazetesi**, 15 Eylül 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 15 Eylül 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 15 Eylül 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 15 Eylül 1974, s.1, Artuç, **a.g.e.**, s.325.

⁴⁷⁰ Abdi İpekçi, “Zoraki Nikah Sona Ererken”, **Milliyet Gazetesi**, 11 Eylül 1974, s.1.

⁴⁷¹ Metin Toker, “Erken Seçim Hikayesi”, **Milliyet Gazetesi**, 15 Eylül 1974, s.2.

⁴⁷² **Barış Gazetesi**, 16 Eylül 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 16 Eylül 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 16 Eylül 1974, s.1, **Tercüman Gazetesi**, 16 Eylül 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 16 Eylül 1974, s.1, **Zafer Gazetesi**, 16 Eylül 1974, s.1.

katıldığı tüm muhalefet partileri CHP'nin karşısında yer almışlar, kazanamayacakları bir erken seçime gitmemek için direnmişlerdir.

Kuşkusuz sebepler ne olursa olsun böyle kritik bir dönemde, Türkiye'de bir hükümet bunalımının başlaması, Kıbrıs'ın kaderi bakımından büyük bir talihsizliktir.

Bu bunalım iki ay sürmüş ve nihayetinde iktidar 12 Kasım 1974'te güvenoyu alamamış olmasına karşın Prof. Dr. Sadi Irmak hükümeti üzerinde kalmıştır.⁴⁷³ Irmak hükümeti yönetimi devralmıştır ancak daha ne kadar ayakta kalabileceği ve dünyada Türkiye ve Kıbrıs hakkında önemli kararların verildiği bir dönemde ne ölçüde etkili ve kararlı bir politika yürütebileceği belli değildir. Hâlbuki Yunanistan'da 17 Kasım'da yapılan seçimler sonunda büyük çoğunlukla kazanan Karamanlis iktidara gelmiş, Cuntacıları da temizleyerek yerini sağlamlaştırmış ve kararlı bir dış politika takip etmeye başlamıştır.

Görülüyor ki üç ay öncekinin aksine şimdi Yunanistan'da istikrar, Türkiye'de dağınıklık vardır. Üstelik Türkiye'nin başında bir de askeri ambargo sorunu gibi bir tehdit vardır. Yani, Türkiye'nin NATO'ya girdiği 1952'den beri 22 yıldır gözü kapalı şekilde bel bağladığı büyük dağlara şimdi aniden karlar yağmaya başlamıştır. 7 Aralık 1974'te, yani kaçtığından beş ay sonra Makarios, ABD, İngiltere ve Yunanistan'ın anlaşması suretiyle, yine Kıbrıs'a dönmüş, Türkiye'nin protestolarına karşın onarılan Cumhurbaşkanlığı Sarayına yerleşerek Cumhurbaşkanlığı görevine başlamıştır. Bu arada Kissinger'in ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin uğraşlarına rağmen toplumlararası görüşmeler bir türlü başlatılamamıştır.

İşte bu hava içinde 1975 yılının Şubat ayında, askeri ambargo hakkında karar gününe gelinmiştir. Son uzatma tarihi olan 5 Şubat 1975'te ABD parlamentosu, Ford yönetiminin muhalefetine karşın askeri ambargonun yürürlüğe girmesine karar vermiştir. Bu, giyeceğinden silahına, aracından mermisine kadar ordusunu tümüyle bir yabancı ülkeye bağımlı kılmanın ne büyük sorumluluk olduğunu gösteren ibret alınacak bir örnektir.⁴⁷⁴

⁴⁷³ **Barış Gazetesi**, 16 Kasım 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 16 Kasım 1974, s.1, **Milliyet Gazetesi**, 16 Kasım 1974, s.1, **Vatan Gazetesi**, 16 Kasım 1974, s.1.

⁴⁷⁴ **Milliyet Gazetesi**, 5 Şubat 1974, s.1, **Cumhuriyet Gazetesi**, 6 Şubat 1974, s.1, Artuç, a.g.e., s.324-326.

Bu arada uzlaşmaz bir tutum içinde bulunan Kıbrıs Rum Yönetiminin, bir türlü siyasî konularda anlaşmaya varmak istememesi Kıbrıs Türklerini tek taraflı bir kararla Kıbrıs Federal Devletinin parçasını oluşturacak olan Kıbrıs Federe Türk Devletini ilân etmelerini zorunlu kılmıştır.

Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi, Kıbrıs Barış Harekâtından sonra ortaya çıkan yeni durumun, gerçeklere uyan fiili durumun, hukukî bir durum alması için, toplumda güven ve huzuru sağlamak, toplumun düzene olan ihtiyacını karşılamak için Kıbrıs Federe Türk Devleti'ni 13 Şubat 1975 günü saat 12.00'de ilân etmişlerdir.⁴⁷⁵

Karar dışarıda büyük bir gürültü koparmış, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, bunu ve Türkiye'yi kınayan bildirimler yayınlamıştır. Ama bu gürültüler arasında, anayasası, devlet başkanı, hükümeti, federe meclisi ve diğer devlet organları ile Kuzey Kıbrıs'ta bir devlet doğmuştur.⁴⁷⁶

Kıbrıs davasına daima milli dava olarak bakan CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, Kıbrıs Federe Türk Devleti'nin ilânı dolayısıyla şu demeci vermiştir:

“Türkler, coğrafi temele dayanan Federal Kıbrıs Devleti çözümünü, içtenlikle benimsediklerini göstermişlerdir. O yönde ileri bir adım atmışlardır. Federal Kıbrıs Devleti iki federe devletten oluşacağına göre, Türklerin attığı bu adım, kesin çözüme varılmasını kolaylaştırmış olmaktadır. Kıbrıs Rum yöneticileri son zamanlarda, dış baskılardan cüret alarak, iki ulusal topluluk arasındaki görüşmeleri çıkmaza sokma, tarihsel gelişimi geriye çevirme ve eşitlik ilkesine dayanan gerçek bir federal devlet kurulmasını engelleme hevesine kapılmışlardır. Kıbrıs Federe Türk Devleti'nin kuruluşuyla, bu heveslere son verilmiş olacaktır. Kıbrıs Türk Barış Harekâtının amaçları doğrultusunda alınan ve iki ulusal toplumun barış içinde yan yana yaşayabilmeleri için de gerekli olan bu kararın aziz Kıbrıs Türklerine ve tüm Kıbrıslılara hayırlı olmasını dilerim.”⁴⁷⁷

Görülüyor ki Ecevit, Kıbrıs'ta atılan bu adımı çok yerinde bir davranış olarak değerlendirmiştir.

⁴⁷⁵ Eroğlu, a.g.e., s.272.

⁴⁷⁶ Artuç, a.g.e., s.328.

⁴⁷⁷ **Günaydın Gazetesi**, 14 Şubat 1975, s.1.

Bununla beraber 1974 bunalımı ve onun sonucu olarak, Kıbrıs'ın % 40'na yaklaşan kesiminde bir Türk "federe devletinin" kurulması, kuzeyden güneye göç eden 200 bin kadar Rum'un sorunları, Kıbrıs'ta toplumlararası görüşmelerin yeniden başlamasını ve sürdürülmesini engelleyen faktörler olmuştur. Özellikle, Makarios'un yeniden adadaki görevine dönmesinden sonra, gerek Yunanistan, gerek Kıbrıs Rum Yönetimi, Türkiye'ye karşı uygulanan Amerikan silah ambargosunun uygun ortamından da yararlanarak, Ankara'yı uluslar arası alanda çalışmışlardır.⁴⁷⁸

Ayrıca Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bütün dünya tarafından adanın tek meşru rejimi olarak tanınması Rumların uluslar arası görüşmeler sırasında uzlaşmaz bir tavır sergileyerek hiçbir Türk önerisini kabul etmemelerine yol açmıştır. Bu nedenle Kıbrıs Türk Federe Devleti parlamentosu self determinasyon hakkını kullanmaya karar vererek 15 Kasım 1983 tarihinde oybirliğiyle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) kuruluşunu ilan etmiştir. KKTC'nin ilanına derhal tepki gösteren ABD, kendi Dışişleri Bakanlığını devreye sokarak bu yeni Türk devletinin İslâm ülkeleri tarafından tanınması önlediği gibi BM'nin Güvenlik Konseyinden KKTC'nin kurulmasının, Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilgili milletler arası antlaşmalara aykırı olduğu ve adada iki toplumu temsil eden meşru bir hükümetin bulunduğu gerekçesiyle yasal olmadığı yönünde 541 sayılı kararın çıkmasına önayak olmuştur.⁴⁷⁹

BM Güvenlik Konseyi'nin bu kararı üzerine Bülent Ecevit, Kıbrıs Türk Meclisi'nin bağımsız devlet ilânını kaçınılmaz saydığını belirtmiş ve "*Bu karar, Kıbrıs gerçeğine Rum tarafınca yıllardır göz yumulmuş olmasının doğal sonucudur.*" değerlendirmesinde bulunmuştur.⁴⁸⁰

Bu arada Güvenlik Konseyinin 541 sayılı kararı iki toplum arasındaki görüşmeleri uzun süre durmasına sebep olmuştur. Daha sonra BM Genel Sekreterlerinin diyalog çağrıları üzerine 17 Ocak 1985'te New York'ta Denктаş ile Kiprianu Zirvesi; 15 Eylül 1988'te Cenevre'de Denктаş ile Vassiliou Zirvesi; 26 Mart 1990 tarihinden itibaren

⁴⁷⁸ Gönübol, a.g.e., s.578.

⁴⁷⁹ Önalp, a.g.e., s.249-250.

⁴⁸⁰ Mustafa Bostancı, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlânı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yankıları", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 34, Sayı: 57, Ankara, 2015, s.339.

“Ghali Fikirler Dizisi”⁴⁸¹ çerçevesinde Denктаş ile Klerides arasında toplumlar arası bir anlaşmanın sağlanabilmesi için görüşmelere devam edilmiştir.

Ancak 3 Temmuz 1990’da Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Avrupa Birliği’ne tam üyelik için başvurusu ve Avrupa Birliği’nin Türk tarafının tüm itirazlarına karşın Güney Kıbrıs Rum Yönetimiyle görüşmelerin 1995 yılında başlayacağını duyurması, iki toplum arasındaki BM’nin koordinatörlüğünde gerçekleştirilen “güven arttırıcı” görüşmelere gölge düşürmüş,⁴⁸² Rum tarafında var olan görüşmelere ve müzakerelere devam etme yönündeki isteksizlik ve cüret daha da arttırmıştır.

Kuşkusuz Avrupa Birliğinin Güney Kıbrıs Rum Yönetimiyle birlikte attığı bu adım, 1974 yılında adada meydana gelen statükoyu değiştirmeye yönelik bir manevradır.

Her ne kadar Türkiye, Avrupa Birliği’nin Kıbrıs’taki bu adımını, “uluslar arası hukukun üstünlüğü ilkesine ve tarihsel gerçeklere”⁴⁸³ aykırı görse de, gümrük birliğine karşılık AB’nin Kıbrıslı Rumlarla olan ilişkisini kabul etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca Avrupa Birliği Türkiye’ye, Helsinki Zirvesi’nde (10-11 Aralık 1999) Kıbrıs’ta kesin çözüme ulaşılmadan adaylık sürecinin tamamlanmayacağı mesajını vermiştir.

Dönemin Başbakanı Bülent Ecevit’in, Helsinki Zirvesi öncesinde Avrupa Birliği Konseyi Dönem Başkanı Lipponen’e “*Kıbrıs’ta iki ayrı devlet bulunduğu gerçeğinin hiçbir şekilde inkâr edilememesi*”⁴⁸⁴ gerektiğini hatırlatmasına ya da Helsinki Zirvesi sonrasında “*Avrupa Birliği hedefine çok kısa sürede erişebiliriz.*”⁴⁸⁵ yönlü iyimser açıklamasına ve Lipponen ile karşılıklı güven esaslı mektuplaşmalarına karşın “Kıbrıs sorunu” çerçevesinde Lipponen mektubunun hiçbir bağlayıcılığı yoktur.

⁴⁸¹ BM Genel Sekreteri Boutros Ghali 1992’nin Haziran ayında Kıbrıs’ta siyasi bakımdan eşit iki toplumun oluşturacağı federal bir cumhuriyet öngören “Fikirler Dizisi” adıyla bilinen bir tasarı sunmuştur. Tasarıda tek bir ulusal kimliğe ve vatandaşlığa sahip iki federe devletten söz edilmiştir. Bundan başka federal devletin anayasasının toplumlardan biri tarafından tek yanlı olarak değiştirilmesini önleyecek tedbirler alınmıştır. **Bkz. Önalp, a.g.e., s.253.**

⁴⁸² Önalp, a.g.e., s.254.

⁴⁸³ Kıbrıs Anayasasının 185.maddesi ekonomik ve siyasi birlik içerisinde bulunmayı yasaklarken, Kıbrıs Anayasasının 50 ve 57. maddeleri de “Kıbrıs Cumhuriyeti herhangi bir devlet ile tamamen veya kısmen, herhangi bir siyasi veya ekonomik birliğe katılmamayı taahhüt eder. Bu itibarla herhangi bir devletle birleşmeyi veya dolayısıyla bunu teşvik edecek her nevi hareketi yasak ilan eder.” ifadesiyle bu durumun anayasanın ihlali olarak hukukun üstünlüğü prensibine ters düştüğünü göstermektedir. **Bkz. Keser, Dünden Bugüne Kıbrıs..., s.319.**

⁴⁸⁴ DSP ARGE Kurulu., **Türkiye’nin AB Üyeliği Yolunda Ecevit, Kıbrıs ve Helsinki Gerçeği**, Pozitif Matbaacılık, Ankara, 2004, s.27-28.

⁴⁸⁵ **Milliyet Gazetesi**, 12 Aralık 1999, s.1.

Ancak Ecevit, Kıbrıs'ta 1974 yılında kendi başarısıyla sağlanan statükonun, AB tarafından adaylık süreci adı altında "alabora edilmek istendiğini" başlangıçta kabul etmek istememiştir.

Bununla beraber Ecevit, ne denli kabul etmese de ortaya çıkan tablo son derece açıktır: Eğer AB üyeliği temel hedefse, artık Türkiye için Kıbrıs konusu amaç olmaktan çıkıp hedefe ulaşmada bir araç haline dönüştürülmüştür.⁴⁸⁶ Böylece Kıbrıs, Türkiye ile Yunanistan arasında değil, Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki bir mesele hüviyetine bürünmüştür.

Nitekim Türkiye Helsinki Zirvesinde, adaylık statüsü tanınması karşılığında, AB'nin Türkiye'ye verdiği "bölünmüş bir Kıbrıs'ı üye yapmama" garantisinden vazgeçmiştir. Bu iyi niyetli vazgeçişte, Türkiye'nin 2004'e kadar Kıbrıs'ta her iki tarafında kabul edeceği bir çözüme ulaşılabilceği umudu etkili olmuştur. Ancak Türkiye'nin bu pozitif bakış açısının geçersizliği, AB tarafından Kopenhag Zirvesinde (12-13 Aralık 2002) GKRY'nin AB üyeliğine kabul edildiğinin ve 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren AB üyeliğinin gerçekleşeceğinin resmen açıklanmasıyla, geç de olsa anlaşılmıştır.⁴⁸⁷

Bu arada Kıbrıs'ta taraflar arasında süren görüşmeler, zamanın Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın hazırladığı ve "Annan Planı" olarak bilinen, son şekline 31 Mart 2001 tarihinde kavuşan ve birleşik ve federal bir Kıbrıs öngören çözüm planının referandumuna sunma kararı ile sonuçlanmıştır.⁴⁸⁸

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit, "Annan Planıyla", adadaki Türk askeri varlığının sınırlandırılıp etkisizleştirilmesini ve planın kabulüyle nüfusu 220 bin olan Kuzey Kıbrıs'a 100 bin Rum'un yerleştirilmesini "en hafif tabiriyle akıl dışı olarak" yorumlamıştır. Ecevit, Türkiye'deki mevcut hükümetin anlaşma olmaması halinde KKTC'de yaşayanların güvenliğine ilişkin değerlendirmelerine karşı çıkararak şu ifadeleri kullanmıştır:

⁴⁸⁶ Melek M. Fırat, "Helsinki Zirvesinden Günümüze AB-Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt:4, No:1, Ankara, 2004, s.56.

⁴⁸⁷ Ali Ulvi Özdemir, **Türkiye'de Avrupa Birliği Karşıtlığının Tarihi**, Alter Yayıncılık, Ankara, 2008, s.145.

⁴⁸⁸ Özdemir, **Türkiye'de Avrupa Birliği Karşıtlığının Tarihi**, s.145.

“20 Temmuz 1974’te nasıl Türkleri koruduysak, Çanakkale’yi, Kurtuluş Savaşını nasıl başardıysak, Barış Harekâtını da aynı şekilde sürdüürüz.”⁴⁸⁹

Ayrıca Annan Planının müzakere edilebilir bir tarafı olup olmadığı konusunu ise Ecevit şöyle değerlendirmiştir:

“Aslında böyle bir anlaşmaya gerek yoktur. Eğer gerçekten Kıbrıs’ta iki tarafı da tatmin edecek bir çözüm aranıyorsa, bunun yolu iki toplumu baş başa bırakmaktır. İki toplumun temsilcisi bir araya gelirler, Kıbrıs’ta barış içinde yan yana nasıl yaşayabileceklerini kararlaştırırlar. Bunun planlaması, AB ülkelerinde, kuruluşlarında veya ABD’de yapılamaz.”⁴⁹⁰

Görülüyor ki Ecevit, Annan Planı’nı bölgedeki başat güçlere karşı Akdeniz’de gücünü arttırmak isteyen Avrupa Birliği ile ABD’nin bir oyunu olarak yorumlamış ve bu planın adada var olan soruna çözüm üretmekten ziyade sorunu derinleştireceği kanaatinde olmuştur.

Esasında Kıbrıs Türk toplumunun kendi devletine ve ülkesine sahip çıkmak ile standardı daha yüksek bir toplumla azınlık olarak yaşamak ve yok olmak arasında tercih yapmaya zorlandığı ve görünürde Kıbrıslı Türkleri dışlanmışlıktan kurtulmak, ambargolardan sıyrılmak, küreselleşmeden faydalanmak, dünya üretiminden payına düşeni almak ve AB üyesi olmak şeklinde ifade edilen ancak gerçekte Kıbrıslı Türkleri adadaki iki egemen halktan birisi konumundan azınlık durumuna düşürecek ve Rumların insafına bırakacak bir dönemin başlangıcını getiren bu referandum, adanın Türk kesimince kabul edilmesine karşın Rum tarafınca ret edilmiştir.⁴⁹¹

Böylece bu sonuçla, Annan Planı ortadan kalkmıştır.

Özellikle Annan Planıyla birlikte Türk kamuoyunda beliren “Kıbrıs bizim için bir engel; uluslar arası ilişkilerde başımızı ağrıttıyor, bazı ödünler verip kurtulalım” yanılığında olanlara Ecevit şu şekilde cevap vermiştir:

“KKTC’nin Türkiye için bir yük olması söz konusu değildir. Türkiye bugünkünden çok daha ağır ekonomik koşullar altında bulunsa dahi, Türkiye’nin küçük bir ilçesi kadar nüfusu bulunana KKTC’nin bütün ekonomik

⁴⁸⁹ www.mynet.com/haber/politika/ecevitin-kibris-elistirisi-112350-1

⁴⁹⁰ www.gazetevatan.com/ecevit-in-annan-plani-degerlendirmesi-19683-gundem

⁴⁹¹ Keser, **Dünden Bugüne Kıbrıs**, s.357-358.

gereksinimlerini karşılayabilir. Bu bakımdan bizim herhangi bir zorunluluğumuz yok.

O arada dünyaya şunu anlatmamız gerekli. Sizin 'işgal' dediğiniz, Barış Harekâtından sonra Kıbrıs'ta neler oldu? Eskiden Kıbrıs'ta sürekli çatışma vardı. Ya Kıbrıslı Rumlar Türklere saldırıyordu veya kendi çeteleri, fraksiyonları birbirleriyle çatışıyorlardı. Oysa 1974 Kıbrıs Barış Harekâtından beri Kıbrıs'ta kesintisiz barış var. Türk Barış Harekâtından ve iki toplumlu iki kesimli düzenlemeden önce, Kıbrıs adası fakir bir ada idi. Oysa şimdi Rum tarafı, cömertçe sağlanan dış destekler sayesinde, çok müreffeh duruma geldi. Rumların, Yunanistan'ın ve Avrupa Birliği'nin ağır ekonomik ambargolarına karşın Türk ekonomisi de, elbette Rum ekonomisi kadar değil, fakat kıvanç verecek ölçüde gelişti. Eskiden adada pek demokrasi yoktu. Şimdi iki devlette de çok ileri ölçüde demokrasi var. Demek ki, bugünkü düzenleme ile Kıbrıs'a barış ve güvenlik gelmiş, demokrasi ve özgürlük gelmiş. O halde sorun bunun neresinde?"⁴⁹²

5 Kasım 2006 tarihinde yaşamını yitiren Bülent Ecevit, ömrünün son günlerinde dahi Kıbrıs meselesinde, Türkiye'nin çok daha ağır koşullar altında bile bütün dünyaya haklarını kabul ettirebildiğini ve tarihte Girit'te kazandığımız savaşı nasıl masada kaybetseysek aynı yanlışı "Avrupa Birliği uyum sürecinde" Kıbrıs'ta tekrarlamamız için, adada siyasi ya da ekonomik menfaati olan devletlere karşı ulus olarak kendi haklarımıza sahip çıkma dirayetinden ve cesaretinden vazgeçilmemesinin önemi üzerinde durmuştur.

⁴⁹² Ecevit, **a.g.m.**, s.22.

SONUÇ

Bülent Ecevit, yedi ay on altı gün süren koalisyon hükümeti döneminde, Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla Kıbrıs'ta kurulan düzeni yıkan Sampson darbesiyle, milletler arası diplomasi yönünden ve devletler hukuku bakımından Türkiye'nin yüzde yüz haklı olduğu bir krizle karşı karşıya kalmış, bu kriz 20 Temmuz ve 15 Ağustos 1974 tarihlerinde gerçekleştirilen askeri harekâtlarla Türkiye'nin Kıbrıs üzerinde fiilen söz sahibi olduğu yeni bir sayfanın açılmasına zemin hazırlamıştır.

Atatürk'ün "Yurtta sulh cihanda sulh" yaklaşımını benimseyen Ecevit, Kıbrıs bunalımında duygusallıktan uzak, akılcı bir politika takip etmiş, hiçbir zaman barışçı yoldan ayrılmamıştır. O, Kıbrıs'ta sorunlarının çözümüne barışçıl ve insancıl olarak yaklaşmış; dünya kamuoyuna savaşıırken dahi barışçı olduğumuzu anlatmaya çalışmıştır.

Nitekim Ecevit "Barış için savaşıyoruz" demeciyle dünyaya Türkiye'nin adaya öldürmek için değil, yaşatmak için müdahale ettiğini ve bu askeri eylemin saldırgan değil barışsever bir refleks olduğu mesajını her defasında vermek istemiştir.

Ecevit'in, Kıbrıs Barış Harekâtı öncesinde, Londra'daki temaslarıyla garantör devlet İngiltere'ye devletlerarası hukuktan doğan yükümlülüklerini hatırlatması, onun nezdinde Atatürk Türkiye'si'nin uluslar arası hukuka ve barışa olan bağlılığını bir kez daha tüm dünyaya göstermiştir. Kuşkusuz Başbakan Ecevit'in, savaş esnasında dahi, Yunanistan'la komşuluk ilişkileri çerçevesinde dostluğun yeniden tesis edilebileceğinden ve Türkiye'nin müzakerelere her zaman hazır olduğundan söz etmesi barışa olan inancının ve saygısının göstergeleri olmuştur.

Ancak Ecevit'in sulh istikametli girişimleri kimi çevrelerce zaman kaybı olarak değerlendirilmişse de Türkiye, Ecevit'in hünerle tatbik ettiği bu diplomatik teşebbüsler vasıtasıyla anlaşmazlığın çözümlenmesi için barışçı yolların tükendiğine kanaat getirildikten sonra askeri adımın atıldığı mesajını vererek dünya kamuoyunun desteğini arkasına almıştır.

Özellikle barış harekâtının birinci aşamasının dünya basınında adil ve haklı bir askeri harekât olarak yorumlanması Ecevit'le kazanılan sempatinin neticesidir. Ancak bu sempati ve anlayış Yunanistan'daki askeri cuntanın devrilmesiyle yerini duygusal Yunan hayranlığına tekrar terk edecektir.

Bununla beraber ABD'nin 1964 ve 1967 Kıbrıs bunalımlarındaki oyalayıcı politikalarına şahit olan ve ders çıkaran Ecevit, CHP-MSP koalisyonunun haşhaş ekimini

serbest bırakması üzerine, Türkiye'ye yönelik askeri ve ekonomik yardımların kesilmesinin Washington'da gündeme getirildiği ve Helen hayranlığının yeniden filizlendiği bir atmosferde, Türkiye'nin gerek kendi topraklarında gerekse Kıbrıs'taki egemenlik haklarının savunucusu olmuştur. Ecevit, ne yeni bir Amerikan mandası zihniyetine ne de herhangi bir yabancı ulusun baskısının korkutucu olasılığına meydan vermemiştir.

Görülüyor ki Ecevit, takip ettiği ulusal bağımsızlık eksenli iç ve dış politikasıyla Amerika'yı büyük patron olarak kabul etmediğini açıkça ortaya koymuştur. Böylece Ecevit, Türkiye'nin Birleşik Devletlere tam bağımsız bir ülke olduğu hatırlatan politikalarıyla, Türk halkının ve kamuoyunun desteğini arkasına almayı başarmıştır.

Şüphesiz "Karaoğlan" unvanıyla karşılığını bulan söz konusu halk desteği Ecevit'in açık, dürüst ve demokratik kişiliğinin bir ürünüdür. Ecevit'e göre, demokrasiye saygılı ve halkın hassasiyetlerini dikkate alan bir dış politika karşısında, hangi devlet olursa olsun karşılardaki hükümete baskı yapmanın herhangi bir yararı olmayacağını fark edecektir. Nitekim Cenevre görüşmelerinde İngiltere'nin hezeyanları karşısında, Ecevit ve kurmaylarının basiretli bir tutum sergilemesi, baskıya boyun eğmeyecek bir halkın desteğinin kazanılmış olmasından kaynaklanmıştır.

Diğer taraftan Kıbrıs Türklerinin haklarını muhafaza edebilmek için süratle hareket eden Ecevit önderliğindeki Türkiye, Kıbrıs bunalımında ideolojik bir yaklaşım izlememiş, dünya siyasal konjonktürünü isabetle yorumlamıştır. O, hükümet olarak savaşa girme kararını verirken, bütün ihtimalleri en küçük ayrıntısına kadar dikkatle incelemiş, iç ve dış koşulları isabetle değerlendirmiştir.

Nitekim Ecevit'e göre, garantör devlet olarak Yunanistan'ın, Kıbrıs'taki darbeyi destekleyen suskunluğu, Kıbrıs'ta uluslar arası toplumu yanıltan Washington ve Atina'nın, koşullardan kendi çıkarına göre yararlanmayı amaç edinmesi ve Kıbrıs'taki askeri, ardından Cenevre'deki diplomatik hezimet üzerine Yunanistan'ın, NATO ülkelerini harekete geçirmek için NATO'nun askeri kanadından çekileceğini açıklaması bir oyundan ibarettir. Ecevit, adada hayata geçirilmeye çalışılan bu oyuna karşı ideolojik önyargılardan uzak durmuş, ABD'ye karşı Sovyet kartını başarıyla kullanmış ve ittifak bağlantılarımız haricinde kalan devletlerin Akdeniz'deki endişelerini olgunlukla karşılamıştır.

Bununla birlikte, Kıbrıs Barış Harekâtının ikinci aşamasından sonra Sovyetlerin gündeme getirdiği ve hiçbir devletin açıktan hayır diyemediği çok taraflı konferans önerisi

Ecevit tarafından Moskova'yla olan dostluğumuza gölge düşürmeyecek bir şekilde reddedilmiştir. Böylece Ecevit, bu öneriyi ret ederek, ülkemizin hiçbir baskı karşısında haklarından ödün vermeyeceği mesajını dünyaya iletmiştir.

Ancak, Ecevit, Kıbrıs Barış Harekâtı süresince, koalisyon ortağının zıt açıklamalarına karşın, asla zafer sarhoşluğuna kapılmamıştır. O, öncesiyle ve sonrasıyla bu askerî eyleminin neler getirebileceğini dikkate almış, sahada veya masada kazanılan başarılarından cüret alıp, uluslar arası dengeyi sarsacak hayallere kapılmadığı gibi, dünya kamuoyunu zor durumu sokabilecek maceralardan uzak durmayı yeğlemiştir.

Ecevit'in basına verdiği demeçlerde adada büyük bir bozguna uğrayan Yunanlıları beyanlarıyla incitmekten özellikle kaçınmış olması onun kişiliğindeki nezaket ve alçak gönüllüğünün yansımasıdır.

Görülüyor ki Ecevit, Kıbrıs krizinin her devresinde dış politikamızda ne küçüklük ne de büyüklük hissiyatına olanak vermemiştir.

Ecevit, iktidarı her ne kadar koalisyon ortağıyla paylaşmasına karşın, gücünü, kararlılığını ve dik duruşunu herkes için demokrasi vaat etmesinden almıştır. Demokrasiyi içselleştiren de bir lider kimliğindeki Ecevit, Kıbrıs krizi süresince çoğulculuk prensibine saygılı olmuş, muhalefette kalan siyasi partilerin de Kıbrıs meselesindeki görüşlerini dikkate almıştır.

Nitekim Ecevit, Kıbrıs krizi süresince, meclisteki diğer partilerin liderleriyle bir araya gelerek diplomatik veya askeri gelişmeler hakkında nispi demokrasi ilkesini özümseyen bir lider hüviyetiyle gerekli bilgi alışverişine imkân vermiş ve böylece halkın bu ulusal davada birlik içinde davranmasının önünü açmıştır.

İşte Ecevit'in uzlaştırıcı ve demokratik bu tutumu, onun Türk kamuoyunda saygınlık grafiğinin hızla yükselmesini beraberinde getirmiştir.

İnsan haklarına ve uluslar arası antlaşmalara saygılı barışsever Ecevit, sadece 12 Mart muhtırasındaki tutumuyla Türkiye'de değil, Yunanistan ve Kıbrıs'ta da demokrasinin öncülüğünü ve savunuculuğunu yapar konuma gelmiştir. Çünkü Ecevit'in koordinatörlüğünde gerçekleştirilen bu erdemli barış harekâtı, Yunanistan'da ve Kıbrıs'ta Yunan halkının yönetimini ellerinden alan Washington'un güdümündeki askeri cuntaların devrilmesi sonucunu doğurmuş, böylece Yunan halkı şeklen de olsa demokratik yönetime tekrar kavuşmuştur.

KAYNAKÇA

1-KİTAPLAR

- AHMAD, Feroz; **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2011.
- AHMAD, Feroz; **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014.
- ALASYA, Halil Fikret; **Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1964.
- ALASYA, Halil Fikret; **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1977.
- ALASYA, Halil Fikret; **Tarihte Kıbrıs**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi, Ankara, 1988.
- ALASYA, Halil Fikret; **Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri**, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa, 1992.
- AKAR, Rıdvan ve DÜNDAR, Can; **Ecevit ve Gizli Arşivi**, 3.Baskı, İmge Kitabevi, İstanbul, 2008.
- AKAR, Rıdvan ve DÜNDAR, Can; **Karaoğlan**, Can Yayınları, İstanbul, 2015.
- AKMARAL, Kemal; **Kıbrıs Türkünü İmhayı Hedefleyen Akritas Planı ve Annan'a Dek Uzanan Planlar Süreciyle Kıbrıs**, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul, 2004.
- ARCAYÜREK, Cüneyt, **Bir Özgürlük Tutkunu**, Detay Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- ARMAOĞLU, Fahir; **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1993.
- ARMAOĞLU, Fahir; **Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
- ARTUÇ, İbrahim; **Kıbrıs'ta Savaş ve Barış**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1989.
- AVCIOĞLU, Doğan; **Devrim ve "Demokrasi" Üzerine**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2001.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Menderes'in Dramı: 1899-1960**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007.
- BEKTAŞ, Arsev; **Demokratikleşme Sürecinde Liderler Oligarşisi, CHP ve AP (1961-1980)**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1993.
- BİRAND, Mehmet Ali; **30 Sıcak Gün**, Milliyet Yayınları, 14.Baskı, İstanbul, 1990.
- CILIZOĞLU, Tanju; **Kamil Kırıkoğlu İnönü ve Ecevit'i Anlatıyor**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2017.
- ÇAVDAR, Tefvik; **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950-1995)**, İmge Kitabevi, Ankara, 1996.
- CEM, İsmail; **Soldaki Arayış**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.
- ÇETİNGÜLEÇ, Mehmet; **Rahşan**, Sabah Kitapları, İstanbul, 2002.
- ÇOLAK, Mustafa; **Karaoğlan: Bülent Ecevit**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

- COPEAUX, Etienne ve MAUSS-COPEAUX, Claire; **Taksim! Bölünmüş Kıbrıs 1964-2005**, Çeviren: Ali Berktaş, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2009.
- DSP ARGE Kurulu; **Türkiye'nin AB Üyeliği Yolunda Ecevit, Kıbrıs ve Helsinki Gerçeği**, Pozitif Matbaacılık, Ankara, 2004.
- ECEVİT, Bülent; **Dış Politika ve Kıbrıs Dosyası**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.
- EMRE, Yunus; **CHP, Sosyal Demokrasi ve Sol: Türkiye'de Sosyal Demokrasinin Kuruluş Yılları (1960-1966)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
- ERDOĞAN, Aras; **Umut Adam Ecevit**, Kesit Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- EROĞLU, Hamza; **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekâtı**, Emel Matbaacılık, Ankara, 1975.
- FIRAT, Melek M; **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997.
- GÜREL, Şükrü Sina; **Kıbrıs Tarihi (1878-1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslar arası Politika 1-2**, Kaynak Yayınları, Ankara, 1984.
- GÖKTÜRK, Turgay Bülent; **Enosis'in Doğuşu ve Düşünceden Eyleme Geçişi – 1931 İsyanı**, Ajans Yayın Ltd., Lefkoşa, 2009.
- GÖNLÜBOL, Mehmet; **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, 9. Basım, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996.
- GÜRÜN, Kamuran; **Dış İlişkiler ve Türk Politikası (1939'dan Günümüze Kadar)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1983.
- HEPER, Metin; **İsmet İnönü Yeni Bir Yorum Denemesi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.
- İNAN, Süleyman; **Demokrat Parti Dönemi (1950-1960), Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, Editörler: Süleyman İnan-Ercan Haytoğlu, Anı Yayıncılık, Ankara, 2011.
- KARTAL, Yiğit; **Bülent Ecevit Küllerinden Doğan Lider**, Güçlü Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- KESER, Ulvi; **Kıbrıs'ta Türk-Yunan Fırtınası (1940-1950-1960-1970)**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2006.
- KESER, Ulvi; **Dünden Bugüne Kıbrıs (1913-2013)**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2013.
- KOÇ, Altuğ; **CHP'de "Ortanın Solu" Söylemi ve 1965 Seçimleri**, Dezanj Yayınları, İstanbul, 2014.
- KOÇAK, Cemil; **Siyasal Tarih (1923-1950), Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1989.
- KOLOĞLU, Orhan; **Kim Bu? Ecevit**, Boyut Kitapları, İstanbul, 2001.
- KONGAR, Emre; **Tarihimize Yüzleşmek**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007.
- KURT, Süleyman; **-Bir Karaoğlan Hikâyesi- Bülent Ecevit**, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2002.

MÜTERCİMLER, Erol; **Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri**, Yaprak Yayınevi, İstanbul, 1990.

MÜTERCİMLER, Erol; **Satılık Ada Kıbrıs: Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri**, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2010.

OBERLİNG, Pierre; **Bellapais'e Giden Yol: Kıbrıs Türklerinin Kuzey Kıbrıs'a Göçü**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1987.

ORAN, Baskın; **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980)**, 15. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

ÖNALP, Ertuğrul; **Geçmişten Günümüze Kıbrıs**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2010.

ÖYMEN, Onur; **Demokrasiden Diktatörlüğe –İktidar Uğruna Demokrasiyi Feda Edenler-**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011.

ÖZAKMAN, Turgut; **Çılgın Türkler Kıbrıs**, Bilgi Yayınevi, 23.Basım, İstanbul, 2013.

ÖZÇELİK, Ayfer; “1960’tan Günümüze Türk Siyasal Hayatı”, **Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, Editörler: Süleyman İnan-Ercan Haytoğlu, Anı Yayıncılık, Ankara, 2011.

ÖZDEMİR, Hikmet; “Siyasal Tarih (1960-1980)”, **Türkiye Tarihi 4-Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Editör: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul, 1989.

ÖZDEMİR, Ali Ulvi; **Türkiye’de Avrupa Birliği Karşıtlığının Tarihi**, Alter Yayıncılık, Ankara, 2008.

ÖZDEMİR, Ali Ulvi; **Çöküşten Zafere Birinci Dünya Savaşında ve Kurtuluş Savaşında Cepheler**, Akıl Fikir Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 2016.

SAĞLAMER, Kayhan; **Ecevit Olayı Bir Başbakanın Doğuşu**, 5.Baskı, Belge Yayınları, İstanbul, 1974.

SAĞLAMER, Kayhan; **Kıbrıs Harekâtı: Bir Başbakanın Doğuşu**, Cilt:3, Belge Yayınları, İstanbul, 1975.

SOYSAL, İsmail; **Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları (1920-1945)**, Cilt:1, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000.

SUNAY, Cengiz; **Türk Siyasetinde Sivil-Asker İlişkileri -27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül ve Sonrası-**, Orion Kitabevi, Ankara, 2010.

TUNÇAY, Mete; “Siyasal Tarih (1950-1960)”, **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Editör: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul, 1989.

TÜTÜNCÜ ESMER, Gülsüm; **CHP: 1965-1980 Türk Siyasal Yaşamında Ortanın Solu**, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya, 2006.

UÇAROL, Rifat; **1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı-İngiliz Anlaşması**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1978.

UÇAROL, Rifat; **Siyasi Tarih (1789-1994)**, 4.Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995.

2-MAKALELER

ALTUN, Fahrettin; “Kemalist Bir Modernleşme Yorumu Olarak Yön Dergisi”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt:2, Sayı: 1, 2004, S.551-575.

- ALPER, Emin; “Bülent Ecevit”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol**, Cilt: 8, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.202-213.
- ARMAOĞLU, Fahir; “1955 Yılında Kıbrıs Meselesinde Türk Hükümeti ve Türk Kamuoyu”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 2, Ankara, 1959, s.57-86.
- ATAÇ, Kaan Kutlu; “70 Yılında Truman Doktrini: Türkiye ve Soğuk Savaş”, **Ortadoğu Etütleri**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2016, Ankara, S.102-135.
- ATAOV, Türkkaya; “Türk Dış Politikası Üzerine Düşünceler”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:4, Sayı:1, Ankara, 1969, s.95-121.
- AYATA, Ayşe Güneş; “Türkiye’nin Demokratikleşme Sürecinde Ortanın Solu Hareketi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 50, Sayı: 3, Ankara, 1995, s.79-88.
- BOSTANCI, Mustafa; “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin İlanı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yankıları”, **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 34, Sayı: 57, Ankara, 2015, s.317-355.
- BOZKIR, Gürcan; “Cumhuriyet Halk Partisinde Bülent Ecevit ve Ortanın Solu Düşüncesi”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, İzmir, 2005, s.231-248.
- BOZKURT, İbrahim; “ABD’nin Kıbrıs Politikası ve Türk Kamuoyu (1950-1964) (Johnson Mektubuna Kadar)”, **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Sayı:14, İstanbul, 2008, s.141-189.
- BULUT, Sedef; “Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu”, **Gazi Akademik Bakış**, Cilt:2, Sayı:4, Ankara, 2009, S.125-145.
- BURAK, Durdu Mehmet; “Türkiye ve Yunanistan Devletleri Arasında Mübadele Meselesi ve Kırşehir’e Yerleştirilen Muhacirlerin İaşe Sorunları”, **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt: 4, Sayı: 14, Ankara, 2007, s.29-46.
- ECEVİT, Bülent; “Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Kıbrıs”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt: 39, Sayı: 1-2, Ankara, 1999, s.1-24.
- FIRAT, M. Melek; “Helsinki Zirvesinden Günümüze AB-Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt:4, No:1, Ankara, 2004, s.47-79.
- GÜLER, Yavuz; “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi”, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:1, Kırşehir, 2004, s.101-112.
- İLHAN, Metin; “Kıbrıs Sorununun Türk-Amerikan İlişkilerine Yansıması (1958-1974)”, **Türkiyat Mecmuası**, Cilt:25, İstanbul, 2015, s.255-280.
- ÖZDEMİR, Ali Ulvi; “Lozan’da Başarıyı Ölçmek: Konular Bazında Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı:53, Ankara, 2013, s.155-200.

ÖZDEMİR, Ali Ulvi; “Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Türk Solunun DP ve Hükümet ile İlişkileri 1945-1946”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı:55, Ankara, 2014, s.177-242.

SÖNMEZOĞLU, Faruk; “Bağlantısız Üçüncü Dünya’dan Çevre Ülkelerine”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı:41, İstanbul, 2009, s.1-8.

TAMKOÇ, Metin; “Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Devletler Hukuku Yönünden Statüsü”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:40, Sayı:1, Ankara, 1985, s.55-67.

TÜYSÜZOĞLU, Göktürk; “İkinci Dünya Savaşı Sonrası İngiliz Dış Politikası: İmparatorluk Yaşıyor Mu?”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı:26, Celalabat, 2011, s.1-23.

VERSAN, Rauf; “Yirmi birinci Yüzyıla Giderken Lozan Antlaşması”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 56, Sayı: 1-4, İstanbul, 1998, s.185-206.

VERSAN, Rauf, “Kıbrıs Uyuşmazlığının Gerçekleri ve Bunlara İlişkin Bazı Mülâhazalar”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Cilt:25, Sayı:1-2, İstanbul, 2006, s.663-670.

3-PANEL, SEMİNER VE SEMPOZYUMLAR:

AKKUŞ, Mine ve ÖZDAL, Barış; “Lozan Barış Antlaşması’nın Ardından Türkiye’ye Gelen Kıbrıslı Göçmenler-Mülteciler”, **1.Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu**, 21-23 Kasım 2008, Sempozyum Bildiri Kitabı 1, Hazırlayan: Ulvi Keser, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, Ankara, 2009, S.91-112.

ŞENER, Bülent; “Kıbrıs Barış Harekâtının Meşruiyeti ve Uluslararası Hukuk Açısından Bir Değerlendirilmesi”, **Uluslar arası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslar arası Sempozyumu**, 11-13 Aralık 2014, Sempozyum Bildiri Kitabı, Yayına Hazırlayan: Duygu Türker Çelik, Ankara, 2016, s.395-433.

TAMÇELİK, Soyalp; “Kıbrıs Komünist Parti’nin (AKEL) İlhâk Kararı ve S.S.C.B.’nin Kıbrıs Politikası”, **Tarih ve Kıbrıs Sorunu II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı**, Cilt: 2, 24-27 Kasım 1998, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları: 7, Gazimağusa, 1999.

4-GAZETE VE DERGİLERE AİT KÖŞE YAZILARI:

AKBAL, Oktay; “Düşmanımız Faşizmdir”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 22 Temmuz 1974.

AKBAL, Oktay; “Savaşçılık, Barışçılık”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Temmuz 1974.

AKSOY, Muammer; *Doğru Söyleyeni*, **Barış Gazetesi**, 5 Ağustos 1974.

AYSEV, Yaşar; “Helâl Olsun”, **Barış Gazetesi**, 21 Temmuz 1974.

BELGİL, Vehbi ; “Yunanistan’ın Genişleme Politikası ve Kıbrıs”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Temmuz 1974.

ESEN, Bülent Nuri; “Masa Başı”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 26 Ağustos 1974.

ECEVİT, Bülent; “İngiliz Parlamentosunda Siyasetimizin Bir Tarifi”, **Ulus Gazetesi**, 31 Mart 1956.

ECEVİT, Bülent; “Hükümetin Yeni Kıbrıs Siyaseti”, **Ulus Gazetesi**, 2 Aralık 1957.

ECEVİT, Bülent; “Dış Siyasette İktidar ve Muhalefet”, **Ulus Gazetesi**, 20 Aralık 1957.

ECEVİT, Bülent; “Türkiye’nin Sorumluluğu”, **Ulus Gazetesi**, 29 Nisan 1957.

ECEVİT, Bülent; “Türk ve Yunan Davranışları”, **Ulus Gazetesi**, 17 Haziran 1958.

ECEVİT, Bülent; “Kıbrıs’ın Durumu Yeniden Düşünölmelidir”, **Ulus Gazetesi**, 9 Ağustos 1959.

ECEVİT, Bülent, “Bağımsız Kıbrıs”, **Ulus Gazetesi**, 17 Ağustos 1960.

ECEVİT, Bülent; “Mektuplar”, **AKİS**, Cilt: XXXV, Sayı: 605, Ankara, 1966.

ESMER, A. Şükrü; “Kıbrıs’ın 2.Fethi ve Kurtarılışı”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 23 Temmuz 1974.

FİŞEK, Hicri; “Türkiye Kıbrıs’a Verdiği Sözü Tuttu”, **Milliyet Gazetesi**, 25 Temmuz 1974.

İPEKÇİ, Abdi; “Her Hafta Bir Sohbet”, **Milliyet Gazetesi**, 27 Ağustos 1973.

MERAY, Seha; “Haksızlık Yenemez, Doğruluk Yenebilir”, **Milliyet Gazetesi**, 5 Ağustos 1974.

NADİ, Nadir; “İyi Düşün Çabuk Davran”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 17 Temmuz 1974.

NADİ, Nadir; “Büyük Görev”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 20 Temmuz 1974.

SAVCI, Bahri; “Yunanistan Sorunu”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 22 Temmuz 1974.

SELÇUK, İlhan; “Maşallah”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 24 Temmuz 1974.

SELÇUK, İlhan; “Telefon Diplomasisi”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 24 Ağustos 1974.

SİRMEN, Ali; “Bir Yanlışlık”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 18 Temmuz 1974.

SİRMEN, Ali; “Müdahale Ama Ne İçin?”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Temmuz 1974.

SİRMEN, Ali; “Türkiye’nin Müdahale Hakkı Doğmuştur”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 17 Temmuz 1974.

5-GAZETELER:

A-AKŞAM GAZETESİ:

Akşam Gazetesi, 16 Temmuz 1974.

Akşam Gazetesi, 17 Temmuz 1974.

Akşam Gazetesi, 18 Temmuz 1974.

Akşam Gazetesi, 19 Temmuz 1974.

Akşam Gazetesi, 20 Temmuz 1974.

Akşam Gazetesi, 21 Temmuz 1974.

Akşam Gazetesi, 22 Temmuz 1974.

Akşam Gazetesi, 23 Temmuz 1974.

Akşam Gazetesi, 24 Temmuz 1974.

Akşam Gazetesi, 25 Temmuz 1974.

Akşam Gazetesi, 29 Temmuz 1974.

Akşam Gazetesi, 31 Temmuz 1974.
Akşam Gazetesi, 1 Ağustos 1974.
Akşam Gazetesi, 4 Ağustos 1974.
Akşam Gazetesi, 5 Ağustos 1974.
Akşam Gazetesi, 6 Ağustos 1974.
Akşam Gazetesi, 8 Ağustos 1974.
Akşam Gazetesi, 10 Ağustos 1974.
Akşam Gazetesi, 15 Ağustos 1974.
Akşam Gazetesi, 16 Ağustos 1974.

B-BARIŞ GAZETESİ:

Barış Gazetesi, 8 Şubat 1974.
Barış Gazetesi, 16 Temmuz 1974.
Barış Gazetesi, 17 Temmuz 1974.
Barış Gazetesi, 18 Temmuz 1974.
Barış Gazetesi, 19 Temmuz 1974.
Barış Gazetesi, 20 Temmuz 1974.
Barış Gazetesi, 21 Temmuz 1974.
Barış Gazetesi, 22 Temmuz 1974.
Barış Gazetesi, 23 Temmuz 1974.
Barış Gazetesi, 24 Temmuz 1974.
Barış Gazetesi, 26 Temmuz 1974.
Barış Gazetesi, 31 Temmuz 1974.
Barış Gazetesi, 5 Ağustos 1974.
Barış Gazetesi, 6 Ağustos 1974.
Barış Gazetesi, 8 Ağustos 1974.
Barış Gazetesi, 10 Ağustos 1974.
Barış Gazetesi, 14 Ağustos 1974.
Barış Gazetesi, 15 Ağustos 1974.
Barış Gazetesi, 17 Ağustos 1974.
Barış Gazetesi, 30 Ağustos 1974.

C-CUMHURİYET GAZETESİ:

Cumhuriyet Gazetesi, 19 Ocak 1950.
Cumhuriyet Gazetesi, 24 Ocak 1950.

Cumhuriyet Gazetesi, 17 Nisan 1964.
Cumhuriyet Gazetesi, 8 Şubat 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 16 Temmuz 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 17 Temmuz 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 18 Temmuz 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 19 Temmuz 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 20 Temmuz 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 21 Temmuz 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 22 Temmuz 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 23 Temmuz 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 24 Temmuz 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 25 Temmuz 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 26 Temmuz 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 27 Temmuz 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 29 Temmuz 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 30 Temmuz 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 31 Temmuz 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 1 Ağustos 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, “Bulanık Demeçler”, 3 Ağustos 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 5 Ağustos 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 8 Ağustos 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 10 Ağustos 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 12 Ağustos 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 14 Ağustos 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 15 Ağustos 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 16 Ağustos 1974.
D-GÜNAYDIN GAZETESİ
Günaydın Gazetesi, 14 Şubat 1975.
E-HÜRRİYET GAZETESİ
Hürriyet Gazetesi, 16 Ocak 1966.
F-MİLLİYET GAZETESİ:
Milliyet Gazetesi, 29 Aralık 1956.
Milliyet Gazetesi, 16 Ağustos 1960.

Milliyet Gazetesi, 29 Nisan 1960.
Milliyet Gazetesi, 25 Aralık 1963.
Milliyet Gazetesi, 5 Mart 1964.
Milliyet Gazetesi, 27 Haziran 1966.
Milliyet Gazetesi, 18 Ekim 1966.
Milliyet Gazetesi, 25 Ekim 1966.
Milliyet Gazetesi, 22 Mart 1971.
Milliyet Gazetesi, 8 Şubat, 1974.
Milliyet Gazetesi, 16 Temmuz 1974.
Milliyet Gazetesi, 17 Temmuz 1974.
Milliyet Gazetesi, 18 Temmuz 1974.
Milliyet Gazetesi, 19 Temmuz 1974.
Milliyet Gazetesi, 20 Temmuz 1974.
Milliyet Gazetesi (İkinci Baskı), 20 Temmuz 1974.
Milliyet Gazetesi (Üçüncü Baskı), 20 Temmuz 1974.
Milliyet Gazetesi, 21 Temmuz 1974.
Milliyet Gazetesi, 23 Temmuz 1974.
Milliyet Gazetesi, 24 Temmuz 1974.
Milliyet Gazetesi, 25 Temmuz 1974.
Milliyet Gazetesi, 27 Temmuz 1974.
Milliyet Gazetesi, 29 Temmuz 1974.
Milliyet Gazetesi, 31 Temmuz 1974.
Milliyet Gazetesi, 3 Ağustos 1974.
Milliyet Gazetesi, 8 Ağustos 1974.
Milliyet Gazetesi, 10 Ağustos 1974.
Milliyet Gazetesi, 11 Ağustos 1974.
Milliyet Gazetesi, 12 Ağustos 1974.
Milliyet Gazetesi, 14 Ağustos 1974.
Milliyet Gazetesi (3.Baskı), 14 Ağustos 1974.
Milliyet Gazetesi, 15 Ağustos 1974.
Milliyet Gazetesi, 16 Ağustos 1974.
Milliyet Gazetesi, 16 Eylül 1974.
Milliyet Gazetesi, “Ecevit Olayı”, 14 Kasım 1974.

G-TERCÜMAN GAZETESİ:

Tercüman Gazetesi, 8 Şubat 1974.

Tercüman Gazetesi, 16 Temmuz 1974.

Tercüman Gazetesi, 17 Temmuz 1974.

Tercüman Gazetesi, 19 Temmuz 1974.

Tercüman Gazetesi, 20 Temmuz 1974.

Tercüman Gazetesi, 21 Temmuz 1974.

Tercüman Gazetesi, 23 Temmuz 1974.

Tercüman Gazetesi, 24 Temmuz 1974.

Tercüman Gazetesi, 25 Temmuz 1974.

Tercüman Gazetesi, 31 Temmuz 1974.

Tercüman Gazetesi, 8 Ağustos 1974.

Tercüman Gazetesi, 11 Ağustos 1974.

Tercüman Gazetesi, 16 Ağustos 1974.

H-VATAN GAZETESİ:

Vatan Gazetesi, 8 Şubat 1974.

Vatan Gazetesi, 16 Temmuz 1974.

Vatan Gazetesi, 17 Temmuz 1974.

Vatan Gazetesi, 18 Temmuz 1974.

Vatan Gazetesi, 19 Temmuz 1974.

Vatan Gazetesi, 20 Temmuz 1974.

Vatan Gazetesi, 21 Temmuz 1974.

Vatan Gazetesi, 23 Temmuz 1974.

Vatan Gazetesi, 25 Temmuz 1974.

Vatan Gazetesi, 26 Temmuz 1974.

Vatan Gazetesi, 27 Temmuz 1974.

Vatan Gazetesi, 29 Temmuz 1974.

Vatan Gazetesi, 31 Temmuz 1974.

Vatan Gazetesi, 5 Ağustos 1974.

Vatan Gazetesi, 8 Ağustos 1974.

Vatan Gazetesi, 10 Ağustos 1974.

Vatan Gazetesi, 11 Ağustos 1974.

Vatan Gazetesi, 16 Ağustos 1974.

Vatan Gazetesi, 17 Ağustos 1974.

I-ZAFER GAZETESİ:

Zafer Gazetesi, 8 Şubat 1974.

Zafer Gazetesi, 16 Temmuz 1974.

Zafer Gazetesi, 18 Temmuz 1974.

Zafer Gazetesi, 21 Temmuz 1974.

Zafer Gazetesi, 22 Temmuz 1974.

Zafer Gazetesi, 23 Temmuz 1974.

Zafer Gazetesi, 24 Temmuz 1974.

Zafer Gazetesi, 25 Temmuz 1974.

Zafer Gazetesi, 27 Temmuz 1974.

Zafer Gazetesi, 29 Temmuz 1974.

Zafer Gazetesi, 31 Temmuz 1974.

Zafer Gazetesi, 8 Ağustos 1974.

Zafer Gazetesi, 11 Ağustos 1974.

Zafer Gazetesi, 16 Ağustos 1974.

6-TUTANAKLAR:

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Cilt:7, İçtima:2, Kırk Sekizinci İnikat, 28 Şubat 1959.

Türkiye Cumhuriyeti Kurucu Meclis Tutanak Dergisi, Dördüncü Birleşim, 22 Şubat 1961.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 97. Birleşim, Dönem: 4, Cilt: 6, Toplantı: 1, 18 Haziran 1974.

TBMM Tutanak Dergisi, GCZ, C.13/1, 3. Birleşim, 1. ve 4. Oturum, (20.07.1974).

7-TEZLER:

GAYTANCIOĞLU, Kaan; **Politik Liderlik ve Bülent Ecevit**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2013.

GÖKTÜRK, Turgay Bülent;, **1974 Öncesinde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası, Vizyonu ve Uygulamaları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İzmir, 2013.

KARACA, Erdem; **Türk Basımında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci ve Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1975-1983)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2010.

KILIÇOĞLU, Çiğdem; **Albaylar Cuntası Döneminde Yunanistan'ın Türkiye Politikası (1967-1974)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

8- İNTERNET KAYNAKLARI

www.gazetevatan.com/ecevit-in-annan-plani-degerlendirmesi-19683-gundem, 1 Haziran 2018'te erişildi.

www.mynet.com/haber/politika/ecevitten-kibris-elistirisi-112350-1, 1 Haziran 2018'te erişildi.

EKLER

Ek.1. Mektuplar

Mektup.1. ABD Başkanı Lyndon Baines Johnson'un Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'ye 5 Haziran 1964 tarihli Mektubu

Sayın Bay Başkan,

Türkiye Hükümetinin, Kıbrıs'ın bir kısmını askeri kuvvetle işgal etmek üzere müdahalede bulunmaya karar vermeyi tasarladığı hakkında Büyükelçi Hare vasıtası ile sizden ve Dışişleri Bakanınızdan aldığım haber beni ciddi surette endişeye sevk etmektedir. En dostane ve açık şekilde belirtmek isterim ki, geniş çapta neticeler tevhit edebilecek böyle bir hareketin Türkiye tarafından takip edilmesini, Hükümetinizin bizimle evvelden tam bir istişarede bulunmak hususundaki taahhüdü ile kabili telif addetmiyorum. Büyükelçi Hare, görüşlerimi öğrenmek üzere kararınızı birkaç saat tehir etmiş olduğunuzu bana bildirdi.

Yıllar boyunca Türkiye'yi en sağlam şekilde desteklediğini ispat etmiş olan ABD gibi bir müttefikin, bu şekilde neticeleri olan tek taraflı bir kararla karşı karşıya bırakılmasının, Hükümetiniz bakımından doğru olduğuna hakikaten inanıp inanmadığınızı sizden sorarım. Binaenaleyh, böyle bir harekete tevessül etmeden önce Birleşik Amerika Devletleri ile tam istişarede bulunmak mesuliyetini kabul etmenizi hassaten rica etmek mecburiyetindeyim.

1960 tarihli Garanti Antlaşması ahkâmı gereğince böyle bir müdahalenin caiz olduğu kanaatinde bulunduğunuz intibaindayım. Bununla beraber, Türkiye'nin mutasavver müdahalesinin, Garanti Antlaşması tarafından sarahaten men edilen bir hal sureti olan taksimi gerçekleştirme gayesine matuf olacağı yolundaki anlayışımıza dikkatinizi çekmek zorundayım. Ayrıca, söz konusu Antlaşma, teminatçı devletler arasında istişareyi gerektirmektedir. Birleşik Amerika, bu durumda bilcümle istişare imkânlarının hiçbir şekilde tüketilmediği ve dolayısıyla tek taraflı harekete geçme hakkının henüz kabili istimal olmadığı kanaatindedir.

Diğer taraftan, Bay Başkan, NATO vecibelerine de dikkat nazarınızı celbetmek mecburiyetindeyim. Kıbrıs'a vaki olacak Türk müdahalesinin, Türk-Yunan kuvvetleri arasında askeri bir çatışmaya müncer olacağı hususunda zihninizde en ufak bir tereddüt olmamalıdır. Dışişleri Bakanı Rusk Lahey'de yapılan son NATO Bakanlar Konseyi toplantısında, Türkiye ile Yunanistan arasında bir harbin "kelimenin tam manasıyla düşünülemez" olarak telakki edilmesi gerektiğini beyan etmişti. NATO'ya iltihak, esası icabı olarak, NATO memleketlerinin birbiriyle harp etmeyeceklerini kabul etmek demektir. Almanya ve Fransa, NATO'da müttefik olmakla yüzyıllık husumet ve düşmanlıklarını gömmüşlerdir. Aynı şeyin Yunanistan ve Türkiye'den de beklenmesi gerekir. Ayrıca, Türkiye tarafından Kıbrıs'a yapılacak askeri bir müdahale Sovyetler

Birliğinin meseleye doğrudan doğruya karişmasına yol açabilir. NATO mütteklerinin tam rıza ve muvafakatlere olmadan Türkiye'nin girişeceği bir hareket neticesinde ortaya çıkacak bir Sovyet müdahalesine karşı Türkiye'yi müdafaa etmek mükellefiyetleri olup olmadığını müzakere etmek fırsatını bulmamış olduklarını takdir buyuracağınız kanaatindeyim.

Diğer taraftan, Bay Başkan, bir Birleşmiş Milletler üyesi olarak Türkiye'nin vecibeleri dolayısıyla da endişe duymaktayım. Birlemiş Milletler Ada'da sulhu korumak için kuvvet temin etmiştir. Bu kuvvetlerin vazifesi zor olmuştur, fakat geçen son birkaç hafta zarfında, Ada'daki şiddet hareketlerinin azaltılmasında tedrici bir şekilde muvaffak olmuşlardır. Birleşmiş Milletler arabulucusu henüz içini bitirmemiştir. Hiç şüphem yok ki, Birleşmiş Milletler üyelerinin çoğunluğu, Birleşmiş Milletler gayretlerini baltalayacak olan ve bu zor meseleye Birleşmiş Milletler tarafından makul ve barışçı bir hal tarzı bulunmasına yardım edebilecek herhangi bir ümidi yıkacak olan Türkiye'nin tek taraflı hareketine en sert şekilde tepki gösterecektir.

Aynı zamanda, Bay Başkan, askeri yardım sahasında Türkiye ve Birleşik Devletler arasında mevcut iki taraflı Anlaşmaya dikkatinizi çekmek isterim. Türkiye ile aramızda mevcut Temmuz 1947 tarihli Anlaşmanın IV üncü maddesi mucibince, askeri yardımın, verilif maksatlarından gayrı gayelerde kullanılması için, Hükümetinizin, Birleşik Devletlerin muvafakatini alması icap etmektedir. Hükümetiniz, bu şartı tamamen anlamış bulunduğunu muhtelif vesilelerle Birleşik Devletlere bildirmiştir. Mevcut şartlar tahtında Türkiye'nin Kıbrıs'a yapacağı bir müdahalede ABD tarafından temin edilmiş olan askeri malzemenin kullanılmasına Birleşik Devletlerin muvafakat edemeyeceğini size bütün samimiyetimle ifade etmek isterim.

Mutasavver Türk hareketinin fiili neticelerine gelince, böyle bir hareketin Kıbrıs adası üzerinde on binlerce Kıbrıslı Türkün katledilmesine yol açabileceği keyfiyetine en dostane bir şekilde dikkatinizi çekmek mecburiyetini hissediyorum. Tarafınızdan böyle bir harekete tevessül edilmesi, infiali mucip olacak ve girişeceğiniz askeri hareketin, himaye etmeye çalıştığınız kimselerin pek çoğunun toptan imhasını önlemeye yeter derecede müessir olması imkânsız olacaktır. Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin mevcudiyeti böyle bir faciayı önleyemez. Sözlerimi pek fazla sert bulabilir ve bizim, Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin ilgisine karşı bigâne olduğumu düşünebilirsiniz. Durumun böyle olmadığını size temin etmek isterim. Gerçek alenen, gerek hususi olarak, Kıbrıs Türklerinin emniyetini sağlamakta ve Kıbrıs meselesinin nihai hal tarzının, konuyla doğrudan doğruya ilgili tarafların rızasına dayanması hususu üzerinde ısrar etmekte gayret gösterdik. Amerika Birleşik Devletlerinin sizin lehinize yeter derecede faaliyet sarf etmediği hissini taşımanız mümkündür.

Fakat herhalde bilirsiniz ki, politikamız Atina'da en sert şekilde infiale yol açmış ve Amerika Birleşik Devletleri ile Başpiskopos Makarios arasında esaslı bir uzaklaşma usule

getirmiştir. Daha birkaç hafta önce yaptığımız görüşme sırasında Dışişleri Bakanımıza da söylediğim gibi Türkiye ile olan münasebetlerimize çok büyük bir değer veriyoruz. Sizi, kendisiyle temel ortak menfaatlerimiz olan büyük bir müttefik telakki etmişizdir. Sizin güvenlik ve refahınız ABD halkı için ciddi bir alaka mevzuu olagelmiş ve bu alakamız en pratik şekillerde ifadesini bulmuştur. Biz ve Siz, komünist dünyasının ihtiraslarına karşı koymak üzere birlikte dövüştük. Bu tesanüt bizim için büyük bir mana taşımaktadır ve bunun, Hükümetiniz ve halkınız için de aynı derecede bir mana taşıdığını ümit ederim. Kıbrıs'la ilgili olarak, Türk cemaatini tehlikeye maruz bırakacak herhangi bir hal tarzını desteklemeyi düşünmüyoruz. Nihai bir çözüm yolu bulmaya muvaffak olamadık, zira bunun dünyadaki en girift meselelerden biri olduğu aşikârdır. Fakat Türkiye ve Kıbrıslı Türklerin menfaatleri konusunda ciddi şekilde alakadar olduğumuz ve alakadar kalacağımız hususunda sizi temin etmek isterim.

Nihayet, Bay Başkan, en ciddi meseleyi, harp mı, sulh mu meselesini vazetmiş bulunuyorsunuz. Bu meseleler Türkiye ve Birleşik Amerika arasındaki iki taraflı münasebetlerin çok ötesine giden meselelerdir. Bunlar, sadece Türkiye ve Yunanistan arasında bir harbi muhakkak olarak tevlit etmekle kalmayacak, fakat Kıbrıs'a tek taraflı bir müdahalenin doğuracağı, önceden kestirilmeyen neticeler sebebiyle, daha geniş çapta muhasamata yol açabilecektir. Sizin Türkiye Hükümetinin Başbakanı olarak mesuliyetleriniz var, benim de Birleşik Amerika Başkanı olarak mesuliyetlerim mevcuttur. Bu sebeple, en dostane şekilde sizi şunu bildirmek isterim ki, bizimle yeniden ve en geniş ölçüde istişare etmeksizin böyle bir harekete tevessül etmeyeceğinize dair bana teminat vermediğiniz takdirde, meselenin gizli tutulması hususunda Büyükelçi Hare'den vaki talebinizi kabul etmeyecek ve NATO Konseyi ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin acilen toplantıya çağırılmasını istemek mecburiyetinde kalacağım.

Bu mesele hakkında sizinle şahsen görüşebilmemizin mümkün olmasını isterdim. Maatteessüf, mevcut Ana yasa hükümlerimizin icabı dolayısıyla, Birleşik Amerika'dan ayrılamamaktayım.

Teferruatlı müzakereler için siz buraya gelebilerseniz bunu memnuniyetle karşılarım. Genel barış ve Kıbrıs meselesinin akliselim ve sulh yoluyla halli hususlarında sizinle benim çok ağır bir mesuliyet taşımakta olduğumuzu hissediyorum. Bu itibarla, aramızda en geniş ve en samimi istişarelerde bulununcaya kadar sizin ve meslektaşlarınızın tasarladığınız her türlü kararı geri bırakmanızı rica ederim.

Hürmetlerimle.

Lyndon B. Johnson

Bkz. Fahir Armaoğlu, Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s.267-269.

Mektup.2. Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'nün ABD Başkanı Lyndon Baines Johnson'a 13 Haziran 1964 Tarihli Cevap Mektubu

Sayın Bay Başkan,

5 Haziran tarihli mesajınızı Büyükelçi Hare'in delaletiyle almış bulunuyorum. Kıbrıs'ta Garanti Antlaşması gereğince ferdi hareket hakkını kullanma kararını arzunuz veçhile, geri bıraktık. Mesajınıza hakim olduğunuzu buyurduğunuz açık kalplilik ve dostluk hislerine dayanarak, ben de size cevabımda durumu ve düşündüklerimizi tam bir samimiyetle izaha çalışacağım.

Bay Başkan,

Mesajınız gerek yazılış tarzı, gerek muhtevası bakımından ABD ile ittifak münasebetlerinde daima ciddi bir dikkat göstermiş olan Türkiye gibi bir müttefikinize karşı hayal kırıcı olmuş, ittifak münasebetlerine değinin muhtelif konularda önemli görüş ayrılıkları belirlemiştir. Gerek bu ayrılıkların, gerek mesajın umumi havasının sadece çok sıkışık bir zamanda acele toplanmış verilere dayanarak yapılmış iyi niyetli bir teşebbüsün telaşında doğmuş hususlardan ibaret olmasını yürekten dilerim.

İlk önce, Garanti Antlaşması icabı olarak Kıbrıs'a bir askeri müdahale zarureti görüldüğü zaman Birleşik Amerika ile istişare etmekte kusur ettiğimiz önemle belirtilmektedir. 1963 sonundan beri Kıbrıs'ta askeri müdahale ihtiyacı, bu seferle beraber, dördüncü oluyor. Başından beri bu konuda ABD ile istişare ettik. 25 Aralık 1963'te ilk buhran patladığı vakit, Garantör Devletlerle temasa geçtiğimizde, derhal ABD'yi haberdar ettik ve ABD bize bu meselede kendisinin bir taraf teşkil etmediği cevabını verdi. Ondan sonra müdahale müzakeresini İngiltere ve Yunanistan ile yaptık ve bildiğiniz gibi 26 Aralıkta İngiliz komutası altında üçlü bir askeri idare kuruldu. Londra Konferansının ve İngiliz-Amerikan müşterek tekliflerinin Makarios'un tutumu yüzünden başarısızlığa uğraması ve Ada'da Türklere saldırıların devamı dolayısıyla Şubat ayında çok buhranlı günler geçirdik ve durumun vahametinden ABD'yi, Ankara'yı ziyaret etmiş olan Mr. Ball vasıtasıyla haberdar ettik. İngiliz-Amerikan tekliflerinin reddi ile doğan boşluk dolayısıyla Ada'da nizamı tesis için müdahalenin zaruretinin anlattık ve her an müdahale mecburiyetinde kalacağımızı size bildirdik. Hatta sizden belli meseleler için teminatlar istedik. Bunlara müspet cevap verdiniz. Buna rağmen, bizden müdahale etmememizi istediniz ve Makarios'a Birleşmiş Milletlerde lüzumlu dersin verileceğini ve Türk hak ve menfaatlerinin tamamıyla korunmasını sağlayan bir plan hazırlandığını ifade ettiniz.

Bu talebinize uyduk; fakat Birleşmiş Milletlerde arzu edilen netice sağlanamadı. Üstelik, Güvenlik Konseyinin kurulmasına karar verdiği Birleşmiş Milletler Kuvveti'nin teşkili birinci mesele halini aldı. İşte üçüncü defa müdahale ihtiyacı 4 Mart Güvenlik Konseyi kararından sonra,

Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin teşekkül edip etmeyeceği hakikaten tereddüt uyandırdığı günlerde, Kıbrıs'taki tedhişçilerin cesareti artınca, tecavüzlerine karşı Türk cemaatini korumak için yeniden ortaya çıktı. Fakat Birleşmiş Milletler Kuvvetinin en kısa zamanda teşkil edileceğini bize temin ederek, Güvenlik Konseyi kararından sonra müdahale yapmamızda ısrar ettiniz. Teşebbüsümüzü tekrar tehir ederek, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin vazife almasını bekledik.

Sayın Başkan,

Kıbrıs'taki mezalim devrinin, bütün tedbirleri tesirsiz kılan hususi bir karakteri vardır. Başından beri emniyeti korumak için yapılan müzakereler ve geçirilen muvakkat devreler, hepsi yalnız Makarios idaresinin tecavüzünü ve tahribatını arttırmağa hizmet etmiştir.

Son defa Kıbrıs Hükümeti açıktan silahlanmaya başladı ve Birleşmiş Milletlerin kendi zulmünü ve anayasa dışı idaresini takviye edecek yardımcı bir vasıta gibi farz etti. Birleşmiş Milletlerin Anayasa nizamını iade ve tecavüzleri durdurmak için salâhiyetlerinin ve müdahale niyetlerinin eksik olduğu aşikar bir gerçek halini almıştır. Yunan Hükümetinin Kıbrıs idaresini nasıl teşvik ettiğini biliyorsunuz. Bu ahval içinde Kıbrıs'ta mezalimi durdurmak için bir müdahaleye mecbur olacağımızı ABD'de sizin huzurunuzda konuşurken söyledik. Lahey'de Hariciye Nazırınıza böyle bir ihtimal için ABD'nin bizi destekleyip desteklemeyeceğini sorduk. Bir cevap vermediniz. Kıbrıs'ta muhtelif vesilelerle müdahale kaçınılmazlığının kaç defa, ne suretle geçtiğini hikâye etmiş oluyorum. Her defasında sizi haberdar ettik ve sizin iyice bildiğinizi tahmin ediyorum. Birleşik ABD'nin ittifak manzumesi içinde hususi sorumluluğunu ve ittifak manzumesini mütesanit bir surette yürütebilmesi için ona ayrıca dikkatli ve yardımcı olmak lazım geldiğini takdir ettiğimizi yüksek derecede yetkili memurlarınıza birkaç kere söylediğimi iyice hatırlarım.

Görüyorsunuz ki, sizi tek taraflı bir kararla karşı karşıya bırakmak eğilimi bizde yoktur. Bizim şikâyetimiz, aylardan beri had bir surette ıstırapı içinde yaşadığımız bir meseleyi size anlatamamış olmamız ve Yunanistan'la iki müttefik arasında husule gelen haklı ve haksız durumda samimi ve ciddi bir vaziyet almamış olmanızdır.

Sayın Başkan,

Yine mesajınızda, Türkiye'nin münferiden harekete geçmeden önce, antlaşma hükümleri mucibince diğer teminatçı iki devletle istişare etmek vecibesini belirtiyorsunuz. Türkiye, bu vecibesini tamamıyla kavramıştır. Altı aydan beri bu vecibenin icaplarını samimiyetle yerine getirdik. Fakat Kıbrıslı Rum sorumlularının, Milletlerarası Antlaşmaları ayaklar altına almaları karşısında Türkiye'nin bu gidişe son verme çarelerinin müştereken araştırılması için Yunanistan'a yaptığı teşebbüsleri bu devlet neticesiz bırakmakla kalmayıp, bilakis Kıbrıslı Rum sorumluların hukuk ve insanlık dışı fiillerini savunmuş ve hatta onları teşvik etmiştir.

Yunanistan Hükümeti bizzat kendisi dahi, imzaladığı Milletlerarası Antlaşmaların artık yürürlükte olmadığını resmen beyan eylemekten çekinmemiştir. Bu husustaki çeşitli misaller, zamanında Dışişleri Bakanlığına yazılı ve şifahi olarak tafsilatı ile bildirilmiştir.

Teminatçı Devletlerden İngiltere Hükümeti ile de devamlı istişare vecibelerimizi yerine getirdik. Bir çok hallerde İngiltere Hükümeti ile birlikte Kıbrıs Hükümeti nezdinde, Anayasa düzenini ihyaya matuf müşterek teşebbüslerde bulunduk. Fakat maalesef bu teşebbüsler Kıbrıslı Rum sorumluların menfi tutumları yüzünden hiçbir müspet netice vermedi.

Görüyorsunuz ki Türkiye, diğer Teminatçı iki devletle devamlı istişare ve gerektiğinde müşterek hareket etme imkânlarını ciddiyetle aramıştır. Bu durum da, Türkiye'nin münferiden harekete geçmeden evvel diğer Teminatçı iki Devlet ile istişare etmek vecibesini yerine getirmediği iddia edilebilir mi?

Türkiye'ye samimiyetle ve sadakatle yerine getirdiği istişare vecibesini hatırlatmağa lüzum hisseden Amerika Birleşik Devletleri Hükümetinin, imzaladığı Antlaşmaları reddeden Yunanistan'a Milletlerarası Hukukun temeli olan "Pacta Sunt Servanda" kuralına saygı zorunluluğunu hatırlatması icap etmez mi? Daha 15 gün önce bizzat sayın Dışişleri Bakanımız tarafından "American Law Institute" da söylenen nutukta en derin anlamlı bir tarzda "bekaın temeli" olarak vasıflandırılan bu kural bugün maalesef NATO müttefikimiz Yunanistan ve Kıbrıs'taki Rum sorumlular tarafından hiçe sayılmaktadır.

Sayın Başkan,

Mesajınızda üstü kapalı belirttiğiniz gibi, Garanti Antlaşmasının 4'üncü maddesi hükümleri, üç teminatçı devlete antlaşma hükümlerinin ihlali halinde, antlaşma ile yaratılan düzeni tekrar kurmak münhasır maksadıyla, ortaklaşa bu mümkün olmadığı takdirde de tek başına harekete geçmek hakkını vermektedir. Garanti Antlaşması, bu anlayış bütün imzalayan taraflarca paylaşılarak imzalanmıştır. Nitekim Türkiye ve Yunanistan'ın o zamanki Dışişleri Bakanları arasında 19 Şubat 1959 tarihinde Londra'da imzalanmış olan "Gentlemen's Agreement (Centilmenlik Antlaşması)" da bu müşterek anlayışın bir delilidir.

Diğer taraftan Birleşmiş Milletler Teşkilatına Kıbrıs Cumhuriyeti, bütün milletlerarası taahhüt ve vecibeleri Teşkilatın üyelerince bilinerek ve hiçbir itiraza uğramadan kabul edilmiştir. Buna ilaveten, Kıbrıs hakkında 4 Mart 1964 tarihli kararlarla sonuçlanan Güvenlik Konseyi müzakereleri sırasında birçok temsilciler arasında Amerika Birleşik Devletleri Temsilcisi de Birleşmiş Milletlerin Milletlerarası Antlaşmaları iptal veya tadil yetkisi bulunmadığını açıkça beyan etmiştir.

Mesajınızın, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi Ada'yı taksim gayesi ile vuku bulacağı kanaatinde olduğuna dair ifadelerini büyük bir hayret ve derin bir üzüntü ile karşıladım. Hayretim,

Türkiye'nin niyetleri ile ilgili olarak size temin edilen mütalaanın, defalarca tarafımızdan açıklanmış olan gerçeklerden nasıl bu kadar uzak kalabilmiş bulunmasından doğmaktadır. Üzüntümün sebebi ise şimdiye kadar Milletlerarası Hukuka, taahhütlerine ve vecibelerine mutlak sadakatini, ABD Hükümetinin yakinen bildiği çeşitli hallerde fiili deliller ile ispat etmiş bulunan Türkiye'nin dış siyasetinin temelini teşkil eden bu prensipten ayrılabilmesinin müttefik ABD Hükümetince düşünülebilmiş olmasıdır.

Size en kesin ve açık bir surette temin etmek isterim ki eğer Türkiye bir gün Kıbrıs'a askeri müdahale zorunluluğunda bırakılırsa, bu tamamıyla Milletlerarası Antlaşmaların hükümlerine ve gayelerine uygun olarak yapılacaktır.

Bu münasebetle Bay Başkan, kararımızın tehirinin tabiatıyla Garanti Antlaşması'nın 4'üncü maddesinin Türkiye'ye verdiği haklara hiçbir suretle hanel getirmediğini belirtmem müsaade buyurunuz.

Bay Başkan,

Mesajınızda NATO taahhütlerine temas ederek, NATO müttefiklerinin birbirlerine karşı harp etmemelerinin NATO'nun ruhunu teşkil ettiğini, Kıbrıs'a bir Türk müdahalesinin Türk-Yunan Silahlı Kuvvetleri arasında çarpışmalara götüreceğini ifade ediyorsunuz.

İfadelerinizin birinci kısmıyla tam mutabakat halindeyim. Fakat NATO Müttefiklerinin birbirleriyle imzaladıkları Milletlerarası Antlaşmalara yekdiğerinin akdi haklarına, karşılıklı vecibelerine riayet mükellefiyetleri de ittifakın aynı derecede hayati önemde bir icabıdır. Yekdiğerine karşı ahdi vecibelerini, taahhütlerini istediği zaman reddeden devletler arasında bir ittifak tasavvur edilebilir mi?

Türkiye'nin milletlerarası antlaşmalarda tasrih edilmiş hak ve vecibelerine uygun olarak, Kıbrıs'a müdahalesi halinde bir Türk-Yunan harbinin çıkacağı hakkında izhar eylediğiniz endişeye gelince; Türkiye Kıbrıs'a karşı askeri harekete münhasıran antlaşmaların tasrih ettiği şartlar ve gayeler için girişecektir. Bu itibarla Sayın Dean Rusk'ın gayet yerinde olarak tasavvur edilemez dediği Türk-Yunan harbi ancak, Yunanistan'ın Türkiye'ye saldırısı halinde vukuu bulabilir. Müdahale halinde bizim düşüncemiz, teminatçı devletler sıfatıyla Yunanistan ve İngiltere'yi Kıbrıs'ta anayasa düzenini canlandırma amacıyla fiili işbirliğine davet etmektedir. Davetimize ve ahdi taahhütlerimize rağmen Yunanistan, Türkiye'ye saldırırsa doğacak neticelerin sorumluluğu Türkiye'ye yüklenebilir mi? Ümit etmek isterim ki bu hususlara Yunan Hükümetinin dikkatini önemle çekmiş bulunuyorsunuz.

Mesajınızın, Kıbrıs'ta girişeceği bir hareket neticesinde Sovyetlerin müdahalesine maruz kaldığı takdirde, NATO müttefiklerinin Türkiye'yi müdafaa mükellefiyetleri hususunda tereddüt gösteren kısmı, NATO ittifakının niteliğini ve temel prensipleri bakımından aramızda büyük görüş

farkı olduğu intibainı vermektedir. İtiraf edeyim ki, bu bizim için büyük bir üzüntü ve ciddi bir endişe kaynağı olmuştur. NATO müttefiklerinin herhangi birine yapılacak saldırı, saldıran tarafından tabiatıyla daima haklı gösterilmeye çalışılacaktır. NATO'nun bünyesi, saldırganın iddialarına kapılacak kadar zayıfsa, hakikaten tedaviye muhtaç demektir.

Bizim anlayışımıza göre Atlantik Antlaşması, üye devletlere taarruza uğrayan üyeye derhal yardım etmek vecibesini yüklemektedir. Her üye devletin takdirine bırakılmış olan husus, bu yardımın sadece niteliği ve genişliğidir. Şayet diğer üyeler, Sovyet müdahalesine maruz kalan NATO üyesinin haklı olup olmadığı, müdahaleyi kendi hareketi ile tahrik edip etmediği gibi hususları münakaşaya kalkışmalar ve münakaşa neticesine göre yardım mükellefiyetleri olup olmadığının tespitine giderlerse, NATO ittifakının temel direkleri sarsılmış ve manası kalmamış olur. Yardım vecibesinin manası olabilmesi için bu vecibenin maruz kalınan saldırıyla birlikte derhal doğması gerekir. Bunun içindir ki Kuzey Atlantik Antlaşmasının 5'inci maddesi, bir üyeye karşı girişilen tecavüzü bütün üye devletlere karşı girişilmiş saymakta ve lüzumlu göreceklere harekete hemen girişmek suretiyle kendilerine saldırıya uğrayan tarafa yardım etmek vecibesini yüklemektedir.

Bu münasebetle şu noktayı da belirtmekte fayda görüyorum: Kıbrıs'la ilgili antlaşmalar, değil 1963 Aralık ayı olaylarının patlak vermesinden sonra hatta Kıbrıs Devletinin kurulmasından evvelki devreden de önce, daha Birleşmiş Milletlerde mesele görüşme safhasında iken bu görüşmelere muvazi olarak NATO Konseyinin onayından geçmiştir. Hatırlanacağı üzere, Ada'daki durum ve Kıbrıs'ın statüsü bakımından Antlaşmaların meşrutiyete dayanak olmaya devam ettiği, bundan 3 hafta evvel Lahey'de NATO Bakanlar Konseyi toplantısında da teslim edilmiştir. Hal böyle iken, taraflardan birinin açıkça Ada'da hukuk dışı hareketleri neticesi bu antlaşmalar ihlal edilince, sanki yürürlükten düşmüşler gibi Türkiye'nin adı geçen antlaşmaya dayanan hakları ve vecibeleri bilinmez görünmek manası çıkmaktadır. Yani bu eğilime göre hadise çıkmadığı müddetçe antlaşmalar yürürlüktedir. Aksi halde hükümden düşmüş sayılmaktadır. Böyle bir hukuki anlayışın benimsenmemesi gerektiğinde benimle birleşeceğinize ve Türkiye'nin hiçbir surette indî addedilmeyecek bir hareketi dolayısıyla hâsıl olacak durumda onun, NATO ittifakı çerçevesinde korunması hususunun bir şüphe konusu olabileceği görüşüne katılmayacağınıza inanıyorum. Aksi bir düşünce tarzı, yalnız hukuk mefhumunu ve Birleşmiş Milletler Yasasınının 51'inci madde hükümlerini red ve inkârla kalmaz.

Mesajınızda, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler üyesi sıfatı ile mükellefiyetleri bakımından endişe izhar ediliyor. Paylaşmadığım bu endişenin esassız olduğunu söylersem, bilhassa şu sebeplerle eminim ki, bana hak vereceksiniz: Türkiye kuruluşundan beri Birleşmiş Milletlerin en sadık birkaç üyesinden biri olmakla temayüz etmiştir. Türk Milleti Birleşmiş Milletler Yasası

premsiplerinin korunmasını kanını da dökerek yerine getirmiş bir millettir. Teşkilatın aksamadan çalışabilmesini teminen, mali imkânlarının en sıkışık olduğu zamanlarda dahi onu, manen olduğu gibi maddeten de büyük fedakârlıklar pahasına desteklemekten geri kalmamıştır. Hükümetimin Birleşmiş Milletlere bağlılığı ve ona gösterdiği itibar, son defa Garanti Antlaşmasının kendisine tanıdığı sarih yetki ve imkâna rağmen, Güvenlik Konseyinin 4 Mart 1964 tarihli kararını kabul etmesi ve bu karara öncelik tanımasıyla da tanık olmaktadır. Şayet Birleşmiş Milletlere Ada'da verilmiş görev, mesajınızda kaydedildiği gibi, adım adım başarılı bir şekilde yürütülebilmiş olsaydı bugün sizi ve beni bu derece endişeye sevk eden bir durum doğmazdı. Hâlbuki Birleşmiş Milletlerin Ada'daki faaliyeti zulüm idaresini durduramamıştır. Son birkaç hafta içinde nispi bir sükûn görülmesi, ancak Rumların yeni hazırlıklarının başlangıcıdır. Mahsur köyler devam ediyor, Birleşmiş Milletlerin kuvvetleri Türkleri teskin ederken, Rumların mahsullerini kaldırmalarını sağlıyorlar. Türklerin, mahsullerini kaldırabilmeleri için Rumların sakin durmalarını temin etmiyor ve Rum saldırılarına seyirci kalıyorlar. Hayati ehemmiyeti haiz olan bu teferruat yüksek bilginize gelmeyebilir ama biz, her gün bu faciaların hikâyesi içinde yaşıyoruz.

Güvenlik Konseyi, 15 Haziranda Genel Sekreterin raporunu öğrenecektir. Bu toplantıda, 4 Mart'ta hep beraber uğradığımız hezimetin yeni şekline uğrayıp uğramayacağımızdan ciddi olarak endişe etmekteyim. Makarios, 4 Mart Toplantısı'ndan antlaşmanın kendisi için mevcut olmadığı inancını güçlendirmiş olarak çıkmış, Birleşmiş Milletler Güçlerini emri altına alarak yönetmeye başlamış, o zamandan beri rehinelere idamı, mahsur yerlerin devamı gibi olaylar artmıştır.

Sayın Başkan,

Kıbrıs davasının takibinde hakem ve idareci mevkiinde bulunan müttefiklerimiz esaslı bir hatadan davayı kurtaramamışlardır. Kıbrıs faciası, Kıbrıs Cumhuriyetinin antlaşmaları iptal ederek ve Anayasayı kaldırmak gibi tasarlanmış politikasından çıkmıştır. Güvenlik tesisi, Kıbrıs Hükümetinin üstünde bir otoritenin işlemeyle mümkündür. Oysa ki Kıbrıs'ta emniyet tesisi için, Kıbrıs Hükümetinin razı olabileceği bir tedbirle çare bulunmaya çalışılıyor. İngiliz idaresi, İngiliz-ABD teklifleri ve nihayet Birleşmiş Milletler idaresi, hep bu sakat temel üzerine kurulmuştur ve netice olarak Makarios'un razı olabileceği her tedbir en azından kısır kalmış, genel olarak zulmü ve saldırıyı arttırmıştır.

Sayın Başkan,

Takip buyurduğunuz politikanın Yunanistan'da kızgınlık yaratmış olmasını, bana karşı delil olarak gösteriyorsunuz. Yunanistan Kıbrıs meselesinde antlaşmaları tamamıyla iptal edinceye kadar her surette tesir etmeye çalışacak bir mizaçta ve yoldadır. Biz, müttefiklerimize haklı davalarımız için ızdıraplarımızı anlatamıyoruz. Kızgınlık gösterilerinden istifade aramamıza da

mizacımız elverişli olmuyor. Sizi temin ederim, ızdırabımız derindir; haklı durumumuzu anlatamıyoruz ve sizin meseleye layık olduğu ehemmiyeti verip bu meselenin bünyesinde sakladığı tehlikeleri önlemek için bütün gayretinizi ve otoritenizi kullanmanız lazım geldiğini kabul ettiremiyoruz.

Fransa ile Almanya arasındaki düşmanlığın bırakılması güzel bir misal. Fakat biz, bu imtihanı, bütün Anadolu'yu yangın yerine çeviren mezalimden sonra Yunanlılarla dostluk kurmak suretiyle 40 yıl evvel geniş ölçüde geçirmiş bir milletiz.

Sayın Başkan,

Vazifelerini, haklarını bilen bir millet olarak ittifak manzumesi içinde bulunuyoruz. Kıbrıs davasının antlaşmalara riayet edilmek suretiyle hallinden başka bir gaye takip etmiyoruz. Yardımcı olursanız, Amerikan milletinin tabiatında bulunan adalet hissini kudretli otoritenizle tatbik ettirirseniz meselenin çözümü mümkündür.

Sayın Başkan,

ABD'nin Türkiye ile olan münasebetlerine atfettiği kıymeti belirten ifadeleriniz ve Türk Milleti hakkındaki güzel sözleriniz için teşekkürlerimi sunarım. Kıbrıs meselesi üzerinde sizinle görüşmek üzere ABD'ye gitmekten bahtiyar olacağım. 17 Haziran'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplanacaktır. Bu arada NATO Genel Sekreteri Mr.Dirk Stikker'in memleketimizi ziyaret edecektir. Ayrıca, arabulucu Mr. Tuomioja'da Genel Sekretere raporunu verecektir. Bu gelişmelerle yeni bir vaziyet hasıl olabilir. 20 Haziran'ı takip eden günlerde sizce uygun görülecek bir tarihte size mülaki olmak üzere seyahate çıkmaklığım mümkün olacaktır.

Kıbrıs meselesi hakkında belirtmiş olan düşünce ve tasavvurlarınız mevcut ise bunları bana şimdiden bildirmeniz, Washington'a bunlar üzerinde düşünmüş olarak, hazırlıklı gitmem bakımından çok faydalı olacaktır.

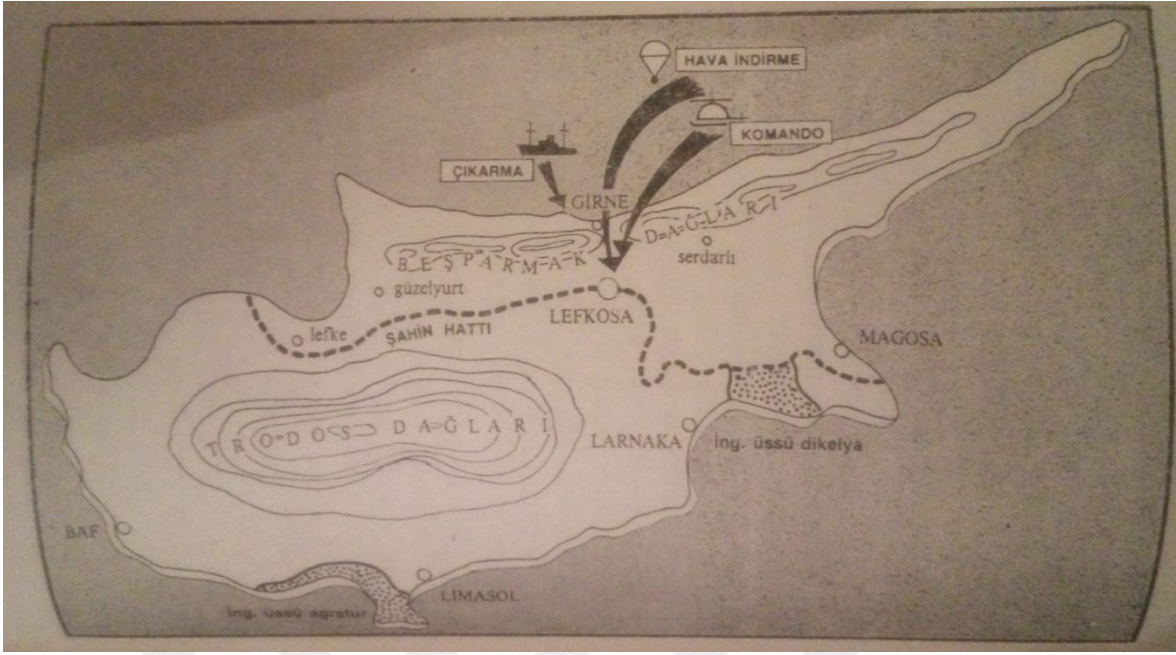
Bu mesajımı size göndermek üzere iken, Mr. George Ball'un Ankara'yı ziyaretinde kendisiyle yaptığımız açık, faydalı ve ümit verici görüşmelerden duyduğum memnuniyeti bu vesileyle belirtmek isterim.

Saygılarımla.

İsmet İnönü

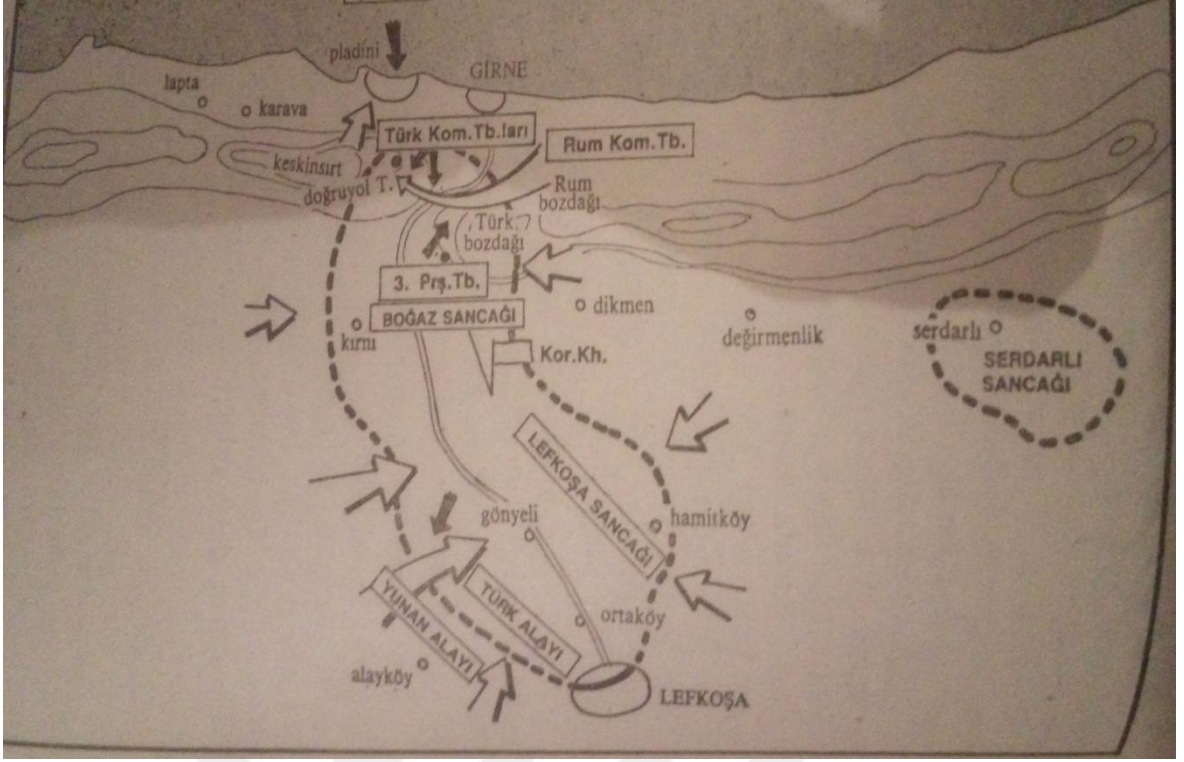
Bkz. *Fahir Armaoğlu, Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s.270-276.*

Ek.2.Haritalar

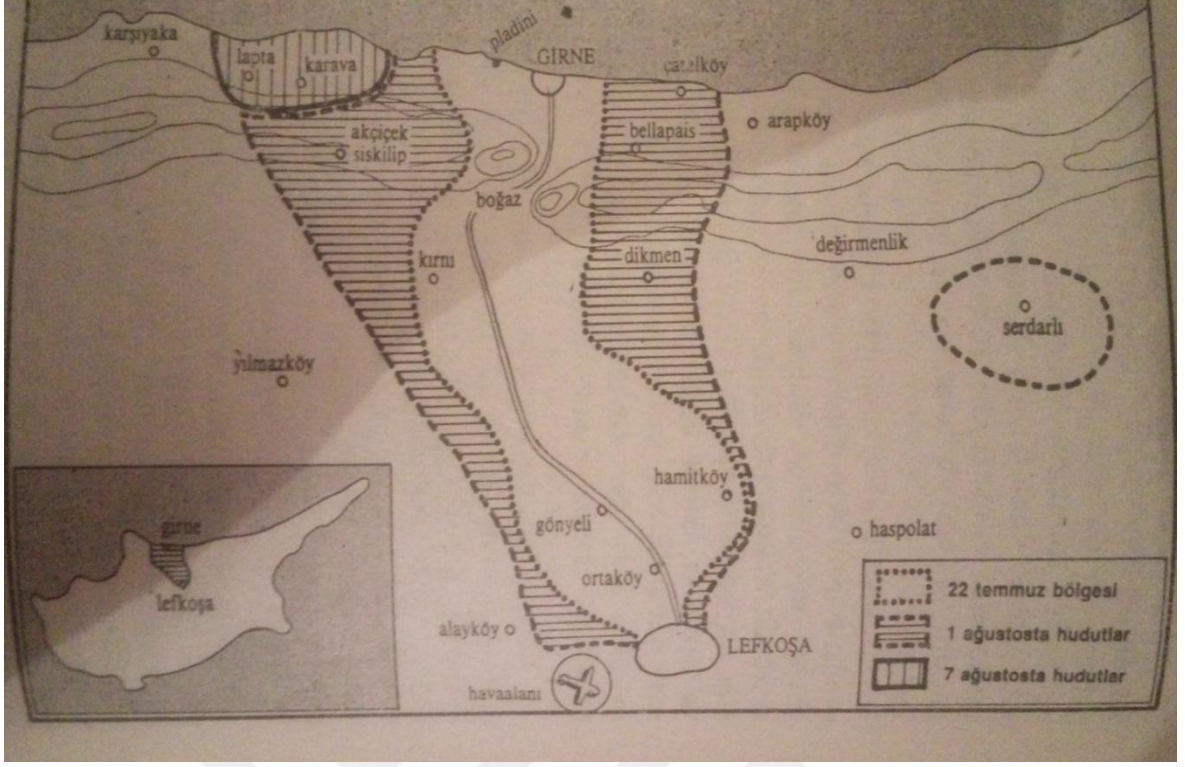
Harita 1. Barış Harekâtı Planı

Bkz. İbrahim ARTUÇ, Kıbrıs'ta Savaş, Kastaş A.Ş. Yayınları, İstanbul, 1989, s.168.

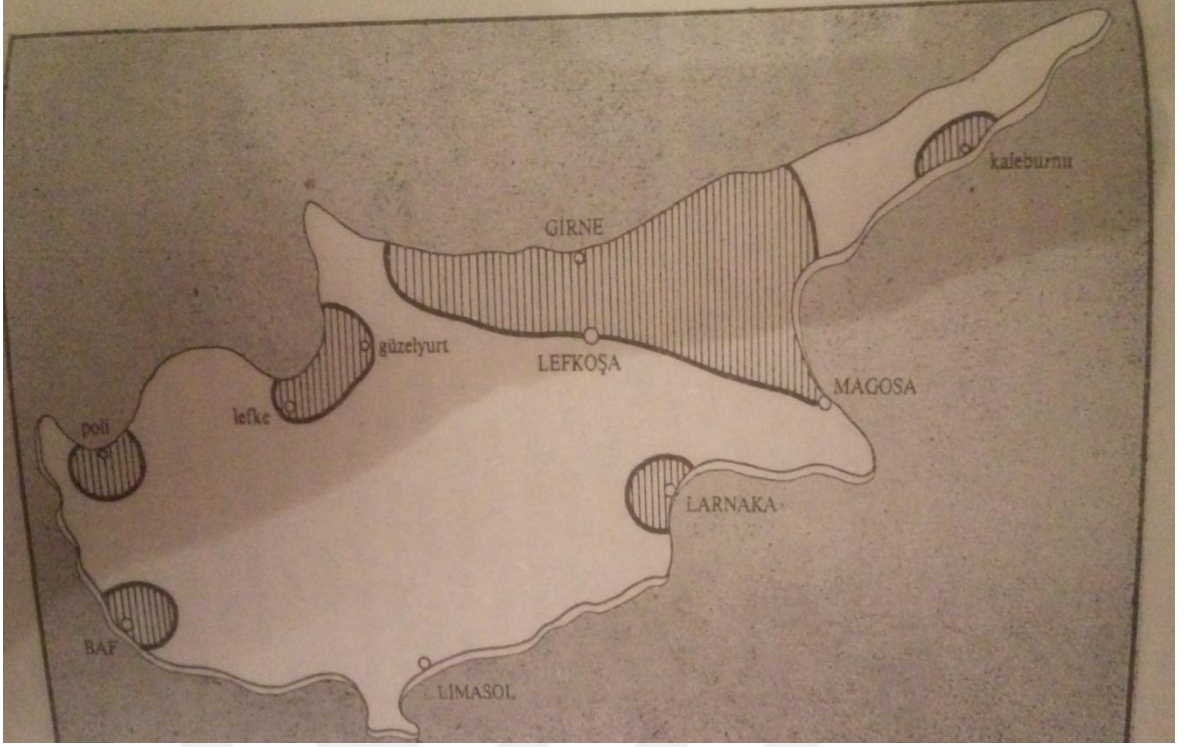
Harita 2. 20/21 Temmuz 1974 Gecesi Düşman Taarruzu

Bkz. İbrahim ARTUÇ, Kıbrıs'ta Savaş, Kastaş A.Ş. Yayınları, İstanbul, 1989, s.198.

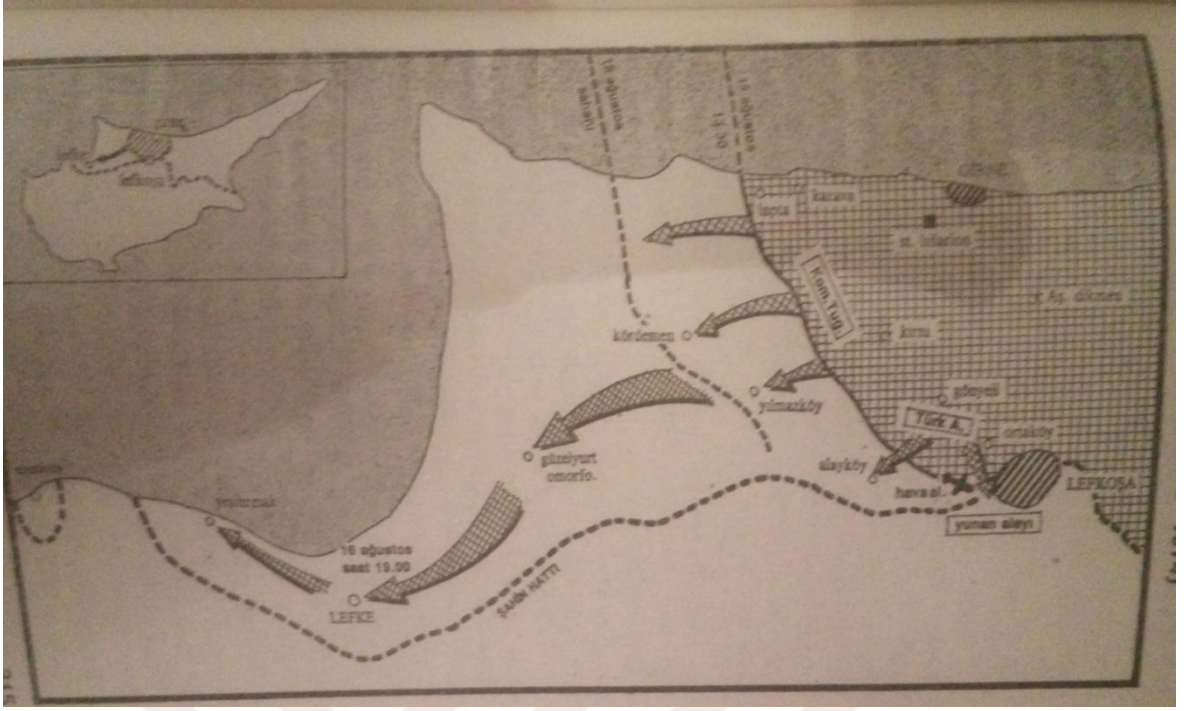
Harita 4. İki Harekât Arası Genişleme (23 Temmuz-7 Ağustos)

Bkz. İbrahim ARTUÇ, Kıbrıs'ta Savaş, Kastaş A.Ş. Yayınları, İstanbul, 1989, s.280.

Harita 5. Kantonlu federasyon önerisi

Bkz. İbrahim ARTUÇ, *Kıbrıs'ta Savaş*, Kastaş A.Ş. Yayınları, İstanbul, 1989, s.291.

Harita 6. Komando Tugayı ve Türk Alayının Harekâtı (15-16 Ağustos 1974)

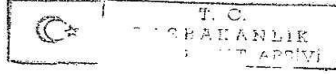
Bkz. İbrahim ARTUÇ, Kıbrıs'ta Savaş, Kastaş A.Ş. Yayınları, İstanbul, 1989, s.315.

Ek.3.Kıbrıs Barış Harekâtı İle İlgili Çeşitli Kararnameler

T. C.
B A Ş B A K A N L I K
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 8673

İngiltere Hükümetiyle temaslarda bulunmak üzere Hükümetimizi temsilen Başbakan Bülent Ecevit Başkanlığında delege olarak ilişik listede adları ve görevleri yazılı kişilerden kurulu bir Heyetin Londra'ya gitmesinin ve Heyete İdari memur Sami Soylu ile Sekreter Filiz Özman'ın refakat etmesinin kabulü; Dışişleri Bakanlığının 17/7/1974 tarihli ve SİGM 740.430-1017-1243 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 5 / 8 / 1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Eki

9

CUMHURBAŞKANI

318 508
02 01 02
1980 88

Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
Adalet Bakanı	Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı
Gıda - Tar. ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sarı ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köylüleri ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı

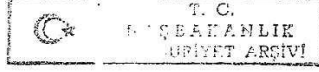
Dosya No :
105-368
1292

Belge.1. İngiliz Hükümeti ile temaslarda bulunmak üzere Başbakan Bülent Ecevit başkanlığındaki heyetin Londra'ya gitmesi
Bkz. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivi

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 8613

Kıbrıs'ta son gelişmeler nedeniyle, Büyük Millet Meclisinin 17/11/1967 tarihli ve 148 sayılı kararında verilen müsaade ile Garanti Andlaşmasının 3 üncü maddesi ve Birleşmiş Milletler Yasasının 51 inci maddesi gereğince meşrû savunma hakkını kullanmak üzere Türk Silâhlı Kuvvetleri tarafından Kıbrıs'a karşı fiilî müdahalede bulunulmasına ve Yunanistan'ın bir tecavüzü halinde bu Devlete karşı da harekâta geçilmesine emir verme konusunda Başbakanın yetkili kılınması; Bakanlar Kurulunca 19 Temmuz 1974 günü kararlaştırılmıştır.

Eki

CUMHURBAŞKANI

8
4
7
3
7
0
2
0
1
1
8
0
3
0

Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
Adalet Bakanı	Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı
Gıda - Tar. ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy İşleri ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı

Dosya No :
100-51
1250

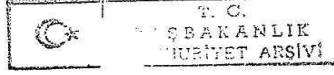
Belge.2. Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Kıbrıs'a karşı fiilî müdahalede bulunulmasına ve Yunanistan'ın bir tecavüzü halinde bu devlete karşı da harekâta geçilmesine emir verme konusunda Başbakanın yetkili kılınması

Bkz. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivi

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

Sayı : 7/ 8617

KARARNAME

Kıbrıs'ta gelişen olayların sonucu savaşı gerektiren bir durumun başgöstermesi nedeniyle;

1-Harekâtın devamında doğması muhtemel ihtiyaçları karşılamak amacıyla genel seferberlik ilânına,

2-Harekâtın başlangıcında personel ihtiyacının Millî Alârm Sistemi Talimatı gereğince, Genelkurmay Başkanlığının emirleri ile uygulanacak özel çağrı planlarına göre sağlanmasına,

3-7/6/1939 tarihli ve 3634 sayılı Millî Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun lüzum görülecek maddelerinin Genelkurmay Başkanlığınca verilecek emirlerle yürürlüğe konulmasına,

Eki

4-1050 Sayılı Muhasebi Umumiye Kanununun 58 inci maddesi hükmünün Millî Savunma ve Maliye Bakanlıklarınca derhal uygulanmasına,

5-Bu Kararnamenin yayımına, Genelkurmay Başkanlığının gösterdiği lüzum üzerine Başbakanlığın yetkili kılınmasına,

Genelkurmay Başkanlığının 19/7/1974 tarihli ve HRK:1115.3-1-74/Sef.Ş.(33) sayılı yazısı üzerine, 5/3/1928 tarihli ve 1211 Sayılı Seferberlik Kanununun birinci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 20/7/1974 tarihinde karar verilmiştir.

CUMHURBAŞKANI

12	47	317	02	01	18	03
Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı		
Adalet Bakanı	Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı		
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı		
Çıda Tar. ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı		
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy İleş ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı		

Dosya No :
100-51
1254

Belge.3. Kıbrıs'ta gelişen olayların sonucu savaşı gerektiren bir durumun baş göstermesi nedeniyle alınacak tedbirler

Bkz. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivi

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 8655

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin son olarak aldığı karara uyularak, 22 Temmuz 1974 günü mahalli saatle 16.00 dan itibaren Kıbrıs'ta uygulanmaya başlanan ateş kesilmesine ilişkin andlaşmanın ve bununla ilgili diğer konuların görüşülmesi için Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Turan Güneş Başkanlığında, ilişik listede adları ve görevleri yazılı kişilerden kurulu bir Heyetin Hükümetimizi temsilen Cenevre'ye gitmesi; Dışişleri Bakanlığınının 23/7/1974 günlü ve SİGM-SİYD 740.430-1257 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 23 /7 /1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Eki

GÜMHURBAŞKANI

030 18 01 02 318 49 10

-2-
Dosya No :
100-51
1280

Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
Adalet Bakanı	Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı
Gıda - Tar. ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köylüleri ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Genc. ve Spor Bakanı

Belge.4. BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı karara uyularak, Kıbrıs'ta uygulanmaya başlanan ateşkese ilişkin antlaşma konularının görüşülmesi için Dışişleri Bakanı Turan Güneş başkanlığında Cenevre'ye heyet gönderilmesi

Bkz. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivi

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 8729

Milli Güvenlik Kurulu'nun 6/Ağustos/1974 günü yaptığı toplantıda Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak aldığı 198 sayılı tavsiye Kararında belirtilen hususların Cenevre'de yapılacak ikinci görüşmelere katılacak Heyetimize verilecek talimatın saptanmasında dikkate alınması ; Bakanlar Kurulunca 13 / 8 /1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Eki

CUMHURBAŞKANI

030 18 01 02 318 53 14

Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
				
Adalet Bakanı	Milli Savunma Bakanı	Ticariye Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
				
Milli Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı
				
Gıda, Tar. ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı
				
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy İşleri ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı
				

Dosya No :
100-51
1377

Belge.5. Milli Güvenlik Kurulu'nun Kıbrıs sorunu ile ilgili tavsiye kararının Cenevre görüşmelerinde de dikkate alınması

Bkz. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivi

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 8742

Kıbrıs Barış Harekâtına katılan ve Kıbrıs'ta bulunan Türk Silâhlı Kuvvetleri mensuplarıyla aynı harekât dolayısıyla Kıbrıs'ta görevlendirilen genel bütçeye dahil daireler ile katma bütçeli idareler, kamu iktisadi teşebbüsleri ve döner sermayeli kuruluşlar personelinin aylıklarının ilişik Kararda belirtildiği şekilde ödenmesi ; Maliye Bakanlığınının 16/8/1974 günlü ve BÜMKO: 115583-1-23446 sayılı yazısı üzerine, 14/7/1964 gün ve 500 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 19 / 8 / 1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Eki 2

CUMHURBAŞKANI

030 18 01 02 318 53 16

Dosya No :

47-134

1414

Başbakan 	Devlet Bakanı Başbakan Yrd. 	Devlet Bakanı 	Devlet Bakanı 	Devlet Bakanı
Adalet Bakanı 	Millî Savunma Bakanı 	İçişleri Bakanı 	Dışişleri Bakanı 	Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı 	Bayındırlık Bakanı 	Ticaret Bakanı 	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı 	Güm. ve Tekel Bakanı
Gıda Tar. ve Hay. Bakanı 	Ulaştırma Bakanı 	Çalışma Bakanı 	Sanayi ve Tek. Bakanı 	En. ve Tab. Kay. Bakanı
Turizm ve Tan. Bakanı 	İmar ve İskân Bakanı 	Köy İşleri ve Koop. Bakanı 	Orman Bakanı 	Genç. ve Spor Bakanı

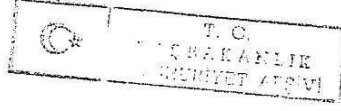
Belge.6. Kıbrıs Barış Harekâtına katılan askeri ve sivil personele maaşlarının ödenmesi

Bkz. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivi

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 8329

Kıbrıs konusunda Birinci Cenevre Görüşmeleri sırasında henüz halledilememiş olan bazı askeri konularla Kıbrıs'ta anayasal nizamın tesisine dair sorunların müzakeresini teminen Hükümetimizi temsilen ve delege olarak Dışişleri Bakanı Prof.Dr.Turan Güneş'in başkanlığında ilişik listede adları ve görevleri yazılı kişilerden kurulu bir heyetin Cenevre'ye gönderilmesi; Dışişleri Bakanlığının 7/8/1974 tarihli ve SİGM (SİYD)740.430/ 1336 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 7 / 8 /1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Eki
1

Turan Güneş
CUMHURBAŞKANI

03 0 18 01 02 319 58 3

Başbakan Devlet Bakanı Devlet Bakanı Devlet Bakanı Devlet Bakanı
Başbakan Yrd. Başbakan Yrd. Başbakan Yrd. Başbakan Yrd. Başbakan Yrd.

Adalet Bakanı Milli Savunma Bakanı İçişleri Bakanı Dışişleri Bakanı Maliye Bakanı

Milli Eğitim Bakanı Bayındırlık Bakanı Ticaret Bakanı Sağ. ve Sos. Y. Bakanı Güm. ve Tekel Bakanı

Orda- Tar. ve Hay. Bakanı Ulaştırma Bakanı Çalışma Bakanı Sanayi ve Tek. Bakanı En. ve Tab. Kay. Bakanı

Turizm ve Tan. Bakanı İmar ve İskân Bakanı Köy İşleri ve Koop. Bakanı Orman Bakanı Genç. ve Spor Bakanı

Dosya No:
100-51
1363

SAYIN DIŐIŐLERİ BAKANININ BAŞKANLIĞINDA
CENEVREYE GİDECEK HEYET ÜYELERİ :

Prof. Dr. Halúk Ülman	İstanbul Milletvekili
İsmail Müftüoğlu	Sakarya Milletvekili
Büyükelçi Ü. Halúk Bayülken	Yüksek Müşavir
Büyükelçi Coşkun Kırcı	Cenevre Daimi Delegesi
Prof. Dr. Suat Bilge	Bern Büyükelçisi
Büyükelçi Ercüment Yavuzalp	Milletlerarası Güvenlik İşleri Genel Müdürü
Tüngeneral Süreyya Yüksel	Genelkurmay Başkanlığından
Tüngeneral Kemal Yamak	Genelkurmay Başkanlığından
Ortaelçi Ecmel Barutçu	Kıbrıs-Yunanistan Dairesi Reisi
Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı	İstanbul Üniversitesinden
Prof. Dr. Gündüz Okçun	Ankara Üniversitesinden
Reşat Arım	Cenevre Daimi Delegeliği Müsteşarı
Onur Uyınen	Şube Müdürü
Ömer Akbel	Ozel Kalem Müdürlüğünde Şube Müdürü
Kurtuluş Taşkent	Cenevre Daimi Delegeliğinden
Engin Ansay	" " "
Aydemir Ernan	" " "
Nuri Yıldırım	" " "
Nedret Sonuparlak	Basın Yayın Genel Müdürlüğünden
Ahmet Erozan	Dişişleri Bakanlığında Üçüncü Kâtip

Bayan Güneş de eşine refakat edecektir.

03 0 18 01 02 319 58 3

3

Belge.7. Kıbrıs meselesi için Cenevre'de yapılacak toplantıya Turan Güneş başkanlığında heyet gönderilmesi

Bkz. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivi

ÖZGEÇMİŞ

Kıssel Bilgiler

Adı, Soyadı : Enis EDİŞ
Doğum Yeri ve Yılı : Kırşehir, 01.01.1982
Yabancı Dili : İngilizce
e-Posta : e40e@outlook.com.tr

Eğitim Durumu

Lisans : Erciyes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Yüksek Lisans : Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı

Mesleki Deneyim

- 2005-2011 yılları arasında Artvin ve Kırşehir'de Tarih Öğretmenliği.
- 2011-2018 yılları arasında Kırşehir'de Lise Müdür Yardımcılığı.